

12, 163.

III.

Oct. Szék.

Hung. j.

1372.

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR

06420

KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

ERDÉLYHONI JOGTUDOMÁNY

IRTA

DÓSA ELEK

jogtudor.

AZ

ERDÉLYHONI MAGYAR MAGÁNJOGTAN

HARMADIK RÉSZE

ERDÉLYHONI MAGYAR PERTAN.

KOLOZSVÁRTT

NYOMATOTT AZ EV. REF. FŐTANODA BETŪIVEL.

1861.

ERDELYI HONL. JOGUDOMÁNY

DOSA ELENK

jegyzék

AS

ERDELYI HONL. MAGYAR PATÉNI HIVATAL

MAGYAR PATÉNI HIVATAL

ERDELYI HONL. MAGYAR PATÉNI HIVATAL

47672

KÖLÖNYVÉRT

MAGYAR PATÉNI HIVATAL

1861

TARTALOM.

HARMADIK RÉSZ.

AZ ERDÉLYHONI MAGYAR PERTAN.

429. §. A jog védelme s követelése módjáról	lap. 3.
430. §. A pertan részeiről	4.

ELSŐ OSZTÁLY.

A perről általában.

431. §. Ezen osztály részeiről	5.
--	----

ELSŐ SZAKASZ.

A per kezdetéről.

432. §. A per kezdetét szabályozó törvények tárgyairól	5.
--	----

ELSŐ FEJEZET.

A perben részvevő személyekről.

433. §. Ezek lényegesek, mellékesek és segédek	5.
--	----

A.) A perbeli lényeges személyekről.

434. §. I.) A felperesről	6.
435. §. A közfelperesről különösen	8.
436. §. II.) Az alperesről	9.

B.) A perbeli mellékszemélyekről.

437. §. I.) Az avatkozóról	10.
438. §. 1.) A jog közösségére alapított avatkozásról	11.
439. §. 2.) A királyi jogczim alatti avatkozásról	12.
440. §. 3.) A büntetés követelése végetti avatkozásról	13.
441. §. 4.) A jogvédelem végetti avatkozásról	13.
442. §. II.) A szavatosról	14.

C.) A perbeli segédszemélyekről.

I.) Azon személyekről, kik a perlekedők általi megbízatásuknál fogva segédek.

443. §. 1.) A teljes hatalmu biztosról	15.
444. §. A biztos felhatalmazása módjáról	16.
445. §. A megbízó, biztos és más személyek közötti jogviszonyokról	18.
446. §. A megbízó és biztos közötti viszony megszűnéséről	19.
447. §. 2.) Az ügyvédről	20.
448. §. Az ügyvéd kötelességeiről	23.
449. §. Az ügyvéd jogairól	24.

II.) A törvény rendelkezései segédszemélyekről.

450. §. A szolgabírák-, főbírák-, alispánok-, királybírák- és kapitányokról, nemes, káptalan- és konventbeli személyekről	26.
451. §. A vármegyék, székelyszékek s magyarvidékek táblabíráiról	27.
452. §. A hites irnokokról	28.

MÁSODIK FEJEZET.

A perek bírójáról.

453. §. A bíróról	30.
-----------------------------	-----

ELSŐ CZIKK.

A bíróról egyéni tekintetben.

454. §. A bírónak egyéni kötelességeiről	31.
455. §. A bírónak egyéni kötelességeiről	31.

MÁSODIK CZIKK.

A bíróról testületi tekintetben.

456. §. A törvényszékekről általában	33.
--	-----

ELSŐ PONT.

A világi törvényszékekről.

457. §. Ezeknek hatásköréről általában	34.
--	-----

A) A rendszerinti törvényszékekről.

458. §. Ezeknek osztályzata	34.
---------------------------------------	-----

I.) A rendszerinti alsóbb törvényszékekről.

459. §. Ezeknek neveiről	35.
------------------------------------	-----

1.) A vármegyék és magyar vidékek törvényszékeiről.

460. §. A fu- és alszékekről	35.
461. §. A derékszékekről	36.

462. §.	A derékszékek elébe tartozó perekről	37.
463. §.	A közgyűlésről	39.
464. §. 2.)	A székelyszékek törvényszékeiről	39.
465. §. 3.)	A szabadkirályi és más kiváltságos városok törvényszékeiről a magyar- és székelyföldön	40.
466. §. 4.)	A bányászati altörvényszékekről	41.

II.) A rendszerinti felsőbb törvényszékekről.

467. §. 1.)	A királyi tábláról	42.
468. §.	A királyi tábla bírósága alá tartozó perekről	44.
469. §. 2.)	A királyi főkormányszékekről	48.
470. §.	A királyi főkormányszék bírósága alá tartozó perekről	48.
471. §. 3.)	A királyi kincstári székről	49.
472. §. 4.)	A productionale forumról	50.
473. §. 5.)	Az országgyűlésről, mint törvényszékekről	50.
474. §. 6.)	A fejedelemtől, mint legfelső bíróról	52.

B.) A rendkívüli törvényszékekről.

475. §.	Ezen törvényszékekről általában	52.
476. §. 1.)	A rendelt törvényszékekről	53.
477. §. 2.)	Az uriszékekről	54.
478. §. 3.)	A harmadnapos törvényszékekről	55.
479. §. 4.)	A rögtönítélő székekről	56.
480. §. 5.)	A számoltató, számító s osztóztató székekről	57.
481. §. 6.)	A közbirói székekről	57.
482. §. 7.)	A falu székekről	58.
483. §. 8.)	A esempészöket elítélő törvényszék	58.

MÁSODIK PONT.

Az egyházi törvényszékekről.

484. §.	Ezen törvényszékekről általában	59.
---------	---	-----

A.) Az egyházi alsóbb törvényszékekről.

485. §. 1.)	A reformatusok alsóbb törvényszékeiről	59.
486. §. 2.)	A r. catholicusok alsóbb törvényszékeiről	60.
487. §. 3.)	A lutheranusok alsóbb törvényszékeiről	60.
488. §. 4.)	Az unitariusok alsóbb törvényszékeiről	60.

B.) Az egyházi felsőbb törvényszékekről.

489. §. 1.)	A reformatusok felsőbb törvényszékeiről	61.
490. §. 2.)	A r. catholicusok felsőbb törvényszékeiről	62.
491. §. 3.)	A lutheranusok felsőbb törvényszékeiről	63.
492. §. 4.)	Az unitariusok felsőbb törvényszékeiről	63.
493. §.	Az egyházi törvényszékek előtti perlekedés módjáról	64.

HARMADIK FEJEZET.

A perlekedés idejéről.

494. §. A törvényszakokról 64.
 495. §. A törvényszüneti időről 66.

NEGYEDIK FEJEZET.

A pert kezdő tényekről.

496. §. Általában 68.

A.) Az intésről.

497. §. Az intés neveiről 68.
 498. §. Az intés szabályairól 70.

B.) A törvényszék elébe hívásról.

499. §. Ennek neveiről 71.
 500. §. A törvényszék elébe hívás szabályairól 73.
 501. §. A meghívás nélkül kezdhető perekről 78.

C.) A per felvételéről.

502. §. A perfelvétel tartalmáról 79.
 503. §. A perfelvétel szabályairól 79.

D.) A per kikiáltásáról.

504. §. A per kikiáltása módjáról 80.
 505. §. A per kikiáltása szabályairól 80.

E.) Az alperesi megjelenésről.

506. §. Az alperes tartozik megjelenni a törvényszék előtt 81.
 507. §. Az alperes meg nem jelenése következtéséről 82.

MÁSODIK SZAKASZ.**A per folytatásáról.**

508. §. A per folytatását szabályozó törvények feladatáról 84.

ELSŐ FEJEZET.

A per részeiről.

509. §. A perek két részre oszthatnak 84.

ELSO CZIKK.

A per kifogási állásáról.

510. §. A per kifogási állásának tárgyairól általában 84.
 511. §. I.) Az időhaladék-kérésről 85.
 512. §. II.) Az egyszerű kifogásokról általában 86.

1.) A bíró elleni egyszerű kifogásról

513. §. A bíró elleni kifogás eseteiről 86.
 514. §. A bíró elleni kifogás szabályairól 87.

2.) A pert lezállító egyszerű kifogásokról.

515. §. a.) A törvényszék elleni kifogásról 88.
 516. §. b.) A felperesség elleni kifogásról 88.
 517. §. c.) A perfolyam elleni kifogásról 89.
 518. §. A pert lezállító kifogások alkalmazása szabályairól 90.
 519. §. Ezen kifogások helyes használatának következtéséről 92.

MÁSODIK CZIKK.

A per derekas állásáról.

520. §. A per derekas állásának tárgyairól általában 92.

ELSŐ PONT.

A perelvállalásáról.

521. §. A perelvállalás neveiről 93.
 522. §. A perelvállalás következtéséről 93.

MÁSODIK PONT.

A bizonyításról.

523. §. A perbeli bizonyítás neveiről s eszközeiről 94.

A.) Az oklevelekről.

524. §. 1.) Az oklevelek köz- vagy magán hitelességűek 95.
 525. §. A közhitelességű oklevelek neveiről s kellékeiről 95.
 526. §. 2.) Az oklevelek eredetiek vagy másolatok 97.
 527. §. 3.) Az oklevelek foganatosítottak és nem foganatosítottak 100.
 528. §. Az oklevelek általános kellékeiről 100.
 529. §. A párkérésről 102.

B.) A tanukról.

530. §. A tanuk kivánatoságairól 103.
 531. §. A tanuvallatásról 107.
 532. §. A tanuvallatás neveiről 111.
 533. §. 1.) Az egyszerű tanuvallatásról 112.
 534. §. Az egyszerű tanuvallatás hitelesítése szabályairól 112.
 535. §. 2.) A törvényszék által rendelt tanuvallatásról 114.

C.) A bírói szemlééről.

536. §. A bírói szemle eseteiről s szabályairól 116.

D.) A birói esküröl.

537. §.	A birói esküröl általában és annak neveiröl	117.
538. §.	A perdöntö önkéntelen eskü szabályairól	119.
539. §.	A megítélt eskütnek örökösök általi letétetéséről	120.

HARMADIK PONT.

A per derekán használható kifogásokról.

540. §.	Ezeknek neveiröl	122.
---------	----------------------------	------

I.) Az oklevelek s tanuk elleni kifogásról.

541. §.	Ezen kifogások alkalmazása módjáról	122.
---------	---	------

II.) Az ügydöntö kifogásokról.

542. §.	Ezen kifogások értelmezéséről	123.
---------	---	------

1.) A patvarról.

543. §.	A patvar eseteiröl	123.
544. §.	A patvar büntetéséről	125.

2.) Az időmulásról.

545. §.	Az időmulásról mint kifogásról általában	126.
546. §.	a.) Az időmulásról mint pert lezállító kifogásról	127.
547. §.	b.) Az időmulásról mint ügydöntö kifogásról	128.

MÁSODIK FEJEZET.

A per tárgyalásáról.

548. §.	Általában	129.
---------	---------------------	------

ELSŐ CZIKK.

A per ügyvédi kezeléséről.

549. §.	Az ügyvédi kezelés neveiröl	129.
550. §.	Az ügyvédi kezelés szabályairól	130.
551. §.	Az ügyvédszékéről	132.

MÁSODIK CZIKK.

A perek birói kezeléséről.

552. §.	Általában	133.
553. §.	1.) A perek sorozásáról	133.
554. §.	2.) A perek birálat alá vétetéséről	134.
555. §.	3.) A perek ellátatása módjáról	135.
556. §.	4.) A perekben költ ítéletekröl s azok kihirdetéséről	137.

HARMADIK FEJEZET.

A perorvoslásról.

557. §.	A perorvoslás eszküzeiröl s neveiröl	138.
---------	--	------

ELSŐ CZIKK.

A per kifogási állásában használható menedékekről.

558. §. I.) A bétiltás menedékéről	141.
559. §. II.) Az egyszerű eltiltásról	142.
560. §. III.) Az eltiltással perujtásról	143.

MÁSODIK CZIKK.

A pernek csak derekas állásában használható menedékekről.

561. §. I.) A kibocsátásról	145.
562. §. II.) A perujtásról általában	146.
563. §. 1.) Az egyszerű perujtásról	148.
564. §. 2.) A feljebbvitel lehagyásával perujtásról	149.
565. §. A bjelentett perujtási menedéket használni elmulasztó félnek követelése módjáról	150.
566. §. III.) Az ellenállásról s alkalmazása módjáról	150.
567. §. Az ellenállás menedékének szabályairól	151.
568. §. IV.) A feljebbvitelről s feljebbviteli törvényszékekről	154.
569. §. A feljebbvitel birtokon belüli vagy kívüli	156.
570. §. A feljebbvitel menedéke alkalmazásának szabályairól	157.

HARMADIK CZIKK.

A pernek mind kifogási mind derekas szakában használható menedékekről.

571. §. I.) Az ügyvédi meghívásról	163.
572. §. II.) A folyamodásról	167.
573. §. A folyamodás szokás szerinti szabályairól	168.

HARMADIK SZAKASZ.

A per bevégezéséről.

574. §. A pert bevégező tényekről	170.
575. §. I.) A felmentésről	170.
576. §. II.) A per letételéről	172.
577. §. III.) A perközi békéről	173.
578. §. IV.) A végrehajtásról	173.
579. §. 1.) Az ítélet melletti végrehajtásról	174.
580. §. 2.) A kötlevel melletti végrehajtásról	176.
581. §. 3.) A törvénycikk melletti végrehajtásról	176.
582. §. A végrehajtókról	178.
583. §. A végrehajtás szabályai	180.
584. §. A végrehajtók hibái orvoslásáról	185.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A per megelevenítéséről.

585. §. A kegyelemmeli perujtásról 186.

MÁSODIK OSZTÁLY.

A perekről különösen.

586. §. Ezen osztály feladatáról 189.

ELSŐ FEJEZET.

A hosszú perekről.

587. §. A hosszú perekről általában 189.
 588. §. 1.) A lappangó királyi jog követelése 191.
 589. §. 2.) Az igtatáskori ellenmondás igazoltatása 193.
 590. §. 3.) Az ellenmondás igazolásának elfogadtatása 196.
 591. §. 4.) Új osztály követelése 198.
 592. §. 5.) Az örökvásárnak a megkináltatott rokonok általi feltörése 200.
 593. §. 6.) Régi határvonalok kijáratatása s a határjegyek megujtása 202.
 594. §. 7.) A jószág visszaszerzése gyökeres jognál fogva 204.

MÁSODIK FEJEZET.

A rövid perekről.

595. §. A rövid perekről általában 205.
 596. §. 1.) A nagyobb hatalmaskodási kereset 206.
 597. §. 2.) A kisebb hatalmaskodási kereset 207.
 598. §. 3.) A szándékos gyilkosság megbüntettetése 209.
 599. §. 4.) Hitbér követelése 210.
 600. §. 5.) A hozomány viszkövetelése 212.
 601. §. 6.) A leányi negyed követelése 213.
 602. §. 7.) Gyámsági ügyek 215.
 603. §. 8.) Az elzálogosított jószágot tárgyazó ügyek 217.
 604. §. 9.) A bánatpénz követelése 220.
 605. §. 10.) Az egyezményeket tárgyazó ügyek 221.
 606. §. 11.) Az örzemény követelése 224.
 607. §. 12.) Beestelenítők elleni ügy 225.
 608. §. 13.) A hamis feladók elleni ügy 227.
 609. §. 14.) Az eltartoztatott leveleket tárgyazó ügy 227.
 610. §. 15.) A hűtlenség megbüntetése 229.
 611. §. 16.) Hűtlenség ürügye alatt elvesztett jószág vissza-
 követelése 230.

612. §. 17.)	A nemesség hébizonyítása	231.
613. §. 18.)	Az igazság tisztaságánál fogva támasztott per	233.
614. §. 19.)	Az ellenmondást számba nem vevő adományos által elfoglalt jószág visszakövetelése	235.
615. §. 20.)	A csalárd adományos megbüntettetése	235.
616. §. 21.)	A leányág kirekesztése	236.
617. §. 22.)	A jogi egyenlőségnek követelése	237.
618. §. 23.)	Az örökség követelése	238.
619. §. 24.)	A második ízen túli örökösök osztálya	241.
620. §. 25.)	Az osztályigazításnak követelése	242.
621. §. 26.)	A házastársak között költ vallomány feltörése	243.
622. §. 27.)	A hajadon leányt illető jog követelése	244.
623. §. 28.)	Végrendelet teljesedésbe vétele	247.
624. §. 29.)	A végrendelet érvénytelenítése	248.
625. §. 30.)	Az egyházi kormányzást és szertartásokat magok fejétől ujtók megbüntettetése	250.
626. §. 31.)	A szombatosság megbüntettetése	251.
627. §. 32.)	A kezességérti követelés	251.
628. §. 33.)	Az örökös vásár érvénytelenítése	253.
629. §. 34.)	A kiskorúságban tett örökös vásár feltörése	256.
630. §. 35.)	Az ősi vagyon árával szerzett vagyon követelése	257.
631. §. 36.)	Az elidegenített osztatlan jószágbeli illetőség visz- követelése	258.
632. §. 37.)	A birtoklási képességgel nem bírók követelése	259.
633. §. 38.)	A perközi béke feltörése	260.
634. §. 39.)	A csere feltörése	262.
635. §. 40.)	A homályos adósság követelése	263.
636. §. 41.)	Az uzsoráskodás megbüntettetése	264.
637. §. 42.)	A méltatlanul fizetettnek viszkövetelése	265.
638. §. 43.)	Az árjegyzéki tartozás követelése	266.
639. §. 44.)	Adósság követelése jogi elsőbbségnél fogva	266.
640. §. 45.)	Az adósságnak a már fekvőkkel kielégített hite- lezőtöli követelése	267.
641. §. 46.)	A kölesönös tartozások tisztába hozatala	269.
642. §. 47.)	A hitszegés megbüntettetése	270.
643. §. 48.)	A vérarulás megbüntettetése	271.
644. §. 49.)	Álarczoskodás megbüntettetése	272.
645. §. 50.)	A girás perről	273.
646. §. 51.)	A szenvedett kár megtérítettése	274.
647. §. 52.)	A kiváltságlevél kihirdetésekor történt ellenmon- dásnak elenyésztetése	275.
648. §. 53.)	A kiváltság érvénytelenítése	276.
649. §. 54.)	A törvényellenes sokadalmak s héti vásárok meg- szüntetése	277.
650. §. 55.)	A jogellenes korcsomárlás megszüntetése	278.
651. §. 56.)	A kiváltság nélkül gyakorolt vámolás megszüntetése	279.

652. §. 57.)	A vámolásbani visszaélések megbüntetése	279.
653. §. 58.)	Azoknak megbüntetése, a kik székely embert törvényellenesen hivatnának ki királyitábla vagy országgyűlés elébe	280.
654. §. 59.)	Az oklevelek követelése törvényes másoltatás végett	281.
655. §. 60.)	A kötelességükben el nem járó végrehajtók megbüntetése	281.
656. §. 61.)	A téritők büntetése	282.
657. §. 62.)	Azok megbüntetése, kik a gyermekeket nem azon vallásban kereszteltették s neveltetik, melyben törvény rendelte	282.
658. §. 63.)	Az oláh papok kihágásainak megbüntetése	283.
659. §. 64.)	A bévett vallásu papok kihágásainak megbüntetése	284.
660. §. 65.)	A sóaknak törvényellenes nyitásának s mivelésének megbüntetése	285.
661. §. 66.)	A fiscust illető ércztizedet bé nem szolgáltató bányászok megbüntetése	286.
662. §. 67.)	A kénesöt fiscuson kívül másnak eladók vagy mástól vásárlók megbüntetése	287.
663. §. 68.)	Azoknak megbüntetése, kik aranyot ezüstöt törvény tilalma ellenére szállítottak külföldre	288.
664. §. 69.)	A salétrom külföldre vitelésének megbüntetése	289.
665. §. 70.)	Arany- és ezüsthamisítók megbüntetése	290.
666. §. 71.)	Talált kiucs elrekkentésének megbüntetése	291.
667. §. 72.)	Tisztek kihágásainak megbüntetése	293.
668. §. 73.)	A tisztek által okozott sérelem orvoslása	293.
669. §. 74.)	A gonosztevőket elbocsátók megbüntetése	294.
670. §. 75.)	Az esküjét megszegő ügyvéd megbüntetése	295.
671. §. 76.)	Az igazságszolgáltatást megtagadó földesur megbüntetése	296.
672. §. 77.)	Közkövetelésü büntények megbüntetése	297.
673. §. 78.)	A házassági ügyek	298.

HARMADIK FEJEZET.

A legrövidebb perekről.

674. §. 1.)	Az elidegenített fiscalitasok követelése	299.
675. §. 2.)	Az elzálogosított fiscalitasok visszaváltása	299.
676. §. 3.)	A kihalás kihirdetése	300.
677. §. 4.)	Az első és második izbeli rokonok osztálya	301.
678. §. 5.)	Közhelyek felosztása	304.
679. §. 6.)	A barázdajártatás	305.
680. §. 7.)	Az özvegyi tartás kiszakasztása	306.
681. §. 8.)	Az özvegyi tartásul birtokolt jószágot pusztító özvegy követeltetése	308.

682. §. 9.)	Az özvegyi tartásul birt jószág viszkövetelése	308.
683. §. 10.)	Az özvegy által elidegenített özvegyi tartásul birt jószág viszkövetelése	309.
684. §. 11.)	Az okleveleknek özvegy aszszonyoktól követelése	310.
685. §. 12.)	A gyermektelenül elhalt feleség vagyonaínak férjétől követelése	311.
686. §. 13.)	A kötlevel teljesítettése	312.
687. §. 14.)	Tiszta zálog kiváltása	313.
688. §. 15.)	A tiszta adósság követelése	313.
689. §. 16.)	A bukott adós követelése	314.
690. §. 17.)	A panaszos perről (processus spoli)	314.
691. §. 18.)	A harmadnapos perről	316.
692. §. 19.)	A harmadnapos szóbeli perről	317.
693. §. 20.)	Az ellopatott marha árának követelése	318.
694. §. 21.)	Tékozlók követelése	319.
695. §. 22.)	Kárt okozó malmok gátok s töltések levágatása	320.
696. §. 23.)	A korcsomárlási jog szabályozása	321.
697. §. 24.)	A széktörés megbüntetése	321.
698. §. 25.)	A végrehajtók hibáinak orvoslása	322.
699. §. 26.)	A felülni nem akarók megbüntetése	323. — 1
700. §. 27.)	A törvényszabta pénzbeli büntetések követelése	323.

308	0.0) Az éveknyi munkái listája	188
309	10) Az éveknyi munkái listája	188
310	11) Az éveknyi munkái listája	188
311	12) Az éveknyi munkái listája	188
312	13) Az éveknyi munkái listája	188
313	14) Az éveknyi munkái listája	188
314	15) Az éveknyi munkái listája	188
315	16) Az éveknyi munkái listája	188
316	17) Az éveknyi munkái listája	188
317	18) Az éveknyi munkái listája	188
318	19) Az éveknyi munkái listája	188
319	20) Az éveknyi munkái listája	188
320	21) Az éveknyi munkái listája	188
321	22) Az éveknyi munkái listája	188
322	23) Az éveknyi munkái listája	188
323	24) Az éveknyi munkái listája	188
324	25) Az éveknyi munkái listája	188
325	26) Az éveknyi munkái listája	188
326	27) Az éveknyi munkái listája	188
327	28) Az éveknyi munkái listája	188
328	29) Az éveknyi munkái listája	188
329	30) Az éveknyi munkái listája	188
330	31) Az éveknyi munkái listája	188
331	32) Az éveknyi munkái listája	188
332	33) Az éveknyi munkái listája	188
333	34) Az éveknyi munkái listája	188
334	35) Az éveknyi munkái listája	188
335	36) Az éveknyi munkái listája	188
336	37) Az éveknyi munkái listája	188
337	38) Az éveknyi munkái listája	188
338	39) Az éveknyi munkái listája	188
339	40) Az éveknyi munkái listája	188
340	41) Az éveknyi munkái listája	188
341	42) Az éveknyi munkái listája	188
342	43) Az éveknyi munkái listája	188
343	44) Az éveknyi munkái listája	188
344	45) Az éveknyi munkái listája	188
345	46) Az éveknyi munkái listája	188
346	47) Az éveknyi munkái listája	188
347	48) Az éveknyi munkái listája	188
348	49) Az éveknyi munkái listája	188
349	50) Az éveknyi munkái listája	188

HARVARD

HARMADIK RÉSZ.

AZ ERDÉLYHONI MAGYAR PERTAN.

429. §.

A jog védelme s követelése módjáról.

A személyt s dolgot tárgyazó jogok biztosításáról gondoskodni kívánó törvényhozás szabályozta azon módot, mely szerint azokat háborittatás s megtámadtatás esetében védelmezni, megtagadás s bitorlás esetében pedig követelni lehessen. A jogvédelem- s követelésnek törvény által szabályozott ezen módja a jogsérelem minőségéhez képest különböző. Azon esetekben ugyanis, midőn a megsértett jog csekélyebb fontosságú, vagy a sérelem törvényellenessége elannyira nyilvános, hogy jogi fejtegetések s bizonyítgatások nélkül is szembetűnő; vagy orvosoltatása nagyobb kár megelőzése, közösen és rend bátorságosítása végett mentől rövidebb eljárást igénylő: a sérelmes kérésére, a bépanaszoltnak is meghallgattatása után, a közigazgatást kezelő tisztek s illetőleg testületek által közigazgatási úton (in linea politica) kelt határozatok s illetőleg rendeletek végrehajtásával eszközöltetik a jogháborítás megszüntetése, vagy a megtagadott s illetőleg más által bitorolt jognak helyreállítása. Azon esetekben ellenben, midőn a megsértett jog nagyobb fontosságú, vagy a sérelem törvényellenessége bővebb felfejtést s többoldalú bizonyításokat igényel, és orvosoltatása nagy kár s veszedelem nélkül halasztható, hogy az igazság kiszolgáltatásának szükségfeletti gyorsasága által, a bépanaszolt s illetőleg követelt felet illető védelmi

szabadság jogsértőleg ne korlátoztassék, a jogvédelem s követelése módja, formaságokhoz kötöttségénél fogva, hosszabb eljárást igényel, törvény útjának (via juris) szokott neveztetni azon okból, mivel az eljárás módját a törvény határozta el; a közigazgatási út eljárása inkább szokáson alapult lévén. A közigazgatási és törvény szerinti út között még nincs megvonva illőleg a határvonal; nem lévén törvény által sem névszerint, sem jellemző általánossággal meghatározva azon esetek, melyek a közigazgatás vagy törvénykezés hatáskörébe tartoznak. A minnek káros következése az, hogy a szerint a mint a hatalom segedelmére számítható magán érdekek igénylik, olykor a dolog természete szerint eljárási gyorsaságot érdemlő kérdések a törvény útja formaságainak szövevényébe burkoltatnak; olykor pedig a csak hűzamos idő alatt létesíthető bizonyítás segedelmével felvilágosítható kérdések a közigazgatási út elhamarkodott eljárásának martalékvá válnak. Addig is, míg törvénytárunk ezen tetemes fogyatkozását a törvényhozás kipótolhatná, állíthatni annyit, hogy a mely kérdések eldöntését a törvény valamelyik törvényszék elébe útasította, vagy a melyeknek tárgyalási formaságait meghatározta, azok közigazgatási eljárás tárgyai nem lehetnek, mint törvény útjára tartozók.

Azon formaságok összege, melyek a törvény útjani eljárással egybekötve, pernek (lis, processus), annak tárgya ügynek (causa E. b. 13. cz. 3 §.) és azon törvények foglalatja, melyek a pert akár általában, akár az ügy természete szerint szabályozzák, pertannak (ordo processualis), s a mennyiben abból tanulhatni meg a jogi szabályok gyakorlatba vétele módját, gyakorlati törvénytannak (practica juris prudentia, praxis) neveztetik.

430. §.

A pertan részeiről.

A pert szabályozó törvények részint azon formaságokat tárgyzván, melyek minden vagy legalább több ugyanazon nemű perek közös formaságai, részint azon kellékeket határozván meg, melyek a pereknek egyenként sajátjai: a pertant két részre kell osztani, melyek közül az elsőben a per általában, a másodikban pedig a perek különösen fognak tárgyalatni.

ELSŐ OSZTÁLY.**A perről általában.**

431. §.

Ezen osztály részeiről.

Ezen osztály feladata levén, a per általában szabályozó honi törvények előadása, azt négy szakaszra oszthatni, melyek közül az 1-sőben a per kezdetét, a 2-ikban a per folytatását, a 3-ikban a per bevégezését és a 4-dikben a per megelevenítését szabályozó törvények fognak tárgyalatni.

ELSŐ SZAKASZ**A per kezdetéről.**

432. §.

A per kezdetét szabályozó törvények tárgyairól.

A per kezdetét szabályozó törvények szorosabb értelemben feladata levén meghatározni azt, hogy kik, hol, mikor és miként kezdhetik meg a pert: azoknak tárgyai 1-ör azon személyek, a kik által és a kik ellen per kezdetik; 2-or azon bíróság, mely előtt kell a pert kezdeni; 3-or azon idő, melyben pert kezdhetni és 4-er azon tények, melyek által a per megkezdetik. Ennélfogva ezen szakasz szélesb értelemben feladatának tarthatni a perben részvevő személyeknek, a per bírójának, a perlekedés idejének és a pert megkezdő tényeknek tárgyalását.

ELSŐ FEJEZET.**A perben részvevő személyekről.**

433. §.

Ezek lényegesek, mellékesek és segédek.

A perben részvevő személyek:

1-ör **Lényegesek**, azaz olyanok, kik elannyira nélkülözhetlenek, hogy náluk nélkül pert még képzelni sem lehet. Ilyenek a felperes (actor az E. b. 13. cz. 4. §. szerint), in causam attractus s rövidebben in cattus, legrövidebben irva in ctus, az E. b. idézett §-a szerint pedig reus, a minek inkább a büntényi perekben szokott nevezetni.

2-or. Mellékesekek, azaz olyanok, kik a perben részt vehetnek ugyan, de nélkülözhetők, pert náluk nélkül is lehetővén képzeln. Ilyenek: az avatkozó (ingerens, az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint).

3-or. Segéddek, azaz olyanok, kik a perben részvevő akár lényeges akár mellékes személyeket segedelmezik, még pedig vagy azoktól meghatalmaztatásuknál fogva, mint a teljes hatalmu biztos (plenipotentiarus), a kit személyesnek lehetne nevezni, és az ügyvéd (procurator, advocatus a H. K. 2. R. 79. cz. szerint); vagy törvény rendeleténél fogva, mint a szolgabírák, főbírák, alispánok, alkirálybírák, nemes személyek, káptalan és konventbéli személyek, táblabírák, királyi táblai és főkormányzéki írnokok.

A.) A perbeli lényeges személyekről.

434. §.

I. A felperesről.

Felperesnek neveztetik, a ki a bíró előtt mást vádol az E. b. 13. cz. 4. §. szerint; vagy mástól valamit követel. Lehet vagy magán személy, olyan t. i. a ki saját ügyében felpereskedik, vagy hivatalnok, a ki hivatali kötelességénél fogva folytatja a reá bízott közügyeket (causas publicas), s annál fogva közfelperesnek szokott neveztetni (actor publicus). Felperességnek (actoratus) neveztetvén a felperes perelhetési képessége, a felperesnek birnia kell:

1) személyes felperességgel (actoratus personalis) vagy is azon tulajdonsággal, hogy a perkezésben s folytatásban sem félszegség, sem törvény tilalma által ne gátoltassék. Ezen felperességtől megfosztattak:

a) A bolondok, az őket érdeklő pereket gyámnokaik kezeltvén s folytathatván, ha atyjok, vagy ép eszü fitestvérök nines, a H. K. 1. R. 55. cz. értelmében.

b) A még fel nem serdült gyermekek gyámnokaik ellen, a H. K. 1. R. 124. cz. 1. §. szerint, mások elleni pereiket is csak gyámnokaik folytathatván a H. K. 1. R. 126. cz. 1. §. szerint.

c) A haza s fejedelem elleni hitszegésért elmarasztaltott lúdasok, a H. K. 2. R. 30. cz. 4. §. szerint. Ilyeneknek tartattak, egyházi szokás szerint, az egyház kebeléből kirekesztett személyek is ezen tekintetben, kivéve csaku-

gyan házassági és azon peröket, melyet a kirekesztő ítélet érvénytelenítése végett indítottak.

d) A biztos felhatalmazója- és a vásáros az eladótól vásárolt ügyére nézve, a mennyiben saját nevek alatt kezdenék a pert; a pernek a felhatalmazó s illetőleg eladó nevében kellettven kezdetni s folytatattani s H. K. 1. R. 27. cz. 5. §. szerint.

e) A jószágok ajándékozói s eladói azoknak birtokosai ellen a H. K. 1. R. 77. cz. czímsora szerint. Kivételnek csakugyan, kik az eladásra s ajándékozásra erőszak (Mátyás 3. V. 26. cz.), csalárdság (H. K. 2. R. 83. cz. 5. §.), tévedés (1792: 2. cz.) által határozottak; valamint azok is, kik kiskoruságuk ideje alatt tett káros elidegenítéseket, még pedig a fiak mielőtt éltök 24-dik évét elérték, a leányok pedig férjhezmenetelök után (szokás szerint az első esztendő bételése előtt) közhitelességü személyek előtt visszahúzták; kik a visszahúzás napjától számítandó 32 év alatt, káros elidegenítéseik megsemmisítésére, pert kezhetnek (H. K. 1. R. 111. cz. 8. §. és 118. cz.).

f) A földesuri hatalom alatt volt nem nemes állapotú urbéresék s zsellérek ügyében, nemes személy ellen, csak földes uraik felpereskedhettek a H. K. 3. R. 31. cz. szerint; de ezen törvényt megváltoztatta az 1847: 16. cz. hazánk minden lakosait, állapotbeli különbségre való tekintet nélkül, feljogosítván, bárki ellen, tulajdon személyökbeni fel- és alpereskedhetésre, a földesuri pártfogásért és közsegedelmezésérti folyamodhatásnak fenhagyása mellett.

g) A nemesek egyházi személyek, s viszont az egyháziak nemesek ellen, míg kezeset nem állítanak az iránt, hogy a per közben néálán reájok háromlandó birságot meg fogják fizetni, az A. C. 5. R. 46. E. szerint.

h) Az, a kinek követelési joga eleve kikötött feltételtől vagy határidő eltelésétől függ, míg a feltétel nem létesül s illetőleg a kitűzött határnap el nem jő, a T. U. 70. §. szerint.

i) Az örökös a per megeleveníthetésére nézve, míg él az, a ki a pert elvesztette volt, a H. K. 2. R. 78. cz. szerint.

k) A mindkét nemü örökösök kihalását kihirdetető fiscus azon esetben, midőn a kihirdetett örökség megholt birtokosának leányörököse maradt, a T. U. 70. §. szerint.

l) A még nem honosult idegenek, a mennyiben fekvő jószág birtokosát követelnék, az A. C. 3. R. 41. Cz. 1. cz. szerint.

m) A felserdült hajadon leányokat is azok közé szokták számlálni, kik nem bírnak személyes felperességgel azon okból, mivel ezek a H. K. 1. R. 112. cz. szerint férjhezmenetelökig gyámnoki hatalom alatt vannak, a gyámnoki hatalom alatt levők pedig maguk nevében nem perelhetnek a H. K. 1. R. 126. cz. szerint. Mivel azonban, a csak most idézett cím olyan gyámoltakról szól, kik még nem érték el a törvényes kort, és mivel a H. K. 1. R. 111. cz. 5. §. a 12 éves leányokat is a fiakkal együtt azért nevezi törvényes koruaknak, mivel mások ellen pert kezdhetnek: nem lehet megtagadni a felserdült leányoktól a személyes felperességet. A felperesnek bírnia kell

2-or tárgyi felperességgel (actoratus realis) azaz jogositottnak kell lenni az iránt, a mit követel, úgy a mint a perek egyenkénti előadása alkalmával alább közöltetni fog; egyszersmind köteles levén a felperes

a) azon törvényszék előtt kezdeni perét, melynek bírósága alá tartozik a követelt személy vagy dolog (actor debet sequi forum rei), mint ezt következtethetni az A. C. 3. R. 6. Cz. 1. cikkéből;

b) személyesen jelen lenni az egyházi törvényszék előtt a házassági per kezdetekor, és az abban kelt végítélet kihirdetésekor, szokás szerint;

c) bém bizonyítani keresetét, különben az alperes a kereset alól feloldoztatik, a T. U. 89. §. szerint, és a felperes azért, mivel a birtokost méltatlanul nyugtalanította, annak a követelt jószág közbees szerinti ára fizetésére szoríthatatik a Mátyás 2. V. 11. cz. szerint;

d) állításai bizonyítására mindig készen lenni (actor debet esse semper paratus) a H. K. 2. R. 84. cz. 5. §. és a T. U. 40. §. szerint.

435. §.

A közfelperesről különösen.

Köz- vagy hivatali felperességgel bírnak:

1) A fiscalis director, a kit közügy-igazgatónak is szoktak hívni, az egész hazára kiterjedő hatósággal, a fiscust tárgyzó minden jogi kérdésekre és mindazon perekre nézve, melyeknek kezelését a törvény biztra reá, a T. U. 25. §. szerint.

2) Az alispánok és alkirálybirák a vármegyék

s illetőleg székely székek törvényszékeinek bírósága alá tartozó közkeresetekre nézve, szokás szerint.

3) A szabad királyi s kiváltságos városokon egyik a ki-nevezett tanácsnokok (senator) közül, a ki egyszersmind rendőri főbiztos (politiae director) szokott lenni.

4) A helvét vallástételt követők egyháza kebelében, a közönséges zsinat előtt, a generalis director, a kerületi zsinat előtt pedig a tractualis director, kik papi hivatalnokok s egyházi közfelpereseknek neveztetnek.

436. §.

II. Az alperesről.

Alperesnek nevezetik, a kitől vagy a ki ellen a bíró előtt valami követeltetik az E. b. 13. cz. 5. §. szerint. Alperes gyanánt nem lehet mindenkit követelni, a mennyiben:

1) vannak személyek, kiket éppen nem perelhetni, ilyenek:

a) A fejedelem, kinek ügyeiért a fiscalis directort kell perbe idézni, a H. K. 2. R. 39. cz. szerint.

b) A megholtak, kiket holtdíj büntetés terhe alatt nem idézhetni, a H. K. 2. R. 23. cz. szerint.

c) A törvényes kort még el nem ért árvák az általuk elkövetett vagy elkövettetett hatalmaskodásra nézve; holtdíjjal büntetett az, a ki őket hatalmaskodási perrel követelné a H. K. 1. R. 132. cz. és 2. R. 23. cz. szerint.

d) A nemes aszszonyok hatalmaskodási tényekre nézve, azokért férjöknek kelletvén idéztetni, hanemha azon jószág, melyben a hatalmaskodás elkövettetett, a feleségeé volt a II. Ulászló 4. V. 14. cz. szerint.

2) Vannak személyek, kiket bizonyos ideig nem perelhetni, ilyenek:

a) A törvényes kort még el nem ért árvák, a mennyiben az ellenök indított perekben nem tartoznak felelni, míg a törvényes kort el nem érik, a H. K. 1. R. 129. cz. 1. §. szerint; a fekvő jószágért indított hoszszu perekre nézve azon megkülönböztetéssel, hogy azok megkezdetvén, függőben maradnak az árva törvényes koráig (2. §.), a miből következtethetni, hogy minden más pereknek le kell szállíttatni. Csakugyan azon perekben, melyekre az árvák részéről szolgáltatott ok, az által t. i., hogy más által birtokolt jószágot tárgya-zó iktatás vagy határjáratás alkalmával az ő nevökben té-

tetett ellenzés, éppen úgy tartoznak felelni a még nem törvényes koru árvák is, mint a törvényes kornak a H. K. 1. R. 131. cz. szerint, valamint azon perekben is, melyek még atyjuk életében kezdtek a H. K. 1. R. 130. cz. szerint; ezek közül azokra nézve, melyekben okleveleket kell használni, őket egy esztendei perhaladék (annualis prorogatio H. K. 2. R. 50. cz. 1. és 2. §.) illetvén.

b) A törvényes koru árvák, a kik a még atyjuk életében megkezdett azon perekre nézve, melyekben oklevelekkel kell bizonyítani, egy esztendeig felelni nem tartoznak, ha arra a fejedelemtől engedelmet nyertek; mit az nem szokott megtagadni a H. K. 2. R. 50. cz. 3. §. szerint.

c) A főpapok (praelati u. m. a H. K. 2. R. 49 cz. 5. §. szerint az érsekek, püspökök, apátok és prépostok), kik a káptalantól s illetőleg conventtől külön birtokolt jószágait érdeklő olyan perrel, melyben oklevelekkel kell bizonyítani, és a milyenek nem tartathatik névszerint a hatalmaskodási, nem követeltethetnek, választatásuk napján kezdve egy esztendő alatt a H. K. 2. R. 50. cz. k. §. szerint.

d) A nemesek özvegyei, azonkívül hogy férjük halála napján kezdve egy esztendő alatt azok jószágaiból ki nem mozdíthatnak semmiképpen, az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint, ha özvegyi védlevelet (vidualis prorogata) váltanak a közhitelű pecséttartó személyektől, s azt az illető törvényszékek előtt ki is hirdettetik, sem új, sem a férjük életében megkezdett perek által nem követeltethetnek egy esztendő és három nap alatt; de viszont maguk sem perlekedhetnek ezen mentségök koczkáztatása nélkül, az A. C. 4. R. 2. címén alapult szokás és a védlevél szavai szerint.

e) A gyermektelen özvegy férj, a ki nem követeltethetik elhalt felesége vagyoniáért, annak halála napján kezdve 30 nap alatt, elhalt felesége rokonai által, az 1791: 134. ideiglenes czikk szerint.

B) A perbeli mellékszemélyekről.

437. §.

I. Az avatkozóról.

Avatkozónak neveztetik azon perbeli személy, ki magát másnak folyamatban levő perébe avatja. Megtörténik a más perébe avatkozás 1) a jog közösségénél fogva; 2) ki-

rályi jogcím alatt; 3) büntetés követelése, és 4) a közös jog védelmezése végett, szokás szerint minden más forma nélkül, csak az által, hogy az avatkozni akaró ezen szándékát ügyvéddel a folyamatban levő perbe iratja.

438. §.

1) A jog közösségére alapított avatkozásról.

Szabadságában áll bárkinek is más perébe avatkozni, ha a perrel követelt tárgy örökjog vagy zálog, vagy bármi más cím alatt ötöt is illeti a H. K. 2. R. 84. cz. 1. §. szerint. Az avatkozás ezen nemének szabályai:

1) A jog közösségénél fogva csak a végítélet kimondása előtt avatkozhatni más perébe, az idézett törvény szerint; végsőnek azon ítélet nevezetvén, melynek az első törvényszék előtti megváltoztatása végett menedék (remedium juridicum) nem használtathatik, a T. U. 150. §. szerint. A gyakorlat azonban a derekas bár menedékesíthető ítélet kimondatása után sem ad helyet az avatkozásnak.

2) Az avatkozó tartozik ajánlani s meg is fordítani a felperes költségeit, követelt illetősége mennyiségéhez képest, a H. K. 2. R. 84. cz. 1. §. szerint; valamint

3) a felpereshezí vérségét is bébizonyítani, ha azt az alperes tagadná, még pedig tüstént, az avatkozóknak, mint mellékes felperesnek, a bizonyításra mindig készen kellett lenni; különben ugyanis az avatkozástól elesik s kénytelen lesz jogát külön perrel követelni az idézett törvény 4, 5, 6. §§. szerint. Azonban a vérségi egybekötetés bébizonyítása csak magára nem elégséges; azonkívül, a H. K. 1. R. 47. czíméből következtethetőleg, még a követelt jószág iránti jogosítottágnak is bé kellett bizonyítani.

4) Az avatkozás alapjául használt jogi közösségből önként foly az is, hogy az avatkozó nem igényelheti a per tárgyát egészen, hanem annak csak bizonyos részét, a H. K. 2. R. 85. cz. 4. §. szerint is; az is, hogy az avatkozót éppen azon cím alatt kell illetni az általa igényelt résznek, a mely alatt kezdette követelni a felperes az egészet; a mennyiben azon jószágot, melyet a felperes hatalmaskodás vagy zálog cím alatt követel, az avatkozó nem igényelheti, mint maga sajátját, tulajdonosi cím alatt a H. K. 2. R. 84. cz. 9. §. szerint.

5) Az alperes nem köteles ugyan magát az avatkozó ellen a felperestől külön védeni; de ha volnának mentesítő vagy más levelei az avatkozó keresete alaptalanságának bébizonyíthatására, azoknak előmutatása végett tortozik a bíró egyetlen határidőt kitűzni; azonközben a fel- és alperes közt a bémutatott leveleknek tartalma szerint ítélet mondathatván ki, a H. K. 2. R. 84. cz. 2. 7. 8. §§. szerint.

6) Ha a fel- és alperes a végítélet kimondása előtt elbékélenék a pert, az avatkozó azt tovább nem folytathatja; de ha a per elbékélése végítélet kimondása után vagy akkor történt, midőn már az avatkozóknak is rész ítéltetett, vagy legalább az oklevelek előmutatása vala az alperesnek az avatkozó ellenében odaitélve: a felperesnek a pertől elállása s annak folytatásáról lemondása mellett is, az avatkozó tovább folytathatja a pert az alperes ellen a H. K. 2. R. 85. cz. szerint.

439. §.

2) A királyi jog czíme alatti avatkozásról.

A fel- és alperes között per tárgyává lett jószágot királyi jogczím alatt megnyert adományos, ezen adományi jogánál fogva, avatkozhatik a perbe, a H. K. 2. R. 84. cz. 3. §. szerint; a mi megtörténvén, két eset adhatja elő magát, u. m.

1) A fel- és alperes az avatkozott adományos ellenében egyiránt mintegy alperesekké válván, védelmezni kezdik magukat a fejedelmi jog ellen s ha védelmök nem sikerül, a jószág, a bebizonyított fejedelmi jognál fogva, az adományosnak ítéltetik (si uterque defecerit jus regium ibidem locum habebit) a H. K. 1. R. 31. cz. k. §. szerint.

2) A fel- és alperes nem védelmezik magukat az avatkozó adományos ellen, a mire nem is kényszeríthetők; mely esetben bé kell várni az adományosnak a per végét, jogát külön perrel követelhetvén a nyertes, akár fel- akár alperes ellen, az őket tárgyazó végítélet kimondása után, a H. K. 1. R. 31. cz. k. és 1. §. szerint.

Egyébiránt, midőn a H. K. 1. R. 32. cz. 65. cz. 5. §. szerint kénytelen az adományos, magát a királyi jogczím alatt felkért jószágba egy év alatt beigtattatni, s annak következtében az igtatáskori ellenmondókat s azok között a felkért jószág felett perlekedő fel- és alperest is követelni;

és a midőn azon esetben, ha a felkért jószágot avatkozás és egyszersmind az iktatáskori ellenmondás okadatolására indított per útján is követelné, a H. K. 2. R. 70. cz. szerint patvar büntetése alá esnék: miként lehessen helye és szüksége a királyi jogczím alatti avatkozásnak?—nem képzelhetni.

440. §.

3) A büntetés követelése végetti avatkozásról.

A magán követelésű bűnök elkövetői ellen a sérelmek által indított perbe avatkozni szokott a közfelperes azon esetben, midőn az alperes a felperes által igényelhető elégtételen kívül, mint egyszersmind közkövetelésű bűnnek is elkövetője, olyan büntetésre is méltó, melyet csak a közfelperes követelhet.

Ezen csupán törvényszéki gyakorlatra alapított avatkozás azonban meg nem állhat, mivel

1) az alperes csak azért pereltethetvén, a miért perbe idéztetett, azt, a ki csupán magán követelésű bűnért idéztetett, közkövetelésű bűnért nem lehet perelni;

2) a törvényszék csak az idéző levélbe foglaltakra terjeszthetvén ki ítéletét, olyan büntetéssel, melyről az idézőlevélben említés em tétetett, nem terhelheti a bírót az alperest.

Ezen okoknál fogva az avatkozni kívánó közfelperest el lehet és el is kell útasítani, annyival is inkább, mivel a büntető igazság kiszolgáltatása külön bűnper által helyesebben eszközölhető.

441. §.

4) A jogvédelem végetti avatkozásról.

Jogvédelem végett is avatkozhatni más perébe a mennyiben:

1) midőn a fiscus perrel követeli azokat, kik a kihalás kihirdetésekor ellenmondottak, az alperesek mellé avatkozhatnak azok, kik bém bizonyítják az alperesek által védett jószág iránti jogukat, bár részükről nem történt is ellenmondás a kihalás kihirdetésekor, a H. K. 1. R. 30. cz. 3. §. szerint.

2) A hűtlen vagyoni között levő zálog tulajdonosa, a hűtlen ellen indított büntető perbe avatkozás mellett (penes ingessionis protestationem) sajátját, a kifizetendők kifizetésének feltétele alatt, visszakaphatja az A. C. 4. R. 7. Cz. 1. cz. szerint.

3) Azon külföldön mulató honfiak ellen indított hűtlenségi pert, kik a haza s fejedelem veszedelmére intézett külföldi működéseikért követeltetnek, távollétök alatt, avatkozás útján védelmezhetik azoknak szüléi vagy azon rokonai, kik a perbe fogott jószágokra nézve örökösödési joggal birnak, az A. C. 3. R. 14. Cz. 1. p. szerint.

4) Gyakorlatban van az avatkozásnak azon ide tartozó neme is, mely szerint a bűnös ellen indított közkeresetbe avatkozik a bűnös által megkárosított magán személy, kérvén kárai megtérítését. Ezen avatkozás megengedtetetik, de a közelebbi §-ban előadott okoknál fogva csupán azon esetben, midőn az alperes a per tárgyává tett bűn által okozott károk megtérítéseért is idéztetve volt a közfelperes által.

442. §.

II. A szavatosról.

Szavatosnak nevezetik azon perbeli személy, ki az alperest, per tárgyává tett vagyona birtokában, a törvény útján háborgatók ellen védelmezni s ha a védelem nem sikerülne, kármentesíteni is tartozik. A szavatosság s abból folyó jogok és kötelességek közölve lévén fenebb, itt csak is azon szabályok közölthetnek, melyek a szavatos perbeli állását mutatják ki, a milyenek:

1) A szavatos nem a felperes általi idéztetés, hanem az alperes általi felszólíttatás következtében válik perbeli személylyé; ezen felszólíttatás elmulasztása esetében nem tartozván többé az alperest sem védelmezni sem kármentesíteni, a H. K. 1. R. 75. cz. szerint.

2) A szavatos alperes általi felszólíttatásának meg kell történni még mielőtt a per derekas védelméhez kezdene az alperes; mert különben a szavatos nem tartozik az alperest sem védeni sem kármentesíteni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint, s az alperes kegyelemmeli perujitással megelevenített perében sem teheti jóvá hibáját; mert abban szavatosra még azon okból sem hivatkozhatik, mivel felperessé lévén, szavatosra nem lehet.

3) Az idézett törvények szerint az alperes általi megszólíttatás által lévén feltételezve a szavatos védelmi s kárpótlási köteleztetése, hogyha a maga törvényes idejében felszólított szavatos elé nem állana, az alperes a per derekas

védelméhez, kárpótlás iránti jogának kockáztatása nélkül, nem kezdhetvén, az elmarasztaló ítélet által okozott kárát az alperesnek megfordítani tartozik.

4) A perbe idézés csupán az alperes ellen levén intézve, ő használhatja ugyan a pert leszállító kifogásokat, de azok használhatása iránti jogát szavatosa számára fen nem tarthatja, mint a kit csupán a per derekát tárgyazó időmulás és patvar kifogásai illetnek, az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint.

5) Az idézett törvény azon rendelkezéséből, mely szerint a per derekas védelméhez kezdő alperes a szavatosság iránti jogától fosztatik meg, következtethetni azt, hogy az alperes, szavatosának előállása után, többé nem szólhat a perhez, s megszűnik mintegy perbeli személy lenni, a per további védelme egészen átszállván a szavatosra.

6) Az alperes per útján szenvedett kára pótlását követelheti ugyanazon végrehajtás folytában, melylyel tőle a kiített jószág elfoglaltatik, a mint ezt az A. C. 4. R. 14. Cz. 1. cz. ezen szavaiból „vigore ejusdem sententiæ az executorok tegyenek plenaria satisfactiot“ következtethetjük; a teljes élegtétel képze alatt nem csak az elvesztett jószágérti kárpótlás, hanem a költség s fáradtság megtérítése is értetvén, mint járuléka a szavatos miatt szenvedett kárnak.

C) A perbeli segédszemélyekről.

I. Azon személyekről, kik a perlekedők általi megbízatásuknál fogva segédek.

443. §.

1) A teljes hatalmu biztosról.

Teljes hatalmu biztosnak neveztetik azon személy, ki megbízója ügyeit kezeli, még pedig megbízatása határai között éppen azon érvényességgel, melylyel azokat maga a megbízó kezelhette volna. A meghatalmazás módjáról, a biztos és megbízója közötti viszonyból folyó jogokról s köteleességekről, a biztos tényeinek érvényességéről s fülhatalmazottsága megszűnésének eseteiről törvényeink nem rendelkezvén, mindaz, a mit ezekre nézve szabályul következtetni, huzamos gyakorlat útján törvénynyé vált szokáson alapul.

A biztos fölhatalmazása módjáról.

A biztos fölhatalmazása módjának szabályai e következők:

1) Fölhatalmazási képességgel birnak a jogtani értelemben érvényes cselekedetekre jogosítottak, melyeknek a felszerdült és nem bolond egyének, a H. K. 1. R. 111. cz. 6. §. és 55. czíméből következtethetőleg; valamint a testületek is, szokás szerint, mindazon ügyekre nézve, melyekre ők maguk is jogosítottak; a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint senki sem ruházhatván másra több jogot, mint a mennyivel maga bir.

2) Biztos lehet az, a kit a megbízó méltónak tart bizodalomára, bár saját ügyeit érvényesen nem kezelhetné is. A biztos ugyanis eljárásában megbízója személyét képviseli elannyira, hogy cselekedetei megbízójának cselekedetei gyanánt tekintetnek, melyeknek érvényessége ennél fogva nem az ő saját képessége, hanem megbízójának egyénisége által van feltételezve. Csakugyan miután valaki ítélőmesterré vagy a királyi tábla birájává lett, nem vállalhat el biztosságot a királyi tábla előtt álló ügyekre nézve a T. U. 222. §. szerint; mely tilalom, az ok ugyanazonosságánál fogva, kiterjesztetik minden más törvényszék bírásra is azon perekre nézve, melyek biróságuk alá tartoznak.

3) Meghatalmazás tárgya lehet mindaz, a minek eligazítását másra lehet bízni. Nem lehet mással igazíttatni azokat, melyek elannyira a cselekvő egyéniségétől feltételezvék, hogy csak annyiban érvényesek, a mennyiben azokat maga a jogosított vagy kötelezett teljesíti. Ilyenek a házastársak közti viszonyból folyó és az atyai hatalom körébe tartozó jogok és kötelességek. Ugy szintén azon jogok és kötelességek is, melyeknek gyakorlását s illetőleg teljesítését a törvény vagy személyes bizodalom ruházta bizonyos személyekre, p. o. tisztviselőkre, gyám- és gondnokokra, biztosokra, kik mint olyanok, magukat helyettesítő biztost nem is vallhatnak. Igy más helyett senki sem végrendelkezhetik biztos gyanánt a H. K. 1. R. 51. cz. 9. §-ából következtethetőleg, s esküt sem tehet le a H. K. 2. R. 11. cz. 3. §. szerint; csupán a fejedelem levén jogosítva arra, hogy a biztosító esküt (assecuratorium juramentum) királyi biztosa, és a perbelit a fiscalis director által tétethesse le, az 1791: 3. cz. és a H. K. 2. R. 39. cz. 2. §. szerint.

4) A felhatalmazás lehet általános (generalis) és különös (specialis) ahozképest, a mint a biztos felhatalmazójának minden, vagy csak némely s névszerint is kifejezteni kellett ügyeire nézve nyert megbízatást.

5) A biztos bévallása (constitutio plenipotentiarum) ugy esik meg, hogy a biztost vallani akaró megjelenik az illető személyek előtt s élő szóval (vivo vocis eloquio) kinyilatkoztatja, hogy kit és mennyiben kíván felhatalmazni; a megtörtént bévallásról hiteles bizonyítványt kérvén, mely hatalmazványnak (litterae plenipotentiales) neveztetik, és a mely nélkül senki sem ismertetik más biztosának, csupán azon egy esetet véve ki, midőn a hűtlenségi perrel követeltett külföldön tortózkodónak ügyét legközelebbi rokonai s örökösei védik, a mit az A. C. 3. R. 14. cz. 1 pontja szerint, felhatalmazás nélkül is (etiam absque constitutione) megtehetnek.

6) Megeshetik a biztos bévallása, ha a kezelendő ügy azon egy törvényhatóságbeli, annak jegyzője előtt; különben pedig a közhitelességű pecsétet tartó személyek előtt, milyenek a fejevári káptalalan, kolozsmonostori konvent, a királyi tábla elnöke, az ítélőmesterek és főkormányiszéki titoknokok. Hazánk határain kívül vallhatni biztost, a testvér Magyarhonban, a királyi személynök előtt, mint a ki fejedelmünk magyar királyi nevében és pecsétje alatt azon módon teszen bizonyosságot az előtte történt bévallásokról, mint királyi táblai elnökünk s ítélőmestereink; elfogadtattak azonban a testvér magyarhoni megyei s városi hatóságok előtt kelt meghatalmazó levelek is hazánkban. Bécsben felséges fejedelmünk előtt, ki saját neve aláírásával szokta hitelesíteni a hatalmazványt. Az ausztriai birodalom örökös tartományaiban azoknak kormányzóí, külföldön az illető országok uralkodóihoz küldetni szokott s azok udvarai mellett mulató ausztriai követek előtt.

7) A helvét vallástételt követők egyházi ügyeikre nézve vallhatnak biztost az esperesek vagy a püspök előtt, ahozképest a mint annak munkássága csak egy vagy több egyházi kerületre is terjed ki; érvényeseknek tartatván egyébiránt a világi közhitelességű pecsétet tartó személyek előtt kelt hatalmazvánnyok az egyházi bármely törvényszékek előtt is.

A megbízó, biztos és más személyek közötti jogi viszonyokról.

A biztos, felhatalmaztatásánál fogva, jogi viszonyba lép egyfelől megbízójával, másfelől azon személyekkel, kikkel megbízója ügyeit személyese gyanánt igazítja. A mi illeti:

1) a biztos és megbízója közötti jogi viszonyt, ennél fogva

a) a biztos köteles megbízatása körében az elvállalt ügyeket kezelni, a hatalmazvány elfogadása által a megbízóval kötelezettségi viszonyba lépve tettelesen. Tartozik annál fogva felelni a hanyagsága által okozott károkért, valamint azokért is, melyeket szándékoson okozott. Nem felel ellenben azokért, melyeket jólelküleg igazított, bár azokból megbízójára kár háromlott legyen is. Fel levén ugyanis hatalmazva, a hatalmazvány szavai szerint, mindarra, a mit megbízójának jogaira nézve béléltatása szerint hasznosnak tartand, tudatlanság- és ügyetlenségért azon okból sem vádoltathatik, mivel senki sem tanusíthat több tudományt s ügyességet, mint a mennyire képes; és mivel tehetség felettit nem igényelhet az, a kinek szabadságában állott bizodalmaival képebbet ajándékozni meg. Kivétetik csakugyan természet szerint azon eset, midőn a biztos a felelet terhét akár kifejezetten, akár szakismeretének erősítése által tettelesen elvállalta volna.

b) A megbízó köteles biztosra költségeit megtéríteni, sőt mindazon köteleztetései alól feloldani, melyekre a reabizottak eszközölhetése végett kénytelen volt netalán magát személyesen is kötelezni; valamint azon fizetést is megadni, melyet fáradozásai jutalmául ígért. Mely azonban mindamellett is hogy a munkás igényelheti bérét, követelhetővé csak írott kötelezvénynél fogva válik, mely által különben is tanácsos volna a felek közötti jogi viszonyt szabályozni. A mi illeti

2) a biztos, megbízója és más személyek közötti jogi viszonyokat, ezeknél fogva

a) mindenki köteles a biztost megbízója személyesének ismerni el, mihelyt a szokott innepélyességű hatalmazványt előmutatja; s vele a megbízatás határai között éppen oly érvényességgel szerződhetik, mint a megbízóval. Mivel pedig

a biztos által elvállalt kötelezések valósággal a megbízó kötelezetei, a biztos azokért nem követeltethetik, kivéve azon esetet, midőn megbízatása határain túllépett, vagy magát is lekötölte volna megbízójaért, például kezességet vállalván. Ennélfogva a biztos és a megbízó kötelezettségének megkülönböztetése végett, a hatalmazvány azon kitétele értelmében, mely szerint a biztos úgy igazítja a reábizottakat, mintha megbízója jelen volna s ügyeit személyesen kezelné, tanácsos volna, hogy a biztos által kötött egyezmények, a megbízó nevében, úgy irattassanak, mintha jelen volt volna s a hitelesítés is nevének aláírása által annak kifejezése mellett történjék, hogy nevét megnevezendő biztos a által iratta alá.

b) A megbízó követelheti azokat, kik magukat biztosának kötelezték éppen úgy, mintha azok magukat neki magának kötelezték volna; s viszont követeltethetik azok által, kiknek őt biztos a kötelezte éppen úgy, mintha azoknak ő maga kötelezte volna magát, a hatalmazvány azon kitételeinél fogva, melyek szerint „ígérte, hogy mind azt helyesnek s érvényesnek fogja tartani, a mit bévallott és a hatalmazványt előmutató biztos a tett, mondott, igazított, rendelt, visszahúzott, egyezés s szerződés vagy elbékélés útján igazított.“ Követeltethetik a megbízó még azon esetben is, midőn biztos a által álnokul károsított volna; azon oknál fogva, mivel úgy tekintethetik, mintha a megbízó maga kötelezte volna magát, kinek szabadságában áll magát kárt szenvedőleg is kötelezni a nélkül, hogy a miatt kötelességei érvénytelenekké válnának. Csakugyan fenmarad azon esetben a megbízónak biztos a elleni visszkereseti joga (regressus), mert a H. K. 2. R. 83. cz. 5. §. szerint a ravaszság és csalárdságnak senkit sem kell védnie.

446. §.

A megbízó s biztos a közötti viszony megszűnéséről.

Megszűnik a megbízó s biztos a közötti jogi viszony:

- 1) A megbízó vagy a biztos halála által.
- 2) A kitűzött időnek eltelésével.
- 3) A névszerint kijelölt ügy bevezetésével.
- 4) A biztos lemondása által, mit az, a hatalmazvány visszmondása által, tettelesen tanúsít.

5) A megbízó felmondása által, a mi megesik

a) tettelegesen a hatalmazvány visszavételével, a nélkül a biztos személyes gyanánt föl nem léphetvén többé;

b) ünnepélyes visszahívás (revocatio) által úgy, hogy a megbízó személyesen megjelenvén valamelyik előtt azon személyek közül, kik előtt szokott történni a biztosok bévallása, élő szóval nyilvánítja azt, hogy a biztosára ruházott hatalmat visszaveszi, annak mindazon tényeit, melyeket megbízatásával ellenkezőleg tett, semmitérőknek nyilatkoztatván. A visszahívás megtörténtét tanúsító bizonyítványnak közölni kell mind a biztossal, hogy a megbízó ügyeit kezelni szűnjék meg, mind azokkal, kikkel a megbízó érdekében áll tudatni azt, hogy a biztost többé személyesének nem tarthatják; különben ugyanis bár megtörtént legyen a visszahívás, mind a biztos érvényesen folytathatja a reábizva volt ügyek kezelését, mind mások a hatalmazványt életmutató biztossal érvényesen szerződhetnek értesítettésökig. Azon esetben, midőn a visszahívatása felől értesült biztos hatalmazványát visszaadni gyanura okot szolgáltatólag mulasztaná el, az által tanúsított álnoksága káros következményeinek megelőzhetőse végett, szükséges a közigazgatás segédmélével országszerte köröztetni a biztos visszahívatását s a hírlapok útján is kihirdettetni.

447. §.

2) Az ügyvédről.

Ügyvédnek nevezetik azon perbeli segédszemély, a ki az egymással perlekedő felek ügyét az illető bíróság előtt védi a végetti felhatalmaztatása következtében. Az ügyvédségre kétféle felhatalmaztatás kívántatik, u. m.

1-ör közállományi, a mennyiben csak azon személyek folytathatnak ügyvédi hivatalt, kik arra a közállomány által hatalmaztatnak fel, e következő feltételek alatt:

a) A ki ügyvéd kíván lenni, köteles hitelesíteni azt, illető törvényhatósága bizonyítványa által, hogy tisztességes szárléktől származott, és hogy bizonyos lakhelye van a honban, valamint azt is hogy feddhetetlen életű, a lakhelyebeli tiszttség, volt tanítói, előljárói vagy más ismeretes hitelességű személyek bizonyítványa szerint; s végre, hogy a törvénytudományi tanpályát (cursum juris) előmenetelesen végezte legyen a T. U. 256. §. szerint. Ezenkívül szokás szerint

azt is bé kell bizonyítani, hogy a királyi tábla mellett irnoki pályáját becsületesen folytatta s irnoki széke előtt a szabály szerinti előleges megvizsgálatást kiállotta. Ezután

b) a királyi táblához intézendő kérésére kinevezett biztosság által, mely három kir. táblai bíróból és két ügyvédből áll, szigorúan meg kell vizsgáltatnia, szokás szerint a királyi tábla teremében, és ha a honi jog- és pertan s a honi törvények történeteiben (jus patrium — praxis judiciaria — historia juris patriæ) eléggé jártasnak és az ügyvédi hivatalra alkalmasnak találják, az afelől értesített királyi tábla határozata következtében a táblai jegyzőkönyvbe igttatván az, hogy az ügyvédi hivatalra méltónak ítéltetett, az egyik ítélőmester (szokás szerint pedig egyik ítélőmesteri igttató) által a királyi tábla színén (szokás szerint az ügyvédi kar jelenlétében s nyilvános ülésben) megeskettetik arra, hogy a reábiztatandó ügyeket tehetsége szerint kezelendi, azokat bevégeztetésök előtt elárulni nem fogja s azok felett kárt okozólag senkivel sem titkon, sem nyilván egyezkedni nem csak nem fog, hanem inkább a reábizottakat lelkiismeretes készséggel és szorgalommal fogja igazítani, a T. U. 257. §., és az A. C. 4. R. 19. Cz. 2. cz. szerint. Végre

c) hiteles bizonyítványt kell arról nyerni, hogy az ügyvédi hivatalra feleskettetett, annak bémutatásától levén feltételezve az, hogy a törvényszékek által ügyvédnek ismertessék el, a T. U. 258. §. szerint. Ezen bizonyítvány a fejedelem nevében szokott kiadatni ítélőmesteri aláírás és közhitelességű pecsét által hitelesítve és stallum-nak szokott neveztetni, mely által jogositva van ugyan az ügyvéd általában az ügyek kezelésére, de nincs jogositva arra is, hogy egy bizonyos személynek ügyét védje; a mire

2-or a peresfelek általi felhatalmaztatás kívántatik mely ügyvédvallásnak (constitutio procuratoris) nevezetik, s ennek szabályai:

a) Ügyvédet vallhatnak a törvényes kort elért s ép eszű személyek, a H. K. 1. R. 111. cz. 6. §. és 55. cz. szerint, akár személyesen, akár arra felhatalmazott biztosaik által, még pedig a bévallás elfogadására jogositott személyek előtt. Azonban senki sem vallhat ugyanazon ügyére nézve kettőnél több ügyvédet az A. C. 4. R. 19. cz. 1. cz., T. U. 264. §. szerint, s a felett sem egyezkedhetik az ügyvédekkel, hogy ellene pert folytatni nem fognak; az ezen tilalom ellen vétő ügyvé-

dek büntetésre méltók levén a T. U. 265. §. szerint. Ügyvédvállásra még azoknak is szüksége van, kik perök kezelésére képesek volnának azon okból, mivel a II. Ulászló 5. V. 15. cz. szerint a perlekedők által törvényszék előtt személyesen tett felelet visszahúzhatlan levén, a netalán ejtett hibákat jóvátenniök nem lehetne, holott az ügyvéd hibája, feleletének visszahuzása s megigazíthatása által, orvosolhatatik.

b) Az ügyvéd bévallása megeshetik, valamelyik törvényhatóság kebelebeli ügyekre nézve, azon törvényhatóság jegyzői előtt szokás szerint; bármely honi törvényszékek előtt álló ügyekre nézve pedig a káptalan vagy konvent egyik tagja előtt az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint és a közhitelességű pecséttel ellátott személyek előtt a H. K. 2. R. 13. cz. 8. §. szerint, valamint a fejedelem előtt is szokás szerint. A reformált egyházi ügyekre nézve vallhatni ügyvédet a papok közül is az egyházi törvényszék vagy annak jegyzője előtt, és a bévallás ereje tart az ügy végéig; szabadságában állván egyébiránt a feleknek ügyöket az egyházi törvényszékek előtt az ezen pontban kijelelt személyek előtt bévallott világi ügyvédek által is folytattathatni, az egyházi gyakorlat szerint.

c) Ha valaki, betegség vagy más akadály miatt, az illető személyek előtt ügyvédvállás végett még nem jelenhetnék, a bévallást megteheti fő- és altisztek, jegyzők, e végre névszerint ki küldetett hites királyitáblai vagy kormányzséki irnokok és a városi bírák előtt is, az elősorolt személyek közül bármelyiktől nyerendő bizonyítvány előmutatása mellett felszólított közhitelű személyek kötelesek levén ügyvédvállásról bizonyítványt (*procuratoris constitutio ad rescriptum*) közhitelességű pecsét által hitelesítve adni az A. C. 4. R. 19. Cz. 4. cz. szerint. Az aszszonyok vallhatnak ügyvédet a végett magok elébe hivatott két káptalan- vagy conventbeli személy előtt is, a II. Ulászló 1. V. 97. cz. szerint.

d) A püspökök és érsekek kinevezhetik ügyvédöket csupán saját pecsétjük által hitelesített irományban is a H. K. 2. R. 13. cz. 6. §. szerint. Ezen jogát most is gyakorolja a r. catholicusok püspöke, s éppen úgy gyakorolhatnák a más három bévett vallásuak püspökei is, midőn azok az 1791: 56. cz. szerint őket is illető „*episcopus*“ hivatali czimmel járó joguktól semmi törvény által sem fosztattak

meg, sőt az 1791: 53. cikkben, mind a négy bévett vallásra nézve biztosított jogegyenlőségből is méltán következethetni, hogy egyik bévett vallás püspöke, a más bévett vallások püspökei felett, semmi kiváltsággal sem bírhat.

e) Azon esetben, midőn a peresfelek közül bármelyik akár szegénysége miatt nem fogadhat ügyvédet az A. C. 4. R. 19. Cz. 1. cz. szerint, akár ügyét felvállalni az ügyvédek, annak igazságtalansága vagy más helyes ok miatt, vonakodnának a T. U. 268. §-ra hivatkozva: kötelesek a törvényszékek ügyvédet rendelni s a rendelt ügyvéd (procurator dativus) holt díja terhe alatt tartozik az ügy védelmét elvállalni, valamint a peresfél is öt érdeme szerint fizetni; ezen esetben a törvényszék rendelete ügyvédvállás helyett szolgálván. Gyakorlat szerint azonban a szegények ügyeinek védelme a minden törvényszék mellett e végre fizetett szegények ügyvédére (pauperum advocatus) szokott bízni, mihelyt a peresfél békéztetve szegénységét, a főkörmányzék előtt, törvényhatósága tiszttségének bizonyítványa által.

f) Az ügyvédvállás lehet általános vagy különös, a szerint a mint az ügyvéd bizonyos személynek minden vagy csak névszerint is megnevezett némely ügyeire nézve bízott meg. A külföldön tanulás, szolgálat s tapasztalás végett utazók vallhatják ügyvédöket úgy is, hogy a bévállás visszatérésökig legyen érvényes a II. Ulászló 5. V. 14. cz. szerint.

448. §.

Az ügyvéd kötelességeiről.

Az ügyvéd kötelességei tárgyazzák

1) az ügy felvállalását, melyre nézve köteles az ügyvéd:

a) az igazságos ügyet felvállalni, különben úgy büntetethetvén, mint hivatali esküjét megszegő, a T. U. 266. §. szerint. A Mátyás 6. V. 69. cz. 2. §. szerint nem volt hajdon szabad 14 személynél többnek ügyét föl vállalni.

b) fel nem vállalni az igazságtalan ügyet, mert ha igazságtalan ügyet vállalna fel vagy ilyen ügy védelmére felszólítva az alperest alaptalanul kecségtetné s az öt fenyegető károokra, büntetésekre figyelmeztetni, békességre vagy a követelt dolog kibocsátására inteni elmulasztaná: azon kívül hogy díja fizetésével s hivatala elvesztésével (impositio-

ne silentii) büntetetik, két annyit tartozik fizetni bévallójának, mint a mennyit tőle fizetésül kapott a T. U. 259. §. szerint.

c) holt díja fizetésének terhe alatt fel nem vállalni azon ügyeket, melyekre nézve idézést vagy más törvényes lépéseket tett, a H. K. 2. R. 22. cz. szerint. Az ügyvédi kötelesség tárgyazza

2) a felvállalt ügyek kezelését, melyrenézve köteles az ügyvéd:

a) a per tárgyával alaposan megismerkedni s annak folytatásához megkivántatókról gondoskodni, még mielőtt megkezdené a pert mint felperesi ügyvéd, a T. U. 260. §. szerint;

b) a per tárgyához illő törvényszék megválasztására, idézés módjára, s minden a per folytatását, kifogások s menedékek használatát illetőkre nézve magát a honi törvényekhez s jelesen a táblai utasításhoz alkalmazni, a T. U. 261. 262. §. szerint;

c) a perlekedőktől jegyzék mellett átvett okleveleket hiven megőrizni, a T. U. 261. §. szerint; mert ha azokat elrekkentené, vagy az ellenfél kezébe adná, becsületvesztéssel és kárpótlással büntetetik a T. U. 263. §. szerint;

d) a föl vállalt ügy folytatására s illetőleg védelmére nézve ügyvédi kötelességében hiven eljárni, mert ha az ellenféllel egy kézre játszanék s annak az ügyet elárulná, mint esküjét megszegő, a fiscalis director által követeltetve, becsületvesztéssel s az okozott kár megtérítésével lakol az A. C. 4. R. 19. Cz. 3. cz. és a T. U. 263. §. szerint;

e) mind az önként, mind a törvényszék rendeleténél fogva elvállalt ügyek kezelésében magát eltartóztatni a bíró megkerülésétől (circumventio judicis), tanuk megvesztegetésétől (fascinatio), hamis levelek készítésétől vagy tudva használatától és a per szándékos késleltetésétől; különben ugyan is hivatal- s becsületvesztéssel büntetetik, sőt közkereset alá is vettethetik a T. U. 267. §. szerint.

f) Végre az ügyvéd kötelessége, a peres felek közötti béke eszközlésében, a törvényszéket segedelmezni s óvakodni az alaptalan reménynyeli kecsegtetéstől, a T. U. 269. §. szerint.

449. §.

Az ügyvéd jogairól.

Az ügyvéd jogai e következők:

1) A reábizott ügyekre nézve föl hatalmazott személyese

megbizójának, a ki az ügyvédvallomány szerint (procuratoria constitutio) ígérni szokta, hogy helyeslendi és érvényesnek tartandja mindazt, a mit bévallott ügyvéde cselekszik, mond, teszen és igazit. Ennélfogva ha az ügyvéd valamely birság fizetésére büntettetik elkövetett hibájáért, az a per végével és nem rajta, hanem megbizója vagyonaiból vétetik fel, mind a bíró mind az ellenfél számára, a Mátyás 6. V. 69. cz. 3. §. szerint.

2) Az elvállalt ügy kezelését más ügyvédre is bizhatja, az ügyvédvallomány azon kitételénél fogva, mely szerint a bévalló, megnevezett ügyvédén kívül, az ügyvédi esküt letett személyek közül mindazokat is ügyvédének vallotta, a kik vallománylevelét elő mutatandják. Az ügy másra bizásakor ennélfogva a vallománylevelet is által kell adni a helyettesített ügyvédnek.

3) Kötelezheti bévallóját, akár örök akár zálog cím alatt, 200 ezüst magyar forintig a H. K. 2. R. 81. cz. 7. §. szerint.

4) Megperelheti azt, a ki alaptalanul vádolta aval, hogy igazságos ügyét nem vállalta fel, mint becsülete megsértőjét, a T. U. 266. §. szerint.

5) Munkája bérét s költségei megtérítését követelheti a T. U. 270. §. szerint. Az ügyvédi munka tárgyazhatja

a) a per előkészületeit (praeparatoria litis), melyekre tett munkája bérét követelheti az ügyvéd még a per elkezdése előtt is; még pedig, név szerint a felsőbb törvényszékek előtt folyó ügyekre nézve, a per mivolta (species facti) kidolgozásáért különbség nélkül 6 rfrtot, egy utasítványért (instructio), kérdő pontokért 25 krt., perbe idéző parancs elkészítéséért 50 krt.; az alsóbb törvényszékek előtt folyó perekre nézve pedig mindezeknek felét. Azon ügyvéd, ki a közölt bérnél többet követelne s venne, két annyinak visszafizetésével lakol, a T. U. 270. 271. §. szerint.

b) a per folytatását s védelmét, melynek bérét nem követelheti az ügyvéd az első szék előtti végítélet kimondatása előtt, rendbontás (praevaricatio) díja terhe alatt, a T. U. 270. §. szerint. Ezen munkabér és a tett költségek jegyzékét akkor kell a törvényszék elébe terjeszteni, midőn a per végítélet alá bocsáttatik; a törvényszék tiszte levén azoknak bírálata után megállított mennyiségét tanusító bizonyítványt adni ingyen az ügyvédnek, s egyszersmind az

illető peresfelet arra inteni is, hogy ügyvédét, megállított illetőségére nézve, 15 nap alatt elégitse ki a T. U. 272. §. szerint. A törvényszék által megállított mennyiséggel meg nem elégedő ügyvéden a szék színe előtt is felvétethetik holt díja az A. C. 4. R. 19. Cz. 2. cz. szerint; az illető peresfelet pedig, ha a kitézött 15 nap alatt sem fizetne, tartozása legrövidebb közigazgatási úton felvétetik, a törvényszék bizonyítványának előmutatása mellett felszólított tisztek által, az A. C. 5. R. 84. E. értelmében a T. U. 273. §. szerint.

Egyébiránt szabadságában áll a peresfeleknek a közlőtnél nagyobb fizetést is adni ügyvédeknek, sőt azokkal évenkénti fizetés ígérése mellett is egyezkedni; az ügyvédek azonban a szabály szerintinél többnek fizetésére nem erőltethetik megbizóikat, hanemha azok magukat önkéntesen kötelezték volna, mely esetben kötlevelök és nem az idézett edictum értelmében követeltethetnek. A törvényszékek is a perköltségek megállításkor, ügyvédi fizetés czíme alatt, a vesztő fél által megtérítendőnek csak annyit ítélnhetnek, a mennyi az ügyvédet szabály szerint illette, bármennyi fizettetett legyen is neki, a T. U. 274. §. szerint.

II. A törvény rendelkezéséből segéd- személyekről.

450. §.

A szolgabírák, főbírák, alispánok, királybírák és kapitányokról, nemes, káptalan- és konventbeli személyekről.

Törvény rendelkezésénél fogva segédszemélyeknek nevezethetnek, kikre törvény bizta a perhez tartozó bizonyos tények végrehajtását úgy, hogy azokat mások által nem lehet érvényesen létesíteni. Ilyenek:

1) A vármegyék, magyar vidékek s városok szolgabirái, kik az A. C. 4. R. 2. Cz. 7. cz. szerint intéseket, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. és az 1791: ideiglenes 95. cz. szerint idézéseket s szokás szerint tanuvallatásokat is hajthatnak végre.

2) A vármegyei főbírák, kik az alispánokkal együtt végrehajtást (executio) tehetnek, az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint. A szolgál- és főbíráknak birtokosabb (bene pos-

sessionatus) nemesek közül kell választatni, kötelesek lévén a hivatal, helyes mentség esetén kívül, 200 mfrt. büntetés terhe alatt elvállalni s ismeretes czímerü pecsétet tartani (arma et sigilla cognoscibilia) ugy mint a fő és alispánoknak, a hitelre méltó levelek (litteras fide dignas) kiadhatása végett, Zsigmond 6. V. 2. és Mátyás 6. V. 9. cikkei szerint.

3) Az alispánok, kik megyéjökben rendes végrehajtók (executor) az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint; valamint a székelyföldi alkirálybirák és magyarvidéki alkapitányok is szokás szerint.

4) A nemes személyek, kik az 1791: 95. ideiglenes czikk szerint a vármegyéjökben tartandó harmadnapos törvényszék elébe, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint pedig székelyföldön, azon esetben midőn táblabíró nem találtnék, bármely törvényszék elébe idézhetnek és szokás szerint a székelyföldön egy táblabíró társaságában tanuvallatást is hajthatnak végre. Általában minden magyar és székely nemes tartozik, illető törvényhatósága főbb tisztei által felszólítatva, kerületében a közszolgálatokat fizetés nélkül is teljesíteni, a törvényben meghatározott büntetés terhe alatt az 1791: 12. cz. 2. pontja szerint.

3) A káptalan és konvent tagjai, kik egy világi táblabíró társaságában, a H. K. 2. R. 21. cz. szerint intést és igtatást, a H. K. 1. R. 86. cz. 1. §. szerint határjárást, a H. K. 2. R. 41. cz. szerint szemléket, az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint végrehajtásokat és a H. K. 2. R. 27. cz. 4. §. szerint tanuvallatásokat vihetnek véghez, kik ha megbízatásukban hűségtelenül járnának el, mint hitszegők jövedelmeiktől megfosztatnak a II. Ulászló 1. V. 43. cz. 4. §. szerint, s a Zsigmond 6. V. 8. cz. 4. §. szerint örökös rabssággal is (perpetuis carceribus) büntettetnek.

451. §.

A vármegyék, székelyszékek s magyarvidékek táblabiráiról.

6) A vármegyék, székelyszékek s magyarvidékek táblabirái (jurati assessores), kik közé az 1791: 33. cz. szerint addig senki sem eskettethetik fel, míg hitelre méltó bizonyítvánnyal nem tanúsítja azt, hogy valamelyik erdélyi

vagy magyarhoni cancellariának vagy patvarianak szorgalmatos tagja volt s magát a törvénykezési eljárásokban (in expeditionibus juridicis) gyakorolta, vagy a közgyűlésekeni szorgalmatos megjelenés által a táblabírói hivatalra méltóvá tette. Ezeken kívül szokás szerint még az is megkívántatik, hogy a táblabíróságot igénylők bizonyítsák bé nemességöket s azon törvényhatóságbeli birtokosságukat, valamint a honi törvénytudománybeli jártasságukat is az a végre rendeltetni szokott vizsgáló biztosság előtt; ezen vizsgálat alól csakugyan fel lévén mentve azok, kik kiállották a királyi-táblai vizsgálatot. A vármegyékben szokás szerint két táblabíró intéseket s tanuvallatásokat is végrehajthat; a székelyszékekben pedig egy táblabíró intéseket, s egy nemes személy társaságában tanuvallatásokat létesíthet szokás szerint, idézhet is az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint, az által levén a H. K. 2. R. 19. cz. 2. §. szerint általában feltételezve a táblabírák illetén eljárásának érvényessége, hogy ha illető megyéjökben nemes örökséget birtokoló nemesek. Hogy egy táblabíró, egy káptalan- vagy konventbeli személy társaságában, intést, igtatást, határjárást, szemlét, bármíne-mű bírói foglalást és tanuvallatásokat is hajthat végre, fenebb közöltetett már. A táblabírák az illető főispánok által (comitem parochialem) haladék nélkül felvétethető hat márkával büntetethetnek, ha szokott módon felszólíttatva a reájok bizottakban eljárni vonakodnának; hitszegésök esetében pedig fejük s minden vagyonuk elvesztésével a II. Ulászló 1. V. 43. cz. 7. §. szerint, kötelesek levén kerületekben (in suis circulis) a felsőbb tisztek által reájok bizott közszolgálatokat fizetés nélkül teljesíteni, a törvényekben meghatározott büntetés terhe alatt, az 1791: 12. cz. 2. pontja szerint. Egyébiránt a táblabírák közlött eljárásai csupán azon törvényhatóságok kebelében érvényesek, melyeknek táblabírái s nemes birtoku tagjai, a H. K. 2. R. 19. cz. 2. §. szerint.

452. §.

A hites irnokokról.

7) A hites irnokok, kik a C. C. 4. R. 5. czímében „cancellarista deákoknak“ neveztetnek, a H. K. 2. R. 19. cz. 4. §-ában, „notarii curiae regiae“, az 1791: 33. cikkben pedig „cancellistae“ nevek alatt említett-

nek, kétfélék u. m. királyi táblaiak (tabulares) és főkormányzések (guberniales), mely megkülönböztetés régiségére mutat az is, hogy a C. C. 4. R. 5. cz. 2 cikkében láthatólag „két cancellariák on lévő hites deákoknak“ hivattak. Mindkétféle irnokokat illető szabályok:

a) Az irnoki karba (in caetum cancellistarum 1791: 33. cz.) csak azok vétethetnek fel, kik tisztességes születésök s lakásuk helyét és szüléik állapotát lakhelyökbeli tisztek, és azt hogy az oskolát jó előmenetellel gyakorolván, jó erkölcsűek, haza s fejedelem szolgálatára érdemesítő tulajdonokkal birnak, oskolai előjárók vagy más ismeretes hiteleségű emberek bizonyítványai által békibizonyították, a bévéteendőeknek tudományos ismeretökre s írásbani gyakorlottságukra nézve szigorú vizsgálat alá is kelletvén vettetni a T. U. 246. §. és az 1791: 33. cz. szerint.

b) Azoknak, kik az irnoki karba felvétetnek, meg kell esküdni arra, hogy a fejedelem iránt hívek, előjáróik iránt engedelmesek lesznek és hogy a reájok bizatandókban híven, s illetőleg titkot tartandólag is fognak eljárni, a T. U. 247. §. szerint.

c) Főnökeik mellől engedelem nélkül el nem távozhatnak, s különben semmi törvényes munkát (expeditio) sem vállalhatnak el a táblai irnokok, hanemha arra azon táblai elnök vagy ítélmester által, a kinek irnoki székéhez esküdtek fel, névszerint (specialiter) kibocsáttatnának, s akkor is magukat kibocsáttatásuk korlátai között kell tartani a T. U. 248. 249. §. szerint. A főkormányzéken irnokokat a tartományi kancellár vagy valamelyik a főkormányzéken titkokok közül szokta kibocsátani.

d) A kibocsáttatás melletti eljárásukban tartoznak magukat a törvényekhez alkalmaztatni, álnokságtól, ingyen gazdálkodtatástól, bármi nevű zsarolástól, a zsaroltakért két annyinak megtérítése s hivataluk elvesztése, sőt fogságig is terhesíthető büntetés terhe alatt, eltartóztatván és szabály szerinti napi bérökkel megelégedni kötelesek levén a T. U. 250. §. szerint.

e) Hivatalos eljárásaikban, a falusbiró kezébe adandó levelök által, tartoznak értesíteni a kerületi tiszteket a felől, hogy ki részére s kitől kibocsáttatás mellett szállottak ki, s a kerületnek minő helységeiben fognak munkálkodni, a T. U. 251. §. szerint.

f) A bírák szavazatait nem szabad elárulniok; főnökük engedelmé nélkül más biztosaivá s megbízóik ügyében bizonyosságok nem lehetnek, törvényes lépéseket nem tehetnek és azok perci ellátásakor a királyi tábla üléseiben meg nem jelenhetnek, a T. U. 253. §. szerint.

g) A hiteles párbavétel (ad transsumendum) vagy másolás (pro descriptione) végeft kezökhez vett okleveleket senkivel sem közölhetik az illetőkön kívül s azok tartalmát sem tudathatják; kötelesek levén egyébiránt a másolatokat híven, illő törvényességgel hiba s igazítások nélkül írni a T. U. 254 §. szerint.

h) Bár jószágtalanok s nemtelenek legyenek is, a hazában akár hol vihetnek véghez intéseket, szokás szerint, idézéseket a H. K. 2. R. 19 cz. 4 §. tanuvallatásokat a T. U. 75. 52 §. s bármely végrehajtásokat mint rendes végrehajtók a C. C. 4. R. 5 Cz. 2 cz. szerint.

i) A királyi táblai irnokok megjelenhetnek a táblai ülésekben a T. U. 253 §-ából következtethetőleg, a mire hajdon az 1695 februariusában költ 8-ik cikk szerint a fő-kormányshék adhatott engedelmet az uri és főrendü ifjaknak és a magyar cancellaria tagjainak; de a fő-kormányshék üléseiből irnokai ki vannak rekesztve szokás szerint.

k) A királyi táblai irnokok, az elnöki és ítélőmesteri igtatók (protocollistae) elnöklete alatt, külön irnoki székeket képeznek, melyeknek jegyzője, közfelperese (director) s jegyzőkönyve is van. Ezen irnoki széken tart az elnöklő igtató tanitást a honi törvénytudományból, s az előtt láttatnak el az irnokok kisebb hibái s mondatnak ki azokra a büntető ítéletek az illető főnökök felsőbbsege s felügyelete alatt, szokás szerint.

MÁSODIK FEJEZET.

A perek bírájáról.

453. §.

A bíróról.

Birónak nevezetik a perek ellátása általi igazságszolgáltatásra törvény szerint felhatalmazott személy, az E. b. 13. cz. 1. §. szerint. Ilyen személyekből alkottattak a törvényshékek, melyek a perek ellátására levén rendel-

tetve, a birói tiszteletet testületileg gyakorolják. A bíró képzelete alatt ennél fogva nem csak egyéneket, hanem testületeket is érthetni, melyeket törvényeink is megkülönböztettek egymástól, szabályozván a bírónak úgy is mint egyénnek, úgy is mint testületnek kellékeit s hatáskörét.

ELSŐ CZIKK.

A bíróról egyéni tekintetben.

454. §.

A bírónak egyéni kellékeiről.

Azon egyénnek, ki birói hivatal folytatására rendeltett, törvény szerinti kellékei a következők:

1) Legyen birói hivatalának folytatására a törvénytől meghatározott módon hivatva, ítélete különben érvénytelen lévén az E. b. 14. cz. 1. §. szerint. A bíró kétképpen léphet törvényszerűleg hivatalába: vagy az arra jogositott s alább közlendő testületek választása s azt olykor követő fejedelmi kinevezés által, vagy a perlekedő felek általi megbizatásnál fogva, mint alább közölni fog.

2) Kötelezze magát birói tiszte bétöltendésére hivatali eskü letétele által, innepélyes fogadást tevén az iránt, a II. Ulászló 1. V. 33. cz. szerint, hogy a bírósága körébe tartozó ügyekben, személyválogatás nélkül, kérelem, jutalom, kedvezés, félelem, gyűlölség, szeretet félretételével, meggyőződése szerinti igazságos ítéletet fog mondani.

3) Legyen ment a félelem, kivánság, gyűlölség és szeretet gyengeségeitől, az E. b. 14. cz. 6. §. szerint.

4) Legyen alkalmas a birói meggyőződés szerezhetésére, mely a törvények tudása és a perlekedő felek bizonyítványainak felfogása által eszközöltetik, az E. b. 15. cz. 1. §. szerint.

5) Legyen ismeretes igazságosságáról; csak úgy lehetvén a bíró ítélete igazság cselekvénye, ha az igazságra való hajlandóságból származott E. b. 14. cz. k. §. szerint.

455. §.

A bírónak egyéni kötelességeiről.

A bírónak egyéni kötelességei:

1) Vizsgálja meg éretten az elébe terjesztett ügyet, ne

hirtelenkedjék és a más szükségét úgy tartsa, mint a magáét az E. b. 14. cz. 4. §. szerint.

2) Kövesse a méltányosságot, párosítva az igazságot irgalmassággal, az idézett cz. 5. §. szerint; az igazságtalanul elítélt dologért két annyit tartozván megtéríteni a Sz. László 3. k. 25 f. szerint.

3) Alkalmaztassa magát az ítélettelben birói meggyőzéséhez, azaz ítéljen a törvény rendelkezése és a felek bizonyítványai szerint, még azon esetben is, midőn birói meggyőzésével egyéni tudása ellenkeznek, az E. b. 15. cz. k. 1. §. és a 16. cz. 3. §. szerint. Csakugyan ha meg van győződve, egyéni tudása szerint, a vádlott ártatlansága felől, s az a bizonyítványok által terheltetnék, minden igyekezettel azon kell lennie, hogy az ártatlan a bizonyságok és az ügyvéd fogyatkozása miatt el ne vesszen; ha pedig oly érvényes bizonyítások adatnak elébe, melyeket sem visszatorlani sem elhárítani nem lehetne, s nem találhatna útát az ártatlan megmentésére, keressen módot, ha botrány nélkül megeshetik, hogy az ügyet másra bizza, s ha azt sem teheti, mondjon ítéletet az előhozottak és bébizonyítottak alapján az E. b. 15. cz. 2. 3. 4. §. szerint. A törvény ezen szigorúságát azzal támogatja az idézett cz. 5. §-a, hogyha a biró egyéni tudását s meggyőzését követve ítélhetne a bizonyítványokkal ellenkezőleg is, önkényüleg elmarasztalhatván az ártatlanokat s feloldozhatván viszont a bűnösöket: szabad mező nyílnék az ártatlanok elnyomására s a gonoszok' pártolására.

4) Tartsa a törvényt sinormértékének, az E. b. 15. cz. 1. §. szerént a törvénytellen ellenkező bizonyítás még elfogadható sem levén. Emmélfogva a törvényt bírálata tárgyává nem teheti a biró az E. b. 6. cz. 13. §. H. K. 2. R. 2. cz. 10. §. szerint, s ítélete törvény gyanánt sinormértékül nem használtathatik; abban csupán a jognak törvényt szerinti állása nyilváníthatván, az E. b. 13. cz. 3. §. szerint.

5) Ugyanazon ügyben egyszersmind biró és bizonyság is nem lehet; azon esetet kivéve, midőn a büntény előtte mint birói széket ülő előtt követtetett volna el, az E. b. 16. cz. 4. §. szerint.

6) Alkalmaztassa magát a keresetlevélhez; ítéletét az abban foglalt tárgyakon s kérésen túl nem terjeszthetván,

ezen szokássá vált szabály szerint: *actio regulat iudicem et partes.*

7) A hatósága körén kívül eső dolgok felett ne bírászkodjék, kivéve a tolvajok ügyeit, kiket azon helynek bírása előtt kell perelni a hol elfogattak a Szt. László 3. k. 16 és 19. fejezetei szerint, melyet a nemesekre nézve az 1791: 97. ideiglenes czikk megváltoztatott.

8) Midőn saját ügye tárgyalatik, keljen ki birói székből s menjen ki a törvényszék üléséből a II. Ulászló 4. V. 8. cz. k. §. szerint, mert senki sem lehet ugyanazon ügyre nézve egyszersmind bíró és peres fél is a H. K. 2. R. 22. cz. 2. §. szerint.

9) A perlekedő felek által ejtett hibákat csak azon esetben vegye tekintetbe, midőn azokra nézve kifogás tétetett; mert nem lehet a bíró magában ellenvető fél s ítélő is egyszersmind (*iudex de se opponens simul et iudicans fieri nequit*) hanem a felek között az ügy érdeme szerint kell ítéletet hoznia, a H. K. 2. R. 82. cz. 5. §. szerint.

MÁSODIK CZIKK.

A bíróról testületi tekintetben.

456. §.

A törvényszékekről általában.

Azon birói egyénekből alkotott testületek, melyek a perek ellátása általi igazságszolgáltatásra rendeltettek, nevezetnek törvényszékeknek (*fora judiciaria*), melyekre nézve megjegyzendő általános szabályok:

1) Biztosított a törvényszékek tekintélyének sérthetlensége a Leop. Dipl. 4 pontjában.

2) A törvényszékek hatáskörének (*activitas fororum*) és azok tagjai számának elhatározása, valamint a perek kezelése módjának is szabályozása a törvényhozói hatalom körébe tartozván, míg e részben törvényhozás útján változtatás történnék, minden világi és egyházi törvényszékeknek az igazság kiszolgáltatásában magokat a fenálló s illetőleg (*respective*) újabb törvényekhez kell alkalmaztatni, az 1791: 32. cz. szerint.

3) A törvényszékeknek törvény által megállított s jövőben megállítandó formája a fejedelem által (auctoritate regia) meg nem változtathatik, azoknak törvényszerinti ítéletei fejedelmi parancsokkal (per missilia mandata) nem módosíthatnak, fel sem függesztethetnek s végrehajtásuk sem gátolthatik, sem a fejedelem törvénynyel meg nem egyeztethető parancsai, sem mások által; a törvényellenes fejedelmi parancsokat a törvényszékek el nem fogadhatván, s az igazságnak a törvényszerint kelletvén ki szolgáltatattatni az illető s törvény által kijelölt módon tétetendő bírák által, az 1791: 8. czikk szerint.

4) Azon pereket, melyek törvény által valamelyik törvényszék elébe utasítottak; csak azon törvényszék előtt lehet kezdeni s folytatni az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; és ha az ügy törvényszékét kijelölő törvényben csupán a fődologról tétetett volna említés, annak járulékait tárgyzó pernek ugyanazon törvényszék előtt kell kezdetni a H. K. 2. R. 52. cz. 3. §. szerint.

5) A törvényszékek osztathatnak az 1791: 32. cz. szerint világiakra (fora civilia) és egyháziakra (fora ecclesiastica).

ELSŐ PONT.

A világi törvényszékekről.

457. §.

Ezeknek hatásköréről általában.

Világiaknak neveztetnek azon törvényszékek, melyek a polgári viszonyokat tárgyzó jogi kérdések elítélésére rendeltettek. Ezen törvényszékek, melyek az egyházi törvényszékek elébe tartozó ügyeket nem bírálhatják, a Zsigmond 2. V. 14. cz. szerint, vagy rendszerintiek (fora ordinaria), vagy rendkívüliek (fora extraordinaria).

A) A rendszerinti törvényszékekről.

458. §.

Ezeknek osztályzata.

Rendszerintieknek neveztetnek azon törvényszékek, me-

lyek meghatározott számu állandó birákból ugy alkottattak, hogy a törvény által kijelölt időszakokban gyűléseket tartsanak az elejökbe tartozó perek ellátása végett. Ezek az 1791: 32. cz. szerint osztathatnak alsóbbakra (fora inferiora), és felsőbbekre (fora superiora).

1) A rendszerinti alsóbb törvényszékekről.

459. §.

Ezeknek nemeiről.

Alsóbbaknak szoktak nevezetni a vármegyék s magyar vidékek, székelyszékek, városok kebelbeli törvényszékei és a bányász-törvényszék is.

1) A vármegyék és magyar vidékek törvényszékeiről.

460. §.

A fiu- és alszékekről.

A vármegyei és magyarvidéki törvényszékek:

1) A fiuszék (sedes filialis), mely elébe tartóznak:

- a) A nemtelen személyek ellen indított polgári és büntényi perek az 1791: 96. ideiglenes czikk szerint.
- b) A nemtelenekből álló közönségek (communitates rusticanae) elleni ügyek, a T. U. 23. §-ában gyökerező szokás szerint.

2) Alsók, mely elébe, az idézett 1791: 96. ideiglenes czikk szerint, utasítottak a nemes személyek elleni azon perek, melyeknek tárgya száz forintnál nem rug többre (causae centum florenorum summam non excedentes), szokás szerint nem a követelt dolog becsü szerinti értéke, hanem csupán az a felett költ egyezményben kijelölt pénzmennyiség s a pénzbeli büntetés, az azzal együtt megtérítendő károk becsü szerinti ára, valamint a tartozási tökepenz is járulékaik nélkül vétetik tekintetbe a törvényszék illetőségének meghatározásakor. Mindkét törvényszéknek, az idézett törvény szerint, közös

Elnöke a kerületi főbb tiszt (főbiró vagy alkapitány),

a ki főispáni s illetőleg főkapitányi kijelölés következtében történt közgyűlési választáskor szózatok többségét nyert három személy közül, a fejedelem által neveztetik ki az 1847: 2. cz. szerint.

Birái az 1791: 96. ideiglenes cikket módosított 1847: 17. cz. szerint a törvényhatóság több ülnökei közül évenként választatandó hét ülnök; a meg nem jelenők helyébe az elnök helyettesithetvén, a többi ülnökök közül, döntő szózattal bírókat, a törvényes hét szám kiteléséig.

Előadója egyik a (szokás szerint al-) jegyzők közül, a kik a főispán vagy illetőleg kapitány által kijelöltek közül közgyűlési szózatok többsége szerint neveztetnek ki a rendektől, az A. C. 3. R. 43. Cz. 2. cz. és 1791: 12. cz. szerint. A tiszteletbeli jegyzők is használtathatnak a perek előadására, de eldöntő szózattal az 1847: 17. cz. szerint nem birhatnak.

Ezen törvényszékek birái kötelesek a közgyűlés által kijelölt helyen mentől gyakrabban összehgyűlni a törvénykezési szakaszokon s törvényszéki üléseket is tartani, míg a függőben levő perek felvételnek s ellátatnak; a nemtelen személyek elleni büntényi pereket tartozván törvényszünet ideje alatt is ellátni, az 1791: 96. ideiglenes cikk szerint.

Felsőfejér- és Zarándmegyékben valamint Fogaras vidékén sincs alszék.

461. §.

A derékszékéről.

3) A derékszék (sedes generalis), melynek az 1791: 97. ideiglenes cikk szerint

Elnöke a főispán s illetőleg kapitány, ezeknek távollétekor pedig azon altiszt, a ki utánuk rangjára nézve legelső. A főispán s kapitány a fejedelem által neveztetik ki az A. C. 3. R. 43. Cz. 1. cz. szerint, de a főkormányszéki tanácsosok többsége szózatának tekintetbevétele mellett az 1791: 22. cz. szerint.

Birái, az 1791: 97. ideiglenes cikket módosított 1847: 17. cikk értelmében, évenként választandó 12 táblabíró, kik ha törvényes hét számmal jelen nem lennének, ugyanazon törvényhatóság ülnökei közül az elnök helyettesíthet eldöntő szavazattal bírókat, a törvényes szám kiteltéig.

Előadója a rendes az az főjegyző szokás szerint, az al- és tiszteletbeli jegyzők sőt a törvényszéki bírák sem lévén, elrekesztve a perek előadhatásától; döntő szózzattal azonban az 1847: 17. cz. szerint, a jegyzők közül csak a fizetéseknek bírnak.

A derékszékeknek esztendőnkint négyszer kell özsze gyűlni a közgyűlés által kijelelt helyen, s addig folytatni üléseiket a törvénykezési szakaszokon, mig a függőben levő perek elláttatnak, az 1791: 97. ideiglenes cz. szerint.

462. §.

A derékszékek elébe tartozó perekről.

A derékszékek elébe tartoznak e következő vármegyei s illetőleg magyar vidéki perek, az alsóbb törvényszékekről feljebbvitteken kívül, az 1791: 97. ideiglenes cz. szerint:

1) Az ugyanazon vármegyében vagy vidékben fekvő birtokok határai felett támadott perei (causae metales) a birtokosoknak és helységeknek.

2) A nemes személy ellen indított büntényi perek (causae criminales).

3) Azon perek, melyek az A. C. 4. R. 1. Cz. 11 és 12 czikkek szerint, a felperes kényétől függőleg, akár az illető törvényhatóság törvényszéke, akár a királyi tábla előtt kezdethek. Ilyenek, az idézett törvények szerint, azon perek, melyeknek tárgya: nagyobb vagy kisebb hatalmaskodás, szándékos gyilkosság, hitbér, hozomány, leányi negyed, gyámnokság, zálog, bánatpénz, szerződés, örzemény, becsmerlés, hamis feladás, levelek-, oklevelek-, szökött zsellérek és szölgák felkérése. Ezen elősorolt perek közül csakugyan azok, melyek a száz forint mennyiséget nem haladják túl (centum florenos non excedentes), az 1680 májusában költ 6-dik cikk által az alszékek elébe utasítottak a T. U. 24. §. szerint.

4) Az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz. szerinti panaszos perek (processus querulosi seu spoli), ha tárgyuk egy törvényhatóságban fekszik.

5) Mindazon perek, melyek a törvény által nem utasítottak kifejezetten más törvényszék elébe,

6) Az örök jogezím alatti elidegenítések felbontására indított olyan perek, melyekben ugyanazon egy törvényhatóságbeli vagyon úgy követeltetik, hogy nincs szükség kiváltságlevelek előmutatására; az ilyenü perek csak azon esetben levén a királyi tábla elébe utasítatva, az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cikkében, ha azokban „privilegium productioja is kívántatik.” Ezen perek közül is azokat, melyeknek tárgya nem haladja túl a 100 forint mennyiséget, az alszékek előtt kell kezdeni a már idézett 1680: 6-ik cikk szerint. A derékszékek elébe tartoznak még a fennebbieken kívül:

7) Az özvegyi tartás kiszakasztására indított per még azon esetben is, ha az érdekelt jószágok több törvényhatóságban fekszenének, az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint.

8) A gyermektelen özvegy férj ellen felesége vagyoni visszaadása iránt támasztott per, ha a követelt vagyon csak egy törvényhatóságbeli, az 1791: 134. ideiglenes cikk szerint.

9) Azon közkeresetek, melyek a földes urak ellen urbéreseikeni kegyetlenkedésért, az egészségi szabályokat megsértő, álutakat használó s a keresztény hittől szakadott nemesek ellen indítatnak a T. U. 23. §-át ezen értelemben magyarázó szokás szerint.

10) Azon ügyek, melyekben a törvény az (100 forint mennyiséget meghaladó) elégtétel kiszolgáltatását a tisztekre bizta, a törvényszék megnevezése nélkül, azon esetben ha per tárgyává válnak, a T. U. 25. §. szerint, a követelt személy az elpróbált végrehajtást ellenállással akadályoztatván meg.

11) Az osztályos perek, ha azoknak tárgya egy törvényhatóságban fekszik, a H. K. 1. R. 45. cz. és az 1791: 133 ideiglenes cikk szerint.

12) A nemes személy letartoztatásáért indított per (causa arresti), mely a királyi tábla előtt is kezdetetik az A. C. 3. R. 11. Cz. 1. cz. szerint.

13) A széktörésért rögtön indított szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz. szerint.

Felsőfejér- s Zarándvármegyékben és Fogarasvidékében a fenebb elősorolt perekon kívül azok is a derékszék elébe tartoznak, melyek más vármegyékben s kővárvidéken az alszék előtt kezdetnek.

463. §.

A közgyűlésről.

4) A közgyűlés (generalis seu marchalis congregatio) is a törvényszékek közé számláltathatik, a mennyiben az előtt perek is láttatnak el, melyekre nézve az 1791: 12. cz. szerint a közigazgatási ügyekétől megkülönböztetett külön jegyzőkönyvet kell vezetni. Ezen törvényszék előtt kezdetnek

a) az ősi jószágokat pazarlók elleni per az 1772. a. prilis 8-ikán költ udvari rendeletben gyökerező szokás szerint;

b) a kebelbeli altisztek ellen hanyagságukért s zsarolásaikért indított per az A. C. 3. R. 43. Cz. 1. cz. C. C. 3. R. 11. Cz. 3. cz. szerint;

c) a széktörésért rögtön indítandó szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz. értelmében.

464. §.

2) A székelyszékek törvényszékeiről.

A székelyszékek törvényszékei:

1) A fiuszék, mely elébe utasítottak a székelyföldi nemtelen egyének s helységek elleni perek az 1791: 96. ideiglenes czikk és a T. U. 23. §. szerint.

2) Az alszék, mely vice széknek is szokott nevezetni, mely előtt kezdetnek a székelyföldi minden perek az 1791: 96. czikk által is megerősített régi szokás szerint, kivéve Marosszéket, melynek al- és derékszékei előtt ugyanazon perek kezdetnek, melyek a vármegyeiek előtt, régi szokás szerint.

3) A derékszék, mely a marosszéken kívül csupán feljebbviteli (forum apellatorium), az az olyan törvényszék, mely előtt, a széktörés esetét kivéve, nem lehet pert kezdeni az 1791: 97. ideiglenes törvényczikk által is helybenhagyott régi szokás szerint.

Ezen törvényszékek közül a fiu- és alszéknek elnökei az alkirálybírák, a derékszéknek pedig a főkirálybíró s távollétében az utána következő alsóbb tiszt az 1791: 96. 97. cz. szerint, kik a kijelölés nélküli szabad választáskor, a közgyűlés szózatöbbségét nyert három egyén közül, a

fejedelem által neveztetnek ki a Leop. diploma 8 p. 1791: 12. és 1847: 2. cz. szerint. Az előadó jegyzők s törvényszéki birák kijelelés nélkül s egyébiránt is éppen úgy választatnak, mint a vármegyéken az 1791: 96. 97. czikkek és ezeket módosított 1847: 17. czikk szerint.

4) A közgyűlés, mely előtt ugyanazon perek kezdethetnek, melyek a vármegyéken.

Megjegyzendő ezen székelyföldi törvényszékekre nézve, hogy azok kötelesek 200 forint büntetés terhe alatt elfogadni az előttök perlekedő nem székelyföldieknek (extraneusoknak), a székelyföldön kívül, nemes és városi rendek között törvényesen költ tanuvallományait (relatoriájokat) a C. C. 3. R. 8. Cz. 13. cz. értelmében, és hogy a székely örökség felett támasztott ügyeknek, mind a perlekedés módjára mind a feljebbvitelre nézve, a szék törvényéhez kell alkalmaztatniok az A. C. 5. R. 75. E. szerint.

465. §.

3) A szabad királyi és más kiváltságos városok törvényszékeiről a magyar és székelyföldön.

A városi törvényszékeknek, melyek tanácsnak neveztetnek

Elnöke a főbiró, a ki az esküdt polgárok közönsége gyűlésében kijelelés nélkül választott három egyén közül neveztetik ki a fejedelem által, a Leop. dip. 8 pontja szerint.

Birái a tanácsnokok (senatores), kik a tanács által ki jelelt három egyén közül, az eskütt polgárok szózatai többségével választatnak.

Előadója egyik a jegyzők közül, kik úgy választatnak mint a tanácsnokok.

A városi tanács előtt kezdetnek:

1) A városiaknak egymás közötti, valamint másoknak városiak elleni, személyt vagy a város kerületében fekvő vagyont tárgyazó perei (H. K. 3. R. 10. cz. k. §. 19. cz. 4. §.)

2) A város kerületében elkövetett bűnök megbüntetésére indított közkeresetek a Zsigmond 2. V. 5. cz. 2. §. és a H. K. 3. R. 20. cz. k. §. szerint, kivéve a nemesek elleni

ilyetén pereket, melyek az 1791: 97. cikkben a derékszék elébe utasítottak; városi bírák nemesek ellen büntető ítéletet különben sem hozhatván a C. C. 3. R. 14. Cz. 2. cz. szerint.

3) A széktörésért rögtön indítandó szóbeli perek a H. K. 2. R. 69. cz. szerint.

466. §.

4) A bányászati altörvényszékekről.

A bányászati altörvényszéknek (judicium montanum)

Elnöke a fejedelem által neveztetik ki, a királyi kincstáriszék (thesaurarius) által kijelöltek közül, tekintetbevétele mellett, az 1791: 22. cz. szerint, a főkormányzéki tanácsosok szövegei többségének.

Bírái (assessores montani) hasonlólag neveztetnek ki. Ezek közé az 1747: 1. és 1755: 4. cz. szerint a honi törvényekben jártas egy magyar, egy székely és egy szász nemzetbelinek kell kineveztetni, a királyi főkormányzóság által kijelölt és a királyi kincstárnokkal az udvari kamarához felküldés végett közölt három három egyén közül, kik béigtattatásuk alkalmával a honi törvények s különösen az 1747-ben költ bányászati cikkek követésére megeskettettek. Egyébiránt a többi bírák is csak magyar, székely és szász honfiak közül neveztetnek ki, az idegenek teljes kirekesztésével, az 1791: 15. cz. szerint.

Előadók a törvényszék tagjai egyenként. Ezen törvényszék előtt kezdetnek:

1) A bányászatot s azzal közvetlen kapcsolatban álló dolgokat s jogokat tárgyazó minden perek az 1747: 1. cz. szerint, kivéve a kiváltságlevelek előmutatását igénylő ügyeket, melyek a királyi tábla elébe utasítottak az 1747: 14. cikk által, azon hozzáadással, hogy az alatt is míg a per a táblán foly, az erőszakosságok gátoltassanak meg és az elfoglaltak adattassanak vissza.

2) A bányászok bünténye büntetésére indított perek, azoknak a bányászat körébe nem tartozó hatalmaskodásai s büntényei a törvényhatósági törvényszékek elébe tartozván az 1747: 5. cz. szerint.

3) Az arany- s ezüsthamisítás tétlen talált s elfogatott bár birtokos nemesek elleni perek, ha az elfogatás a bá-

nyászi hivatal hatósága alatti helyen történt, az 1755: 5. cikk szerint.

4) Azon közbányászok s bányásztisztek ellen indított perek, a kik arany- vagy ezüsthamisítással vádoltatnak, akár kamarai akár földes uri szolgálatban állók legyenek; a tisztek közvetlenül a kincstári szék előtt is követeltethetvén, ha a dolog állása azt igényli, az 1755: 5. cz. szerint.

II) A rendszerinti felsőbb törvényszékekről.

467. §.

1) A királyi tábláról.

A királyi tábla a királyi kormányzéseknek úgy alája van rendelve, hogy attól, szükség esetében, utasítást kérni s magát ahoz alárendeltségi viszonyban tartani köteles a T. U. 14. §. szerint; de a birói hatalomnak az 1791: 8. cikk által biztosított függetlensége sérelme nélkül. Ezen a T. U. 10 és 11. §-aiban a törvény szigorú megtartására kötelezett törvényszéknek

Elnöke az országgyűlésen szövatok többsége által választott 9 egyén közül neveztetik ki a fejedelemtől a Leop. Dipl. 8 pontjában és az 1791: 20. cikkben gyökerező szokás szerint. A rendes elnök távolléte vagy üresület esetében helyettes elnök az első táblabíró a T. U. 2. § szerint.

Birái: 1) A fiscalis director, a ki régi szokás szerint az asztal végén ül, s mint kincstári tanácsos a többi táblabírák feletti ranggal bír, az üléseken kívül, a T. U. 3. §. szerint. Köteles, letett esküje szerint, az igaz törvénytéltre éppen úgy mint a többi táblabírák. Azon ügyekre nézve, melyekben bíraskodott, felperes és viszont, a melyekben felpereskedett, bíró nem lehet; s az olvasásra beadott levelek sem adathatnak kezébe az A. C. 4. R. 17. Cz. szerint. A fiscalis director a kincstáriszék által ki jelelték közül szokott kineveztetni a fejedelemtől, még pedig az 1791: 22. cikk értelmében, a főkormányzéken tanácsosok többsége szövatának tekintetbevétele mellett.

2) Tizenkét valóságos táblabíró az A. C. 4. R. 16. Cz. szerint, kik mindnyájan döntő szözattal bírnak a T. U. 7. §. szerint, közülök bár (saltem) háromnak ca-

tholicusnak, a többinek pedig más bévett vallásuaknak kelletvén lenni, a Leop. Dipl. 9. pontja szerint, melytől a szokás eltért, a mennyiben ezen hivatalra lutheranusok sem kijelöltetni, sem kineveztetni nem szoktak azon okból, mivel a lutheranus honfiak többnyire szászok, a szászoknak pedig igen kevés pereri tárgyalatnak a k. táblán. Egymás közti rangjuk függ kineveztetésök régibbségétől a T. U. 3. §. szerint, a grófok és báróknak nemesek feletti elsőbbsége meg levén szüntetve az 1791: 17. cz. által. Az egyházi rendből táblabíró nem szokott neveztetni II. József császár uralkodása oltá.

3) A számfeletti táblabírák, kik nem törvény, hanem fejedelmi rendeletnél fogva lettek a királyi tábla tagjává, azon a T. U. 186. §.-ból következtethető okból, hogy magukat az ítélőbiróságra képezhessék, mint annak gyakoronokai. Ennélfogva nem bírnak döntő, hanem csak véleményezési szózáttal (*vetum consultativum*), kivéve azokat, kik fejedelmi különös rendeletnél fogva a rendszerinti táblabírák közötti ülhetésre és szózatolhatásra felhatalmaztattak; csakugyan a bírói szám teljességének fogyatkozása közülök, hivatali régibbségök rangsora szerint, pótolthatván ki döntő szózáttal bírólág a T. U. 7. §. szerint.

Mind a valóságos mind a számfeletti táblabírák kineveztetésének módja az, hogy a közbejött üresület a legközelebbi ülésből feljelentetvén a főkormányzéseknek, annak engedelmé megnyerése után, a királyi tábla tagjai (kik közé e tekintetben nem szoktak számláltatni a számfeletti táblabírák) többségének szózatai által kijelölt három catholicus, három református és három unitarius egyén terjesztetik fel a T. U. 9. és 185. §. s a szokás szerint a főkormányzék elébe, mely azokat vagy véleménye vagy saját külön kijelölése kíséretében küldi fel a felséges udvarhoz, azon vallás sorsosai közül, melyet a betöltendő hely illet és a melyben arra alkalmas egyének találtaknak, hármat ajánlván a végett, hogy azok közül a fejedelem egyet nevezzen ki az 1791: 22. cz. szerint.

A táblabírák, kineveztetésök után, nem vállalhatnak fel biztosságot és ügyvivőséget, s a mások pereri feletti magán tanácskozásokban sem vehetnek részt; csakugyan a kineveztetésök előtt felvállalt biztosságot s ügyvivőséget folytathatván a T. U. 222. §. szerint.

Előadói három ítélőmester a T. U. 188. 204. §. szerint, kik az országgyűlésen választott kilencz-kilencz egyén közül neveztetnek ki a fejedelem által a Leop. Dipl. 9. pontja szerint, egynek közülök catholicusnak kellett lenni. A II. Ulászló 3. V. 4. cz. 3. §., és a Leop. Dipl. 7. pontja szerint ítélőmesterségre csak nemesek választhatnak és neveztethek ki, s szokás szerint lutheranusokat ezen hivatalra nem választanak. Az ítélőmesterek, kineveztetésök ideje szerinti sorban, a valóságos táblabírák előtt s közvetlen az elnök után ülnek a T. U. 3. §. szerint, s ha valamely perre nézve mindnyájan érdekeltek volnának, helyettesítettnek az első valóságos táblabíró által a T. U. 7. §. szerint; kineveztetésök után biztosságot s ügyvivőséget nem vállalhatnak, az azelőtt elvállaltakat csakugyan folytathatván, s a mások perci feletti tanácskozásokban sem vehetnek részt, a T. U. 222. §. szerint. Fogadhatnak el ugyan ajándékot a perlekedőktől, de ha megvesztegetve igazságtalan ítéletet mondanának, fő- és vagyontvesztéssel büntettetnek a II. Ulászló 3. V. 4. cz. 1. §. szerint.

A királyi tábla tagjainak a kamarai pénztárból kell fizettetni a Leop. Dipl. 11. pontja szerint, fizetésök pótlékául szolgálván a birságok birót illető része a T. U. 177. §. szerint, és azon pénzbeli jövedelem, mely a királyi táblán törvény szerint a fiscust illetné, az A. C. 4. R. 16. Cz. szerint.

468. §.

A királyi tábla birósága alá tartozó perekről.

A királyi tábla birósága alá tartoznak azokon kívül, melyek feljebbvitel útján jutnak elébe

1) Azon perek, melyek régibb törvényeink szerint octavalis terminuson kezdettek az A. C. 4. R. 11. Cz. 2. cikk szerint.

2) Azon perek, melyeknek tárgya több törvényhatóságokban fekvő vagyon a H. K. 1. R. 45. czímében és az 1791: 133, 134, 135. ideiglenes cikkekben látható példák szerint, kivéve az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint az özvegyi tartás kiszakasztatására indított pert, és a T. U. 22. §. szerint a határvillongás feletti és panaszos ügyeket.

3) Melyekben örök jogcím alatt elidegenített jószág

(perpetuitas bonorum) követeltetik úgy, hogy kiváltságlevelek előmutatása (privilegii productio) is kívántatik az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint.

4) Azon perek, melyekben kiváltságlevelek bíraltatnak (ventillatio privilegiorum) az 1747: 14. cz. szerint, legyenek bár bányászatot tárgyazók.

5) Kiváltságlevelek kihirdetésekor országgyűlésen kívül történt ellenmondásért támasztott perek a T. U. 22. §. szerint.

6) A székelyek elleni zsellér-felkérést, igtatáskori ellenmondást s fejedelmi parancs (mandatum) számba nem vételt tárgyazó perek, székelyek, ezen eseteken kívül, királyi tábla elébe nem idéztethetvén, 200 mfrt. büntetés terhe alatt, az A. C. 3. R. 76. Cz. 13. cz. szerint.

7) A szászöldi közönségek ellen nagyobb hatalmaskodásért indított per a nemzeti egyezményt (nationalis accorda) megerősítő s 1693. aprilis 7-kén költ diploma szerint, mely által eltöröltetett egyszersmind a C. C. 3. R. 13. Cz. 1. cikkelyének azon rendelkezése, hogy a szász egyének nagyobb hatalmaskodásért, szándékos gyilkosságért és örzeményért a királyi tábla elébe idéztethessenek.

8) A nemes személy ellen, szász egyén által, nagyobb hatalmaskodásért és örzeményért indított per, melyet a felperes akár a királyi tábla, akár alsóbb törvényszék előtt tetzése szerint kezdhet a C. C. 3. R. 13. Cz. 1. cz. szerint. Az idézett törvény ezen rendelkezése ugyanis nem lévén a nemzeti egyezményt megerősítő diplomában érdekelve, most is fenállónak méltán tartathatik a H. K. 2. R. 2. cz. 9. §. szerint.

9) A sz. k. városi községek ellen támasztott perek, a C. C. 4. R. 8. Cz. szerint, valamint a Thorda városa községe ellen indított perek is az A. C. 3. R. 6. Cz. szerint.

10) A városok ellen vármegyén vagy székelyszéki jószágokban elkövetett hatalmaskodásért indított perek, melyek azonban azon törvényhatóság (derék) széke előtt is kezdethetnek, melyben a jószág fekszik, a H. K. 3. R. 19. cz. 1. §. szerint.

11) A nemes személyt letartóztatók ellen az A. C. 3. R. 11. Cz., a salétromot külföldre vivők ellen az A. C. 3. R. 50. Cz. és a másokat illető leveleket ki nem adók ellen, az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint támasztott perek, melyek azonban az alsóbb törvényszékek előtt is kezdethetnek.

12) Azok elleni per, kik a székellyföldi alszék által ellátott peröket, a derékszék kikerülésével, a királyi tábla elébe vinnék fel, az A. C. 4. R. 14. Cz. 5. cz. szerint.

13) A fiscus ellen, adományozható jószág felett, támasztott per a T. U. 144. §. szerint.

14) Azok elleni per, kik a kénesöt fiscuson kívül másnak adták el, vagy mástól vették, az A. C. 2. R. 9. Cz. 2. cz. szerint.

15) A több törvényhatóságban elfoglalt jószágok visszaadatását s egyszersmind a hatalmaskodás megbüntetését is követelő per, a T. U. 22. §. szerint, vagy is a nagyobb és kisebb hatalmaskodásért indított azon perek, melyeknek tárgya több törvényhatóságban fekvő, s ugyanazon személy által együtt elfoglalt jószág.

16) Azon nemesek elleni harmadnapos szóbeli per, kik királyi táblához tartozók közül valakit (octavis et brevibus judiciis constitutum) megölnének, sebesítenének, vernének vagy becstelenítő szóval sértenének meg, a H. K. 2. R. 20. cz. k. §. szerint.

17) A széktörésért rögtön indítandó szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz., 3. R. 3. cz. 10. §. szerint.

18) Azon perek, melyeknek indítása vagy folytatása törvény által bízott a fiscalis directorra a T. U. 25. §. szerint. Ezek közül azok, melyek nem utasítottak más törvényszék elébe, e következők:

a) A fejedelem ellen, magánjogi kérdések felett, támasztott perek s az azokban ítélt eskünek a fejedelem nevébeni letétele a H. K. 2. R. 39. cz. szerint, melynek értelmében nem is szoktak a fejedelem, hanem a fiscus vagy fiscalis director ellen támasztani pert, a ki alperesként nem tartozik más törvényszék előtt megjelenni; a miből azonban nem következik, hogy az általa fiscus érdekében követelt alpereknek is a királyi tábla lenne törvényszéke, mert kivéve azon ügyeket a T. U. 25. §. szerint, melyekbeni felpereskedést a törvény bizta a fiscalis directorra, a többit azon törvényszékek előtt köteles kezdeni, melyek elébe a követelt tárgy vagy személy tartozik.

b) A szombatosok elleni per az A. C. 1. R. 4. Cz. szerint.

c) Az egyházi vagyonokat megintésök után is eltartoztatók elleni per az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint.

d) Azon bányászok elleni per, kik a fiscust illető tizedet, az általuk természetett aranyból, ezüsből, rézből és kénköből ki nem szolgáltatatták, az A. C. 2. R. 9. Cz. 1. cz. szerint.

e) Azok elleni per, kik az utlevél megtagadtatása után külföldre utaztak, vagy utlevéllel utazván külföldre, ott ország törvénye elleni dolgokba elegendnek, az A. C. 3. R. 14. Cz. 4, 5. p. szerint.

f) A sóaknát törvényellenesen nyitók elleni per az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cz. szerint.

g) A hadra menni nem akarók vagy a táborból engedelem nélkül eltávozók elleni per az A. C. 3. R. 19. Cz. 3. cz. szerint.

h) A kötelességöket elhanyagolt végrehajtók megbüntetése végett a sérelmes kérésére indított per az A. C. 3. R. 42. Cz., és C. C. 1. R. 1. Cz. 8. cz., C. C. 4. R. 15. Cz. szerint.

i) A hamis mértéket tartó városok elleni per az A. C. 3. R. 45. Cz. szerint.

k) A gonosztevőket elbocsátó vagy azokkal szövetkező tisztek elleni per az A. C. 3. R. 47. Cz. 1, 11, 16. cz.; C. C. 3. R. 8. Cz. 5. cz., 14. Cz. 4. cz. szerint.

l) A gyilkosságot elkövetett nemesek követeltetése azon esetben, ha azoknak perbe fogatását a tisztek halogatnák, vagy önkéntesen a fiscalis directorra biznák, az A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz. szerint.

m) Azok elleni per, kik hazánkból a salétromot eladás végett külföldre szállítanák, az A. C. 3. R. 50. cz. szerint.

n) Az ingyen gazdálkodtató azon nemesek elleni per, kiket az illető tisztek megbüntetni elmulattak, az A. C. 3. R. 80. Cz. 1. cz. szerint.

o) A házak vásárlásától honfiakat elrekesztő város ellen sérelmesek kérésére indított per, az A. C. 3. R. 81. Cz.

p) A fiskus részére költ fejedelmi parancs vagy ítéletlevél mellett tisztökben eljárni nem akaró végrehajtók és a fejedelmi törvényes parancsoknak nem engedelmeskedők elleni per melyet a director a keresetre elégtelen sérelmesek kérésére is indíthat, az A. C. 4. R. 9. Cz. szerint.

q) A hite szerinti kötelességét megszegő ügyvéd megbüntetését tárgyzó per az A. C. 4. R. 19. Cz. 3. cz. szerint.

r) A csavargókat tudva elbocsátók elleni per az A. C. 5. R. 9. E. szerint.

s) A csalárd ötvesek ellen elégtételt nem szolgáltató tiszték ellen a sérelmes kérésére indított per az A. C. 5. R. 18. E. szerint.

t) Az erőszakoskodó postálkodók elleni per a C. C. 3. R. 1. Cz. 1. és 7. cz. szerint.

u) A dézmások zsarolásainak megbüntetését tárgyzó per a C. C. 2. R. 4. Cz. 1. cz. szerint.

x) Azok ellen indított per, kik idegen nemzet közbejöttével nyertek adományos jószágokat, ha a sérelmes elnök pert támasztani elmulatná, a C. C. 4. R. 12. Cz. 3. cz. szerint.

y) Az országgyűlésen helyes ok nélkül meg nem jelenteket, vagy onnan engedelem nélkül eltávozottakat meg nem büntető elnök elleni per, a C. C. 5. R. 18. E. szerint.

z) A fiscusra szállott adományozható jószágokat tárgyzó perek a T. U. 144. §. szerint.

469. §.

2) A királyi főkormányszékről.

A királyi főkormányszék, melynek tizenkét tagja közül bár háromnak catholicusnak kell lenni, a Leop. Dipl. 9. pontja szerint, az 1823 év 6ta udvari rendelet következtében elkülönített osztályokban tárgyalja a közigazgatási (politicum) és törvénykezési (judiciale) tárgyakat. A főkormányszék törvénykezési dolgok ellátásával foglalkozó osztályának (judiciale gubernium) elnöke a főkormányzó, a ki az országrendei által választott tizenkét egyén közül a fejedelem által neveztetik ki a Leop. Dipl. 8. p. és az 1791: 20. cz. szerint. A főkormányzó távollétében elnöki hivatalát az országgyűlés elnöke szokta folytatni.

Birái s rendszerinti előadói a valóságos belső tanácsosok (consilarii guberniales intimi), kik egyenként az országgyűlés által választott tizenkét egyén közül neveztetnek ki a fejedelem által, az idézett törvények szerint, s a perek előadásában segítettnek a titoknokok által, kik azonban nem birnak döntő szózáttal.

470. §.

A királyi főkormányszék bírósága alá tartozó perekről.

A főkormányszék bírósága alá tartoznak, az elébe feljebb vitteken kívül, következő perek:

1) A pura fiscalitások kiváltására indított zálogos per (processus quindenalis) az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. szerint.

2) A több törvényhatóságban fekvő vagyonok visszaadatását követelő panaszos per a T. U. 22. §. szerint.

3) Az országgyűlés elébe utasított némely perek akkor, a midőn nincs országgyűlés. Ilyenek:

a) A határjárást s birói szemlét tárgyzók, ha a per tárgya több törvényhatóságban fekszik, a T. U. 22. §. szerint.

b) A városi közönségek (communitates magistratuales) vagy valamely törvényhatóság főbb tisztje, mint olyan ellen indított panaszos per a T. U. 22. §. szerint.

c) A fiscalis jószágok határai felett támasztott villongást tárgyzó per a T. U. 144. §. szerint.

4) A széktörés esetében rögtön támasztatni szokott szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz. 3. R. 3. cz. szerint.

471. §.

3) A királyi kincstári székről.

A királyi kincstári székek (thesaurarius)

Elnöke a kincstárnok, a ki az országgyűlés által választott 12 egyén közül, a fejedelemtől neveztetik ki, az 1791: 20. cikk értelmében. Ezen hivatal, közbejött üresület esetében, helyettesítés útján is bétöltethetik a fejedelem által, a tanácsosok egyező értelméből, a közelebb következő országgyűlés elébe helybehagyás végett terjesztendőleg, a C. C. 2. R. 1. Cz. 19. pontja szerint.

Birái a kincstári tanácsosok, kik közé számláltatik, a T. U. 3. §. szerint, a fiscalis director is, kik a kincstári szék által kijelöltek közül, szokás szerint, a fejedelemtől neveztetnek ki, a főkormányshé tanácsosai többsége szózatának is tekintetbe vétele mellett az 1791: 22. cz. szerint.

Előadói a tanácsosok, kik a titoknokok által szoktak segítettni.

Ezen törvényshék bírósága alá, kivéve a harminczadosok ellen, kötelességök megsértéseért, az A. C. 2. R. 12. Cz. 3. cz. szerint, fiscalis director által inditható pereket és azokat, melyek az arany- és ezüsthamisításért bányásztisztek ellen, az 1755: 5. cz. szerint, ez előtt is kezdetheknek, csupán a bányászti törvényshékről feljebbvitt perek tartoznak az 1747: 14. 1755: 5. cz. szerint.

4) A productionale forumról.

A productionale forumnak, mely a végre állított fel, hogy az előtt mutassák bé (producalják) a fiscalis jószágok birtokosai adományleveleiket, a C. C. 5. R. 27. edictumában láthatólag

Elnöke a királyi főkormányzó.

Birái a főkormányzséki tanácsosok, a királyi tábla és a főtisztek. Ezen alkatrészeinél fogva tridicasteriale forumnak is szokott neveztetni ezen törvényszék.

Előadói az ítélőmesterek.

Ezen törvényszék bírósága alá csupán azon perek tartoznak, melyek az 1657-ik év olta adomány, foglalás vagy vásár útján elidegenített fiscalis jószágok s örökségek visszaszerezése végett indittatnak a fiscus által a C. C. 5. R. 27. E. szerint. Egy 1770-ik évben költ királyi leirat következtében azonban ezen törvényszék előtt követeli a fiscus, az A. C. 2. R. 8. Cz. értelmében, mindazon fiscalis jószágokat és jövedelmeket, melyek az 1588-ik év olta akár egyének, akár testületek örökzímű birtokába jutottak; mindamelllett is, hogy az 1678:50. 1679:27., 1684:5. czikkekből láthatólag, a legrégebb idők szokása szerint is, a fiscalis jószágok visszaperelhetése határidejének nem az 1588-ik, hanem az 1657-dik év tartatott. Ezen törvényellenes gyakorlatnak azon okból is meg kell szűnni, mivel az 1791: 32. czikk szerint, a törvényszékek régibb törvények szerinti hatásköre változtatást csupán törvényhozás útján szenvedhetvén, ezen törvényszék csupán azon perek ellátására van jogositva, melyek a C. C. 5. R. 27. edictumában kijelöltettek.

5) Az országgyűlésről, mint törvényszékről.

Az országgyűlésnek ugy is mint némely perek rendszerinti törvényszékének

Elnöke a főkormányzó és ennek távollétekor az országgyűlési elnök, kinek helyettese az, a kit a főkormányzó első tanácsosai közül kinevez az 1791: 11. cz. szerint. Ezek mindnyájan s egyenkint az országgyűlés által választott tizenkét egyén közül neveztetnek ki a fejedelemtől az 1791: 20. czikk és szokás szerint.

Birái az ország rendei u. m. névszerint: a királyi főkormányshé, királyi tábla, vármegyék, magyar vidékek és székely székek föltisztei, a királyi hivatalosok, a vármegyék, magyar vidékek, székely- és szász székek, szász vidékek, szabad királyi magyar s székely városok s némely kiváltságolt mezővárosok két két követei az 1791: 11. cikk szerint.

Előadói az ítélőmesterek az 1791: 11. cz. szerint.

Az országgyűlés bírósága alá tartozó perek a követzendők:

1) A felségsértésért s hűtlenségért vádoltak elleni per az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. és 6. cz.; 4. R. 1. Cz. 12. cz.; 13. Cz. 6. cz. szerint.

2) Azok elleni per, kik a fejedelemez vagy a fejedelemtől másokhoz intézett leveleket elfogják, vagy szándékon felbontják, az A. C. 3. R. 23. Cz. szerint.

3) A kiváltságlevelek kihirdetésekor, az országgyűlés színe előtt történt ellenmondásért támasztott per a T. U. 22. §. szerint.

4) Az országgyűlésre menőkön, ott mulatókon, vagy ilyen személyekhez tartozókon elkövetett méltatlanság megbüntetését tárgyazó per a H. K. 2. R. 20. cz. k. §. T. U. 22. §. szerint.

5) Azon határjáratást s birói szemlét igénylő ügyek, melyeknek tárgya több törvényhatóságban fekszik, legyenek bár a perlekedők magán személyek, a T. U. 22. §. szerint.

6) A városi közönségek vagy törvényhatósági föltisztek, mint olyanok elleni panaszos perek a T. U. 22. §. szerint.

7) A fiscalis jószágok határai felett támasztott villongások a T. U. 144. §. szerint.

8) A bévett vallások egyházainak szertartását s kormányzását tárgyazó ujtásokat, illető egyházuk általi megintésök daczára, terjesztők s azok pártfogói ellen indított per az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz. szerint.

9) A fejedelmi kiváltságlevél nélkül felállított és a száraz vámhelyek eltöröltetése az A. C. 3. R. 39. Cz. 2. cz. szerint.

10) A török földre csatázó jószágos emberek elleni büntető per az A. C. 3. R. 49. Cz. 2. cz. szerint.

474. §.

6) A fejedelemtől, mint legfelső bíróról.

A fejedelem, mint legfelső bíró (supremus iudicialis a C. C. 2. R. 1. Cz. 11. p. szerint), csupán azon pereknek bírója, melyek a főkormányzók, országgyűlés, productionale forum és kincstári szék általi ellátásuk után, legfelsőbb elítélés végett terjesztettek fel, az 1755: 2. és 1747: 14. cz. szerint. Ezen perek ellátásában segítetik a fejedelem udvari tanácsosai által úgy, hogy ezek többségének szövegei szerint történjék a per eldöntése; kötelesek levén a tanácsosok, a fejedelemmel együtt, magukat a honi törvényekhez alkalmazni az igazság kiszolgáltatásában, a C. C. 2. R. 1. Cz. 11. pontja szerint. Az udvari tanácsosok azon testülete, melyet a fejedelem ezen legfelsőbb bírói tiszte bétöltésében segédül használ, udvari kancelláriának nevezetik, melynek

Elnöke az udvari kancellár, a ki az országgyűlés által választott tizenkét egyén közül neveztetik ki a fejedelemtől a Leop. Dipl. 8. p. 1791: 20. cz. szerint.

Birái az udvari tanácsosok, kik egyszersmind előadók is, és a főkormányzók meghallgatása után úgy neveztetnek ki a fejedelem által, hogy főbb tekintettel kell lenni a főkormányzói tanácsosokra az 1791: 21. cz. szerint.

B) A rendkívüli törvényszékekről.

475. §.

Ezen törvényszékekről általában.

Rendkívülieknek neveztetnek azon törvényszékek, melyek alkalom szerint alkottatnak az elejökbe utasított pernek ellátása végett mindannyiszor, s a per elítélése után megszűnnek; bíráskodásuk még a törvényszakok idejéhez sem levén kötve. Ilyen törvényszékek: a rendelt törvényszék (forum delegatum), ur szék (f. dominale), harmadnapos törvényszék (f. triduale), rögtön ítélő törvényszék (f. statarium), számoltató szék (f. censurale), számitó szék (f. computuale), osztóztató szék (f. divisorale), közbírói szék (f. arbitrativum), falu széke (f. pagense) és a csempészöket elítélő törvényszék. Ezek közé a vásárbírói szék azon okból nem számláltathatik,

mivel ez elébe némely kisebb vétségek elítélése s büntetése tartozván, inkább rendőrségi hatóságot gyakorol, a mit bizonyít az is, hogy előle rendes törvényszékek elébe feljebbvitelnek nincs helye, s az általa méltatlanul megterheltek orvoslást közigazgatási uton eszközölnek.

476. §.

1) A rendelt törvényszékekről.

Rendelt törvényszéknek szokott neveztetni az, a melyet a fejedelem, a törvény által egy törvényszék elébe sem utasított, vagy a fejedelem rendelkezése alá bízott bizonyos ügynek ellátása végett nevez ki; azon ügyeknek, melyek névszerint utasítottak valamelyik törvényszék elébe, ugyanazon törvényszék előtt is kellettén kezdetni az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint. Midőn az 1791: 32. cz. a perek tárgyalása módjának, törvényszékek hatóságának s bármely törvényszék birái számának elhatározását az országgyűlésre vagy is a törvényhozó hatalom kezelőire bízta; midőn továbbá az 1791: 8. cz. azt rendelte, hogy az igazság törvény által alkotott birák által szolgáltatassék ki; végre, midőn az 1791: 97. ideiglenes cikk a más törvényszékek elébe nem utasított ügyeket a vármegyék, magyar vidékek s székely székek derékszékei elébe utasítván, ma már nem képzelhetni olyan ügyet, mely valamelyik rendes törvényszék elébe ne volna utasítva: a rendelt törvényszék kinevezésének sem helye, sem szüksége nincs többé; csupán azon eseteket véve ki, melyekre nézve a törvényszékek kinevezését a törvény határozottan és névszerint a fejedelemre bízta. Ilyen esetek:

1) Az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. szerint azon pernek ellátása, mely a fiscalis jószágokat s jövedelmeket, pénzzeli megkínáltatásuk után, ki nem bocsátó zálogtartók ellen indítatik, azt rendelvén az idézett törvény, hogy tőlük a jószág el ne foglaltassék, „míg a fejedelmek vagy a fejedelmektől arra rendelt személyek előtt dolgukat eligazítják.“ Ezen per a főkormányzék elébe tartozik azon okból, mivel az idézett törvény felhatalmazta arra az ilyen jószágok zálogtartóit, hogy „igazságukat a fejedelem tanács előtt proponálhassák“; a fejedelmek korabeli tanács rendet pedig, a Leop. Dipl. 4. pontja az 1791: 22. cz. értelmében, a főkormányzék képviseli.

2) A Leop. Dipl. 6-ik pontja szerint a haddal visszafoglalt jószágok hajdoni birtokosai maradékainak jogait támogató bizonyítványok bírálása s elhatározása, melynek valamelyik honi törvényszékre vagy főhadivezérre bizhatását a diplomát adó császár magának fentartotta.

3) Az A. C. 2. R. 9. Cz. 2. cz. szerint azon nemtelenek megbüntetése, kik a kénesöt, fiscuson kívül, másnak adták s mástól vásárolták vakmerőképpen s több ízben, kik az őket elfogató tisztek által, elítéltetés végett, azon törvényszék elébe küldetnek, mely elébe küldetésöket a fejedelem parancsolja.

Ezen esetekben is a fejedelem által rendelt törvényszékek kötelesek magukat, az igazság kiszolgáltatásában, a honi törvényekhez alkalmaztatni az 1791: 8. cz. szerint.

477. §.

2) Az uri székről.

Uri székeknek neveztetett azon törvényszék, mely előtt követeltethettek a földesuri hatalom alá rendelt személyek. Ennek az 1791: 94-ik ideiglenes czikk szerint

Elnöke, midőn a panaszló kérésére tartatik (f. d. impensionale), a földesur, vagy törvényes személyese; midőn pedig a földesur a követelő (f. d. illativum) az, a kit ő a tisztek vagy táblabírák közül kinevezett.

Birái hat olyan személy, kik a biráskodásra alkalmasok; midőn főbenjáró vétek forog fen, bizonyoságnul tiszteket is hivatni szükséges levén.

Előadója egyik a bírák közül szokás szerint.

Ezen törvényszék előtt tárgyalattak:

1) Az illető földesur urbéresei s nemtelen állapotú cselédei ellen, bármely megsértett vagy károsított egyén s testület által támasztott perek a H. K. 3. R. 26. cz. 2. §. szerint.

2) Az urbéresök bár főbenjáró vétkei, még azon esetben is, midőn azok a tisztek által elfogattak, ha földesurok által 15 nap alatt felkérettek, mely esetben a földesurat illette a felpereskedés az 1791: 94. cz. szerint.

3) A földesur által jószágá kerületében elfogatott gonosztevők elítéltetése az A. C. 3. R. 47. Cz. 11. cz. szerint.

4) A földesur jószágát birtokló városiak elleni azon perek, melyek ellenök azon jószágban elkövetett tényeikért indítottak a H. K. 3. R. 18, 19. cz. szerint.

5) Az urbéressek vétségeinek megbüntetése az 1791: 27. cz. szerint, földes ura által illőleg megbüntetett urbéreszeket a tisztek többé nem háborgathatván sem személyökben, sem marhájokban az A. C. 3. R. 46. Cz. 7. cz. szerint. Kivétettek csakugyan ezen törvényszék bírósága alól az urbéri kihágások, melyek az 1847: 14. cz. által az urbéri szék elébe utasítottak, mely azonban soha sem léptetett életbe.

Ezen uri szék tartására, a nemeseken kívül más, bárminő állapotú birtokosok is jogosítva, sőt illetőleg kötelezve is voltak, a H. K. 3. R. 26. cz. 8. §-ból következtethetőleg. Ezen törvényszék megszüntetett az 1848: 4. cz. 9. §. által.

478. §.

3) A harmadnapos törvényszék.

Harmadnaposnak nevezetik ezen törvényszék, az azt szabályozó törvény azon rendeleténél fogva, mely szerint az elkövetett tényt harmadnap alatt követni kellett idézés után, harmadik napon kell tartatnia. Ezen törvényszékről az 1791: 95. ideiglenes cikk azt rendelte, hogy alkottassék az e végre összehívandó szolgabíróból s elegendő számú bírákból, a szék teljességére legalább hét bíró jelenléte kívántatván meg, s maga a sérelmes sem elnök, sem bíró nem lehetvén. Szokás szerint azonban ezen rendkívüli törvényszéknek

Elnöke a vármegye vagy vidék és szék azon kerületének, melyben az elítéltendő büntény elkövetett, főbb tisztje u. m. főbírája, alkapitánya vagy alkirálybírája, kik maguk helyett helyettesíthetnek is elnökök.

Bírái a kerületi főbb tiszt által kinevezett legalább hat egyén, a helyettesített elnök bírákat senem nevezhetvén, senem helyettesíthetvén.

Előadója egyik a bírák közül.

Ezen törvényszék elébe tartoznak, az 1791: 95. ideiglenes cikk szerint, a H. K. 3. R. 33. czímében elősorolt erőszakos erdővágás és fahántás esetein kívül, a földek elszántása, vetések leéltetése és a hatalmaskodásnak más esetei, ha akár a bárminő állapotú hatalmaskodó, akár emberei, ingó vagyoni vagy marhái a tett helyén, vagy üzetés közben (in continua persecutione) elfogattak s illetőleg letartoztattak, és ha a sérelmesnek azon helyre nézve, melyen a hatalmaskodás elkövetett, legalább egy esztendei békés

birtoklása volt. Harmadnapos törvényszék elébe tartozik, az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cikkét így értelmező szokás szerint, azoknak megbüntetése is, kik mások határaróli sólopáson találtatva fogattak el.

Ha a fiztek meg nem jelenhetése miatt a törvényszék tartásának a kijelölt napról el kellene halasztatni, az elfogott hatalmaskodónak kérésére el kellett bocsátatni, s vagyonainak kiadatni, illő biztosítás vagy kezesség mellett, a felperes földesur által, a törvényszék tartása határnapjáig.

Ezen törvényszék megszüntetett az 1848: 4. cz. 9. §. által.

479. §.

4) A rögtön ítélőszékről.

A rögtön ítélőszék nevét vette ezen törvényszék előtt divatozó azon eljárástól, mely szerint az elfogott gonosztevőnek ügye rögtön felvételvén, annak eldöntése előtt a szék ülése meg nem szűnik. Ennek

Elnöke az, a kit az illető tisztség kinevez.

Birái a táblabírák vagy tisztek közül kineveztetni szokott, többnyire négy személy.

Előadója egyik a bírák közül.

Ezen törvényszék, melynek nyomát láthatni már Mátyás 6. V. 1. cikkében, csak a főkormányzók engedelmeiből s mindig névszerint megnevezett gonoszságok megzabolázhatása végett tartathatván, elébe tartozik a kijelölt gonoszság elkövetésekor, akár tetten, akár üzetés közben elfogatott bűnösöknek sőt azoknak is elítéltetése, kik azért fogattak el, mivel a kérdés alatti gonoszság elkövetésére felkészülten találtattak. Az elmarasztaló, mindig halálos, s kimondatása után 24 óra múlva végre is hajtandó ítélet csak ugy keletkezhetik, ha abba minden bíró beléegyezett; ellenkező esetben pedig a bűnös a tisztek kezébe adatik, a rendes törvényszék előtti követeltetés végett.

Midőn, az 1791: 8. cz. szerint, a büntető igazságnak törvény által alkotott s szabályozott törvényszékek által lehet és kell kiszolgáltatni: ezen törvényszék, mely az ember és polgár legbecsesebb kincse, az élet felett, minden menedék s az önkényt zabolázó törvényes formák kirekesztése mellett, a bírót nem illető csaknem korlátlan hatalommal ren-

delkezik, még azon esetben sem lenne türehető, midőn kikerülhetetlen szükségessége békibizonyíthatatnék.

480. §.

5) A számoltató, számító s osztoztató székekről.

Ezen székek közül

1) a számoltató székek tárgya a számadásra köteles, de ezen kötelesség teljesítését megtagadók számadásainak ellátása.

2) A számító szék több, egymással meg nem egyezhető személyeknek kölcsönös követelései s illetőleg tartozásai tisztába hozatalával foglalkozik.

3) Az osztoztató szék, melynek bírósága alá tartoznak vármegyéken az első és második, székelyszékekben pedig bármely ízbeli rokonok közötti osztályos keresetek.

Ezen törvényszékeket úgy tekinthetni, mint az illető törvényhatóságok derékszékeinek bíraskodás végett kiküldött bizottmányait, a mennyiben úgy alakulnak, hogy a követelő folyamodik az illető törvényhatóság derékszékéhez, számoltató vagy számító és illetőleg osztoztató bírák kirendeltetését kérő levelével, annak meghallgatására ellenfeleit eleve idéztetvén (certificáltatván).

481. §.

6) A közbirói székről.

Közbirói székek neveztetik azon törvényszék, melyet a perlekedőfelek, közegyetértéssel választott bírákból, maguk alkotnak, perök ellátása végett. A perlekedő felek jogositva vannak ilyen törvényszéknek nemcsak alkotására, hanem szabályozására is, arra levén a bírák utasítva, a T. U. 156. §-ban, hogy magukat az illető felek egyezményéhez alkalmaztassák, mind a perek folytatása módjára, mind az azokban használható menedékekre nézve. Az ezen törvényszék által kimondott ítélet, mint a felek egyezménye, éppen olyan érvényességgel bír, mint a rendes törvényszékeké az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. szerint, még pedig nemcsak az egyezkedett felekre, hanem örökösikre nézve is, szokás szerint.

7) A falu székéről.

A falu székének

Elnöke a falusi bíró.

Birái a hütösök, kik a falu gyűlése által választatnak.

Előadója a falu jegyzője.

Ezen szék bírósága alá tartoznak a falusi közembereknek egymás közti azon ügyei, melyeknek tárgya az A. C. 3. R. 47. Cz. 2. czikkéből következtethetőleg, egy magyar forintnál többre nem rug.

8) A csempészőket elítélő törvényszék.

Ezen törvényszék, az A. C. 2. R. 12. Cz. 5. 6. 7. cikkei szerint alkottatik esetenként, az elfogott csempészők elítéltetése végett, a harminczados által felszólított helybeli „tisztviselőkből“ „hites törvénytevőkből“ (táblabírákból), és „törvényhez értő arra köteles nemes emberekből“; melynek szokás szerint

Elnöke a felsőbb rangu helybeli tiszt, u. m. a kerületi főbíró vagy alkirálybíró.

Birái legalább hét táblabíró vagy értelmes nemes birtokos.

Előadója egyik a bírák közül.

Ezen törvényszék elébe tartozik, az idézett törvények szerint, megbüntetése

1) azoknak, kik hamis bizonyítványt használtak a harminczados megcsalására, az 5-ik cz. szerint;

2) kik a harminczadokat elszökték, az az kikerülték, nem fizetvén meg az illető díjakat, harminczad alá tartozó vagyonaikért, a 6-ik czikk szerint;

3) azon faluknak, melyek a harminczadot elszökött emberekkel nem bíró szolgák segítségére, hirtétel vagy tolvajkiáltás következtében sem költek fel, a 7-ik czikk szerint.

MÁSODIK PONT.

Az egyházi törvényszékekről.

484. §.

Ezen törvényszékekről általában.

Egyháziaknak neveztetnek azon törvényszékek, melyek az illető egyházak tagjainak egyházi jogait s tartozásait tárgyazó törvényes kérdések elítélésére rendeltetvék. Világi törvényszékek elébe tartozó perek ezen törvényszékek által nem tárgyalhatók, a Zsigmond 2. V. 14. cz. szerint, kötelesek levén azokat fejedelmi parancsra (ad literas præceptorias), a világi törvényszékek elébe bocsátani, az egyházi jövedelmek elvesztésének terhe alatt a II. Ulászló 1. V. 46. cz. szerint; mert különben a világi dolgok s vagyonok felett bíraskodó egyháziak azon vagyonok becsü szerinti ára fizetésével lakolnak a II. Ulászló 3. V. 62. cz. szerint.

Ezen törvényszékek osztatnak alsóbbakra és felsőbbekre s mindkét rendbeliek visszahelyeztetvén régi törvényes állásukba, biztosítottak aziránt, hogy a mig törvényhozás útján másként szabályoztatnak, az igazság általuk, a fenálló törvények szerint, fog kiszolgáltathatni, az 1791: 32. cz. szerint.

Hazánkban a négy bévett vallás egyházainak külön törvényszékei levén, szükséges azokat külön tárgyalni.

A) Az egyházi alsóbb törvényszékekről.

485. §.

1) A reformátusok alsóbb törvényszékeiről.

A reformátusok alsóbb egyházi törvényszékei:

1) A megyeszéke (domesticum consistorium, presbiterium), melynek, szabály szerint, elnöke a helybeli pap, bírái az eklésiának több vagy kevesebb választott tagjai, a 99. C. szerint, s elítélheti az egyházi kisebb vétségeket, egy m. forintig büntető hatalommal is bírván szokás szerint.

2) A kerületi zsinat (partialis synodus), melynek

Elnöke az egyházi kerület (tractus) esperese,

Birái az egyházi kerület világi fő- és algonokai, szokás szerint, a kerületi zsinat által választott székező bírák (assessores), s az illető kerületnek minden papjai a 89. C. szerint; a perek elítélésében, szokás szerint, döntő szózzal csupán a székező bírák levén felruházva. Előadója az egyház kerületi jegyző (tractualis notarius), a ki szokás szerint elnöki helyettes is.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

a) Mátkaságot és a házasságot tárgyazó perek az 1791: 34. cz. szerint.

b) Az egyházi büntető keresetek a 89. C. szerint.

486. §.

2) A r. catholicusok alsóbb törvényszékéről.

A romano-catholicusok egyházi alsóbb széke az esperi széke, melynek bírósága alá csak a mátkaságot tárgyazó kérdések tartoznak; a házassági ügyekre nézve csupán véleményezhetési joggal bírván.

487. §.

3) A lutheránusok alsóbb törvényszékéről.

A lutheránusok egyházi alsóbb törvényszéke a kerületi (capitulum) gyűlés, melynek

Elnöke a dékán.

Birái a káptalan seniora és syndicusa.

Előadója a jegyző (syndicus).

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

1) A házasságot tárgyazó perek, úgy hogy a megkülönböztést (separatio) rendelő ítéletei végrehajthatnak, a válást rendelőknek pedig feljebb kell bocsátatni.

2) Az egyházi büntető keresetek, kivéve azokat, melyek a papi hivatal elvesztésére irányoztattak.

488. §.

4) Az unitáriusok alsóbb törvényszékéről.

Az unitáriusok egyházi alsóbb törvényszéke a kerületi zsinat, melynek

Elnöke az illető egyház kerület esperese.

Birái a kerületbeli minden papok és a kerület világi gondnokai, a perek a végre választott bírák által láttatván el.

Előadója az egyházkerületi jegyző.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

1) A házasságot tárgyazó perek az 1791: 34. cz. szerint.

2) Az egyházi büntető keresetek.

B) Az egyházi felsőbb törvényszékekről.

489. §.

1) A reformátusok felsőbb törvényszékeiről.

A reformátusok felsőbb törvényszékei:

1) A közönséges zsinat (synodus generalis), mely évenként egyszer tartatik, az azt összehívó püspöki levélben megnevezett helyen.

Elnöke a püspök.

Birái az esperesek, egyházkerületi jegyzők, a székező bírák és az egyházi főtanács 12 biztosa.

Előadója az egyházkerületi jegyzők, a jegyzőkönyvet az egyházi főjegyző (generalis notarius) vezeti.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

a) Az alsóbb székekről feljebbvitel útján elébe juttatott házassági s büntényi perek; azokra nézve felsőbb törvényszékhez feljebbvitelnek helye sem lehetván a 93. Cz. szerint.

b) Az egyházi kormányzásban vagy szertartásokban ujtók ellen támasztott perek, akár egyházi, akár világi személyek legyenek is azok, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz. és a 93. C. szerint.

2) Az egyházi főtanács teljes gyűlése, melynek

Elnöke egyik az egyház választott főgondnokai közül.

Birái, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz. szerint, az egyházi rend (melyen a közönséges zsinat egyházi tagjai s egy néhány nevezetesebb város papjai értetnek), és a világi rend (mely áll fő- és utánok való magistratusokból, azaz tisztviselőkből és patronusokból, azaz birtokos nemesekből).

Előadója az egyházi főtanács világi titoknoka.

Ezen egyházi legfelsőbb törvényszék elébe tartoznak:

- a) A püspök elleni panaszok s büntényi keresetek a 91. C. és 23. E. V. szerint.
- b) Az egyházi kormányzást és szertartásokat ujitók elleni azon perek, melyek a közönséges zsinat elől vitettek elébe, a 93. C. szerint.
- c) A főskolák tanárai ellen támasztott büntényi keresetek az 1833. 144. szám alatt költ egyházi főtanácsi rendelet szerint.

490. §.

2) A r. catholicusok felsőbb törvényszékeiről.

A r. catholicusok felsőbb törvényszékei:

- 1) A püspökiszék (sacra sedes diæcesana), melynek Elnöke a püspök vagy helyettese (vicarius), kiknek ítélete érvénytelen, ha nem honfiak, a II. Ulászló 2. V. 32. cz. 4. V. 35. cz. szerint.

Birái a kánonokok s más a püspök által kineveztetni szokott táblabírák (assessores consistoriales).

Előadója valamelyik a bírák közül.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

- a) Az alsóbb székekről elébe vitt mátkasági ügyek.
- b) A csakis ezen szék előtt kezdhető házassági pereit a catholicusoknak, s gyakorlat szerint a vegyes házasságban élő nem catholicusoknak is; holott a catholicus papok magukat más vallásuak házassági ügyeibe nem elegyithetnék, az A. C. 1. R. 5. Cz. 4. cz. szerint, kivetkeztetésök után a világi törvényszék által meghatározandó büntetés terhe alatt.

c) A vallásujitók elleni perek, gyakorlat szerint, melyeknek, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. czikke értelmében, nem csak egyházi, hanem egyszersmind világi rendbeli értelmes és elégséges számú személyek gyűlésében kellene tárgyalatni.

2) A kalocsai érsekiszék, mely elébe feljebbvitel útján jutnak a püspökiszék által ellátott házassági perek, s egyéb egyházi ügyek, melyek a II. Ulászló 2. V. 10. cz. szerint, panasz útján az érsek elébe nem terjesztethetnek közvetlenül.

3) A római pápa, a ki legfelsőbb bírója a catholicusok házassági pereinek, de csak azoknak, melyek a püs-

pöki s érseki székek által elláttatván, a feljebbvitel rendszer útján jutnak elébe; mert közvetlenül a római szék elébe idézni valakit nem szabad, fővesztés terhe alatt, a Mátyás 3. V. 19. cz. II. Ulászló 1. V. 45 és 3. V. 63. cz. szerint. A római pápa azonban nem gyakorolja személyesen ezen legfelsőbb bíróságát, hanem magyarhoni egyházi bírákat szokott kinevezni, az elébe vitt pereknek nevébeni el látása végett.

491. §.

3) A lutheránusok felsőbb törvényszékéről.

A lutheránusok felsőbb törvényszékei:

1) A püspökiszék, melynek tagjai a püspök, generalis dékán és syndicus, valamint a püspök által tetszés szerint hivatott papok is, és tartatik többnyire mindenik hó első hetében, s ha a szükség kívánja, gyakrabban is.

Az ezen szék által ellátott válóperek, a közönséges zsinat kikerülésével, egyenesen felküldetnek a felséghez szokás szerint. Ezen szék előtt tárgyalhatatnak egyházi büntető s még a papok kivetkeztetését tárgyazó ügyek is, még pedig a közönséges zsinat elébe feljebbvihetőleg.

2) A közönséges zsinat, mely két esztendőben egyszer tartatik, az öszszehívó püspöki levélben megnevezett helyen.

Elnöke a püspök.

Birái a kerületek dékánai és esperesei.

Ezen törvényszék által láttatnak el az alsóbb egyházi törvényszékekről, feljebbvitel útján, elébe juttatott egyházi ügyek s a püspök ellen támasztott panaszok is.

492. §.

4) Az unitáriusok felsőbb törvényszéke.

Az unitáriusok felsőbb törvényszékei:

1) Az egyházi főtanács, melynek

Elnöke az egyház választott főgondnoka.

Birái az egyházi rend és a választott világi táblabírák (assessores consistoriales).

Ezen törvényszék elébe tartoznak a püspök elleni panaszok, újítók elleni keresetek.

2) A közönséges zsinat, mely évenként egyszerűen tartatik az özszezhívó püspöki levélben megnevezett helyen.

Elnöke a püspök.

Birái az esperesek- s egyházkerületi jegyzőkön kívül, a választott világi táblabírák.

Előadói a jegyzők.

Ezen törvényszék által láttatnak el az alsóbb egyházi törvényszékekről feljebbvitt házassági perek s más egyházi ügyek.

493. §.

Az egyházi törvényszékek előtti perlekedés módjáról.

Az elősorolt egyházi törvényszékek előtti perlekedés módja, a vallások különbsége szerint, különbözőleg szabályoztatott az illető egyházak egyházi törvényei és szokásai által. Mivel a helvét vallástételt követő reformátusok béveték általában a világi törvényszékek előtt fenálló perlekedési rendszert, a törvényszékek előtt tárgyalatni szokott perek sajátosága által igényelt némi módosításokkal: azok a honi pertan ezen előadása folytában illő helyeiken részint már közöltettek, részint közölni fognak.

HARMADIK FEJEZET.

A perlekedés idejéről.

494. §.

A törvényszakokról.

Az esztendőnek csak azon részeiben lehet pert kezdeni és folytatni, a rendes világi törvényszékek előtt, melyek a végre kijelöltettek és törvényszakoknak (periodi judiciales, az A. C. 4. R. 1. Cz. 2. 3. 19. cz. szerint pedig terminusoknak) neveztetnek. Ezen törvényszakok az új vagy is gregorianum calendarium szerint, mely az A. C. 3. R. 13. czíme által fogadtatott el, határozottak meg a T. U. 17. §-ban, s a következők:

1) A fársángi, mely tart vizkereszt napja utáni első vasárnaptól húshagyó kedd előtti vasárnapig (a dominica prima post epiphaniam, usque ad dominicam esto).

2) A böjti, hushagyó kedd utáni első vasárnaptól, husvét előtti második vasárnapig (a dominica invocavit usque ad dominicam judica). Ezen törvényszakon közkereseteknek (causae fiscales) kell tárgyalatni a törvényszékeken a T. U. 18. §. szerint; az ügyvédszéken azonban, mind ezen mind más törvényszakok ideje alatt, bárminemű perek kezelhetnek.

3) A husvét utáni, mely a husvét utáni második vasárnaptól pünköstig tart (a dominica miserere usque ad dominicam pentecostes). Ezen törvényszak azon perek ellátására levén rendeltetve, melyek a C. C. 5. R. 27. E. által a productionale forum elébe utasítottak, azon ott kell a királyi tábla tagjainak összehgyülni, ha ellenkező utasítást nem kapnak, a hol a főkormányshék van, a T. U. 18. §. szerint.

4) A pünköst utáni, mely tart a pünköst utáni első vasárnaptól sarlós boldogaszszony napjáig (a dominica sanctissimæ trinitatis, usque ad festum visitationis beatæ Mariæ virginis). Ezen törvényszaknak egy harmadát fiscalis keresetek ellátására kell a törvényszékeknek fordítani a T. U. 18. §. szerint.

5) Szent István király napi, mely ezen naptól Szent Mihály napig tart (a festo sancti Stephani Hungariæ regis, usque ad festum sancti Michaëlis archangeli). Az ezen szakoni összehgyülléstől a királyi tábla fel van mentve a T. U. 17. §. szerint; minden más törvényszékek előtt a pereknek ez alatt is tárgyalatni kellettén.

6) Szent Mártonnapi, mely ezen napon kezdve karácson előtti első vasárnapig tart, (a festo sancti Martini episcopi, usque ad quartam dominicam adventus).

A rendes törvényszékek csupán ezen törvényszakok ideje alatt hozhatnak érvényes ítéletet a T. U. 17. §. szerint. Ezen szabály alól csakugyan kivétettek a fuszékek, a nemtelenek büntényeire nézve, valamint a főkormányshék, országgyűlés és a felség is, a mennyiben a perek ellátása tekintetében nincsenek ugyan a törvényszakokhoz kötve, ítéleteik mindazáltal törvényszaki időben hirdettetnek ki. Ugy szintén az egyházi törvényszékek is, mind a perek tárgyalására, mindaz ítéletek kihirdetésére nézve, szokás szerint. A rendkívüli törvényszékek ellenben törvényszüneti időben

is öszszegyülhetnek, pereket tárgyalhatnak s ítéleteket hirdettethetnek ki s hajthatnak is végre, szokás szerint.

A királyi tábla köteles mindenik törvényszak első napján kezdve végig ülésezni, előbb semmi ürügy alatt el nem oszolhatván a T. U. 17. §. szerint. A fiu- al- és derékszékek pedig esztendőnkint négyszer tartoznak öszszegyülni, a törvényszakok ideje alatt, és csak addig kötelesek üléseket tartani, míg az ítélet alá bocsátott minden perek elláttatnak az 1791: 96 és 97. ideiglenes czikkek szerint.

495. §.

A törvényszüneti időről.

Törvényszüneti időnek (*feriæ, juristitorum tempora*) neveztetik az, a mely alatt a perlekedés részint merőben, részint bizonyos tekintetben megszűnik, a mennyiben az alatt vagy semminemű törvénykezési lépések nem tétethetnek s egy törvényszék sem tarthat üléseket; vagy csak a rendkívüli törvényszékek ülésezhetnek, s csak némely törvénykezési lépések tétethetnek meg, a perek rendes törvényszékek előtti folytatása felfüggesztetvén. Ezen törvényszüneti idő

1) rendszerinti azaz olyan, mely egyik esztendőben ugy mint a másban törvényszüneti időnek tartathatik, milyen

a) azon időköz, mely van egyik törvényszak utolsó napjától kezdve, az azután következő törvényszak első napjáig. Ezen idő alatt rendes törvényszékek, a fenebb közlött kivétellel, nem tartathatnak, azok előtt költ ítéletek (csupán az egyházi törvényszékeket véve ki) kinem hirdettethetnek, törvényszékek elébei idézések is csak ugy tétethetnek, hogy a megjelenésre kitűzött nap törvényszakba essék.

b) Az innepnapok, melyenek

aa) azon nevezetes innepnapok, melyekre nézve az A. C. 5. R. 51. E. azt rendeli, „hogy innepi szenteléssel töltsessenek el,“ p. o. a karácsoni, husvéti és pünkösti sátoros innepeknek a catholicusokra nézve két, a protestansokra nézve pedig mind három napjai és a vasárnapok.

bb) A catholicusok és protestansok egyházi törvényei szerint egyiránt meginnepeltetni szokott új esztendő napja és áldozó csötörtök.

cc) A catholicusok következő innepi u. m. vizke-

reszt, urnapja, boldogasszonyinak öt napja, Péter és Pál, mindenszentek, Szent István első magyar király napja. Ezek közé számláltathatik keresztelő szent János napja is, de csak annyiban, hogy azon a királyi tábla nem tart ülést.

Ezen elősorolt innepnapokon törvényszéki ülések nem tartathatnak, törvénykezéshez tartozó lépések p. o. intések, idézések sat. nem tétethetnek, s azok törvényszék előtti megjelenés vagy végrehajtás napjai gyanánt nem tűzethetnek ki, de csakis szokás szerint; mert a törvény s jelesen az A. C. 4. R. 1. Cz. 2. cz. csupán a vasárnapokat nevezvén törvényszünetieknek, a törvényszakok napjai közül, és az A. C. 5. R. 51 edictumában is, a vasárnapokon kívül, csak a három sátoros innep jelöltetvén megszenteltetendőnek, minden más napokat, perlekedési tekintetben, annyival inkább tartatni köznapoknak, mentől bizonyosabb az általában, hogy csupán törvény által nyilváníthatatik bármely nap is polgári innepnek s törvényszünetinek és különösen az, hogy a bévett vallások jogegyenlőségét sértő, meginnepeltetni egyik egyház innepnapjait a más egyház sorsosaival, még pedig az igazság eléggé nem siettethető kiszolgáltatásának hátráltatásával.

2) Rendkívüli azaz olyan, mely csak némely esztendőkből tartatik törvényszüneti időnek. Ilyenek:

a) A hadi felülésnek ideje (insurrectio), az V. László 2. V. 10. cz., Mátyás 2. V. 5. cz. szerint. Módosította ezen törvényeket az 1685-i februariusban költ 14. cikk azon rendelete, hogy a vármegyékben és székeken a hadi felülés iránti parancsolatok a perek folytatását ne akadályoztasák, csupán az ország és fejedelem szolgálatában levőkét véve ki.

b) Az országgyűlés ideje a II. Ulászló 6. V. 12. cz. és a T. U. 19. §. szerint. A szokás ezen törvényeket úgy magyarázta, hogy az országgyűlés kihirdettetése napján kezdve annak végéig polgári perek, sőt még tiszta adóssági keresetek sem folytathatnak, csupán a nemtelenek és fogságban sinlődő nemesek elleni büntényi perek tárgyalhatván; holott vannak számos perek, melyeknek országgyűlés alatt is tárgyalatni kell a királyi táblán, ha arról az 1685-i februariusban költ 14. cz. szerint az öszszehívó levélben (regalis) említés tétetett. Ilyen perek: 1)

A szombatosok elleni (A. C. 1. R. 4. Cz.). 2) A bányák jövedelméből fiscust illető tizedet bé nem szolgáltatók s a kénesöt fiscuson kívül másnak eladók vagy mástól vásárlók elleni (A. C. 2. R. 9. Cz. 1. cz.). 3) Az aranyot s ezüstöt külföldre törvényellenesen kivivők elleni (A. C. 2. R. 16. Cz.). 4) A külföldön haza s fejedelem ellen működők elleni (A. C. 3. R. 14. Cz. 5 p.). 5) A sóaknát engedelem nélkül nyitók és a só törvényes áránál többet fizettető kamaraispánok elleni (A. C. 3. R. 15. Cz.). 6) A hadra felülni nem akarók és zászlóikat engedelem nélkül idő előtt elhagyók elleni (A. C. 3. R. 19. Cz. 3. cz.). 7) A szászszágon ingyen élőködők elleni (A. C. 3. R. 80. Cz. 1. cz.). 8) Az adás-vevésbeni szabadságot gátló városok elleni (A. C. 3. R. 81. Cz. 3. p.). 9) A feljebbvitt és a szökött urbéres- zsellér- és szolga felkérését tárgyazó perek (A. C. 4. R. 1. Cz. 43. cz. 14. Cz. 1. cz.). 10) A kihalás kihirdetésekor ellenmondottak elleni (A. C. 4. R. 3. Cz.). 11) A kötelességek teljesítését elhanyagoló végrehajtók elleni (A. C. 4. R. 9. Cz.). 12) A szászföldről feljebbvitt perek (A. C. 4. R. 15. Cz.). 13) Az oklevelek hiteles másoltatása (A. C. 4. R. 11. Cz. 2. cz.).

NEGYEDIK FEJEZET.

A pert kezdő tényekről.

496. §.

Általában.

Pert kezdő tények: az intés, törvényszék elébe hívás, perfelvétel, perkikiáltás s az alperes megjelenése (admonitio, in jus vocatio, levata, proclamatio, comparitio).

A) Az intésről.

497. §.

Az intés neveiről.

Intésnek, jogi értelemben, azon tény neveztetik, mely által valaki mást, valaminek tevése vagy nem tevése végett, innepélyesen felszólít. Ennek nemei:

1) A szükséges intés, mely által a per megkezdhető elannyira feltételezve van, hogy elmulasztása az elkezdett per lezárlását vonná maga után. Azon esetek, melyekben intésnek kell megelőzni a törvényszék elébe idéztetést, e következők:

a) Az elzálogosított bárminemű jószágoknak visszaváltása az A. C. 2. R. 2. Cz., 1791: 135. ideiglenes cikk szerint.

b) A hitbér vagy leányi negyed czíme alatt birtokolt jószágok kiváltása a H. K. 2. R. 24. cz. szerint.

c) Az özvegyi tartás kiszakasztása az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint.

d) A gyermektelenül elhalt feleség ösi vagyonainak s hozományának férjétöli visszakövetelése az 1791: 134. ideiglenes cikk szerint.

e) Az egyházi jószágok vagy jövedelmek eltartoztatóinak idegenítőinek s pazérlóinak megbüntetése az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint.

f) Az eltartoztatott okleveleknek, az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz., s C. C. 4. R. 11. Cz. szerint, és a szökevény urbéreseknek, zselléreknek s szolgáltnak, az 1791: 26. cz., s A. C. 4. R. 8. Cz. szerinti felkérítése.

g) A kötelezvényi tartozás teljesítése a T. U. 93. §. szerint.

h) A kölcsönadott pénz felvétele az 1791: 136. ideiglenes cikk szerint.

i) Az igazság kiszolgáltatását elmulasztó földesurnak megpereltetése az A. C. 4. R. 1. Cz. 28. cz. szerint.

k) A végrehajtásnak hatalomkarrali eszközlése (brachialis executio) szokás szerint.

2) A hasznos intés, melyet a törvény nem rendel ugyan a kezdendő per feltétele gyanánt, mindazáltal az intető érdeke igényel, a mennyiben azáltal

a) az időmulás folyama megszakasztatik, a H. K. 1. R. 79. cz. 2. §. szerint;

b) a jóhiszemű birtokos roszhiszeművé válván, a H. K. 2. R. 71. cz. 10. §. szerint, töle a megintetése után bévett jövedelmek megtérítése is követeltethetik szokás szerint;

c) jogosittatik a hitelező az ingyen kölcsön kamatját is követelhetni az intés napjától fogva szokás szerint;

d) jogfentartás eszközöltetik, s a más jogellenes cselekedetébeni meg nem egyezés nyilvánítottatik.

498. §.

Az intés szabályairól.

Az intés szabályai e következők:

1) Az intést arra fölhatalmazott személyek által kell végrehajtatni. Pnyen személyek: az ország bárminő helyeire nézve két hites táblai vagy főkormányiszéki irnok, a H. K. 2. R. 19. cz. 3 és 4. §. szerint, de csak különös kibocsátás mellett a T. U. 249. §. szerint; a vármegyékre s magyarvidékekre nézve egy szolgabiró, vagy két táblabiró; a székelyszékekre nézve egy táblabiró, a sz. királyi és mezővárosokra nézve pedig egy szolgabiró, szokás szerint. Az egyházi vagyonok eltartoztatói, idegenitői s pazarlói ellen az intést az egyházi rendektől vagy esperesektől felszólított helybeli tiszték hajtják végre, az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint. Az egyházi ügyekre nézve pedig intők lehetnek két pap, egy pap és egy oskolamester, az énekvezető az egyházfival, az oskolamester az egyházfival, egy világi nemes egy egyházi személylyel, szokás szerint.

2) Az intőknek utasittatni kell aziránt, hogy ki? mi okon? és kit intet? Ezen utasítás lehet akár szó- akár írásbeli (penes verbalem aut scripto comprehensam instructionem a T. U. 178. §. 4. pontja szerint), melyben

3) ki kell fejezni, hogy a feljesitendők teljesítése mennyi idő alatt történjék meg. E tekintetben az intés 15 napos (quindenalis) e következő esetekben: midőn egyházi vagyonok (A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz.), zálogjóság (A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. 1791: 135. cz.), tiszta adósság (1791: 136. cz.), a gyermektelenül elhalt feleség vagyona (1791: 134. cz.), követeltetik, és a midőn az illetők a hatalomkarri végrehajtás felől értesítettnek. Ezen eseteken kívüli más és az illető felek által máskint nem szabályozott esetekben, nyolczadnapos (octavalis) intésnek van helye.

4) Az intésnek személyesnek kell lenni, azaz az intést magához a megintetendő személyhez kell intézni, vele magával közöltetvén a szó- vagy írásbeli utasítvány. Azon esetben pedig, midőn a megintetendőt személyesen megtalálni

nem lehetne, végrehajthatik az intés lakhelyén, ahoz tartozó oly személy ellen is, a ki által az értésére juthat a H. K. 2. R. 24. cz. k. §. szerint. Csakugyan az otthon tartzkodó nemes állapotú szökött szolga személyesen csak azon esetben intethetik az uráhozi visszatérésre, ha nincs urbérese vagy zsellére az A. C. 4. R. 8. Cz. 1. cz. szerint.

5) Ha az intés kötelezvényi tartozás teljesítése, vagy kölcsönadott pénz visszafizetése iránt tétetett, a kötlevel másolatának közölni kell a megintettel a T. U. 93. §. és 1791: 136. cz. szerint; valamint a záloglevél másolatának is a zálogtartóval, azon eseten kívül, midőn a záloglevél vele magával kötöttetett volna, az 1791: 135. cz. szerint.

6) Megtörténvén az intés, az intőknek tudósító levelet (literæ admonitorio relatoriae) kell készíteni az intető számára, melybe az utasítvány és a megintettnek felelete szóról szóra béiratván, a táblai s főkormányiszéki irnokok által a fejedelemhez, a több intők által pedig illető törvényhatóságuk tisztviselőségéhez intéztetik s címeztetik, szokott pecséteikkel bépecsételt levél alakjában; melyet ha a felséghez volt címelve, a pecséttartó személyek, különben pedig az illető törvényhatóságok főtisztei, főbírái, alkirálybírái és jegyzői szoktak felnyitni, az esztendő számának s nevöknek saját kezökkel reírása mellett; e nélkül a tudomásítási levelek mindezen mind más esetekben is érvénytelenek levén szokás szerint. A székelyszékekben, Marosszéket az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. szerint kivéve, ugy a városokban is (M.-Vásárhelyet az írásbeli utasítás mellett nézve kivéve) az intés mikénti végrehajtásáról nyílt bizonyítványok szoktak készítettetni, melyek a tudomásító levelek érvényességével bírnak. Ha a megintett, vagy nevében más, párt kérne, az intők kötelesek a tudomásító levélnek s illetőleg a bizonyítványnak hű másolatát számára elkészíteni s ki is adni, mely az eredeti hitelességével bir szokás szerint, ha annak minden kellékeivel el van látva.

B) A törvényszék elébe hívásról,

499. §.

Ennek nemeiről.

Kihallgatatlanul senki sem marasztaltathatván el, kö-

teles a felperes, mielőtt ügyét a bíró elébe terjesztené, alperesét az illető bíróság előtti megjelenésre innepélyesen felszólítani, a mi törvényszék elébe hivatásnak szokott nevezetűni. Ennek három nemeit különbözteti meg törvényünk, melyek közül

1) az idézés (citatio), mely által az alperes saját törvényhatósága u. m. vármegyéje, széke s városának kebelbeli törvényszéke elébe idéztetik, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint. Kivételként citationak neveztetik annak is törvényszék elébe hivatása, a ki az országgyűlés vagy királyi tábla tagjainak megsértéseért ezen törvényszékek elébe (H. K. 2. R. 20. cz. *l.* §.), egyházi tilalom elleni vallásujtásért (A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.) vagy özszeesküvésért (A. C. 2. R. 7. Cz. 6. cz.) az országgyűlés elébe, szombatosságért (A. C. 1. R. 4. Cz.) vagy több törvényhatóságokban fekvő zálog ki nem bocsátásáért (1791: 135. cz.) a királyi tábla elébe hivatik.

2) A kihívás (evocatio), mely a törvényszék elébe hivatásnak azon esete, midőn az alperes törvényhatósága kerületén kívül, névszerint az országgyűlés vagy a királyi tábla elébe hivatik, az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz. szerint, a fenebb kivett eseteken kívül, az A. C. 4. R. 9. czimében 200 mfrt. büntetés rendeltetvén azok ellen, kik alpereseiket ezen törvényszékek elébe méltatlanul ferasztanák.

3) A bizonyosítás (certificatio), így neveztetvén az alperesnek a főkormányshék (T. U. 22. §.), harmadnapos törvényszék (1791: 95. cz.) elébe hivatása; valamint az is, melylyel a vallásujtók egyházi törvényszékek (A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.), és a gyermektelen özvegy férj, elhalt felesége vagyoniáért, illő törvényszéke elébe hivatik. Szokás szerint bizonyosításnak neveztetik a törvényszék elébe azon hivatás is, melylyel az alperes a productionale forum elébe, vagy olyan perért hivatik az alsóbb törvényszékek elébe, mely az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cikkében szabályozott panaszos perbeli eljárás hasonlatosságára, kérével bédadása mellett kezdetik, milyenek a számolást, számitást, osztályt, közhatár s korcsomárlási jog arányosítását tárgyazók. Végre a nemtelen egyének s közönségek is illető törvényszékek elébe bizonyosittatni szoktak.

Bizonyosítás mellett történik meg az ellenállás oka

adására való meghívás, a T. U. 111. §. szerint, az elpróbálandó végrehajtás felőli értesítés az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, a szavatos felszólíttatása, a mi a T. U. 121. §. szerint intés által is megeshetik, s a perujítás menedékének alkalmazása felőli értesítettése az ellenfélnek, a T. U. 120. 137. §. szerint, a mi a T. U. 153. §. szerint kihívás mellett is megeshetik. Végre bizonyosítás mellett történik az alperesnek a felőli értesítettése, hogy a 12 év olta mozdulatlanul hevert per három hónap mulva tovább fog folytatatni (trimestralis certificatio), a mire azonban csak azon esetben van szükség, ha az irt idő lefolyta alatt akár a fel- akár az alperes személyében változás történt, az A. C. 4. R. 1. Cz. 39. cz. szerint.

500. §.

A törvényszék elébe hívás szabályairól.

A törvényszék elébe hívásnak szabályai:

1) Az országgyűlés és királyi tábla elébe fejedelmi parancs mellett szokott megesheni (penes mandatum citatorium, evocatorium, certificatorium), az ezen írásbeli parancsokra nyomatni szokott fejedelmi pecsétnek idéző ereje lévén, a legrégibb idők olta, a Szt. László 1. k. 42. fejezetében is láthatólag. Ezen fejedelmi parancsokban a név szerint megneveztetni kellett idézőknek úgy tétetik kötelességökké az idézés, mintha azt maga a fejedelem parancsolná. A főkormányzék, productionale forum s minden alsóbb törvényszékek elébe, valamint az országgyűlés s királyi tábla elébe is, az azokhoz tartozókat megsértők ellen, utasítvány (instructio) mellett történik meg a törvényszék elébe hivatás, melyben az alsóbb törvényszékekre nézve, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint, tiszti pecsét mellett a felperes nevében szólíttatik fel az alperes a törvényszék előtti megjelenésre; a T. U. 178. §. szerint az utasítvány szó- vagy írásbeli lehetvén. Utasítvánnyal esik meg az egyházi törvényszékek elébe is a meghívás, még pedig a közönséges zsinat elébe püspöki, a kerületi zsinat elébe esperesi és a communitas (mely az erdővidéki sepsi, kézdi és orbai egyházi kerületek közös törvényszéke) elébe elnöki pecsét mellett.

2) Mind a fejedelmi parancs, mind az utasítvány érvényessége feltételesítve van e következőkellékek által:

a) A személyekre nézve meg kell tisztán határozni mind a fel- mind az alperes személyét a H. K. 2. R. 26. cz. 1. §. szerint.

b) Az időre nézve ki kell jelölni mind azt, hogy p. o. mikor történt azon kártétel vagy jogsérelem, melyért az alperes követeltetik, a H. K. 2. R. 26. cz. 2. §. szerint; mind azt, hogy mikor jelenjék meg az alperes a törvényszék előtt, e tekintetben a visszszakapcsolt részekben lakókat, a közbejövő innepnapoknak is számításba vétele mellett 15, másokat 8 nappal kell meghívni a megjelenés határnapja előtt (terminus, A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz. széknek napja, A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz.). Szokás szerint a rendes törvényszékek elébe tartozó perekre nézve megkivántatik, hogy a megjelenésre kitűzött 8-ik s illetőleg 15-ik nap törvényszaki köznap legyen, a meghívás napja törvényszüneti is lehetvén, csak ne legyen innepnap. A harmadnapos törvényszék elébe az 1791: 95. cz. szerint és az országgyűlés s királyi tábla előtt folytatandó szóbeli harmadnapos perekre nézve, a H. K. 2. R. 20. cz. *l.* §. szerint, a megjelenés határnapja előtt harmadnappal kell történni a meghívásnak, a közbejött innepnapok bétudása nélkül. Az egyházi törvényszékek elébe meghívás nyolczadnapos, s megeshetik szükség esetében innepnapokon is, csak a megjelenés határnapja legyen mivesnap. Mind a világi, mind az egyházi törvényszékeken történt széktörési esetekben, ugyanazon ülés alatt, rögtön s napozás nélkül történik a meghívás szóbeli utasítvánnyal.

c) A helyre nézve meg kell határozni azon törvényhatóságot, helységet és helyet, a hol p. o. a per tárgyává válандó kár s jogsérelem okoztatott és azon jószág mennyiségét, mely elfoglaltatott, a H. K. 2. R. 26. cz. 3. 4. 5. §. szerint, vagy a mely követeltetik a H. K. 2. R. 82. cz. 2. §. szerint, nem különben azon helységet is, a hol azon törvényszék fogja üléseit tartani, mely elébe az alperes meghívott, hanemha azok állandólag bizonyos és tudva is levő helyen tartatnának.

d) Elő kell sorolni a per tárgyának rövid foglalatját, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint.

e) Bé kell igtatni e következő kitételeket, az alább közöltetendő okból: „azon per útján, mely más hasonló esetekben szokott használtatni“ („juxta processum alias in similibus observari solitum“); és: „a már közlött és a törvényszék színe előtt bővebben feltéjtendő oknál fogva“ („ratione prævía coram latius declaranda“) a T. U. 71. 72. §. szerint. Azon esetben, midőn az egymással perlekedő személyek közül egyik kénytelenített a másik ellen új pert kezdeni, hajdon az idéző levélbe szokták volt igtatni ezen kitévelt: „ellent nem állhatván a folyamatban levő per“ („litis pendentia non obstante“) azért, hogy a folyamatban levő per miatt az új pert kezdőt patvar büntetése ne találhassa, s az új pernek ártalmára ne lehessen a már folyamatban levő, a H. K. 2. R. 25. cz. szerint.

f) Ki kell tisztán fejezni, hogy az alperes miként jelenék meg a törvényszék előtt, személyesen-é vagy ügyvéde által?

g) A fejedelmi parancs kelése idejének ki kell jelöltetni azon okból, mivel azt kelési napján kezdve csak hatvan napig lehet használni a H. K. 1. R. 33. cz. 3. §. szerint.

3) A törvényszékek elébe meghívás érvényesen csak arra képes személyek által eszközölthetik. Ilyenek:

a) A felsőbb törvényszékekre, u. m. a királyi táblára főkörmányszékekre, productionale fórumra és az országgyűlésre nézve, két akár főkörmányszéki, akár királyi táblai irnok, bár nemtelenek legyenek is, a H. K. 2. R. 19. cz. 4. §. szerint. Megeshetik a nevezett törvényszékek elébe meghívás egy káptalan- vagy konventbeli személy által is egy világi táblabíró társaságában, kinek az illető törvényhatóságban nemesi örökséget birtokolónak kell lenni, a H. K. 2. R. 19. cz. 1. és 2. §. szerint, és a fejedelmi parancsban is, mely az illető káptalan- vagy konventhez intéztetik meg kell neveztetnie szokás szerint.

b) A vármegyei törvényszékekre nézve egy főbíró vagy szolgabíró, a székelyszékiekre nézve pedig egy táblabíró, s ha az nem találhatnák, egy nemes személy is (a ki vármegyéken csak a harmadnapos törvényszék elébe idézhet az 1791: 95. cz. szerint.) Ezek kibocsáttatás nélkül járhatnak el megbízatásukban, de tisztai pecsétnek ereje mellett,

az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint. A tiszti pecsét ily nemű használata még a Szt. László 1. k. 42. fejezetében gyökerezik, s nevét onnan vette, hogy azon írásbeli tiszti parancsokra, melyek ősi szokás szerint intésekre, idézésekre s eltiltatásokra használtatnak, az illető tisztek u. m. vármegyékben a főispánok és főbírák, székelyszékekben pedig a fő- és alkirálybírák saját pecsétjüket nyomatják, a felsőbbségök alatt levők azok iránt engedelmességgel viseltetni kötelesek levén, 24 vagy 12 mfrt. büntetés terhe alatt, ahozképest a mint a pecsét fő- vagy altiszti, szokás szerint.

c) A városi törvényszékekre nézve a városi szolgabírák szokás szerint.

d) Az egyházi törvényszékekre nézve egy pap, iskola-mester, sőt az egyházi is.

4) A nemtelenek személyesen hivathatnak törvényszék elébe, úgy t. i. hogy az idéző levél vagy annak tartalma velők közöltethetik akár kézbesítés, akár felolvasás útján; a nemeseket ellenben, a H. K. 2. R. 24. cz. 1. 2. 3. §. szerint, személyesen nem lehet törvényszék elébe hívni, holt díj büntetésének terhe alatt, hanem akár örök jog, akár zálog cím alatt birtokolt urbéreseik, zselléreik által és ha urbéresök vagy zsellérok nem volna, lakhelyökről, azaz szokás szerint cselédjök által, s ha cselédjök sem volna, az 1791: 95. cz. értelmében, szomszédjaik által, úgy t. i. hogy a megnevezett személyekkel közöltetvén a meghívás oka s a törvényszék, általuk ezek felől a meghivatott értesítésék. Van csakugyan három eset, melyekben személyesen lehet s kell is a nemeseket meghívni, u. m. a harmadnapos törvényszék elébe bizonyosítás útján, az 1791: 95. cz. szerint; az országgyűlés vagy királyi táblához tartozók megsértéseért, ezen törvényszékek elébe, idézés útján, a H. K. 2. R. 20. cz. k. §. szerint; s hűtlenségért az országgyűlés elébe, kihívás útján, a H. K. 2. R. 5. cz. 1. §. szerint.

5) Holt díj terhe alatt nem lehet a nemeseket személyes megjelenésre hívni még, azaz úgy, hogy nem ügyvédek által, hanem magok személyesen jelenjenek meg az illető törvényszék előtt; kivéve az A. C. 4. R. 1. Cz. 15 és 16. cz. szerint, a hűtlenség, nagyobb hatalmaskodás és szándékos gyilkosság eseteit, melyekben a meghívásnak sze-

mélyesen kell történni, az A. C. 3. R. 14. Cz. 1 pontja szerint, személyesen megjelenni nem tartozván az, a ki nem volt személyesen meghíva. A házassági ügyekre nézve személyesen kell idézni és pedig személyes megjelenésre még a nemeseket is, az egyházi illető törvényszék elébe, szokás szerint; és ha az idéztetendő megszőkvén, házastársát rossz lelküleg elhagyta volna, s tartozkodása helye nem tudatnék, országszerte köröztetendő s a hírlapokba béigtattatni szokott hirdetmény útján esik meg az idézés (edictalis citatio); a hirdetménynek a nevezetesebb templomok, s a szökött vagy rokonai házainak ajtaira szegeztetése és szónokszékek-bőli felolvastatása nem levén már most gyakorlatban.

6) Az udvari tiszteteket, hivataluknál fogva elkövetett halmaskodásaikért, tisztségökből (de officiolatibus) kell idézni, a H. K. 2. R. 19. cz. 1. §. szerint, még pedig a H. K. 2. R. 48. cz. k. §. szerint úgy, mint a nemeseket, tehát azon jóságbeli urbéresék vagy zsellérek által, melyben tiszteskedve követték el a büntényt, még azon esetben is, ha nemtelenek volnának, tettök úgy tekintetvén mintha gazdáik követték volna el, a mit az idézett törvény azon rendelete tanusít, mely szerint a büntetés a gazda jószágából vétetik fel, tisztje elmarasztaltatása esetében.

7) Ugyanazon ügyre nézve meghívás csak egyszer tétethetik, patvar (calumnia) büntetésének terhe alatt, a H. K. 2. R. 25. cz. szerint. Azonban ha az előbbi meghívó levél letétetik, a jegyző s illetőleg az ítélmester előtt, akárhányszor ismételtethetik a meghívás, szokás szerint. Az igtatáskori ellentmondás okadatolása végett az igtatók által megtett idézés ismételtetni szokott, a rendszerinti idézők által, a per megkezdése előtt, patvar büntetése nélkül.

8) A meghívók kötelesek eljárásukról tudomásító levelet készíteni, úgy és azon mód szerint, mint az intésre nézve már közöltetett. A székelyszékekben, Marosszéken kívül, tudomásító levelek helyett csak nyílt bizonyítványok készíttetnek az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. szerint, valamint a szabad királyi és mezővárosokban is szokás szerint.

9) Azon esetben, midőn az ügy természete szükségessé teszi a meghívás előtti intetést, és a törvény nem rendeli az intéskori napozást, idő- és költségkimelés végett, az intés a meghívással egyszersmind hajtathatik végre, még pe-

dig nemes személy ellen úgy, hogy az intés személyesen megtörténvén, a fejedelmi intőleg meghívó parancsnak s illetőleg az utasítványnak meghívást tárgyazó részét, ha az intés eredménytelennek tapasztaltatnék, az alperessel urbérese, zsellére, cselédje, vagy szomszédja által közlik a meghívók.

501. §.

A meghívás nélkül kezdehető perekről.

Vannak esetek, melyekben, az alperes tartozása egyszerűségénél s nyilvánosságánál fogva, a felperes arra van jogosítva, hogy alperesét végrehajtás útján szoríthassa a követelés tárgya fizetésére s illetőleg teljesítésére. Ezen esetekben az alperes, a végrehajtást nyolczadnappal megelőzni kellett bizonyosítás által, értesítettvén a kereset tárgya felől, ha teljesíti azt, a mi tőle követeltetik, a pernek eleje vétetik, ellenkező esetben pedig, midőn t. i. az elpróbált végrehajtást ellenállással akadályoztatja meg, ennek oka előadása végett meghívatik, bizonyosítás útján, az illető törvényszék elébe. Ennélfogva ezen ügyekre nézve két bizonyosítás történik, melyek közül az első csupán végrehajtás elprobáltatandása felőli értesítés ugyan, de mivel akkor fejtetik fel a kereset foglalatja, az a néáltalán születendő per alapjának tartatik; a második által törvényszék elébe meghívás történik ugyan, de mivel a nem tartathatik a per alapjának, az így kezdett pereket meghívás nélküli és csupán végrehajtással kezdett pereknek szokták nevezni. Ilyen eljárásnak van helye:

1) A kötelezvényen alapuló tartozások teljesítettését tárgyazó ügyekben, ha az illető felek egyezményében határozottan ki volt rekesztve a meucedékek használhatása, a T. U. 93. §. szerint. Kivétetik csakugyan a tiszta adósság felvételére intézett kereset, mely az 1791: 136. cz. szerint, az adós ellenállása esetében, hatalom karral is végrehajthatik.

2) Azon osztályos perekben, melyeket a felperes, magyar földi vármegyékben s vidékekben első vagy második, a székelyszékekben pedig bár hányadik ízbeli rokonai ellen indított, az 1791: 133. cz. szerint, valamint azon perekben

is, melyek által közös határ felosztása vagy korcsomárlási jog arányosítása eszközöltetett, szokás szerint.

3) Mindazon esetekben, melyekben a törvény által megnevezett tények elkövetőire szabott pénzbeli büntetésnek, a tisztek, fiscalis director vagy sérelmes általi felvételése úgy rendeltetik, hogy előbb hozassék tisztába a tény valósága (comperta rei veritate), szokás szerint.

C) A per felvételéről.

502. §.

A per felvétel tartalmáról.

Azon írás- vagy szóbeli előadás, melyben a felperes ügyét az illető törvényszék elébe terjeszti, neveztetik per felvételnek (levata), és három részből áll, melyek közül

1-ső az, melyben a felvétel helyének s idejének kijelölése, a törvényszék s elnökének és a fel- és alpereseknek megnevezése, s a per czímének kifejezése után, a felperesi, meg is nevezendő, ügyvéd által a per tárgyának foglalata előadatik (expositio);

2-ik az, melyben idéztetnek a felperes ügyét tárgyazó s annak igazságosságát támogató törvények, s a per tárgyára alkalmaztatnak is (applicatio);

3-ik az, melyben kéretik a törvényszék, a felperes nevében, hogy a keresetét támogató törvények s bizonyítások szerinti ítéletet mondjon, azt hirdesse ki s rendelje teljesítésbe vétetni (peditio).

Vannak esetek, melyekben nem per felvétel, hanem kérelem alakjában terjesztetik az ügy illető törvényszéke elébe, mint p. o. a panaszos perekben, az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz. szerint, osztoztató, számoltató s számító törvényszékek elébe tartozó s a közhatár felosztását tárgyazó ügyekben szokás szerint. A kérelemlevél végére csakugyan írni szokott a felperesi ügyvéd röviden felvételt is, abban a felvétel helyét és idejét kijelölván s kérvén az igazság kiszolgáltatását.

503. §.

A per felvétel szabályairól.

A per felvétel szabályai:

1) A per felvételnek meg kell egyezni a keresetlevéllel,

azaz, a meghívó levélben előadott tárgya a keresetnek szélesebbre nem terjesztethetik, új tárgyak felvétele által, itélet csak azokról mondathatván, melyekre nézve az alperes idézve volt. Csakugyan ha az idézőlevélben a kereset tárgya csak általános kitételekkel volt érdekelve, és ha abban kifejezetten fen volt hagyva az, hogy a kereset tárgya a törvényszék előtt bővebben is felfejtethetik: az a perfelvételben részletesebben előadathatik, s különösen a kérdés alatti tény elkövetésének ideje és helye is meghatározathatik, a követelt fekvő szomszédosíthatatik, ha az idézőlevélben azokról említés nem tétetett volna, a T. U. 72. §. szerint.

2) Ki kell a perfelvételben fejezni a per címét, mert attól függ annak természete s folytatása módja.

3) A perfelvételhez kell csatolni az alperes törvényszék elébe hivatását bizonyító tudósítványt.

4) Bé kell mutatni a perfelvételt, a törvényszék elnökének, a ki arra felírja a bémutatás idejét és az előadó nevét a T. U. 191 és 188. §. szerint, s azt az anyakönyvbe is szokott módon béíratja a T. U. 191. §. és az 1791: 50. cz. szerint.

5) A hibás volta miatt leszállított perfelvétel, kisebb területéle mellett használandó ügyvédi meghívás segédetmével, kiigazíthatatik, s a per ugyanazon törvényszakon tovább folytatathatik a T. U. 73. §. szerint, a nélkül, hogy a meghívást ismételni kellene.

D) A per kikiáltásáról.

504. §.

A per kikiáltása módjáról.

Per-kikiáltásnak nevezetik a felperes azon tette, mely által nyilvánossá téteti azt, hogy perét az illető törvényszék előtt megkezdette. Megesik ez úgy, hogy a királyi táblánál egy irnok, alsóbb székeknél pedig egyik a jegyzők közül, az ügyvédi szék színén hallható szóval felolvassa a per címzetét (rubrum) s utána mondja ezen szokat: „kikiáltatik 1-ör, 2-or és 3-or.”

505. §.

A per kikiáltása szabályairól.

A per-kikiáltásnak szabályai:

1) Addig meg nem eshetik, míg az alperes megjelenésére kitűzött határnap el nem tölt az 1791: 50. cz. szerint.

2) A meghívás ideje utáni törvényszakon történhetik meg az A. C. 4. R. 1. Cz. 13 és 19. cikkéből következethetőleg. Ezen szabály gyakorlatban is van a felsőbb törvényszékeknél, de az alsóbb törvényszékeknél ugyanazon törvényszakon, melyen a meghívás történt, a per felvétele s kikiáltása is meg szokott történni.

3) A törvényszak három első napjain kell megtörténni mind a per-felvételnek, mind a kikiáltásnak az 1791: 50. cz. szerint. Ezen szabály ellenére a királyi tábla előtt nem eshetik meg a per-kikiáltás a törvényszak három első napjain szokás szerint.

4) A törvényszak 8 utolsó napjain perek nem kiáltatnak ki az A. C. 4. R. 1. Cz. 35. cz. szerint, a mi azonban csupán a királyi tábla előtt van gyakorlatban.

Megesvén a perfelvétel és kikiáltás, melyek ugyanazon ülés alatt szoktak megtörténni, a per elkezdettnek tartatik, s a per tárgyára nézve azután közbejött bárminemű elidegenítései az alperesnek érvénytelenek a H. K. 2. R. 76. cz. 6. §. szerint.

6) Az egyházi törvényszékek előtt a per kikiáltása után le kell a felperesnek tenni a szokott (24 pénz) díjt, mely asztalpénznek nevezetik, addig fel nem vétethetvén pere.

E) Az alperesi megjelenésről.

506. §.

Az alperes tartozik megjelenni a törvényszék előtt.

Az alperes tartozik, meghívása következtében, megjelenni a törvényszék előtt, még pedig ahoz képest, a milyen megjelenésre volt idézve, ügyvéde által t. i. vagy személyesen. Ezen kötelesség teljesítésétől nem menti fel az alperest az, hogy olyan törvényszék elébe idéztetett, mely előtt nem pereltethetik; mert a midőn a törvény gondoskodott törvényszék elleni kifogásról, a T. U. 64. és 69. §-aiban, egyszersmind minden törvényszéket illetékesnek kívánt tartatni mindaddig, míg az alperes által megtett kifogás következtében az, olyannak nem ítéltetik, mely előtt őt perelni nem lehet. A sem mentheti fel az alperest ezen kötelesség teljesítésé-

től, hogy az A. C. 4. R. Cz. 16. cikkében kijelölt eseteken kívül hivatott meg személyes megjelenésre; az idézett törvény szerint ugyanis tagadhatatlan mind az, hogy a meg nem jelent alperes, meg nem jelenéseért elmarasztaltathatik olyan esetben is, mely nem igényel személyes megjelenést; mind az, hogy a felperes ellen a holtdíj büntetését az alperes megjelenése után követelheti. Azonban ha bém bizonyítatik az, hogy a személyes megjelenésre hivatott alperes megjelenését oly törvényes akadály gátolta, „mely miatt semmi uton módon a törvényre nem mehetett“ (p. o. betegség, vízáradás, lova eldőlése s másnak nem szerzethetése, ellenei vagy tolvajok általi elfogatás, megsebesítés vagy öletés s más hasonló esetek a H. K. 2. R. 59. cz. 2. §., és az aszszonyokra nézve terhesség, gyermekágy, az egyházi gyakorlat szerint), ügyvéd által is szólhat a perhez az A. C. 4. R. 1. Cz. 15. cz. szerint; valamint akkor is, a midőn bém bizonyosodnék az, hogy meghívása nem történt személyesen, az A. C. 3. R. 14. Cz. 1. pontjából következtethetőleg, a hol azon okból engedtetik meg a személyes megjelenést igénylő ügynek bévallott ügyvéd általi védelmeztetése, mivel a meghívás nem történt személyesen.

507. §.

Az alperes meg nem jelenése követke-
kezéseiről.

Ha az alperes akár nem jelenik meg, akár nem úgy jelent meg a mint idézve volt: feliratván szokás szerint a perfelvétel alá az, hogy az alperes nem jelent meg („solita formula pro I. nemo“ T. Ü. 42. §.), a felperes kérésére 1) a polgári perekben makacssági ítélet mondatik (sententia per non venit), vagy is a tételvén fel az alperesről, hogy ha a keresetet igazságosnak nem tartja vala, megjelent volna, a felperes teljes keresetén marasztaltatik a T. Ü. 153. §. szerint; még pedig csupán a panaszos keresetet véve ki, az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz. szerint, a nélkül, hogy a törvényszék a felperes bizonyítványait s keresete igazságosságát támogató iratait bírálathoz alá venné, szokás szerint. Csakugyan a jogközösségi viszonyban álló több alperesek közül, habár egy jelennék is meg, a per folyamatba indulhat, az Albert V. 36. cz. szerint, makacssági ítéletnek ezen esetben helye nem lehetvén.

2) A büntényi keresetekben az alperes elfogatását rendelő ítélet hozatik s mondatik ki (prosecutoria sententia) a Zsigmond 2. V. 5. cz. 3. §. szerint, de az A. C. 3. R. 14. Cz. 1. pontjából következtethetőleg csak azon esetben, ha a törvényszék által a felperesi bizonyítványok szerint bűnösnek ítéltetik. Ezen ítélet országszerte kihirdetvén, az alperes akárki által elfogattathatik, a Zsigmond 2. V. 5. cz. 4. §. szerint, s elfogtván a törvényszék elébe állítatik mint fogoly; kezességei elbocsáttatását csakugyan követelhetvén, a mit az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz. értelmében még az elítélt bűnösöktől sem lehet megtagadni. Ha az ítélet kimondása után egy esztendő alatt meg nem történt volna az alperes elfogatása, azután a. H. K. 2. R. 57. cz. 6. §-ából következtethetőleg meg nem történhetik, hanemha az ítélet felevenítés (resuscitatio) által érvényesítettik.

3) Az egyházi s főleg házasságot tárgyozó perekben, melyekben szükséges a felek személyes jelenléte, nem lehet oly hamar makacssági ítéletet hozni mint a világi perekben; és az alperes az első meg nem jelenés után egy, a második után pedig két mft. letétele mellett felszabadíttathatik ügye védelmezésére, és csak a harmadik meg nem jelenés után marasztaltathatik a felperes keresetén; makacsnak nem tarthatván, ha a megjelenésre kitűzött napon naplemente előtt megjelent. Hajlandó levén olykor az alperes a meg nem jelenésre, csakhogy kiszabadulhasson a házasság kötelékei közül, egyházi gyakorlat szerint, még a tisztek általi kényszerítést is el kell próbálni arra, hogy megjelenésre birassék.

Mivel pedig megtörténhetik, hogy az alperes helyes ok miatt nem jelenhetett meg, hogy az ellene makacsságáért kimondatott ítélet végrehajtása által méltatlanul ne terheltessék, a törvény időt enged az ítélet kimondatása után is a megjelenetésre, azt rendelvén, hogy a makacssági ítéletek rövid perekben más napig (A. C. 4. R. 1. Cz. 18. cz.), a hosszú perekben, a részekben lakók ellen 10, mások ellen 8 napig (A. C. 4. R. 1. Cz. 35. cz.), a legrövidebb (T. U. 93. 117. §.) és a feljebbvitt perekben (T. U. 163. §.), ugy az egyháziakban is, szokás szerint, 15 napig ki ne adathassanak, végrehajtás végett, a törvényszékek által. Sőt azt is állíthatni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 35. czikkéből következtethetőleg, hogy makacssági ítélet nem hozattathatik, a rövid

perekben a törvényszak utolsó napján, a hosszú perekben, a részekben lakók ellen 10, s mások ellen 8, a legrövidebb és feljebbvitte perekben pedig 15 utolsó napjain a törvényszakoknak.

MÁSODIK SZAKASZ

A per folytatásáról.

508. §.

A per folytatását szabályozó törvények feladatáról.

A per folytatását szabályozó törvények feladata levén elhatározni mindazt, a mi által a megkezdett pernek végéhez juttatása eszközölthetik: azok körébe tartozik azon perlekedési tényeknek meghatározása, melyek a per megkülönböztetett részeihez képest alkalmaztathatnak; valamint azon módnak is szabályozása, mely szerint kell a pereknek akár az ügyvédek, akár a törvényszékek által tárgyalatni, s az ezek és a perlekedő felek által ejtett hibáknak orvosoltatni. Ezen szakasz ennél fogva három fejezetre osztathatik, melyek közül az elsőben a perek részei, a másodikban a pernek tárgyalása, a harmadikban pedig orvoslása módja fog előadatni.

ELSŐ FEJEZET.

A per részeiről.

509. §.

A perek két részre osztatnak.

A perek két részre osztatnak, melyek közül az egyik a per kifogási (status exceptivus), a másik pedig a per derekas ellátásának (status meritalis vagy meritum) szokott neveztetni a T. U. 77. §. szerint.

ELSŐ CZIKK.

A per kifogási állásáról.

510. §.

A per kifogási állásának tárgyairól általában.

A per kifogási állásának neveztetik a pernek azon része, melyben az alperes, mellözhetve még a kereset tárgyát

közvetlenül érdeklő védelmet, időhaladékot (dilatatio) kérhet, hogy a per védelméhez készülhessen s egyszerű kifogásokkal (exceptiones simplices) élhet; szabadságában állván egyébiránt, mindezek mellőzésével, egyenesen a per derekához is szólni, azaz, magát a per tárgyára nézve védelmezni.

511. §.

I.) Az időhaladék-kérésről.

Időhaladékot engednek a törvényszékek, azaz, megengedik azt, hogy bizonyos idő elteléséig ne tartozzék az alperes a perhez szólni, mindannyiszor, valahányszor helyes okoknál fogva kéretik, a T. U. 59. §. szerint, a mi szokás szerint a perben tett iratás és nem külön kérelem útján történik. Azon esetek, melyekben törvény enged időhaladékot, e következők:

1) Midőn az alperesnek ugyanazon időben két törvényszék előtt kellene személyesen megjelenni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 38. cz. szerint.

2) A gyámság alatt levő árvákat, sőt fejedelmi engedelemből a törvényes koraikat is, az atyjokról reájok szállott azon perekre nézve, melyekben oklevelekkeli bizonyításra van szükség, valamint az újdonan választott főpapokat is oklevelek előadását igénylő perekre nézve, egy évi időhaladék illeti a H. K. 2. R. 50. cz. szerint.

3) A nemesek özvegyi védlevéllel ellátott özvegyei, az ellenök folyamatban levő akár saját, akár férjüktől reájok szállott és nemesi fekvő jókat tárgyazó minden perekre nézve, férjük halála napjától számítandó egy esztendeig s három napig tartó időhaladékot igényelhetnek szokás és stylus szerint.

4) A haza s fejedelem szolgálatában külföldön mulatók vagy a táborban katonáskodók, visszatérésökig, időhaladékot nyerhetnek fejedelmi parancsnál fogva (mandatum prorogatorium) a Mátyás 2. V. 6. cz.; II. Ulászló 1. V. 71., 2. V. 14. cz. szerint; ezeken kívül másoknak haladékot engedő fejedelmi parancs nem adathatik az A. C. 4. R. 2. Cz. szerint, s az a ki azt, szinlelt okoknál fogva nyerné, nyelvváltság díjával lakol, a II. Ulászló 1. V. 71. cz. szerint.

5) A fiscusnak is engedtetik időhaladék, az árulók elleni vád bébizonyítására megkivántatóknak megszerezhető végett, az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint.

Egyébiránt az időhaladék-nyerés a T. U. 59. §-ában csupán az azt kérő okainak helyessége által levén feltételesítve, időhaladék-kérésnek és engedésnek a per derekas szakában is lehet ugyan helye, szokás szerint csakugyan a per kezdetén használtatik.

512. §.

II.) Az egyszerű kifogásokról általában.

Egyszerű kifogásoknak neveztetnek, a T. U. 64. §. szerint, a sorozat (series), bíró (judicatus), törvényszék (forum), felperesség (actoratus) és perfolyam (processus) elleni kifogások. Ezek közül a sorozat elleni megszünt a per kifogási állásában használható kifogás lenni, miután az 1791: 50. cz. megváltoztatván mindazt, a mi a táblai utasításban a sorozatra nézve rendeltetik, azt határozta, hogy a perek csak akkor soroztassanak, mikor derekas ítélet alá bocsáttatnak. A bíró elleni kifogás is csak annyiban tárgyalthatik itt, a mennyiben vannak esetek, melyekben, ha a per kezdetekor nem használtott, többé nem is használthatik; az egyébiránt a per derekas szakában is használható levén, ha a bíró személye elleni kifogás oka akkor született vagy jutott a perlekedő felek tudására. A per kifogási szakában és csakis ott használható kifogások ennélfogva csupán a törvényszék-, felperesség- és perfolyamelleniek, melyek pert leszállító kifogásoknak (exceptiones condescensoriæ) neveztetnek.

1.) A bíró elleni egyszerű kifogásról.

513. §.

A bíró elleni kifogás eseteiről.

Bíró elleni kifogásnak (exceptio contra iudicatum) nevezetik a fel- vagy alperesnek a törvényszékhez az iránt intézett kérése, hogy tagjai közül a megnevezettet, a perébeni bíráskodástól rekeszsze el. A peresfelek ilyen kérését teljesíteni tartoznak a törvényszékek, ha az helyes és törvényes okok által támogattatik, a milyenek a T. U. 66. §. szerint:

- 1) ha a bíró akár örökösödési, akár más szín alatt a per tárgya iránt érdekeltetnék;
- 2) ha a bíró valamelyikkel a perlekedő felek közül vérségi egybeköttetésben állana, az egyenes ágheli vérség ízek-

re való tekintet nélkül, a mellékágbeli pedig a polgári ügyekben a 2-ik, a büntényiekben a 4-ik ízig a bíró elmozdítására okul használtathatván.

3) A közlötteken kívül más, a perlekedő felek bíró iránti bizodalmit gyengítő okok közé, melyeket a törvény nem jelelt ki általában, sorozhatók a törvényszékek gyakorlata szerint is mindazok, melyeknél fogva nem remélhetni az ítéllettelre megkivántató részrehajlatlanságot a bírótól, milyenek p. o. a perlekedő felek közül valamelyikkeli sógorsági egybeköttetés azon ízekig, melyek a vérségre nézve közöltettek; ugy szintén az E. b. 14. cz. 6. §. szerint, a bírónak a peresfelek közül valamelyik iránti elkötelezettsége vagy gyűlölsége s több effélék.

514. §.

A bíró elleni kifogás szabályairól.

A bíró elleni kifogás szabályai:

1) Ezen kifogást mindjárt a per kezdetén kell megtenni, annak, miután a kifogás alá vett bírótól ítélet fogadtatott el, helye többé nem lehetván azon egy esetet kivéve, midőn a kifogásnak előbb tudva sem volt oka a per folytában későbbre fejlődött volna ki a T. U. 67. §. szerint.

2) A bíró el nem hagyhatja székét, míg az ellene tett kifogás a törvényszék által ítéletesen helybe nem hagyatik; kivéve azon esetet, midőn a halálos büntetést érdemlő vétekért követelt alperesnek negyed- vagy kevesebb ízbeli rokona volna a T. U. 68. §. szerint, valamint azon esetet is, midőn a bizonyítások szerint elmarasztaló ítéletet köteleztetnék mondani azon alperes ellen, a kinek ártatlansága felől egyéni tudáson alapuló meggyőződése van, az E. b. 15. cz. 4. §. szerint. Egyébiránt, hogy a bíró az ellene tett kifogás elítélésében sem vehet részt, önkint foly azon szabályból, mely szerint senki sem bíraskodhatik saját személye feletti ügyben.

3) Azon esetben, midőn az illető peresfél, a bíró vérségi egybeköttetésénél vagy a követelt tárgy iránti érdekeltségénél fogva, kifogást tenni elmulasztotta volna: köteles a bíró ezen előtte tudva levő kifogási okok felől a törvényszéket értesíteni, hogy az az illető peresfelet az iránt figyelmeztesse, a T. U. 68. §. szerint.

4) A bíró elleni kifogást külön s csak magára nem lehet ítélet alá bocsátani, hanem azt valamely ítélet alá terjesztendő más kérdéssel egybe kell kötni, szokás szerint.

2.) A pert leszállító egyszerű kifogásokról.

515. §.

a) A törvényszék elleni kifogásról.

A törvényszék elleni kifogás (*exceptio contra forum*) akkor használtathatik az alperes által, midőn felperese őtet nem azon törvényszék előtt követelné, a melyik elébe az ügy tartozik; minden pernek azon törvényszék előtt kelletvén kezdetni, a melyik elébe az a törvény által utasított az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint. Ezen kifogásnak esetei fenebb közöltettek ott, a hol mindenik törvényszékre nézve elősoroltattak azon perek, melyeket azok előtt kezdeni kell; azon esetben, midőn azok más törvényszék előtt kezdetnének, törvényszék elleni kifogásnak levén helye.

516. §.

b) A felperesség elleni kifogásról.

Felperesség elleni kifogásnak (*exceptio contra actoratum*) csak az neveztetetik, mely által a felperesnek a perelhetési (*actio*) nem pedig a követelt tárgy iránti joga (*jus ad rem, vel in re habitum*) támadtatott meg a T. U. 70, §. szerint. Ennélfogva használhatják azt mindazok, kikre nézve fenebb közöltetett, hogy alperesek nem lehetnek (*exceptio contra actoratum ex incompetencia inctoratus*), és használtathatik mindazok ellen, a kiktől fenebb megjegyeztetett, hogy felperesek nem lehetnek (*exceptio contra actoratum personalem*). Ha a felperesség elleni kifogás akár ugy tétetnék, hogy azáltal merőben a tárgyi felperesség (*actoratus realis*) vagy is a felperesnek a követelt tárgy iránti joga érdekeltetnék; akár ugy, hogy kétség támadna a felett, hogy valjon nem érdeklie a kifogás a felperesnek a per tárgyához jogát is: a kifogásnak ítéletesen per derekára kell vettetni, azaz, annak mint kifogásnak elítéltetni nem lehet és a kifogás elítélését akkorra kell halasztani, midőn a per

derekas állásában a törvényszék kellőleg felvilágosittatik a peresfeleknek a per tárgyáhozi joga felől az 1755: 2. cz. és a T. U. 69. 70. §. szerint.

517. §.

c) A perfolyam elleni kifogásról.

A perfolyam elleni kifogásnak (exceptio contra processum) akkor van helye, midőn a felperes a perkezdeés kívánatosságait tárgyazó s már fenőbb közlött szabályok közül valamelyiket megsértette. Megjegyzendő ezen kifogásra nézve azonban még az is, hogy

1) ha a meghívó levélben ki volt fejezve az, hogy a felperes más hasonló esetekben gyakorlott perfolyam szerint fogja perét folytatni, az alperes nem használhatja perfolyam elleni kifogás okául azt, hogy a felperes elmulasztotta vele tudatni, hogy ötet hoszszu vagy rövid perrel fogja követelni, a T. U. 71. §. szerint. Ebből következtethetni, miként azon esetben, midőn a felperes elmulatta nyilvánítani a meghívó levélben, hogy szokott módon fogja perét folytatni, az alperes perfolyam elleni kifogást tehet azért, hogy a felperes az ellene indítandó per természetét meghivatásakor nem közölte.

2) Azon esetben, midőn a perfolyam ellen azon okból tétetik kifogás, mivel a meghívó levélben nincs illőleg meghatározva a per tárgya, köteles a törvényszék, ha a homályt okozó hibát a meghívók (procedentes regii) követték el, azt velők az A. C. 4. R. 1. Cz. 34. cz. értelmében, ha jelenvolnának töstént, különben pedig az a végre kitűzendő idő alatt megigazittatni. Azon esetben pedig, midőn a hibát a felperesnek tulajdoníthatni, helyt nem adhat a törvényszék a kifogásnak, ha a hiba megigazittatott a perfelvételben, a törvényszék előtti bővebb felfejthetésnek a meghívólevélben kifejezett fentartása következtében, és ha a hiba nem lényeges annyira, hogy a miatt a bíró határozott ítéletet ne mondhatna, a T. U. 72. §. szerint; miből viszont azt következtethetni, hogyha a hiba lényeges, a perfelvételbeni kiigazítását a törvényszék csak azon esetben fogadhatja el, midőn a felperes a törvényszék előtti bővebb felfejthetés iránti jogát meghívó levélben kifejezetten fentartotta.

3) Az idő s szomszedságok meghatározásának elmulasz-

tásáért csak azon esetben lehet perfolyam elleni kifogást tenni, midőn azoknak meghatározása nélkül helyes ítéletet hozni nem lehetne, mint p. o. a hatalmaskodási ügyekben a H. K. 2. R. 26. 82. cz. szerint, és a midőn a meghívó levél e részbeli fogyatkozása a perfelvételben ki nem pótolható volna; az abban kipótoltató levél a T. U. 72. §. szerint.

4) Szokásban van kifogást tenni a perfolyam ellen a kereset halmozottsága (actio cumulata) színe alatt is, midőn t. i. a felperes több, egymással összeköttetésben nem levő külön című s külön perekkel követeltetni kellett tárgyakat egymásra halmozva ugyanazonegy perfolyam tárgyává teszen. Mivel azonban a kifogásnak ezen esete törvény által nem szabályoztatott, bajos elhatározni, hogy melyek legyenek az egyszersmind követelhető és nem követelhető tárgyak, és csak annyit mondhatni, hogy az igazság kiszolgáltatásában gyorsaság és költségkímélés szükségességénél fogva kívánatos levén, hogy egy perrel mentől több pernek vétethessék eleje, a törvényszékeknek csupán azon pereket kellene halmazottságuk miatt leszállítani, melyek: a) törvény szerint egyszersmind nem követelhetőket tárgyzanak, b) melyek által különböző természetű perek által követelhető tárgyak követeltetnek.

518. §.

A pert leszállító kifogások alkalmazása szabályairól.

A pert leszállító kifogásokra nézve általános szabályok a T. U. 69. §. szerint:

1) Nem lehet azokat együtt és egyszersmind megtenni, hanem külön és egymásután, még pedig úgy, hogy elsőben a törvényszék, azután a felperesség és végre a perfolyam ellen tétessék kifogás; az, a ki a felperesség ellenin kezdette, a törvényszék ellenire, és a ki a perfolyam ellenin kezdette, a törvényszék és felperesség ellenire vissza nem térhetvén, hanemha ügyvédi meghívás mellett és vesztés esetére méltatlanság dija fizetésének feltétele alatt.

Ezen szabály alól kivéttetik a gyermektelen özvegy férjtől elhalt felesége vagyonait követelő per, az 1791: 134. ideiglenes cikk szerint, valamint a panaszos és minden szóbeli perek is szokás szerint, mint a melyekben mind a három leszállító kifogás együtt és a per derekával egyszers-

mind (summarie) tárgyalatik, terjesztetik ítélet alá s ítéltetik is el, a miért azokat sommás pereknek (processus summarii) szokták nevezni.

2) Miután a perben derekas ítélet költ, az elmellőzött kifogásokat még ügyvédi meghívás segedelmével sem használhatni. Addig azonban, míg derekas ítélet mondatnék, a per derekas állásából is visszatérhetni, ügyvédi meghívás segedelmével, a per kifogási állásába a még nem használt kifogások megtétele végett.

3) Ezen kifogásokra költ ítéleteket még fejedelmi parancssal sem lehet felsőbb törvényszék elébe vinni, kivéve csupán azon egy esetet, midőn a felperesség szállíttatnék le; ezen esetben a felperes, az ítélet feljebbbocsáttatását rendelő fejedelmi parancs segedelmével (præceptorium mandatum) sérelme orvosoltatását megkísérthetvén.

4) Ezen kifogások támogatására beadott levelekből pár nem adatik, melyek ennélfogva jegyzői s illetőleg ítélőmesteri hív kezekre bizott leveleknek szoktak neveztetni, s azok szerint ítélet mondatik a nélkül, hogy a felperesnek azokat látni s azok érvényessége elleni kifogásait megtenni alkalma lehetne.

5) A székelyszékek törvényszékei előtt folyó perekben, kivéve a marosszékiet, csak két kifogással élhetni, a három közül bármelyikkel az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. és a C. C. 4. R. 2. Cz. szerint.

6) A rövid perekben három kifogásnál többet nem használhatni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 30. cz. szerint, mely szabály más perekre is kiterjesztethetik, a mennyiben ma már nem levén több háromnál, azokban sem lehet többet használni.

7) Nem lehet használni ezen kifogásokat azon perekben, melyekben 100 mfrtnál kevesebb adósság (A. C. 4. R. 4. Cz. 1. és 2. cz.), 100 mfrtnál kevesebb zálog (A. C. 4. R. 7. Cz. 2. cz.), a feleségnek férje rabságbóli kiválthatásáért eladott s zálogosított jószágá vagy azérti kárpótlás (C. C. 4. R. 7. Cz. 1. cz.), a harminczadost hamis bizonyítvánnyal megcsaló (A. C. 2. R. 12. Cz. 5. cz.), az aranyot s ezüstöt törvényellenesen külföldre szállító (A. C. 2. R. 16. Cz. 1. cz.), a dézmabért beszolgáltatni elmulasztó (A. C. 3. R. 4. Cz. 4. cz.), a dézmabért s adót szedő (5. cz.), a had-

ra felülni nem akaró (A. C. 3. R. 19. Cz. 3. cz.), aranyot-s ezüstöt hamisított nemes (1755: 5. cz.) követeltetik. Ezen szabályt azonban csak úgy lehet és kell érteni, hogy az elősorolt sommás perek folyása kifogások által nem hátrálthatván, az alperes köteleztetik magát derekason azaz a per tárgyára nézve védelmezni, nem rekesztetvén el csakugyan netalán lehető kifogásainak a per derekas állásábani előadhatásától.

519. §.

Ezen kifogások helyes használatának következtetéséről.

Ha az elősorolt kifogások közül akármelyik is helyesen használtatott, azaz, ha az alperes által a H. K. 2. R. 82. cz. 5. §. szerint megtett kifogás a törvényszék által ítéletesen helybenhagyatik: a per leszálittatik, azaz a felperes azt tovább nem folytathatja szokás szerint; az alperesnek a szabály ellenesen kezdett per által okozott költségét s fáradtsága díját is megtéríteni tartozván. Mivel azonban a felperesnek per tárgya iránti joga a kifogás által legkevesebbé sem érdekeltehetett, megbukott perét ha tetszik, a H. K. 2. R. 82. cz. 4. §-ából és az A. C. 2. R. 8. Cz. 3. czikke végszávaiból következtethetőleg, újból kezdheti.

MÁSODIK CZIKK.

A per derekas állásáról.

520. §.

A per derekas állásának tárgyairól általában.

Per derekas állásának a per azon része hivatik, melyben a kereset tárgya felett folynak azon vitatások, melyeket az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. czikke, „meritalis allegatioknak“ nevez. A per ezen részét megkezdi az alperes a pernek elvállalása (litis contestatio) által, mely után következnek a perlekedő felek bizonyításai (proba), s a per derekas állásában használható kifogások (exceptiones meritales).

ELSŐ PONT.

A per elvállalásáról.

521. §.

A per-elvállalás nemeiről.

Miután az alperes az ötet illető kifogásokat felhasználta, köteles egyenesen a per tárgyához szólani, a mit per elvállalásnak szoktak nevezni. Mivel pedig az alperesnek a per tárgyához, a T. U. 77. §. szerint, vagy úgy kell szólani, hogy a felperes keresetét elismeri (affirmando), vagy úgy, hogy azt tagadja (negando), vagy úgy, hogy részint elismeri, részint pedig tagadja (qualificando): a per elvállalásnak három nemét szokták megkülönböztetni, melyek közül

1-ső az elismerő (affirmativa litis contestatio), vagyis az, a melylyel az alperes elismeri azt a per rendén tett nyilatkozatában, hogy a felperesnek igaza van;

2-ik a tagadó (negativa litis contestatio), mely áll a felperes igazának tagadásában, a mi megeshetik akár kifejezetten, akár az által, hogy a felperes keresete igazságának bébizonyítására felszólíttatik;

3-ik a módosító (qualificativa litis contestatio), melyben az alperes vagy csak egy részét ismeri el a felperesi keresetnek, a más részét tagadván; vagy elismervén a kereset alapját, tagadja az abból vont következtetéseket, akár merőben, akár csak részint.

522. §.

A per-elvállalás következéseiről.

A per-elvállalás következései:

1) A elismerő per-elvállalást módosítóra, s a módosítót tagadóra változtatni nem lehet, a törvényszék előtt tett nyilatkozat megmásíthatatlan lévén, a II. Ulászló 5. V. 15. cikkét ezen értelemben magyarázó szokás szerint.

2) Ha az alperes a perét folytatni elmulasztó felperes keresete alól, tagadó per-elvállalás után szabadíttatik fel: csak kegyelemmel perújítás segédelmével eleveníthet meg a felperes keresetét, a T. U. 173. §. szerint.

3) Az elismerő per- elvállalás a polgári ügyekre nézve felmenti a felperest keresete békibizonyításától s a pernek végét vet, az alperes elismerésére alapított ítélet semminemű perorvoslat tárgya nem lehetvén. A büntényi perekre nézve ellenben, az alperes elismerése mellett is, nélkülözhetetlen a felperesi bizonyítás a büntény s büntetés fokozatának meghatározhatása végett.

4) A tagadó és módosító per- elvállalás esetében bizonyításra van szükség, még pedig, mivel az állító kötelessége bizonyítani, az alperesi tagadás esetében, a felperes tartozik békibizonyítani keresetét; módosítás esetében pedig, az alperes kötelessége módosítását bizonyítani.

MÁSODIK PONT.

A bizonyításról.

523. §.

A perbeli bizonyítás nemeiről s eszközeiről.

A bíró csupán a bizonyítások szerint mondhatván ítéletet az E. b. 15 és 16. cz. H. K. 2. R. 75. cz. 8. §. szerint, mert csak azon esetben képzelhetni bizonyítás nélkül, a midőn az alperes önként elismerné a felperes keresetének igazságát. A bizonyítás felperesi kötelesség ugyan a T. U. 89. §. szerint, köteles mindazonáltal az alperes is bizonyítani mihelyt állít, vagy ugy tagad valamit, hogy azt a felperesi bizonyítás elleni kifogásnak tarthatni, milyen lenne p. o. a felperesi oklevelek vagy tanuk hitelességének tagadása. Azon bizonyítás, mely által az eszközöltetik, hogy a bíró a perlekedő felek állításának igazsága felől meggyőződhessek, teljesnek szokott neveztetni (plena proba), az ellenkező pedig nem teljesnek, mely sikeresetlen, hanemha félbizonyításnak (semiplena proba a T. U. 89. §. szerint) tartathatik, mely néha teljessé válhatik a pótló eskü segédelmével. Mit lehessen félbizonyításnak tartani, nem határozta meg a törvény; szokás szerint, egy hiteles tanu vallomása tartatik olyannak azon, okból mivel két hiteles tanu öszhangzó vallomása által teljes bizonyítás eszközölthetik.

Törvényünk szerint bizonyíthatni: oklevelekkel

(documenta, literalia instrumenta), tanukkal (testes), bírói szemle (oculata revisio), és bírói eskü (juramentum judiciale) által.

A) Az oklevelekről.

524. §.

1) Az oklevelek köz- vagy magán-hitelességük.

Okleveleknek neveztetnek azon irományok, melyek valamely jognak eredetét, változását, vagy elenyészését hirtelt érdemlőleg bizonyítják. Ezek:

I) Közhitelességük (documenta publica), vagy magán hitelességük (documenta privata). Amazok közhitelességü pecsét s aláírás által levén hitelesítve, teljes bizonyítási erővel bírnak az azokba foglalt minden dolgokra nézve; ezek ellenben csak magán személyek aláírása és pecsétje által hitelesítettván, örökjogszerzést vagy elidegenítést nem bizonyíthatnak a H. K. 2. R. 13. cz. 2. és 4. §. szerint. Ezen törvényt azonban a szokás oda módosította, hogy a magán hitelességü levelek is érvényesek örökjogszerzésre, ha egyébiránt a szükséges kellékekkel el vannak látva.

525. §.

A közhitelességü oklevelek nemciről s kellékeiről.

A közhitelességü oklevelek kelhetnek

1) az udvari kanczellária előtt, melyeknek

a) a fejedelem nevében kell iratni a régi idők oltá gyakorlatban levő irmód (stylus) szerint, és a szokatlan kitételek mellőzésével az A. C. 4. R. 13. Cz. 1. cz.; 1791: 19. cz. szerint;

b) meg kell erősíttetniök azon hiteles pecséttel, melyet a felség mint erdélyi fejedelem használ; ugy szintén a fejedelem, kanczellár és egy udvari tanácsos saját neve aláírásával is szokás szerint;

c) ha adomány- s kiváltságlevelek, bé kell igttatniök

a királyi könyvbe (*liber regius*), melynek a káptalan levéltárában kellene tartatni, a C. C. 4. R. 13. Cz. szerint.

2) Hiteles fejedelmi pecséttel ellátott személyek előtt, melynek a királyi tábla elnöke, ki csakugyan hiteles másolatok, perbeli párok és ítéletlevelek hitelesítésére a reábizott hiteles pecsétet nem használhatja, a T. U. 199. §. szerint; az ítélő mesterek a T. U. 211. §. szerint egyenként, és szokás szerint a főkormányzóki titoknokok, kik közösen használnak ugyan azon egy hiteles pecsétet. Ezen személyek ha a hívségökre bízott hiteles pecséttel hamis levelet készítenének, fővesztéssel s személyöket illető minden vagyonaik elvesztésével büntettetnek a H. K. 2. R. 16. cz. 3. §. szerint. Ezen hiteles személyek (*personæ authenticæ*) előtt költ oklevelek

a) a felség neve alatt és úgy iratnak, mintha az azokba foglaltak a fejedelem személyes jelenlétében történtek s illetőleg maga a fejedelem által személyesen rendeltettek volna, a T. U. 178. §. 1. p. és a régi írmód szerint,

b) hitelesítettnek a nevezett személyek hívségére bízott hiteles pecsét által, s a bizonyítványok saját nevök aláírásával is; a fejedelmi parancsok alá csak amyi iratván, nevök aláírása nélkül, hogy azok, megolvastattak (*Lecta*).

c) Ha vagyon feletti rendelkezést, ügyvédi vagy biztosí bévallást, ellenmondást és visszahúzást (*retractatio*) tárgyazók: béiratnak a vallományok könyvébe (*fassionum liber*); melyeknek a káptalan levéltárába kell tétetni az A. C. 4. R. 18. Cz. értelmében, miután teleirattak.

3) hiteles helyek (*loca authentica*) előtt, melynek a fejevári káptalan és a kolozsmonostori konvent az 1744: 7. cz. szerint, melyek régi hiteles pecséteik birtokában vannak, s ha azzal hamis leveleket hitelesítnének a H. K. 2. R. 16. cz. szerint, pecsétjöktől s az azzal visszaélt tagok javadalmaiktól fosztatnak meg. Ezen helyek előtt költ okleveleknek, melyek főleg az előttök történtekről s általuk végrehajtottokról bizonyágtételt tárgyaznak,

a) az egész testület hírével és tudtával kell készülni, annak tagjai közül csak egy magára, csupán ügyvédi bévállást fogadhatván el, az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint;

b) a testület előtt úgy kell készülni, hogy azok, kik az oklevelet készíttetik, legyenek jelen személyesen vagy

teljes hatalmu biztosaik által, azon oklevelek, melyekben az iratik, hogy mások tudomásítása következtében készültek, érvénytelenek levén a H. K. 2. R. 16. cz. k. §. szerint.

c) A káptalan s illetőleg konvent nevében kell irattatniok, s a hiteles pecséttel megerősítetténiök.

4) A vármegyék, magyarvidékek s székelyszékek előtt, melyek az illető törvényhatóság nevében s pecsége alatt adatnak ki a nevét aláíró jegyző által (sub extradata notarii), az 1791: 12. cz. szerint, a bizonyítványok, felterjesztések s közgyűlési jegyzőkönyvek a közgyűlés elnöke aláírásával is hitelesítettévn szokás szerint.

5) A városok előtt, melyek a tanács és esküdt közönség nevében adatnak ki a nevét aláíró jegyző által, hitelesítetté a város pecsége által is, mely a H. K. 2. R. 13. cz. 3. §. szerint közhitelességü.

6) A reformátusok egyházi főtanácsa előtt, melyek annak nevében, elnöke és rendes titoknoka aláírásaival és közhitelességü pecsége által hitelesítve adatnak ki.

7) A közönséges zsinat előtt költ okleveleket hitelesítik a püspök és főjegyző aláírásaikkal és az egyház pecsétével; a kerületi zsinat előtt költek pedig az esperes és egyházkerületi jegyző aláírásaikkal és a kerület pecsétével szokás szerint. Az eklésziák anyakönyveiből kiirt kivonatok, p. o. keresztlevél, özszeesketésről és elhalálozásról bizonyítványok, közhitelességük szokás szerint, ha az illető pap aláírása és az eklészia pecsége által hitelesítettnek.

526. §.

2) Az oklevelek eredetiek, vagy másolatok.

Mind a köz- mind a magán hitelességü oklevelek lehetnek vagy eredetiek (originalia), vagy másolatok (transsumta, copiae), melyek az eredetiekből irattak le szóról szóra, betüröl betüre, a H. K. 2. R. 15. cz. 1. §. szerint. Az eredetiek, ha egyébiránt a szükséges kellékekkel ellátvák, bizonyító erővel birnak, a másolatok bizonyító ereje pedig függ a másolás minéműségétől, mely lehet

1) közhitelességü pecsét- és aláírással hitelesített. Ezen hitelesítés alatt költ másolatok kétfélék, u. m.

1) teljes hitelességűek (*legalia transumpta*), a mi-lyenek:

a) a királyi táblai teljes hiteleségű másolat (*legale transsumtum tabulare*), mely úgy készül, hogy akár a magán személyek, akár a testületek levéltáraiban találtatott eredeti levél, vagy teljes hitelességű másolat, főleg azon okból, hogy az elrongyolástól s pusztulástól megmen- tessék, másoltatás végett, a királyi tábla elébe terjesztetvén, az 1755: 3. cz. szerint előrebocsátott kikiáltás következ- tében, a királyi tábla által hitelességére nézve szigorú bi- rálat alá vétetik a H. K. 2. R. 15. cz. 2. §. és T. U. 82. §. szerint; még pedig úgy, hogyha valakinek a levél hitelessége ellen kifogásai, vagy párjához alapos igényei volnának, azoknak előadhatása nem csak megengedett, hanem bécbizonyításukra, ha szükséges, még időhaladék (*exmissio*) is engedtetik, addig a kérdés alá vett oklevél a levéltárba tétetvén a T. U. 88. §. szerint. Birálat kimonda- tok után az oklevél másoltathatóságát rendelő határozat (mely ellen azon okból nem lehet folyamodást a főkormányszék- hez használni, mivel az nincs oklevelek hitelességének bi- rálatára fölhatalmazva; ez, az 1755: 3. cz. szerint, csupán a királyi táblára és az országgyűlésre levén bizva). Az ítélmesterek kötelessége arra vigyázni, hogy a másolás mentől hívebben történjék, e végre a másolatnak össze kel- letvén olvastatni az eredetivel, és ha akár az oklevél kül- alakja leírásában, akár annak lemásolásában hibák ejtettek s igazítások történtek volna, azoknak egyenkint ki kell té- tetni, a lap és sor kijelölése mellett és az ítélmester alá- írásával is hitelesítetten a T. U. 63. §. szerint. Az így el- készített másolat egy a fejedelem nevében régi írmód sze- rint íratott, ítélmesteri pecséttel hitelesített, s az eredeti hi- telességét és a másolás hívségét tanusító bizonyítványba szo- kott igtattatni, és a H. K. 2. R. 15. cz.; 1755: 3. cz. sze- rint éppen olyan bizonyító erővel bír, mint eredetije.

b) A káptalani vagy konventi teljes hiteles- ségű másolat (*legale transsumtum capitulare vel conventuale*), mely másolata azon közhitelességű okleveleknek (milyenek az ugyanazon káptalan és konvent által ki- adattak, a magyar királyok s erdélyi fejedelmek adomány- s kiváltságlevellei és a más káptalanok s konventek előtt

készült teljes hitelességű oklevelek), melyek az illető káptalan vagy konvent levéltárában tartatnak, a T. U. 82. §. szerint. Ezen másolatok úgy készülnek, hogy az, a kinek azokra szüksége van, levélkerestető fejedelmi parancsal (mandatum requisitorium), melyben a másoltatandó oklevelek tartalma kijelöltetik, és a mely névszerint az illető káptalan- vagy konventhez intéztetik, felszólítja a káptalant vagy konventet a levelek másolatbani kiadására, és az azt régi írmód szerint íratni szokott, az eredeti hitelességét és a másolás hívségét tanusító s pecsétjével is hitelesített bizonyítványba igtatva kiadja, ha az eredeti leveleknek hitelessége minden kétségen felüli; a kétes hitelességeket, másoltatás előtt, bírálás végett a királyi tábla, vagy az országgyűlés elébe terjeszteni az 1755: 3. cz. szerint köteles levén. Az így készült másolatok is éppen olyan bizonyító erővel bírnak, mint magok a lemásolt eredeti oklevelek a H. K. 2. R. 15. cz. 3. §. szerint.

2) Nem teljes hitelességűek (simplicia transsumta), melyek bár közhitelű pecsét s aláírások által hitelesítettnek legyen, bizonyításra, kivált a felperes által, még sem használhatnak a T. U. 81. §. szerint, és a melyeknek előmutatóját, az ellenfél kívánságára, az eredetinek is előadására kényszerítheti a törvényszék a II. Ulászló 1. V. 96. cz. és a T. U. 82. §. szerint. Ilyen másolatok:

a) azok, melyeknek eredetije, levél befogadtató fejedelmi parancs (mandatum collocatorium) segédelmével, a káptalan vagy konvent levéltárába bététetett magán hitelességű, azaz csak magánosok pecsétje s aláírása által hitelesített, levelek a T. U. 82. §. szerint.

b) Az ítélőmesteri pecsét alatt kiadatni szokott párjai a perben használt okleveleknek a T. U. 63. §. szerint, és azon szerző leveleknek, melyek a fi- s nővéreket egyaránt illető jószágokat tárgyaznak, s a nővéreknek csak párban adathatnak ki a H. K. 1. R. 42. cz. 3. §. szerint. Az ítélőmesterek ugyanis ninesenek felhatalmazva arra, hogy teljes hitelességű másolatokat készíthessenek és az általuk kiadatni szokott párok hitelességét tanusító bizonyítvány is csak arról biztosított, hogy a pár eredetijéből szóról szóra, minden kihagyás vagy hozzáadás nélkül íratott legyen le, nem

biztosít pedig arról is, hogy az eredeti minden kifogáson felüli igaz és hitelre méltó levél volt. A másolat lehet

II) magánhitelességű pecsét- és aláírással hitelesített (vidimata copia), mely nem bír bizonyító erővel. Annyival kevésbé bírnak bizonyító erővel az olyanok, melyeknek eredetijökkeli megegyezéséről még magán személyek sem tesznek bizonytságot (simplex copia).

527. §.

3) Az oklevelek foganatosítottak és nem foganatosítottak.

Ha az, a mi az oklevélben iratik, meg is történt, ha a jog vagy dolog az oklevél szerint gyakoroltatott s illetőleg birtokoltatott, és ha az oklevél használtatott is azon czélra, melyre készítettett, neveztetik foganatosított oklevélnek, az ellenkező esetben pedig nem foganatosítottanak. Némely különben érvénytelen levelek a foganatosítás által lesznek érvényesekké. Így p. o. azon határlevelek, melyek mások tudomásítására (dicitur nobis kitétellel) úgy készültek, hogy az azokat kiadónak a dologról nincs bizonyos tudása, mivel nem volt jelen a jártatás-kor, érvénytelenek; de érvényesekké lesznek mihelyt bébizonyítatik, hogy a jószág az azokban irt határvonalok között birtokoltatott is, a H. K. 1. R. 86. cz. 2. §. szerint, valamint azon perbeli levelek is (litterae causales), melyek törvénytelen fejedelem neve alatt, de egyébiránt helyesen és szabály szerint készültek, érvényesek, ha használtattak is, az A. C. 4. R. 1. Cz. 7. cz. szerint; végre azon oklevelek is, melyek az 1786. május 1-ső napjától fogva 1790. januárius 28-káig fenállott perlekedési új rendszer szabályai szerint költek, külső kellékeikre nézve, az 1791: 39. cz. szerint érvényesek, ha használtattak is.

528. §.

Az oklevelek általános kellékeiről.

Az oklevelek általános kellékei a T. U. 74. §. szerint osztathatnak

I) belsőkre (solemnitates internæ), melyenek:

1) Az oklevelet kiadó akár köz- akár magán hitelességű személyek legyenek képesek annak kiadására, mert különben még a fejedelem által kiadottak is érvénytelenek a H. K. 2. R. 11. cz.; A. C. 4. R. 13. Cz. 5. cz. szerint.

2) Legyenek igazak és nem hamisak, hamisaknak azon oklevelek neveztetvén, melyek nem azon időben költtek, melyre irattak, nem azon személyek által irattak s illetőleg hitelesítették, kiknek neve s aláírása alatt kiadattak és a melyekben leirt dolog vagy soha sem történt meg, vagy nem úgy, mint iratik. Kötelességévé tétetett a törvényszékeknek, a perlekedő felek által beadott okleveleket e tekintetben szigorú vizsgálat s birálat alá venni, a gyanusokat visszautasítani, a hamisaknak találtakat lefartoztatni, a levéltárban tartani s a per feljebbvitelekor a felsőbb törvényszékhez küldeni; az azokat tudva használni akarókat közkereset alá rendelvén, a T. U. 80. 164. §. szerint.

3) Tárgyazzanak olyan intézkedést, mely törvény s mások joga sérelme nélkül történt, különben érvényteleníthők lévén a H. K. 1. R. 51. cz. 4 és 9 §. 59. cz. 2. R. 9. cz.; és a C. C. 4. R. 12. Cz. 2. cz.-ből következtethetőség, bizonyításra sem használtathatván.

II) Külsők (solemnitates externæ v. extrinsecæ), milyenek

1) a közhitelességű oklevelekre nézve a fenebb már közölt kellékek.

2) A magán hitelességűek akár az azokat kiadók, akár két és igaz hitők szerinti bizonyágtételre felszólított s hitelt valósággal is érdemlő tanu bizonyító aláírásai és szokott pecsétei által is hitelesíttessenek.

3) Az oklevélben említett személyeknek kereszt- s vezetékneve tisztán kiírva, s a tárgy határozottan előadva legyen, a H. K. 2. R. 17. cz. szerint.

4) Legyenek mentek vakarástól, igazítástól, kivált a személyek és dolgok nevei leírásában, a H. K. 2. R. 17. cz. 1. §. szerint; ha pedig azokban igazítás történt, a levelet kiadó ismerje el nevének aláírása mellett, hogy melyik lapon, melyik sorban, minő szavakban és minemű igazítás történt, a T. U. 63. §. szerint.

5) Legyen kifejezve az oklevél kelésének helye és ideje, a H. K. 2. R. 17. cz. k. §. szerint.

6) A hitelesítő aláírásokon kívül legyenek a hitelesítők pecséteivel is szokott módon ellátva; a pecsét lehullása s illetőleg leszakadása nem gyengítvén az oklevél hitelességét, ha annak helye (circumferentiae sigillorum) és az aláírás látható, a H. K. 2. R. 17. cz. 2. §. szerint.

7) A több ívekből álló okleveleket úgy kell összevarrni, hogy az a végre használt sinornak vagy czérnának mindkét vége a hitelesítő pecsét által lenyomassék.

Az elősoroltak általános kellékei levén az okleveleknek, azoknak különösebb kívánatosságai illő helyökön részint közöltetek, részint közöltetni fognak.

529. §.

A párkérésről.

Párkérésnek neveztetik, valakinek aziránti kívánsága, hogy bizonyos oklevél neki másolatban adassék ki; helye van a pár kérésnek

1) perbe beadott levelekre nézve, következő szabályok szerint:

a) Az egyik peresfél által beadott levelekből a másik párt kérhet és nyerhet, csupán azon oklevelek vétetvén ki, melyek az alperes által pert szállító kifogás támogatására adattakból, és a melyek kiváltságlevelek, hanemha a párkérőt is nyilván illetnék, a T. U. 61. §. szerint.

b) Hogy a párkéregetés által a perek folyása ne hátráltassék, a felperes tartozik a perben használandó minden okleveleit a per kezdetén egyszerre beadni, s azokból az alperesnek, ha kért, párt is adni; tartozik viszont az alperes is, a per kifogási szakaszának bévégeztetése után, használandó minden okleveleit egyszerre beadni, s azokból párt is adni a felperesnek, ha kért, a T. U. 62. §. szerint. Ezen szabályt a gyakorlat merőben megváltoztatta, a menyiben a perlekedő felek adhatnak bé okleveleket a per akár mely állásában, mindannyiszor párkérésnek s nyerhetésnek lehetővén helye úgy, hogy ha egyszerre több oklevelek adatnának bé, a párkérő tisztán jelölje ki azokat, melyekből párt kér.

c) A királyi táblánál az ítélmesterek (más törvényszékeknek pedig a jegyzők s illetőleg az előadók) kötelessége arra vigyázni, hogy a párok mentől hívebben irassanak le, és ha azokban igazítások történének, azokat a párok kiadója neve aláírásával ismerje el; a lapnak és sornak kijelölése mellett a T. U. 63. §. szerint, kifejezvéen szokás szerint még azt is, hogy az igazítás, kihúzás, vakarás vagy hozzáadás által történt.

d) Párkérésnek van helye a székelyszékek törvényszékei előtt, a maroszekeket kivéve, az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. szerint, valamint némely vármegyék törvényszékei előtt is; a vármegyékben többnyire az eredeti oklevélnek perbetétele általi közlés divatozván.

2) A királyi tábla elébe, hiteles másolat iratása végett, beadott oklevelekre nézve, melyekből hiteles pár illeti azokat, kik a levelek kikiáltásakor párt kérnek, s akár rokonságban, akár jogközösségben, akár volt vagy jelenlegi birtoklásban, akár örökösödési jogban gyökerezethető igényöket bém bizonyítják; a végett, ha szükséges, a királyi tábla még időhaladékot is engedni köteles levén a T. U. 88. §. szerint.

3) A felosztott jószágokat tárgyzó oklevelekre nézve, a mennyiben a fivérek tartoznak nővéreiknek párt adni az őket eredetileg nem illető azon oklevelekből, melyek mindkét nemű örökösöket egyiránt illető jószágokat tárgyznak, a H. K. 1. R. 42. cz. 3. §. szerint, melynek nyomán párt követelhet akárki bárkitől is azon oklevelekből, melyek olyan vagyont tárgyznak, mely őt a levél birtokosával egyaránt illeti.

B) A tanukról.

530. §.

A tanuk kívánatosságairól.

Az oklevelek által bé nem bizonyítható tényeket bém bizonyíthatni, a Mátyás 6. V. 71. cz. szerint, tanukkal; két tanunak összehangzó vallomása által teljes bizonyítás eszközölthetvén, a Szt. László 2. K. 6 f., A. C. 1. R. 5. Cz. 5 cz., 3. R. 11. Cz. 3. cz. szerint, ha a tanuk bírnak a tör-

vényszabta kívánatosságokkal, melyek a H. K. 2. R. 27. cz. szerint a következők:

1) A szabadság, mely abban áll, hogy a tanu tehesse vallomását kényszerítés nélkül, önkéntesen. Megjegyzendő azonban e tekintetben, hogy

a) a tanu ezen értelembeni szabadságát nem lehet oly széles értelemben venni, mintha a tanu kénye szerint meg is tagadhatná a vallomástételt. Midőn ugyanis feladata a közállománynak, eszközölni az igazság kiszolgáltatását, s midőn ezen feladat néha a tanuk vallomása nélkül meg nem oldathatik: kötelessége a hon minden lakosainak segédkezetek nyújtani a közállomány ezen feladata megoldására. Ennélfogva a tanut illető szabadságnak valódi értelme csak az, hogy a tanut ilyen vagy amolyan vallomástételre nem lehet kényszeríteni, a mivel azonban összefér az, hogy a tanut kényszeríteni lehessen azon polgári kötelessége teljesítésére, miszerint az igazság kiszolgáltatását szabad, azaz tudása s meggyőződése szerinti, vallomása által segédkezze. A tanu ezen értelembeni kényszerítettése ugy eszközöltetik, hogy a ki vallomástételre fejedelmi vallató parancsral (mandatum compulsorium) felszólítatva tagadná meg azt, 16 nehéz girával, azaz 64 mforinttal büntettethetik mindannyiszor a H. K. 2. R. 28. cz. szerint; az e végre vármegyékben s főleg a székelyszékekben használtatni szokott tiszti pecsétet számba nem vevők pedig, ahhoz képest a mint a pecsét főispántól vagy főbírótól s illetőleg fő- vagy alkirálybírótól adatott ki, 24 vagy 12 mforint fizetésére szoríthatatik. Vannak csakugyan esetek, melyekben vallató parancs vagy tiszti pecsét által sem kényszeríthetni a tanut vallomástételre, s ha kényszerítetve sem engedelmekednék, nem büntettethetik. Így p. o. a catholicus pap azokra nézve, melyeket gyontatás utján tudott meg, az E. b. 16. cz. 2. §. szerint, s ebből következtethetőleg mindenki azokra nézve, melyeknek titokban tartására magát érvényes eskü által kötelezte; továbbá a szülék gyermekeik, a gyermekek szülék, a férj felesége s a feleség férje, a gyámokok s gondnokok gyámoltjaik, az ügyvéd és biztos megbizóik, a szolgák gazdáik elleni vallomástételre, szokás szerint, nem kényszeríthetnek, kivéve csakugyan, a H. K. 1. R. 52. cz. 2. §-ából következtethetőleg, a hon s fejedelm veszedelmére irányzott merények eseteit.

b) A tanut illető szabadság feltételei közé tartozik az is, hogy a tanu vallomástételében a gyűlölségnek és szeretetnek, nyereségváagnak és félelemnek indulataitól ment legyen, melyek az E. b. 14. cz. 6. §. szerint, az embert itéletében meg szokták vesztegetni, s annál fogva vallomását gyanussá s a bizonyításra alkalmatlanná teszik.

c) A tanu hitelességét feltételező szabadság azt is igényli végre, hogy a tanu ne legyen a vallomástételtől törvény által elrekesztve, mint p. o. a bolondok a H. K. 1. R. 55. cz. a hitszegők s becsületet vesztek a H. K. 2. R. 29. cz. 2. §-ból következtethetőleg; valamint azokis, kik akár a mikor kérdezettek, akár a mikor a kérdés alatti tény történt, betegség vagy részegség miatt nem voltak abban az állapotban, hogy hitelt érdemlő emlékezettel birhassanak, a mi a H. K. 2. R. 27. cz. 4. §. szerint a tanu nélkülözhetetlen kellékei közé tartozik.

2) A tanunak olyan kora (ætas), hogy a történt dolgoknak, melyek iránt kérdezetik, emlékezetével birhasson, a valató biztosok kötelessége levén e tekintetben, mind a tanu koráról, mind a történt dolgok idejéről igaz tudomását tenni, a H. K. 2. R. 27. cz. 4. §. szerint. Ennélfogva a tanunak

a) olyan korúnak kellett lenni akkor, a midőn a kérdés alatti dolog történt, hogy arról magának helyes ismeretet szerezhett legyen. Azon tanu tehát, a ki a dolog történésekor még törvényes koru sem volt, hitelt nem érdemel, ilyen koru gyermekeknek törvényeink, a H. K. 1. R. 132. czimében láthatólag, még annyi ész- és akaratbeli fejlettséget sem tulajdonítván, hogy gyámjaiknak akár tudtával, akár tudta nélkül valamit tehessenek. A tanunak

b) olyan korúnak kell lenni akkor, a midőn kérdezetik, hogy emlékező tehetsége iránti hitelt méltán igényelhessen. Ennélfogva a törvényes kort még el nem ért gyermekek, fejletlenségök miatt, és mindazok, kik az emberi emlékezetnek, a H. K. 1. R. 39. cz. 4. §, 47. cz. 1. §. 82. cz. 9. §. szerint, 60 évnél tovább nem terjeszthető határain túl történt dolgokról tesznek vallomást, tanuknak nem fogadtathatnak el.

3) A tanunak a kérdés alatti dolog felől bizonyos, azaz ön maga által közvetlenül szerzett tiszta tudásának kell len-

ni, mert a puszta hallomásnak nem szoktak és nem is kell helyet adni, kivéve azon egy esetet, midőn a tanu annak szájából hallotta azt a mit vallott, a ki a tettet elkövette, a H. K. 2. R. 27. cz. 5. §. szerint.

4) Hajdon a tanu hitelessége még polgári állapota minősége által is feltételesítve volt, a mennyiben nemesek ellen nemtelenek tanubizonyságot nem tehettek, kivéve az udvari tiszteteket és azokat, kiknek kihallgatását a bíró rendelte a felek megegyezésével, a H. K. 2. R. 27. cz. 6. §. szerint. Ma azonban már nemtelenek is lehetnek tanuk mind nemesek mellett, mind nemesek ellen az A. C. 3. R. 48. Cz. 1. cz. és az 168⁵. novemberben költ 6. cz. szerint, polgári ügyekben minden megszorítás nélkül, büntényi ügyekben pedig csak azon esetben, ha az igazságot máskint kinyomozni nem lehetne, a T. U. 76. §. szerint.

5) A tanunak meg kell esküdni a H. K. 2. R. 27. cz. 9. §. szerint, még pedig mielőtt vallomástételhez kezdene, arra, hogy minden félelmet, gyűlölséget, kedvezést, szeretetet s a perlekedők jutalmát félretevén s mellőzvé, a valóságot el nem titkolandja, a hamisságot igaznak, az igazságot hamisnak nem állitandja, hanem a mint a dolog, melyről kikérdeztetik, előtte ismeretes vagy tudva levő, igazán nyilváníthatja, a H. K. 2. R. 28. cz. k. §. szerint, és ha ezen értelemben letett esküjével ellenkezőleg vallana, a nemes a fiscalis director által követeltetik hitszegéseért, a nemtelen pedig illető tisztének általadatik megbüntetés végett a T. U. 86. §. szerint. A tanuk megeskettetésének szabályai:

a) A világiakat Istennek tartozó hitőkre (a szokott eskü elmondatása mellett) kell megesketni, a főpapokat pedig u. m. a püspököket, apátokat és prépostokat lelkiismeretők tisztaságára (a szokott eskü elmondatása nélkül a H. K. 2. R. 40. cz. 1. §.). A gyakorlat ezen törvényt oda módosította, hogy a főpapok ezen kiváltsága kiterjesztetett a bévett négy vallás minden papjaira; és hogy a terhes aszszonyokkal sem szokták elmondadni az esküt, elégségesnek tartatván reájok nézve, ha férjöknek tartozó hívségökre s születendő magzatuk boldogságára állitják azt, hogy tudásuk szerinti vallomást fognak tenni.

b) A zsidók megesketésére külön eskü használtatik, melyet láthatni a H. K. 3. R. 36. czimében.

c) Mielőtt az eskü elmondatnék, közölni kell a kérdő pontokat a tanuval azon okból, mivel vannak esetek, melyekben a tanu nem tartozik megvallani azt, a mit a kérdett dologról tud. Ha ilyen esetekben, a tárgy megtudása előtt, esküvel kötelezné magát a tanu, szokás szerint feltételtenül, annak megvállására a mit tud, a tárgy felöli tudomásíttatása után a letett eskü megsértése nélkül nem tagadhatná meg a vallomást, s ha meg nem tagadná, kockáztathatná lelke nyugalalmát, midön nétalán szülei vagy gyermekei veszedelmének okozójává lenne vallomása által. Sőt oly esetet is képzelhetni, melyben a tanu, ha a tárgy megtudása előtt tette le esküjét, hitszegővé lesz, akár letegyje, akár megtagadja a vallomást. Ilyen lenne p. o. azon eset, midön a megesketett tanutól olyan tárgy iránti vallomás kivántatik, melynek titokban tartására magát mint pap, bíró, vagy táblai irnok stb., esküvel már az előtt kötelezte volt, ki ha vallomását megtagadja, azon esküt szegi meg, melylyel magát a kérdett tárgyróli tudomása közlésére feltételtenül kötelezte, ha vallomást teszen pedig, azon esküjét sérti meg, melylyel magát kötelezte volt a kérdett tárgy titokban tartására.

531. §.

A tanuvallatásról.

Tanuvallatásnak (inquisitio, eskettetés) nevezetik azon eljárás, mely szerint a tanu vallomásának letéttetése történik, melynek szabályai:

1) Kérdő pontok (puncta interrogatoria de eo utrum? de utri puncta, utri punctumok) szerint kell a vallatásnak történni, melyek írásba foglaltnak, s nem lehetnek sem az igazságnak inkább homályba borítására mint felfedezésére irányozottak, a T. U. 79. §. szerint, sem utasítók (suggestiva), azaz olyanok, melyek a tanutól várt feleletet magukban foglalják a T. U. 260. §. szerint.

2) A tanuvallatásnak arra felhatalmazott személyek által kell végrehajtatni, kik közül az eskettető (exponens) tetszése szerint választhat, a C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. Vallató biztosok lehetnek

a) két főkormányiszéki vagy királyi táblai irnok, kik különös és névszerinti kibocsátás mellett (T. U. 75. 249. §.)

tanukat vallathatnak akár hol a hazában, a C. C. 4. R. 4. Cz. 1. cz. szerint, még a szász földet sem véve ki, a szász földön kívül folytatandó perekre nézve; mert a szász földiekre nézve a törvényszék színe előtt kell a tanukat mind megesketni, mind kikérdezni (statuta 1. K. 5. cz. 3 és 4. p.)

b) Egy káptalan- vagy konventbeli személy egy világi táblabíróval (homo regius), kinek azon törvényhatóságban, melyben vallat, nemesi örökséggel kell birni, a Mátyás 6. V. 10. cz. 5. §. H. K. 2. R. 19. cz. 2. §. szerint.

c) A vármegyékben: alispánok, főbírák, szolgabírák, táblabírák és jegyzők (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

d) Magyarvidékekben: az alkapitányok, szolgabírák, táblabírák, jegyzők (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

e) Székelyszékekben: az alkirálybírák, táblabírák és jegyzők a vallató parancs szerint, ezek közül egyik mellé segédül bármely írástudó nemes személy vétethetvén fel szokás szerint.

f) A nemes városokban: a hadnagyok, szolgabírák, esküdtek és jegyzők (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

g) A szabad királyi és kiváltságolt mezővárosokban: a főbírák, tanácsnokok, jegyzők, esküdtek és szolgabírák (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

h) Az egyházi ügyekben két pap vagy egy pap és egy világi személy szokás szerint.

Ezen elősorolt vallató biztosok, ha hívtelenül járnak el megbízatásukban, a fiscalis director által megpereltetvén, ugy büntettetnek mint hitszegők, a T. U. 86. §. szerint.

3) A vallató biztosokat ki kell bocsátatni az illető személyek által, kik a főkormányiszéki irnokokra nézve a tartományi kancellár vagy egyik a főkormányiszéki titoknokok közül szokás szerint, a királyi táblai irnokokra nézve az elnök vagy ítélőmesterek közül az, a kinek irnoki székéhez a kibocsátandók tartoznak, a T. U. 249. §. szerint; a több vallató biztosokra nézve pedig az illető törvényhatóság jegyzői szokás szerint. A kibocsátott személyek nevei a kérdő pontok végére jegyeztetnek fel a T. U. 84. §. szerint, kibocsátásuk kijelölése mellett, a kibocsátó személy neve aláírása által hitelesítve, szokás szerint. Az egyházi vallatók

az illető esperes vagy a püspök által szoktak kibocsáttatni ahozképest, a mint a tanuk egy vagy több egyházi kerületbeliek.

4) A tanuk előállíthatása végett el kell látni a vallatókat akár fejedelmi vallató parancsesal (compulsorium mandatum), akár tiszti pecséttel, melyet szokás szerint a falusbirák s illetőleg város szolgák által szoktak közölni a tanukkal. Ezek közül

a) a vallató parancs esztendeig érvényes az 1698: 15. cz. szerint és abba szokás szerint bé kell iratni a kibocsáttott irnokok, káptalan- és konventbeli személyek neveit, a többi vallató biztosokra nézve, a T. U. 75. §. szerint, elégséges levén az, hogy ők abban hivataluknál fogva már említve vannak.

Ezen perancs előmutatása mellett felszólíttatva tartoznak hazánk minden lakosai a vallatók által kijelölt időben és helyen megjelenni a C. C. 4. R. 4. Cz. 1. cz. szerint, s tudásuk szerinti vallomást tenni, 16 nehéz gira vagy is 64 mfrt. büntetés terhe alatt, a vallató parancs és a H. K. 2. R. 28. cz. szerint. Kivételnek csakugyan ezen büntetés alól azok, kik akár törvény, akár szokás szerint vallomástételre nem kényszeríthetnek, ha engedelmisségöket megjelenésök által tanusítva bjelentik a vallomás megtagadásának helyes okát. Kivételnek továbbá a szász föld lakosai is, a mennyiben a határigazítás és más oly eseteken kívül, melyek a tanunak hely színéni megjelenését igénylik, a szász föld határain kívül fekvő helyre hivatnának; tartozván egyébiránt a szász föld határain belől megjelenni a vallató irnokok előtt, kik kötelesek elfogadni, ha a falusbiró által értesített tisztek melléjük a vallatásra semmi befolyással sem birható polgárt küldenének a C. C. 4. R. 4. 1. cz. szerint, a kit néma bizonyágnak (mutus regius) szoktak nevezni azon okból, mivel a vallatásról költ tudomásító levél aláírásán kívül, semmi részt sem veszen a vallatási eljárásban.

b) A tiszti pecsét főleg a székelv földön használtatik, s az illető szék fő- és alkirálybiráitól váltatván, esztendeig tartó ereje csakis azon székelvbeliekre terjed ki szokás szerint, még pedig minden rang- és osztálybeli különbség nélkül, alaptalan levén azon vélemény, mintha a mentesített nemesek csupán fejedelmi vallató parancs iránt tartoznának engedelmisséggel, midőn az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cikké-

ben ki van mondva általános s kivétel nélküli kötelező ereje a fizti pecsétnek.

Az egyházi vallatók is használhatnak a tanuk előállítása végett akár fejedelmi vallató parancsot, akár püspöki vagy esperesi pecsétet, melynek az egyház kebelébe tartozók engedelmeskedni 24 s illetőleg 12 mfrt. büntetés terhe alatt tartoznak.

5) Az előállított tanukkal közölni kell a kérdő pontokat s őket azután, mielőtt a vallomáshoz kezdenének, a H. K. 2. R. 28. cz. k. §. szerint, meg kell esketni, a mi szokás szerint mindnyájokra nézve egyszerre is megeshetik. Az eskü letétele után

6) egyenként és külön kell a tanukat előállítani a T. U. 252. §. szerint, ki kell kérdezni s fel is kell jegyezni mindeniknek kereszt- és vezetéknevét, s azon okból, mivel a kérdett tárgygyal ismeretesebb helybeliek és szomszédok vallomása többet ér, mint a vidékieké, lakása helyét is a H. K. 2. R. 29. cz. k. §. szerint; továbbá életidejét a H. K. 2. R. 26. cz. 4. §. szerint, ugy szintén vallását is szokás szerint. E megeshvén

7) fel kell olvasni a tanu előtt a kérdő pontokat, s azokra tett vallomását pontonként és a Mátyás 6. V. 10. cz. 7. §. szerint szóról szóra le kell írni; azt sem lehetvén kihagyni a T. U. 252. §. szerint, a mi netalán a vallató érdekével ellenkezne. Fel kell azután a tanu előtt olvasni leirt vallomását s azt kívánsága szerint meg is kell igazítani, mivel csak így győződhetnek meg mind a vallatók, mind a tanuk a felől, hogy teljesített az idézett törvények rendelete. Sőt célirányos volna az írástudó tanukkal letisztált vallomásokat aláíratni, mind a vallatók eljárásukbani hivségök tanúsítása, mind annak megelőzhetése végett, hogy a tanu vallomásának hitelesítéskori megváltoztatására szédíthessék.

8) A vallatás folyama alatt nem lehet jelen sem a vallatató, sem biztosa, sem a hozzátartozók, és a vallatók is kötelesek magukat szigoruan eltartoztatni a tanuk ijesztgetésétől a T. U. 252. §. szerint.

9) Bevégeztetvén a tanuk vallatása, kötelesek a vallatók eljárásuk módját kimutató s a tanuk vallomásait is magában foglaló tudósítványt (litteræ relatoriae, H. K. 2. R. 29. cz. k. §.) készíteni, s azt a vallató parancs szerint ki is adni

a vallattatónak úgy elkészítve, mint az már fenebb közölte-tett. Ezen tudósítványba kell szokás szerint igtatni a kérdő pontokat, a vallatók kibocsáttatását tanusító bizonyítványt és a vallató parancsot vagy tiszti pecsétet is. A vallató parancs kihagyása csak azon esetben érvénytelenitene a tudósítványt, midőn a vallatást olyan személyek hajtották végre, kik arra nem voltak esküvel kötelezettek, s a tanuk elhalálozásuk miatt nem hitelesíttethettek volna; mert ha a tanuk hitelesíttettek, vagy a vallatók esküvel kötelezett személyek voltak s igaz hitők szerint tettek arról bizonytságot, hogy a vallatást hozzájuk akár névszerint, akár hivataluknál fogva intézett vallató parancs mellett hajtották végre, a különben érvényes tudósítványt, csupán a vallató parancs kihagyásáért, nem lehet megvetni a T. U. 75. §. szerint.

532. §.

A tanuvallatás nemeiről.

A tanuvallatásnak több nemei különböztettek meg a T. U. 83. §-ban, mely szerint azok vagy olyanok,

1) melyeket valaki csak azért készített, hogy a midőn netalán szüksége leend azokra, használhassa s neveztetnek egyszerű vallatásoknak (inquisitio simplex seu collateralis); vagy olyanok,

2) melyek a per elvállalása után a törvényszék rendelkezéből készítettnek, még pedig vagy ugy,

a) hogy a törvényszéket valamelyik a peres felek közül kérte a tanuvallatás rendelkezésére, mi a polgári törvényszékek előtt teljesen kiment szokásból, az egyházi törvényszékek előtt pedig elannyira gyakorlatban van, hogy a házassági ügyekben csupán ilyen tanuvallatással bizonyíthatni; vagy ugy,

b) hogy egyik sem kérte a peres felek közül a törvényszéket a tanuvallatás rendelkezésére, hanem a törvényszék azt önhatalmulag rendelte, a peres felek közös költségével végrehajtandólag, a T. U. 79. §. szerint s mindkétféle ügyét egyiránt érdeklőleg, mely emélfogva közös tanuvallatásnak (communis inquisitio) neveztetik.

1) Az egyszerű tanuvallatásról.

Egyszerűeknek azon tanuvallatások neveztetnek, melyek birói rendelet közbejötté nélkül történtek. Ilyeneknek tarthatni mindazon tanuvallatásokat, melyek a perlekedő felek vagy más bárki által is, akár a per megkezdése előtt, akár annak folyama alatt készítették, azon módon, mely már fenebb közöltetett. Mivel pedig a vallattatónak, a kérdő pontok szerkesztethetésénél s a vallató biztosok és tanuk fetszése szerinti választhatásánál fogva, gyanut gerjeszthető befolyása könnyen lehet a vallatás eredményére: az egyszerű tanuvallatás a T. U. 83. §. szerint érvénytelen, ha kelése napjától számítandó egy esztendő alatt nem hitelesítették. Azon állítás, mintha hitelesítés nélkül is hitelessé válnék a tanu vallomása a hitelesítés határideje bételése előtt közbejött halála által, alaptalan; mind azért, mivel a T. U. idézett 83. §. határozottan csupán a táblai utasítás előtt költ tanuvallatásokra nézve rendeli azt, hogy a tanu elhalálozása miatt nem hitelesíthető vallomását hitelesnek tarthatni, tisztán kifejezván a jövőben kelendőkre nézve, hogy hitelesítés nélkül érvénytelenek; mind azért, mivel a T. U. 75. §. kifejezetten nyilvánítja érvénytelennek a tanu vallomását, ha az, közbejött halála miatt, nem hitelesíthetett. Alaptalan azon állítás is, mintha innepélyes hitelesítés nélkül is érvényes lenne azon tanuknak vallomása, kik azt nevök aláírása által magukénak ismernék; mert a midőn a T. U. 83. §. az egyszerű tanuvallatás érvényességét csupán az innepélyes hitelesítés által feltételesítette, kimondotta egyszersmind azon vallomások érvénytelenségét, melyek csupán a tanuk neve aláírásával hitelesítették. Mivel azonban a törvény ezen rendelete több évek hosszu során keresztül nem volt gyakorlatban, felsőbb rendeletek nyomán szokássá vált azon szabály, mely szerint az 1806-ik évi januarius első napja olta költ egyszerű tanuvallatások bizonyító erővel nem bírnak, ha nincsenek hitelesítve; az az előtt költek pedig hitelesítés nélkül is bizonyító erővel bírónak tartatnak.

534. §.

Az egyszerű tanuvallatás hitelesítése
szabályairól.

Az egyszerű tanuvallatással eszközölt vallomások hite-

lesítése (authenticatio) a T. U. 87. §-ában látható ezen szabályok szerint történik meg:

1) A hitelesítésnek a törvényszék színe előtt kell történni, vagy ha az arra elfoglaltatása miatt nem érkeznek, a törvényszék a végre kinevezett két tagja s a jegyző előtt, még pedig az illető törvényhatóság közházánál (in loco praetorii). Ezen szabály, Marosszéken s Dobokavármegyén kívül, a többi törvényhatóságokban nincs gyakorlatban, a mennyiben a hitelesítés általában az illető törvényhatóság közházán kívül hajtatik végre, többnyire azon helyeken, a hol a tanuvallatás történt, még pedig némelyekben a törvényszék által a végre kinevezett három táblabíró előtt, másokban pedig a kerületi főbíró vagy alkapitány s illetőleg alkirálybíró által, a maga mellé felvett két táblabíró előtt. Ezen törvényellenes szokás mennyire gyengítette legyen a hitelesítés hitelességét, szembetűnőbb s a tapasztalás által is igazoltabb, mintsem hogy annak bizonyítgatására szükség volna.

2) A hitelesítő biztosokat arra mindannyiszor inteni, hogy a hitelesítést s arról tudomásítást mentől hívebben hajtsák végre, a törvényszéki elnök kötelessége.

3) A hitelesítendő tanukat külön és egyenkint kell eléállítani s kikérdezni, bárha az iratott legyen is róluk, hogy vallatásuk alkalmával többen egyszersmind tettek vallomást; szükséges levén őket nem csak inteni, hanem esküvel is kötelezni arra, hogy arról a mi tőlük kérdeztetni fog, igaz vallomást tegyenek.

4) A kérdő pontokat s azokra tett feleleteit pontonként kell a tanu előtt felolvasni, s mindenik pontnál megállapodva ötet ki is kell kérdezni az iránt, hogy a vallomása gyanánt leírottakat maga vallomásának ismeri s azt helybenhagyja-é? vagy nem kívánja-é azt módosítani s változtatni? és a mit ezen kérdésekre felel, le is kell írni mentől hívebben.

5) Ha a tanu vallatásakor nem adta volna okát tudásának, inteni kell ötet annak közlésére, és ha azt felelte volna, hogy maga hallotta azt a mit vallott, meg kell kérdeni, hogy kitől, hol, minő alkalommal és mikor hallotta s hiszi-é, hogy az, a kitől azt hallotta, valósággal ugy is érzett volna, a mint beszéllett? Hasonló kérdéseket kell a tanu elébe tenni azon esetben is, midőn azt vallotta volna, hogy a kivallotta-

kat szemével látta legyen. Egy szóval tudakozódni kell a tanu vallomása kiegészítésére tartozható minden körülmények után, és feleleteit híven kell leírni.

6) Fel kell olvasni a tanu előtt, a hitelesítéskor, mindenik kérdő pontra tett s leirt feleleteit, s azokat kívánsága szerint meg is kell igazítani. Bévégeztetvén így egyenkint minden tanu vallomásainak hitelesítése,

7) a tanuk hitelesítéskor tett nyilatkozatait le kell írni külön papírra, s a hitelesítő biztosok aláírásaival ellátva kell a törvényszék elébe terjeszteni, mely azt levéltárba téteti, reáíratván kelése s kiadatása idejét is; és a biztosokkal tudomásításuk hívségét tanusító esküt tétet le a II. Ulászló 1. V. 43. cz. 3. §. értelmében mindannyiszor. Ezen szabály egy törvényhatóságban sincs haszálataban.

8) A jegyző kötelessége a tanuk hitelesítéskor tett feleleteit akár a vallatási tudomásító levélre, akár külön papírra saját kezével leírni s igaz hite szerint ki is adni a hitelesítettöknek. Ezen szabályt a szokás oda módosította, hogy ezen írományt a hitelesítő biztosok mind alá szokták írni.

9) A hitelesítés birói kötelesség levén s az a törvényszék házánál is vitetvén véghez, a biztosok semmi bért sem igényelhetnek; a jegyzők 12 és az ítélőmesterek 50 krral megelégedni tartozván. Ezen szabály ellenére még azon törvényhatóságok kebelében is, melyekben a hitelesítés a közháznál történik, napibért szoktak a hitelesítők venni.

10) A hitelesítettő s hozzátartozói nem lehetnek jelen a hitelesítéskor.

11) Kötelesek végre az illető törvényszékek, megtaláltásuk után haladék nélkül, végrehajtatni a hitelesítést, s annak bévégzésével haza bocsátani a tanukat.

535. §.

2.) A törvényszék által rendelt tanu-vallatásról.

Rendelhet a törvényszék tanuvallatást

1) a perlekedő felek valamelyikének kérésére, mely esetben

a) kötelesek a peres felek a törvényszék bírálata alá bocsátani a kérdő pontokat, melyek helybenhagyatásuk után az ítélőmester s illetőleg a jegyző által adatnak ki a T. U. 79. §. szerint.

b) Szabadságában áll ugyan a vallattatónak tetszése szerint választani a vallató biztosokat a C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. értelmében; tartozik mindazáltal azokat a törvényszék előtt megnevezni, hogy ellenfele lehető kifogásait megtehesse, s azokat a törvényszék elítélhesse, a T. U. 83. §. szerint.

c) A vallató biztosok nevei feliratnak a kérdő pontokra, s egyszersmind komolyan megintetnek arra, hogy megbizatusukban híven járjanak el s magukat tekintsék inkább törvényes biztosoknak (regii), mint a vallató embereinek a T. U. 84. §. szerint.

d) Bévégeztetvén a vallatás, kötelesek a biztosok eljárásukról igaz hitők szerinti tudósítványt készíteni, és a törvényszék, vagy az által a végre kinevezett ítélmester s illetőleg jegyző előtt esküt tenni le a felől, hogy a vallatás végrehajtásában s a tanuk vallomásainak leírásában hívséggel jártak legyen el, ezen eskü által válván a tanuvallatás hitelessé a T. U. 84. §. szerint.

e) Miután mindkét perlekedő fél illetően tanuvallatást tétetett, kivéve az annak végrehajtásában netalán közbejött nyilvános háborittatás esetét, azt egyik félnek kívánságára sem lehet ismételni a H. K. 3. R. 31. cz. szerint; mely törvény tévedésből tétetett azon csaknem szokássá vált vélemény alpjává, hogy a közös tanuvallatás ugyanazon perbeni ismétlésének helye nem lehet, midőn abban nem a közös tanuvallatásról, hanem azon tanuvallatásról van szó, mely a peres felek kérésére rendeltetik. Rendelhet a törvényszék tanuvallatást

2) a perlekedő felek kérése nélkül sőt, akarat ellen is azon esetben a H. K. 2. R. 27. cz. k. §. szerint, midőn a perlekedő felek felelgetései által támasztott kétség eloszlatása végett, felvilágosításra van szüksége és szokás szerint, főleg midőn a peres felek tanui egymással ellenkeznek, vagy a mindkét fél által kikérdezett ugyanazon tanuk vallomásaiban ellenkezés van. Ezen közös tanuvallatásnak szabályai e következők:

a) A kérdő pontokat maga a törvényszék készíti s azokat tanuvallatást rendelő ítéletébe igtatja a T. U. 79. §. szerint.

b) Vallató biztosokat is maga a törvényszék nevez ki, kik tudomásításuk megtételekor hitelesítő esküt tartoznak

letenni, szabadságukban állván a perlekedő feleknek ellenök kifogást tenni a T. U. 84. §. szerint. A biztosok megeske-
tése nincs szokásban.

c) A tanuk vallatásának a törvényszék helyén kell meg-
esni, hanemha a dolog állása azt tenné szükségessé, hogy
a tanuk a hely színén kérdeztessenek ki, a H. K. 2. R. 27. cz.
1. §. szerint.

d) Ezen tanuvallatás hiteles levén, hitelesítés nélkül is
bizonyító erővel bír a T. U. 84. §. szerint, s szokás szerint bár hi-
telesített egyszerű tanuvallatás által sem gyengíthetik meg.

e) Az, a ki a folyamatban levő közös tanuvallatást
tettelegesen háborgatná, nagyobb hatalmaskodás büntetésével
büntetetik a II. Ulászló 5. V. 5. cz. szerint; az azáltal ter-
heltetett fél azonban attól eltilthatja ellenfelét, a bíró által
a végre kitűzött nap előtt nyolczadnappal az A. C. 4. R. 1. Cz. 32.
cz. szerint.

f) A közös tanuvallatásnak szokás szerint a felperes
által előlegezendő költségét a perlekedő felek közösen hor-
dozzák; hanemha a vesztfél annak szenvedésére ítéltetnék,
a T. U. 79. §. szerint.

C.) A birói szemléről.

536. §.

A birói szemle eseteiről s szabályairól.

A birói szemle szükségességének csupán azon egy
esete említettik törvénytarunkban, midőn a felől kívánt a bíró
bizonyosodni, hogy a hatalmaskodó valósággal birtokában
van é az elfoglalt jószágnak, a H. K. 2. R. 41. cz. 1. §. sze-
rint. A szokás azonban kiterjesztette a birói szemle szüksé-
gességét mindazon esetekre, melyekben sem oklevelek, sem
tanuk által nem eszközölthetvén a bírónak felvilágosittatá-
sa, szükségessé lett az, hogy a bíró saját szemével nézze meg
p. o. a kérdés alatti hely fekvését, villongás tárgyává lett
határvonalok irányát, kárt okozó malmok állását és az okozott
károk minőségét s mennyiségét stb. A birói szemle szabá-
lyai e következők:

1) Az ingó dolgok feletti szemle megeshetik a törvény-
szék színe előtt is.

2) A fekvő dolgok szemlélésére legalább három tagot szoktak kiküldeni a törvényszékek kebeléből azon utasítással, hogy szükség esetében a dologhoz értéket is kérdezzék ki.

3) A szemlének nyilvánosan és a végre felszólított s ki is kérdezendő tanuk jelenlétében kell történni a hely színen; a tanuk vallatása ott és a törvényszék helyén is megeshetvén a H. K. 2. R. 41. cz. 2. és 4. §.

4) A szemle bévégzése után kötelesek a biztosok eljárásuk eredményéről a tanuk s dologhoz érték vallomásait magábanfoglaló tudomásító levelet készíteni és azt a törvényszék elébe terjeszteni az A. C. 3. R: 40. Cz. értelmében.

5) A birói szemle utján eszközölt felvilágosítás sokkal hitelesebb mint az, a mely közös tanuvallatás által eszközöltetik, a H. K. 2. R. 41. cz. 5. §. szerint.

6) A birói szemlének felperes által előlegezendő költségét a felek közösen hordozzák, ha a vesztfél abban el nem marasztaltatik, szokás szerint.

7) A birói szemlét tettelesen háborító nagyobb hatalmaskodási büntetéssel lakol, a II. Ulászló 5. V. 5. cz. szerint, az annak kirendeltetése által terheltetett fél csakugyan eltilthatja attól ellenfelét, az a végre kitüzött határnap előtt nyolczadnappal bérekesztőleg (inclusive) az A. C. 4. R. 1. Cz. 32. cz. szerint.

D.) A birói esküről,

537. §.

A birói esküről általában és annak nemeiről.

Birói eskünek neveztetik általában az eskünek azon neme, melyet a biró a végett tétet le valamelyikkel a peresfelek közül, hogy azt, a mi az Isten mindentudósága bizonyságul hívása s büntető hatalmának hazugság esetérei felidézése mellett állittatik, igaznak tarthatva, ítéletet mondhasson szabály szerint olyan esetekben, melyekben sem oklevelek, sem tanuk, sem birói szemle segédelmével nem tehet szert birói meggyőződésre. Ezen eskünek nemei:

1) A felfedező eskü (juramentum revelatorium), melyet a biró a végre tétet le, hogy a mást illetőnek hébizonyított dolognak eltitkolt misége, milyensége s mennyisége

felfedeztethessék. Ilyen eskü mellett tartozik az özvegy az elhalt férje örökösait illető leveleket kiadni az A. C. 3. R. 25. Cz.; C. C. 4. R. 11. Cz. 1. cikk szerint; valamint a másrt illető levelek eltartoztatója is, midőn azok kiadására íteltetett, a H. K. 2. R. 34. cz. k. §., és az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint. Ilyen a követelővel letétetendő eskü segedelmével fedeztetik fel a kölcsönvett vagy elveszett pénznek s más adósságnak mennyisége, midőn a tartozásnak csupán valósága bizonyítottat bé, de annak minősége s mennyisége nem tudatik, a H. K. 2. R. 32. cz. 11. §. szerint; valamint az ezen törvényben gyökerezethető szokás szerint azon főleg ingó vagyonok minősége s mennyisége is, melyeket az elmarasztaltatott hatalmaskodó visszaadni, vagy a közös vagyonok kezelője társaival megosztani tartozik.

2) A perdöntő eskü (juramentum litis decisorium), mely azért neveztetik így, mivel a peres felek közül, a ki azt leteszi, perét megnyeri, a pedig a ki azt letenni nem akarja, perét elveszti. Ezen eskünek két neme van, u. m.

a) az önkéntes (juramentum voluntarium), mely így azért neveztetik, mivel a perlekedő fél szabadságában áll azt a per eldöntésére használni s a birói eskü egy nemének azon okból tartathatik, mivel a biró csupán eskünél fogva marasztalhatja el vagy oldozhatja fel a perlekedő feleket. Ezen eskünek azon esetéről tétetik említés a H. K. 2. R. 32. cz. 9. §-ában, midőn az alperes magát a felperes esküje alá adta; a rendeltetvén, hogy ha a felperes vonakodnék elfogadni az ajánlott esküt, az alperest azonnal fel kell oldozni keresete alól; az 1755: 2. cz. szerint még feljebbvitelnek sem lehetvén helye, a miből következtethetni azt is, hogy ha a felperes letette az ajánlott esküt, az alperesnek el kell marasztaltatnia. Ezen törvényből nem következtethetni azt, hogy a felperesnek joga volna hasonló eredménnyel esküt ajánlani az alperesnek, vagy az alperes által ajánlottat visszaajánlani; mert az alperes a T. U. 89. §. szerint megkívánhatja, hogy a felperes bizonyításra szorittassék, valamint azt is, hogyha nem bizonyít, keresete alól feloldoztassék.

b) Önkéntelen (juramentum necessarium), mely így azért neveztetik, mivel azt a biró a perlekedő felek kívánsága nélkül sőt ellenére is kirendeli, kénytelenek lévén azt az illető peres felek letenni, mert különben a H. K. 36. cz.

5. §-ából következtethetőleg, a felperes elveszti keresetét, az alperes pedig illetőleg a felperes teljes keresetén marasztatik.

538. §.

A perdöntő önkéntelen eskü szabályairól.

A perdöntő önkéntelen eskünek a H. K. 2. R. 32. címében láthatók helyett használatni szokott szabályai, a T. U. 89. §. szerint e következők:

1) Kivéve azon titkos eseteket, melyekben sem tanukkal, sem oklevelekkel nem bizonyíthatni, ha a felperes nem bizonyít, az alperesnek fel kell oldoztatni, eskü nem rendeltethetvén. Nem lehet ezen szabály alóli kivételnek tartani az adósság követelésének azon esetét, melyben bár nem bizonyított legyen is a felperes, az alperes csak úgy oldoztathatik fel keresete alól, ha megesküszik arra, hogy nem tartozik, a H. K. 2. R. 32. cz. 10. §.; 3. R. 17. cz. szerint. Az idézett törvényeket ugyanis megváltoztatta a C. C. 4. R. 15. cz.; az adósság felvehetését annak kötlevel vagy tanuk általi bébizonyításától feltételesítvén.

2) Ha a felperes keresetét csak félig bizonyította bé (semiplene, p. o. egy tanuval) s a tárgyat csak az alperes tudhatja, az alperesnek kell itélni az esküt.

3) Midőn a felperes keresetét félig bébizonyította, és a per tárgya mindkét perlekedő fél előtt egyaránt tudva van, a felperesnek kell itélni az esküt, mely ezen esetben pótlónak (juramentum suppletorium) neveztetik azon okból, mivel annak letétele által a felperesi félbizonyítás egésze pótoltatik.

4) Ha a felperesi bizonyítást az alperes annyira meggyengíti, hogy mindkét fél bizonyításai sulyegyenben állanak (egyiknek éppen annyi s olyan tanui lévén, mint a másiknak), az alperesnek fel kell oldoztatni, felperese feletti kedvezést igényelhetvén.

5) A titkos esetekben, midőn a felperes sem oklevelekkel, sem tanukkal nem bizonyíthat, és az alperes tettéről vagy olyan tettről van szó, melyet ő tud: az alperesnek íteltetik az eskü, mely ezen esetben tisztitónak (juramentum purgatorium) neveztetik, mivel azáltal tisztítja ki

magát az ötet terhelő gyanuból; az eskü letétele által magát a kereset alól nemcsak felszabadítván, hanem még költségeinek a felperes általi megtérítését is követelhetvén. A Mátyás 3. V. 28. cz. szerint gyilkosságért vádoltatott alperesnek nem ítéltethetik tisztító eskü.

6) Az eddigelő közlött szabályok csak nemes állapotu s minden kifogáson felül álló becsületességü személyek között alkalmaztathatnak. A szokás azonban kiterjesztette ezen szabályokat a nemtelen állapotu személyekre is.

7) Ha a nemes állapotu felperes félig bizonyította bé nemtelen állapotu alperese elleni keresetét, és ha nem pótló, hanem tisztító eskünek lenne helye a fenebbi szabályok szerint, az alperesnek huszonötödmagával kell megesküdni a polgári nagyobb fontosságú ügyekben, a kisebbekben pedig harmadmagával; mert a főbenjáró ügyekben nem lehetvén helye tisztító eskünek, a nemtelen állapotu alperes, ha vétkét megvallja, elmarasztaltatik, ha pedig megkinoztatása után is folytatja tagadását, feloldoztatik. Ezen szabálynak azon része, mely az eskütársakat és a kinoztatást tárgyazza, nincs használatban.

8) A H. K. 1. R. 37. cz. (és 2. R. 34. cz. 6. §.) szerinti azon esetben, midőn hajdon az öröklendő jószágoknak fi- és nőrokonok között kérdés alá hozatott természetfelett a korosabb firokonok ötvenedmagával kellett megesküdni, elégséges, ha minden teljes koru firokonok megesküsznek. A szokás ugyanis mindezen, mind más esetekre nézve megszüntette az eskütársak (conjuratores) használatát.

9) Végre megjegyzendő, miként a H. K. 2. R. 41. cz. 6. §. szerint nem lehet helye birói eskünek, miután a per tárgyára nézve birói szemle tartatott; kivéve a 7-ik §. szerint azon esetet, midőn a birói szemlének nem volt annyi eredménye, hogy az ítéletmondhatást feltételesítő birói meggyőződést eszközölhessen.

539. §.

A megítélt eskünek örökösök általi letétetéséről.

Midőn a peresfelek közül az, a ki birói eskü letételére ítéltetett, megholt az eskü letétele előtt, általszáll az eskü letétele iránti jog és kötelesség a H. K. 2. R. 37. cz. szerint, a megholt közvetlen örökösöire, névszerint fiára s ennek nem

létezése esetében fítestvéreire, és ha ezek arra valók nem volnának, az eskü letételése addig halasztatik, míg az arra alkalmas időt (mely a H. K. 1. R. 130. cz. 1. §. szerint a törvényes kor első esztendeje) eléri. Azon esetben pedig, midőn a megholtnak felesége terhesen maradt hátra, s fia nem maradt, el kell várni az özvegy betegülését, s ha fia születnék, még azt is, míg az eléri a törvényes kort; leány születése esetében az eskü letétele iránti kötelesség azonnal által szállván a megholt firokonára. Azon esetben végre, midőn a megholt még nem volt fivéreivel megosztotva, osztozatlan fivére tartozik az esküt letenni. Az idézett törvény közlött szabályaira nézve meg kell azonban jegyezni, hogy azok

1) azon esetről szólanak, midőn az eskü jószágot tárgyazván, azt azon örökösök, kikre a jószág szállott, éppen úgy letehetik, mint az elholt letehetette volna. Azon esetben ugyanis, midőn az eskü tárgyáról az örökösöknek nem lehet bizonyos tudása, hogy az örökösök az eskü letehetésére nézve sem kötelezettek-, sem jogosítottoknak nem tartathatnak, kétségfeletti; ezen esetre szabályul használtathván e következők:

a) Ha a megholt késedelmező volt az eskü letételben, mert p. o. vagy meg nem jelent a kitűzött időre, vagy az eskü letételét folyamodás s feljebbvitel menedékeinek törvényellenes megkísértése által függesztette fel, úgy tekintethetik, mintha az eskü letételét megtagadta volna.

b) Ha az elholt ellenfelének az irt értelembeni késedelmezése volt oka az eskü letétele kimaradásának, kiki maga tettének következtét szenvedni tartozváu, úgy vétethetik, mintha az eskü a megholt által letétellett volna.

c) Ha pedig egyikfélt sem volt késedelmező, midőn p. o. az eskü letétele kitűzött napja előtt jött volna közbe a halál, két esetet lehet megkülönböztetni: mert az elholt vagy alperes volt, s mint ilyen a T. U. 89. §. 4. pontja szerint a felperes feletti kedvezést igényelhetvén, úgy tekintethetik, mintha az esküt letette volna; vagy felperes volt, s mint olyan, a bizonyítás kötelessége levén, mivel az meg nem történt, az alperesnek fel kell oldoztatni a bé nem bizonyított kereset alól. Az idézett törvény szabályai továbbá

2) azon esetről szólanak, midőn az eskü tárgyává tett jószág firokonokat illető; azon esetben tehát midőn a jószág

a nőrokonokat is illeti, ezen szabályokat a nőrokonokra is alkalmaztathatni, hanemha olyan oklevelek tartalmáról lenne szó, melyeknek, a H. K. 1. R. 42. cz. szerint a firokonok levéltárában kell tartatni.

3) A. T. U. 89. §. 8. pontjára alapított szokás szerint az eskütelételekre kor tekintetében csak azok alkalmasok, kik a teljes kort elérték.

HARMADIK PONT.

A per derekán használható kifogásokról.

540. §.

Ezeknek nemeiről.

A per derekán használható kifogásoknak szokták, a T. U. 64. §. nyomán, tartani csupán a tanuk és oklevelek elleni kifogásokat. Azonban hogy ezek közé lehet számlálni az ügydöntő kifogásokat is (exceptiones peremptoriales), milyenek a T. U. 64. §. szerint a patvar (calumnia) és az időmulás (præscriptio): világos az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cikkéből, melyben azok per derekán használható kifogások gyanánt említettnek, a mit a szokás is igazol, a mennyiben az ügydöntő kifogásokra költ ítélet után az elmulasztott pert leszállító kifogásokra visszatérni nem lehet elég bizonyosságul annak, hogy a szokás az ügydöntő kifogásokra költ ítéleteket, a T. U. 69. §. 4. pontja értelmében, per derekán költ ítéleteknek tartja, a mit az is igazol, hogy azokra nézve feljebbvitelnek is van helye szokás szerint.

I.) Az oklevelek s tanuk elleni kifogásról.

541. §.

Ezen kifogások alkalmazása módjáról.

Az oklevelek érvényességét s a tanuk hitelességét feltételesítő s már fenebb közölt kellékek bármelyikének fogyatkozása esetében, kifogást lehet tenni az oklevelek s illetőleg tanuk ellen, azaz megkívánhatni a bírótól, hogy a peres fél azokra épített bizonyítását, mint alap nélkül tekintetre se méltassa. Az oklevelek belső és külső kellékei,

s a tanuk elleni kifogásokat nem lehet külön és részenként, hanem együtt és egyszersmind kell ítélet alá terjeszteni, a T. U. 74. §. szerint; még pedig szokás szerint az ellenfél azokkal támogatott bizonyításai czáfolata folytában mindannyiszor, valahányszor bizonyítás végett oklevelek s tanuvallomások adatnak bé. Mivel pedig oklevelek s tanuvallomások általi bizonyítás használtathatik a pernek nem csak derekas, hanem kifogási állásában is, az azok elleni kifogásnak a per kifogási állásában is lehet helye, a miből önként következik, hogy az oklevelek és tanuk elleni kifogást a pernek csupán derekas állásában használhatónak nem lehet tartani, s olyannak csak akkor neveztetetik, mikor a per érdemét tárgyazó állítások támogatására használt oklevelek s tanuk ellen intéztetett.

II.) Az ügydöntő kifogásokról.

542. §.

Ezen kifogások értelmezéséről.

A patvar s időmulás azért neveztetnek ügydöntő kifogásoknak, mivel azok az alperes által békibizonyittatván, az ellene indított per nem csak leszállittatik, hanem a felperesnek a követelése tárgyává tett ügye iránti joga is úgy megdöntetik, hogy az iránt többé pert sem kezdhet. Világos ebből ezeknek a pert leszállító kifogásoktól különbözőése, melyek segedelmével leszállított pert a felperes mindannyiszor újból kezdheti.

1) A patvarról.

543. §.

A patvar eseteiről.

Patvarnak (calumnia) neveztetik a H. K. 2. R. 70. cz. 1. §-ában valamely pernek valaki ellen álnokul, két szín alatt, vagy különböző utakon indítása. Mivel azonban a patvar ezen képzete alá annak még azon czímben elősorolt esetei sem foglaltathatnak bé, azon okból mivel az idézett törvény szerint is a patvar a perlekedők csalárd fortélyoskodása által követtetik el, azalatt általában

érthetni, a perlekedők gonosz szándéku mesterkedését. Esetei e következők:

1) Midőn valaki ugyanazon dolgot két, p. o. zálog és örök jogcímek alatt (duplici colore) követel, vagy egyszersmind két törvényszék előtt (duplici via) perel, a H. K. 2. R. 70. cz. 2. §. szerint. Ezen esetekben is azonban csak a jóhiszemű birtokos tehet kifogást; nem tartathatván patvar esetének a H. K. 2. R. 71. cz. szerint

a) ha az adományos másnak zálogbirtokában levő jószágot nyervén, azt az ajánlott pénzt felvenni nem akaró birtokos ellen zálogperrel követeli s egyszersmind magát adománya biztosítása végett, azon jószágba igtattatja esztendő bételése előtt (k. 1, 2, 3. §.) s az ellenmondókat perli. Valamint a sem,

b) midőn a fejedelmi jóváhagyás czíme alatt nyert, de annak kézhezvétele előtt más birtokába, foglalás vagy zálogosítás útján, jutott jószágot egyfelől hatalmaskodás vagy zálogcím alatt perli, másfelől pedig adománya biztosítása végett magát beigtattatván, az ellenmondott birtokost más ellenmondottakkal egyetemben külön perrel követeli (4, 5, 7. §.).

2) Midőn a leányi negyed, hitbér, zálog és bármi más cím alatt követelhető illetőségére nézve már kielégített személy vagy örökösei, kikapott illetőségökért a kielégítőt vagy örököseit ismételve követelnék, a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint.

3) Ha a bévégzett per, kegyelemmeli perujítás nélkül, elevenítettnek fel a H. K. 2. R. 70. 4. §. szerint, kivéve azon esetet, midőn az ügyvéd azt megbizatas nélkül cselekedte volna; annak hibájáért a per tulajdonosa azon okból nem lakolhatván, mivel az idézett törvény 1. §. szerint a neveztetetik patvarnak, a mi szándékos fortélyoskodással követetik el.

4) A törvényszék elébe idéztetésnek ismétlése ugyanazon per tárgyára nézve a H. K. 2. R. 25. cz. k. §. szerint; kivéve azon esetet, midőn az első idéztetést a felperes gyámoka vagy előde tétette volna, az A. C. 4. R. 1. Cz. 37. cz. szerint; valamint az igtatáskori ellenmondás okadására indított pert is szokás szerint, melyben az igtatók által tett idézés után a per kezdetekor újabb idézés szokott történni.

5) Midőn valaki egy megnevezett jószágot tárgyazó minden leveleket általában kéruc fel, s azonban maga használna olyan leveleket a H. H. 2. R. 34. cz. 4. 5. §. szerint.

6) A bétiltássali perujításnak (novum cum inhibitione) azon alperes általi alkalmazása, a ki az ítélet kimondásakor jelen volt, vagy azelőtt ugyanazon törvényszakaszon, bár ügyvéde által más perhez szólott, vagy láttatott azon helyen, hol a törvényszék üléseit tartja, az A. C. 4. R. 1 Cz. 14. cz.; T. U. 119. §. szerint.

7) A béjelentett perujítás szabály szerinti használatának elmulasztása, a T. U. 120, 131, 138, 154. §§. szerint, melynek esetei alább fognak közölni.

8) Midőn a fiscus ellen kegyelemmeli perujítást használó nem újít, azaz nem hoz elő újabb okokat s erősségeket megelevenített keresete támogatására, az A. C. 4. R. 1. Cz. 40. cz. szerint.

544. §.

A patvar büntetéséről.

A patvar büntetése az, hogy a patvarkodó ügyét örökre és ugy veszi el, hogy aziránt támasztott perét soha többé meg nem elevenitheti s egyszersmind holddíját is fizeti, melynek kétharmada a bírót, harmada pedig az ellenfelet illeti, a H. K. 2. R. 70. cz. 5. §. szerint. Ezen büntetés módosított azon esetre nézve, midőn a pert az idéztetést ismételtetőnek gyámnoka vagy előde kezdette, az A. C. 4. R. 1. Cz. 37. cz. által, és a midőn a perujítás szabályellenesen használtatott, a T. U. 154. §. által; a mennyiben az ezen esetekben leszállított per, kegyelemmeli perujítás segedelmével, feleveníthetik. Ezen eseteknek a patvar törvény szerinti büntetése alóli kivétele helytelenül használtatik azon vélemény alapjául, mintha a patvar bármelyik más esetében leszállított perfolyam, kegyelemmeli perujítás mellett, feleveníthető lenne; mivel az idézett törvények rendelete csupán az azokban meg is nevezett esetekre szorított kivételnek tartathatik, mely megerősíti a ki nem vett esetekre nézve a H. K. 2. R. 70. cz. azon általános rendelkezését, hogy a patvarkodásért leszállított per fel nem eleveníthetik, a mit bizonyítanak e következő erösségek:

1) A patvar büntetését meghatározó H. K. 2. R. 70. cz. 5. §-ában határozottan ki van fejezve az, hogy az ügy elvesztésén a követelt tárgy u. m. jószág, pénz, hitbér, leányi negyed iránti jog örökös elvesztését kell érteni. Ennélfogva a vesztés nem a pert (processus), hanem a pernek tárgyát

(*ius in re, vel ad rem*) tárgyazván, miként lehessen helye a per megeleveníthetésének, nem képzelhetni; hanemha pert lehet indítani azon jog követelése végett, melyre nézve a törvény kimondotta, hogy örökre, azaz ugy elveszett, hogy azt a pert indító soha sem nyerheti meg, a mi képtelenség; a perindíthatás annak tárgya iránti jog által levén jogtani értelemben feltételesítve.

2) A H. K. 2. R. 72. cz. 2. és 3. §-ában a nyelvváltság és patvar büntetései közötti különbség közöltetvén, az abban határoztatik meg, hogy a nyelvváltságért leszállított per nem vész örökre el ugy, mint az, a mely a patvarkodásért szállítatott le; azt a felperes ha akarja, kellő módon újra kezdetvén, a miből méltán következtethetni, hogy a patvarkodásért leszállított pert újra kezdeni nem lehet.

3) Az A. C. 4. R. 1. Cz. 37. cz. azt rendelvén, hogy az, a ki gyámnoka vagy előde által kezdett perre nézve tétetett ismételt idézést, ne szenvedje a patvar büntetését, hanem kifizetvén holtdíját, leszállított perét újra kezdhesse: szembetünő, miként a patvar büntetését főleg abban helyezeti, hogy az annálfogva leszállított pert nem lehet újra kezdeni.

4) A T. U. 64. §-ában a patvar peremtorialis *exception* nak neveztetik, mely betüszertinti értelemben is olyan kifogást jelent, mely az ügyet megöli (*perimit causam*); a kivett eseteken kívül pedig egy törvény sem engedi meg, hogy megölt vagy is elholt ügyet fel lehessen eleveníteni, felelevenítésnek csupán bévégzett, leszállított vagy letett perekre nézve lehetővén törvényünk szerint helye.

Az egyházi perekben elkövetett patvar büntetése csupán 12 mft.

2.) Az időmulásról.

545. §.

Az időmulásról mint kifogásról általában.

Azon a T. U. 64. §-ával támogatott állítás, mintha az időmulás csupán ügydöntő kifogás gyanánt használtathatnék, meg nem állhat azon okból, mivel vannak esetek, melyekben az időmulás közbejötte miatt leszállított pert újból kezdetni. Az időmulás ugyanis tárgyazhatja vagy a pert, mely

az ügy követelése végett kezdetett s illetőleg kezdethek; vagy az ügyet, mely a megkezdett s illetőleg kezdethek pernek tárgya. Az első esetben az időmulás miatt az ügy iránti jog semmi sérelmet sem szenvedvén, fenmarad a követelhetés joga s következőleg a leszállított per helyett más kezdethek. A második esetben ellenben az ügy iránti jog levén az időmulás által megszüntetve, mivel nem létező jogot nem is követelhetni, a leszállított per helyett mást kezdeni nem lehet. Az időmulást ennél fogva használhatni úgy is mint pert leszállító, úgy is mint ügydöntő kifogást.

546. §.

a) Az időmulásról mint pert leszállító kifogásról.

Az időmulást pert leszállító kifogás gyanánt használhatni e következő esetekben:

1) Midőn a megkezdett per 32 esztendő alatt mozdulatlanul hevert, az azon idő eltelése után tovább nem folytathatván, hanemha újra kezdetik a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. szerint; a mi azonban csakis azon feltétel alatt történhetik meg, ha azonközben nem idősült el a pertárgy iránti jog is.

2) Midőn a per 32 év eltelése után kezdetett, annyi idő alatt idősülvén el a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. szerint a perkezdetés iránti jog. Ezen szabály azonban a perkezdetés minden eseteire nézve nem levén alkalmaztatható, megjegyzendő, miként

a) azon perek, melyeket 32 év eltelése után meg nem kezdetni: a hatalmaskodási (H. K. 1. R. 46. cz. 5. §.), a kiskoru által visszszahúzott vásár feltörésére ugyancsak általa indítandó (H. K. 1. R. 128. cz.) és azon per, melylyel a fiscus a kiholt vagyonaik kihirdetés utján követeli (A. C. 4. R. 3. Cz.). Továbbá az ígtatáskori ellenmondást, kötlevelek s végrendelet teljesedésbe vételét, okozott kár megtérítését, számloltatást s számítást tárgyazók (szokás szerint). Ezekhez számlálhatni még azon tiszta adósság követelését is, melynek sem kamatja, sem tőkéje nem kéretett 32 esztendő alatt, de csak a mennyiben az, ezen idő eltelése után, nem eshetik meg az 1791: 136 ideiglenes cikkben szabályozott módon, hanem csak rendes rövid per utján; valamint a pereknek kegyelemmeli perujítás melletti megelevenítését, annak meg-

jegyzése mellett csakugyan, hogy különös jog fentartás (specialis retractatio) segédelmével a 32 év eltéleése után is megtörténhetik.

b) Vannak olyan perek, melyeket bármikor is indíthatni az időmulás ellent nem állhatván. Ilyenek általában azon perek, melyeknek tárgya ki van az időmulás alól véve s névszerint: a fiscalítások visszszakövetelését (A. C. 2. R. 8. Cz.), zálogba adott jószág kiváltását (H. K. 1. R. 82. cz.), leányi negyed és hitbér fizetését (H. K. 1. R. 78. cz.), osztályt (H. K. 1. R. 45. cz.), osztályigazítást s új osztályt (H. K. 1. R. 46. cz.), határvonalok kijáratását s igazíttatását (H. K. 1. R. 85. cz.) tárgyzók.

c) Vannak olyan perek is, melyeket csak azon esetben kezdhetni meg akármikor, ha a tárgyak iránti jog ellenmondás s illetőleg tiltakozás vagy perkezdés által fentartatott ügy, hogy azokra nézve nem jöhetett közbe időmulás. Ilyenek az elidegenített ősi jószágok visszaszerezését tárgyzó perek (H. K. 1. R. 79. cz. 2. §.; 3. R. 15. cz. 1. §.)

547. §.

b) Az időmulásról mint ügydöntő kifogásról.

Az időmulás ügydöntő kifogás gyanánt akkor használ-tathatik, midőn az időmulásnál fogva tulajdonossá vált birtokos, a jószág volt tulajdonosa s illetőleg annak örökösei ellen, magát azzal védheti, hogy a volt tulajdonosnak a követelt jószág iránti joga elenyészvén az időmulás közbejöttével, elenyészett egyszersmind követelésének alapja is. Bébizonyosulván az időmulásnak közbejövetele s azáltal világosságra jöven az is, hogy a felperesnek a követelt tárgy iránti minden joga elenyészett, hogy perének többé meg sem eleveníthetőleg kell leszállítani annyival bizonyosabb, mennyivel kétségtelenebb az, hogy jogalap nélkül pert nem kezdhetni. Kivétetik csakugyan azon eset, a midőn a felperes perének leszállítása után oly adatok birtokába jutott, melyekkel bé tudja bizonyítani, hogy a birtoklás folytonosságának megtörtént háborításánál fogva nem jöhetett közbe időmulás; attól ugyanis nem rekesztethetik el, hogy ezen adatokat kegyelemmel perújítás segédelmével megelevenítendő perében használhassa; követelésének jogalapja helyre levén állítva az időmulásczíme alatt tett kifogás megezőfólása által.

Egyébiránt ovatosan kell az időmulást kifogás gyanánt használni, s azzal csak azon esetben kell élni, midőn a per védelmének minden más eszközei felhasználtattak. Ezen kifogással élésnek ugyanis valódi értelme az, hogy az alperes elismeri ugyan azt, hogy a felperesnek volt joga a követelt tárgyiránt, de azt állítja, hogy az, az időmulás közbejöttével elenyészett. Ha tehát a felperes bébizonyítja, hogy időmulás nem jött közbe, az alperes nem tagadhatja többé a felperesnek már elismert jogát, s következésképen elmarasztaltathatik úgy, mint a ki elismerte a felperesi kereset igazságát.

MÁSODIK FEJEZET.

A per tárgyalásáról.

548. §.

Általában.

Pertárgyalásnak nevezhetni általában, annak mindazon kellékekkel ellátását, melyek megkivántatnak mind arra, hogy ítélet alá terjeszthessék, mind arra, hogy abban érvényes ítélet mondathassék. Mivel pedig a per, kezdetétől fogva ítélet alá bocsátatásáig, az ügyvéd, ítélet alá bocsátatása után pedig az ítélet kimondatásáig a bíró által tárgyalatik: a per tárgyalásának általános képzete alatt érthetni annak mind ügyvédi, mind birói kezelését.

ELSŐ CZIKK.

A per ügyvédi kezeléséről.

549. §.

Az ügyvédi kezelés nemeiről.

A per ügyvédi kezelése áll a perhez tartozó kérdések előadásában, azoknak bizonyítványokkal s azokból merített okoskodással támogatásában, az ellenfél bizonyítványai s okoskodásai czáfolásában. Megeshetik ez

1) élő szóval úgy t. i. hogy mind a felperesi kereset és az azt támogató erősségek, mind az alperesi védelem s az azt támogató ellenerősségek az illető ügyvédek által a törvényszék színe előtt élő szóval adatnak elő. Ezen szó-

beli eljárásnak ma csupán azon perekben van helye, melyek széktörésért, vagy az országgyűlés és királyi tábla tagjai megsértéseért indíttatnak, s melyek ennél fogva szóbeli pereknek neveztetnek (processus verbales),

2) írásban, úgy t. i. hogy mind a felperesi kereset és az azt támogató erősségek, mind az alperesi védelem és az azt támogató ellenerősségek az illető ügyvédek által írásban készíttetnek el, s csak akkor terjesztetnek a törvényszék elébe, midőn a peresfelek bévégezték az őket szabály szerint illető iratásokat. Így kezeltetnek minden perek a szóbelieken kívül.

550. §.

Az ügyvédi kezelés szabályairól.

Az ügyvédi kezelés szabályai e következők:

1) Megesvén a per kikiáltatása, a felperesi ügyvéd azonnal általadja az alperesi ügyvédnek a perfelvételt, s a per folyamatba indul a T. U. 42. §. szerint az által, hogy a peresfelek közötti vitatás megkezdetik.

2) A T. U. 42. §. azon rendeletét, mely szerint az ügyvédek tartoznának az ügyvédi szék színén irni feleleteiket, a szokás megváltoztatván, az ügyvédek hazavihetik magukkal az ügyvédszéken kezökhez vett pereket, de azokat kifogási állásukban három napnál tovább maguknál nem tarthatják az alperesi ügyvédek.

3) A per kifogási állásában — a bérekesztő iratás azt illetvén a ki ellen tétetett a kifogás — a felelgetések (allegaciones) duplicán tul nem terjesztethetnek, a T. U. 69. §. 5 p. szerint, a mit a szokás ugy magyarázott, hogy az alperes által megtett kifogást tárgyazó feleletére a felperesnek felelvén az alperes (replica), az iratásokat bérekeszti a felperes (duplica). Szokás szerint a per derekán felmerülő mellékes (incidens) kérdésekre nézve is ugyanannyi felelgetés illeti a peresfeleket; bérekesztő iratás azt illetvén, a melyik ellen tétetett az első iratás.

4) A per derekas állásábani felelgetések quadruplicán tul nem terjesztethetnek, az alperest illetvén a bérekesztő iratás a T. U. 43. §. szerint; a mit a szokás ugy magyarázott, hogy a felperesi követelést tárgyazó feleletére

az alperesnek felelvén a felperes (replica), ezt követi az alperesi (duplica), ezt ismét a felperesi (triplica) s ezt végre az alperesi bérekesztő (quadruplica) felelet.

5) A peresfeleket a per kifogási állásában csak két, derekas állásában pedig csak három iratás illetvén, hogy az utolsó feleletig szándékoson halasztott erősségek megczáfolhatásától az ellenfél el ne rekesztessék: kötelességök-ké tétetett az ügyvédeknek, hogy akár támogató, akár czáfoló minden erősségeiket iratásaik elején sorolják elő pontonként; rendbontás büntetésével (poena prævaricationis) lakolván, ha azokat utolsó feleletökig halasztanák, a T. U. 43. §. szerint.

6) A felelgetéseket röviden és úgy kell írni, hogy az állításokat támogató erősségek egyenként folyó számokkal jegyzett pontokban adassanak elő, s azokra a czáfolat hasonlóképpen megfelelő pontok alatt irassék a T. U. 44. §. szerint.

7) Midőn erősségül oklevelek használtatnak, azokat illetőleg meg kell határozni kelésök ideje és helye kijelölésével; ki kell továbbá tisztán fejezni, hogy azokból mi és mennyi intéztetik erősségül használtatni; és hogy azt a nagyobb kiterjedésű irományokban annál könnyebben lehessen megtalálni, ki kell fejezni a lap számát is s azon az idézett helyet csillagokkal is ki kell tüntetni, a T. U. 44. §. szerint.

8) Kötelesek az ügyvédek a feljebbviteli törvényszékek előtt álló perekből rövid kivonatokat készíteni s azokat a bíráknak ki is osztani a T. U. 57. §. szerint.

9) A kérdés alá vett tárgyaktól eltérégetés a felelgetésekben pirongatás, és ismétlés esetében rendbontás büntetésének terhe alatt tilalmas a T. U. 44. §. szerint.

10) Bévégezvéen az ügyvédek, a pernek akár kifogási, akár derekas állásában, az őket szabály szerint illethető felelgetéseket, kötelesek azt ítélet alá bocsátani; az ügyvédi szék elnökének tiszte levén a pert általvenni, s a törvényszéki elnöknek általadni, az előadó (referens) ítélőmester s illetőleg jegyző kezébe szolgáltatás végett, a T. U. 46. §. szerint; az ítélet alá bocsátott per többé a feleknek kérésökre sem adathatván ki, a T. U. 56. §. szerint, felelgetéseik tovább folytatása végett.

Az ügyvédi székéről.

Ügyvédi székek (dictatura) neveztetik az illető törvényszékek mellett hivataloskodó ügyvédek testületi egyesülete, melynek

1) főbb feladata, örködni a felett, hogy a perek ügyvédi kezelésében a törvényszerűség megtartassék, és a perek késleltetésére irányzott törekedéseknek eleje vétessék, a T. U. 187. §. szerint.

2) Elnöke (dictaturæ præses) az illető törvényszék elnöke által neveztetik ki felváltólag azon törvényszéki bírák közül, kik törvény- s pertanbeli jártasságuknak kitünőbb jeleit adták, s egyszersmind az illő tekintet s rend fentartására alkalmasok; a királyi táblánálí számfelletti bírák ilyen elnökökké csak azon esetben neveztetethetvén, midön a rendszerinti bírák közül, a perek ellátására szükséges tagok fogyatkozása miatt, nem neveztetethetnék, a T. U. 47. §. szerint.

3) Jegyzője a királyi tábla mellett egyik az elnöki s ítélőmesteri igtatók közül felváltólag; a kinevezett, ha betegség vagy más helyes ok által nem gátoltatik, az egész törvényszak alatt köteles levén vezetni a jegyzőkönyvet, a T. U. 39. §. szerint. Szokás szerint azonban mind a királyi tábla, mind más törvényszékek mellett, táblai s illetőleg megyei irnokok s ügyvédek is szoktak használtatni ezen jegyzőkönyv vezetésére, csupán a főkormányzék mellett levén rendes fizetéssel ellátott állandó jegyzője az ügyvédi székek.

4) Jegyzőkönyvébe naponkint bé kell igtattatni mindazoknak, mik ezen szék előtt tárgyalattak; a törvényszéki elnök kötelessége levén azt ottanottan megvizsgálni s a perek ügyvédi kezelésében észrevett hibákat a törvényszékkel együtt megigazíttatni, a T. U. 187. §. §. szerint. Ezen jegyzőkönyvbe igtatják bé névszerint: a meg nem jelent felperes elleni tiltakozást (T. U. 172. §.), valamint azt is szokás szerint, a midön az ügyvédek a pereket egymásnak általadják, vagy ítélet alá bocsátják; ugy szintén azt is, hogy ki és minemü kérelmet nyújtott legyen bé a törvényszékhez. A királyi tábla mellett külön jegyzőkönyv (submissionis protocollum) tartatik azon perek bírártása végett, melyek derekas állásban bocsátattak ítélet alá.

5) Az ügyvédi szék színeén történik meg a perek kikiáltatása (T. U. 42. §.), a törvényszékhez intézett kérelmek beadása (T. U. 59. §.), a terhelő ítéletek ellen használandó perorvoslatok bejelentése (T. U. 58. §.) és a királyi tábla mellett a másoltatandó okleveleknek szokás szerint kikiáltatása (1755: 3. cz.).

6) Az ügyvédi szék rendezést igénylő nyilvános üléseiben megjelenhetnek a perlekedő felek s mások is szokás szerint.

MÁSODIK CZIKK.

A perek birói kezeléséről

552. §.

általában.

A perek birói kezelése körébe tartozik a pereknek sorozása, bírálat alá vétele, ellátása s az azokban költ ítélet megállítása és kihirdetése.

553. §.

1.) A perek sorozásáról.

Eltöröltetvén a 1791: 50. cz. által a perek sorozatát tárgyzó minden visszaélések, ugy szintén a pereknek sorozatbeliekre és sorozaton kívüliekre (*causæ seriales et extra-seriales*) osztályozása, valamint a különös sorozat készítése is (*particularis seriei confectio*): a sorozatra (*series*) nézve a rendeltetett, hogy a perek csak akkor igtattassanak sorozatba, midőn természetök különbségéhez képest derekas állásukban bevégeztetvén a felelgetések (*in merito conclusa*), ítélet alá bocsáttattak, vagy az alsóbb törvényszékek elől feljebb-vitt perek a felsőbb törvényszék előtt bémutatattak (*exhibentur*); köteles levén a törvényszék a sorozott pereket azon renddel vennibirálat alá, melylyel egymás után a sorozatba igtattattak, a perlekedők személye tekintetbevételének nélkül, csupán azokat illethetvén az A. C. 4. R. 1. Cz. 45. cz. szerint elsőbbség, kiket a fejedelem maga dolgában el akarna küldeni.

Az idézett törvény ezen szavait: „*juxta diversam processuum naturam a secundo aut quarto termino causa quæpiam in merito conclusa et ju-*

dicio submissa fuerit“ a szokás úgy magyarázta, hogy a derekas védelem bévégeztetése előtt is, midőn a per elsőben, vagy valamely perorvoslat használása után derekasítélet alá bocsáttatik, mindannyiszor soroztatik. Ennélfogva a leg-
rövidebb perek egyszer, a rövidék kétszer és a hosszak háromszor soroztatnak szokás szerint. Az idézett törvény által továbbá el van törölve mindaz, a mi a táblai utasításban a sorozatról általában s névszerint a 26 §.— a 41. §-ig rendeltetik, valamint a 65. §. szerint addig használatban volt sorozat elleni kifogás is (*exceptio contra seriem*).

A királyi tábla ki szokta hirdetni mindenik törvényszak vége előtt nyolczadnappal, az ügyvédiszék színén, az azon törvényszak alatt derekas ítélet alá bocsátott perek sorozatát, még pedig külön a magán- és közkövetelésűeket, melyeknek a perek ítélet alá bocsátása napját kimutató jegyzőkönyvvel öszhangzólag kell készíttetni; a királyi tábla által egy per sem láttathatván el szokás szerint azon törvényszakon, melyen soroztatott. Az alsóbb törvényszékek előtti perekre nézve ilyen sorozat nem szokott készíttetni, s a perek sorozatukra való tekintet nélkül azon törvényszakon is elláttatnak, melyen ítélet alá bocsáttattak.

554. §.

2.) A perek bírálat alá vétetéséről.

A perek bírálat alá vétetésének szabályai ezek:

1) A perek vizsgálat alá vétele csupán törvényszaki időben s akkor is csak a délelőtti rendes órákon eshetik meg, egyéb törvényszéki eljárások a délutáni vagy más rendkívül tartandó ülésekben is megtörténhetvén a T. U. 6. §. szerint. Hogy a törvényszakok első napjain a törvényszékek foglalatosság nélkül ne vesztegeljenek addig, míg az ügyvédi kezelés alatt levő perek ítélet alá bocsáthatás végett elkészíttethetnének: kötelesek az ítélőmesterek s illetőleg a jegyzők, a törvényszüneti idő alatt úgy készülni, hogy a törvényszakok első napján már a perek bírálat alá vétele folyamatba indulhasson, a T. U. 55. §. szerint.

2) A perek bírálatának megkezdése feltételesítve van a törvényszék teljessége, vagy is azáltal, hogy a törvény vagy szokás által meghatározott számú bírák jelenlétében történjék. A törvényszék teljességére megkivántatik

a) a főkormányshéknél hét s a productionale forumnál 24 rendes tag jelenléte szokás szerint.

b) A királyi táblánál az elnökön kívül két ítélőmester és hét rendes bírónak, és így összesen 10 tagnak jelenléte; az elnök és ítélőmesterek rendes bírák, a rendes bírák pedig számfelettiak által helyettesíthetvén a T. U. 5 és 7. §. szerint.

c) A vármegyei, magyarvidéki és székelyszéki fu-, al- és derékszékeknél az elnökkel együtt hét rendszerinti tag jelenléte, az 1791: 96. 97. i. cz. szerint.

d) Az urbéri táblánál az elnökkel együtt öt bírónak jelenléte az 1847: 14. cz. szerint.

e) Az uri és harmadnapos törvényszékeknél az elnökkel együtt legalább hét bírónak jelenléte, az 1791: 94 és 95. i. cz. szerint.

f) A számitó és számoltató törvényszékeknél, valamint az osztóztatóshéknél is az elnökkel együtt három bírónak jelenléte szokás szerint.

g) Az egyházi törvényszékeknél legalább hét rendes bíró jelenléte szokás szerint.

3) Mielőtt az ítélet alá bocsátott per bírálatához kezdene a törvényszék, azt le szokták küldeni az ügyvédszékre a végett, hogyha időközben a per békesség útján megszüntetett, vagy a perlekedő felekre nézve változás történt volna, az az illető ügyvéd által nyilvánítottassék (continuata). Ha semmi változás sem jött közbe, a felek ügyvédei csak annyit irnak folytatólag a perre, hogy azt újra ítélet alá bocsátják.

4) A kifogási állásában ítélet alá bocsátott pert töstént bírálat alá kell venni, mihelyt a netalán akkor tárgyalás alatt levő per bevégeztetik; a derekas állásában ítélet alá bocsátott per ellenben csak akkor vétethetik bírálat alá, midőn a szem előtt tartandó sorozat szerint bírálat alá kerül, a T. U. 48. §. szerint; hanemha az elítélendő kérdés csupán mellékes lenne, mely szokás szerint töstént bírálat alá vétethetik

555. §.

3) A perek ellátása módjáról.

A perek törvényszék általi ellátásának következő szabályok szerint kell megessni:

1) Köteles az eléadó felolvasatni a törvényszék előtt mindazt, a minek tudása által eszközöltethetik a per tárgya-
 vali megismerkedhetés, névszerint

a) azon perekből, melyek a törvényszék előtt kezdettek, akár kifogási, akár derekas állásban bocsáttattak legyen íté-
 let alá, fel kell olvasatni az ügyvédek felelgetéseit merőben
 (per extensum), valamint a bizonyítványok azon részeit is,
 melyekre a felek hivatkoztak, a már felolvasottak felolvas-
 tatása, bármelyik bíró kérésére, ismételtethetvén is, a T. U.
 49. §. szerint.

b) Azon perekből, melyek feljebbvitel útján jutottak a
 törvényszék elébe, fel kell olvasatni 1) a keresetleve-
 let, mellőzve annak nem lényeges részeit, hanemha kifo-
 gás alá vétettek volna; 2) a perfelvételt; 3) a kifo-
 gásokra költ ítéleteket, az eléadó szóval terjesztvén
 elé a kifogásokat mentől rövidebben; 4) a perelvállalást s a
 derekas felelgetéseket, és ha ügyvédi meghívás vagy
 perujítás történt volna, azok közül inkább csak azokat, me-
 lyek ezen perorvoslatok alkalmaztatása után irattak, valamint
 a felek bizonyítványait is, a mennyiben azokra hivat-
 kozás történt; 5) a derekas ítéleteket; 6) a felek-
 nek a feljebbviteli törvényszék előtt tett ira-
 tásait, a T. U. 57. §. szerint.

2) Bévégeztetvén a közlöttek felolvasatása, az eléadó-
 nak (a ki tartozik a T. U. 54 és 206 §. szerint a perrel
 bővebb megismerkedhetés végett abból rövid kivonatot ké-
 szíteni, azt mással nem készíttethetvén) tiszte a per rövid
 foglatját szóval ismételni, és kijelölni egyszersmind az íté-
 let tárgyául szolgáló kérdést is (status quaestionis), szabad-
 ságában állván kinekinek a bírák közül az iránti észre-
 vételeit illő mérsékléssel megtenni, a T. U. 50. §. szerint.
 Azon esetben pedig, midőn az eléadó által kitűzött kérdés
 felett kétség támasztatott, a törvényszéki elnök kötelessége
 azt mentől rövidebb vitatás alá bocsátani, s a bírák szózata
 többsége szerint állíttatni meg az eldöntendő kérdést a T. U.
 51. §. szerint.

3) Megállíttatván az eldöntendő kérdés, előbb az elé-
 adónak kell nyilvánítani az iránti véleményét, mely ha el-
 fogadtatik, határozottá válik; ellenkező esetben pedig vitatás
 alá bocsáttatván, miután a bírák közül mindenik eléadta illő

mérséklettséggel s mentől nagyobb tisztasággal, okokkal támogatandó véleményét, s miután a felmerült vélemények erősségei az elnök helyes tappintatu ítélete szerint eléggé felfejtettek, a szózatok beszédéséhez kell kezdeni a T. U. 52. §. szerint.

4) A szózatolásban első az előadó, utána következik a döntő szózattal bíró ülnökök közül az utolsó s ugy tovább felfelé az elnökig, a ki a szózatolásban utolsó a T. U. 8. §. szerint. A királyi táblánál szózatot kell kérni a csupán véleményező szózattal (votum consultativum) bíró számfeletti ülnököktől is, annak megtudhatása végett, hogy mennyire fogták legyen fel a per tárgyát, s minő ügyességgel bírnak a szózatadásban a T. U. 186. §. szerint.

5) A törvényszék határozatának tartatik azon vélemény, melyet a szózatok többsége pártolt, a T. U. 52. §. szerint; azon esetben pedig, midőn a különböző vélemények pártolónak száma egyenlő volna, azon vélemény válik határozattá, melyet az elnök pártolt a T. U. 8. §. szerint, az előadó kötelessége lévén a törvényszék határozatából ítéletet (deliberatum) szerkeszteni.

556. §.

4.) A perekben költ ítéletekről s azok kihirdetéséről.

A törvényszéki határozattal megegyezőleg szerkeztetni kellett ítéletekre nézve megjegyzendő, hogy

1) tárgyukhoz képest különbfélék lehetnek, u. m.

a) kifogásiak a T. U. 53. §. szerint, melynek a törvényszék, felperesség s perfolyam ellen tett kifogásokat elhatározók;

b) közbeszólók (interlocutoria sententia), melynek a párkérést, szavatos elállítást, közös tanuvallatást, eskületételt, alperesi meg nem jelenést s más ezekhez hasonlókat tárgyazók a T. U. 178. §. 3. p. szerint;

c) derekasok, melyek a per tárgyát közvetlenül érdeklík ugyan, a vesztfél által azonban az első törvényszék előtt még orvosoltathatnak a T. U. 150. §. szerint;

d) pert végzők (finalis v. definitiva sententia), melyek ellen az első törvényszék előtt semminemü perorvoslatot sem használhatni a T. U. 178 §. 3. p. szerint, azok ki-

hirdettetésök után végrehajthatók, vagy csak a felsőbb törvényszék előtt orvosoltathatók levén;

e) visszautasítók (rejectoria sententia), melyekben az alsóbb törvényszékek előtt ejtett hibák kiigazítása végett, a per visszautasítottatik a felsőbb törvényszék által.

2) Ezen ítéletek szerkesztésében arra kell főleg ügyelni, hogy azokban a bíró méltóságához illőleg párosítsassék a rövidség tisztasággal, és hogy a döntő okok (a T. U. 53 és 207. §. szerint még a kifogási ítéletekben is) a felelgetések s bizonyítványok hosszadalmas ismétlésének teljes kikerülésével, röviden soroltassanak elő; kivált a kifogási ítéleteknek az eladás bévégzése után még ugyanazon ülés alatt feltétetni, s a derekas ítéletekben még annak is pontosan kifejeztetni kellett, hogy a per állásához képest minő menedékekkel nem gátoltathatik azoknak végrehajtása a T. U. 53. 207. 155. §. szerint.

3) Az eladó által feltett szerkezetnek fel kell olvastatni a törvényszék előtt, az addig ki nem adathatván a II. Ulászló 4. V. 11. cz. szerint, míg helyben nem hagyatott; helybenhagyatás után pedig még ugyanazon ülés alatt ki kell hirdettetni, a T. U. 58. §. szerint, a mi az a végett a törvényszék teremébe hivatni szokott ügyvédi szék és az ilyen nyilvánosnak nevezhető ülésben megjelenhető hallgatóság előtt történik meg; a személyes megjelenésre idézett alperesnek és az egyházi törvényszékeken házassági ügyekben hozott ítélet kihirdetésekor mindkét perlekedő félnek is személyesen jelen lenni kellett, szokás szerint.

4) Kihirdettétvén az ítélet, kiküldetik az ügyvédi székre a per, azért hogy állásához képest vagy tovább folytattassék, vagy a vesztőfél által az ötöt terhelő ítélet elleni menedék bejelentése megtörténhessék, a T. U. 58. §. szerint.

HARMADIK FEJEZET.

A per orvoslásról.

557. §.

A per orvoslás eszközeiről s nemeiről.

Megtörténhető levén az, hogy a perlekedő felek közül valamelyik akár maga, akár ügyvéde vagy a bíró hibája miatt még azon esetben is elveszthesse perét, midőn igazsága

kétség feletti: gondoskodni kívánt törvényhozásunk, az igazság kiszolgáltatása végett olyan eszközökről, melyek segédelmével a jog sérelmére elvesztett per orvosoltathassék. A perosvoslás ezen eszközei neveztetnek menedékeknek (remedia juridica), melyeket oszthatni

1) rendeltetésükhöz képest olyanokra, melyek segédelmével orvosoltathatik

a) a perlekedő felek által elkövetett hiba, melynek a bétiltás (prohibita), egyszerű eltiltás (simplex inhibitio), kibocsátás (exmissio), perujítás (novum), ellenállás (repulsio);

b) a bíró hibája, melynek a feljebbvitel (appellatio) és a folyamodás (recursus);

c) az ügyvéd hibája, melyen az ügyvédi meghívás (procuratoris revocatio);

2) a perlekedő személyekhez képest, a mennyiben némelyeket használhat

a) csak az alperes, melynek a bétiltás, bétiltással perujítás (novum inhibitionale), egyszerű eltiltás, kibocsáttatás és az ellenállás;

b) mind a fel- mind az alperes, melynek az egyszerű perujítás (novum simplex), feljebbvitel leghagyásával perujítás (novum cedendo appellationi), kegyelemmeli perujítás (novum gratiosum), feljebbvitel, folyamodás és az ügyvédi meghívás;

3) hatásukhoz képest, a mennyiben azok közül némelyek alkalmazása által a per vége felé közelítettik, melyek ennél fogva pert léptető menedékeknek (gradualia remedia) neveztetnek; mások használása által ellenben a per ugyanazon állásban marad, s csak annyiban változik, hogy a per azon állásában kimondott ítéletet vagy helybenhagyó, vagy módosító, vagy merőben megváltoztató más ítélet kél a nélkül, hogy a perben törvény szerint még használható menedékek száma azáltal kevesítettett, s következőleg a per végét megközelítő lépés tétetett volna, melyek ennél fogva pert nem léptető menedékeknek (remedia non gradualia) neveztetnek. Ezen értelemben

a) pertléptető menedékek: a kibocsáttatás, perujítás és az ellenállás, melyeket csak az első törvényszék előtt s ugyanazon perben csupán egyszer és ugy

lehet használni, hogy a pernek azok valamelyikének alkalmazása által felfüggesztett folyama más törvényszakon, de ugyancsak az első törvényszék előtt indul meg. A hosszú perekben mind a hármat, a rövidekben csak egyiket a három közül, a legrövidebb perekben pedig egyiket sem használhatni.

b) Pert nem léptető menedékek: a bétiltás, egyszerű eltiltás, ügyvédi meghívás, folyamodás és a feljebbvitel, melyeket mind az első, mind a feljebbviteli törvényszékek előtt használhatni még pedig úgy, hogy az azok segedelmével felfüggesztett per folyamatba, azon törvényszék előtt, a hol használtattak, ugyanazon törvényszakon, más törvényszakon pedig csak feljebbviteli törvényszék előtt indul. Ezen menedékek, kivéve a bé- és eltiltást, ugyanazon akár hosszú, akár rövid, akár legrövidebb perekben többször is ismételtethetnek.

4) a per állásához képest, a mennyiben azok közül némelyek használhatnak

a) a pernek csak kifogási állásában, milyenek: a bétiltás, egyszerű eltiltás és a bétiltássali perujítás. Ezen menedékek az alperest, meg nem jelenéseért, a felperes teljes keresetén marasztaló s annál fogva derekas ítélet ellen használtatnak ugyan; de mivel az ezen menedékek segedelmével perének védelmezéséhez jutott alperes jogosítva van, a T. U. 121, 153 és 154. §§. szerint, a törvényszék, felperes és perfolyam elleni kifogások megtételére, azokat méltán nevezhetni a per kifogási állásában használható menedékeknek;

b) a pernek csak derekas állásában, milyenek: a kibocsáttatás, egyszerű s a feljebbvitel lehagyásával perujítás, ellenállás és a feljebbvitel is a felperességet leszállító kifogási ítélet egyetlen esetén kívül;

c) a pernek mind kifogási, mind derekas állásában, milyenek: az ügyvédi meghívás és a folyamodás.

A perorvosló minden menedékek hatásuk szerinti osztályzat szerint szoktak ugyan tárgyalatni; mivel azonban ezen osztályzatnak semmi nyomára sem találhatni törvénytarunkban, és mivel a pertléptető és nemléptető me-

nedékeknek értelmezése felett különbözőbbek a nézetek, mintsem hogy azokat megegyeztetni lehetne, czélirányosabb a menedékeket a per állásához képesti osztályzatuk szerint tárgyalni annyival is inkább, mivel azt a menedékek alkalmazása módját szabályozó törvényekre is alapíthatni, és a pertan azon rendszerének, melyben a per kifogási és derekas állása külön tárgyalatott, megfelelőbb.

ELSŐ CZIKK.

A per kifogási állásában használható menedékekről.

558. §.

I.) A bétiltás menedékéről.

Bétiltásnak azon menedék nevezetik, melynek segedelmével a meg nem jelenéseért elmarasztalt alperes ellen költ s ki is hirdetett ítéletnek végrehajtás végetti kiadása gátoltatik. Ezen menedék alkalmazásának szabályai:

1) Használtathatik a rövid és legrövidebb perekben egyszer díjmentesen, de csak azon törvényszéki ülés bévégeztetése előtt, mely alatt az elmarasztaló ítélet költ; annak más akárki és nem az alperes (vagy ügyvéde) által kellettven bejelentetni s szokás szerint az ítélet alá iratni is; mert ha azt maga a törvényszék helyén jelenlevő alperes (vagy ügyvéde) használná, méltatlanság büntetése (poena indebitae) alá esik a T. U. 95 és 97. §. szerint.

2) Használtathatik a hoszszu perekben kétszer: először t. i. az ítélet kelése napján ugy, mint fenebb közöltetett és díjmentesen; másodversen pedig bármikor is 6 mft. díj letétele mellett a T. U. 96. §. szerint, azt az ítélet kelése napján a törvényszéki ülés bévégeztetése után megérkezett alperes maga is bejelentethetven s a mellett ügyvédi meghívással élve újabb erősségeit s védokait is eléadhatván a T. U. 100. §. szerint. A díjjal járó bétiltásnak használata már nincs gyakorlatban.

3) Ezen menedék segedelmével a perfolyam csak három napig függesztetik fel, annak a negyedik napon tovább folytatattatni kellettven a T. U. 98. §. szerint. Ezen menedék ennél fogva a törvényszék három utolsó napján nem használthatik sem a rövid (A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz.), sem a hoszszu (T. U. 155. §. 3. p.) perekben, és az A. C. 4. R. 1. Cz. 21. cz.

azon rendelkezése, hogy a bétiltás oka a közelebbi széken adasék elő, § méltán tartathatik azon elmúlt idők körülményeihez alkalmazottnak, midőn az A. C. 4. R. 1. Cz. 27. cikkéből láthatólag, csak két vagy három napig tartattak a törvényszékek ülései.

4) A negyedik napon megjelent alperes lehető kifogásait megteheti mind a rövid, mind a hosszú perekben, a T. U. 153 és 154. §. szerint.

5) Midőn a per díjmentes bétiltás használása után folytatatik tovább, az alperes nem tartozik okát adni a bétiltásnak, a T. U. 99. §. szerint.

6) A negyedik napon meg nem jelent alperes használhatja még az eltiltással perújítást is a T. U. 153. 154. §. 1. p. szerint.

7) Nincs helye ezen menedéknek, ha az alperes megérkezett azon ülés alatt, mikor az ítélet költ, valamint akkor sincs helye díjmentes bétiltásnak, midőn a törvényszék ülése bévégeztetése után, de az ítélet kelése napján érkezik meg az alperes; hanem mind a két esetben bójelentetvén az alperes megérkezése (supervenientia), az ügy más nap újra felvételhetik a T. U. 97. §. szerint.

9) Ezen menedék nem rekeszti ki a perújítás menedékének is használhatását, az A. C. 4. R. 21 és 27. cz. szerint.

559. §.

II.) Az egyszerű eltiltásról.

Egyszerű eltiltásnak nevezetik azon menedék, melynek segédelmével a meg nem jelenésért elmarasztalt alperes mind a törvényszéket az ítélet kiadásától, mind a felperest annak kivételétől eltilthatja. Ezen menedék szabályai:

1) A perlekedő felek felelgetései következtében költ ítélet ellen nem használhatatik s ha használnának is, nem akaszthatja meg a végrehajtást a T. U. 102. §. szerint.

2) A kötlevel s törvényczikk szerinti végrehajtást sem akadályozhatni meg ilyen eltiltással a T. U. 101. §. szerint.

3) Fejedelmi tiltó parancs (mandatum inhibitionale simplex) mellett használhatatik; kötelezőgökké van azonban téve a pécsettartó személyeknek, hogy a fenebbi pontokban érdekelt esetekben ne adjanak tiltó parancsot s ha adnának is, azáltal a végrehajtók nem kényszeríthetnek eljárásuk

félbenhagyására, s ha azt mindamellett is félbenhagynák, a szabályellenesen használt eltiltás ellenállásnak tekintetik, és a tiltás okának előadására bizonyosítandó alperes az ellenállás szokott díja fizetésére szorítottatik, a T. U. 101. §. szerint.

4) Ezen menedék, a T. U. 102. §. szerint összekötöttvén a perujítás menedékével, már külön csak magára nem használtatik; azon egyszerű bétiltás, mely a székelyföldi osztályra (A. C. 4. R. 14. Cz. 3. cz.) s némely városokban a tiszta adósság felvételére intézett végrehajtások ellen még most is használtatni szokott, a kérdés alatti menedék nemének nem tartathatván, midőn az rendeltetése szerint csupán az alperest meg nem jelenéseért elmarasztaló ítélet ellen használtathatik.

560. §.

III.) Az eltiltássali perujításról.

Az eltiltássali perujítás is olyan menedék, melyet a meg nem jelenéseért elmarasztalt alperes használhat a T. U. 119. §. czerint, azt a felperes soha sem használhatván a T. U. 123. §. szerint. Az egyszerű eltiltás fenebb közlött s a T. U. 102. §. szerint ezen menedékekkel is közös szabályain kívül, ezen menedéknek szabályai még e következők:

1) Ezen menedék csupán azon alperest illetvén, a ki meg nem jelenéseért marasztaltatott el, ha ezt azon alperes használná, a ki az ítélet kihirdetésekor jelen volt, vagy a törvényszék helyén láttatott, vagy az ítélet kimondatása előtt akár személyesen, akár ügyvéde által más per folytatásában résztvett, perpatvar büntetésével sujtoltatik az A. C. 4. R. 1. Cz. 14. cz., T. U. 119. §. szerint.

2) Az alperesnek az ezen menedékekkel élhetés végett fejedelmi parancsot kell váltani (mandatum novi cum inhibitione) a peeséttartó személyektől a T. U. 122. §. szerint, s azzal eltilthatja akár a törvényszéket az ítélet kiadásától, akár ellenfelét az ítélet kivételétől, akár a végrehajtókat az ítélet végrehajtásától, vagy ha az ítélet végrehajtatott volna, tudomásító levelök kiadásától, a H. K. 2. R. 77. cz. 9. §.; A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz.; T. U. 120. §. szerint; ezek kötelesek levén az elfoglalt vagyont is visszaadni az alperesnek, ha a végrehajtás bévégeztetése napjától bészárólag számítandó 15 nap alatt előttök a fejedelmi eltiltó parancs bé-

mutattatott, a T. U. 124. §. szerint. Ennélfogva bármikor történjék is meg az ítélet végrehajtása, annak bévégeztetése napjától számítandó 15 nap alatt ezen menedéknek hasznát veheti az alperes, a 60 nap eltelése után néáltalán érvénytelenné vált fejedelmi parancs helyett mindannyiszor más adathatván ki.

3) Az ezen menedéket használt alperes köteles ellenfelét a felől bizonyosítás útján értesíteni s egyszersmind az értesítés után következő első törvényszakon ügyét ezen menedék mellett folytatni is, patvar büntetésének terhe alatt, a T. U. 120. §. szerint; az ellenfél értesítése a végrehajtók által is megtörténhetvén a T. U. 125 §. szerint.

4) Ha a felperesnek nem volna jószága azon törvényhatóságban, melyben a végrehajtást létesíteni akarja, megeshetik mind a végrehajtástóli eltiltatása, mind a menedék használata felőli értesítettése a végrehajtók által úgy, hogy ezek akár magát a felperest személyesen, akár azon emberét, a ki által az ítéletet hozzájuk végrehajtás végett küldötte, innepélyesen eltiltják s egyszersmind illetőleg értesítik is, az A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz. szerint.

5) Az ezen menedék használata után megjelent alperes lehető kifogásait a törvényszék, felperesség és perfolyam ellen megteheti mind a rövid (A. C. 4. R. 1. Cz. 21. cz.; T. U. 121. 153. §.) mind a hosszú (T. U. 154. §. 2. p.) perekben.

6) Az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cikkéből következtethetőleg, az ezen menedéket használt azon alperesnek, a ki személyes megjelenésre volt idézve, a következő első törvényszakon személyesen kell megjelenni, vagy az idézett törvény 15-k cikke értelmében, a törvényszék elébe kell terjeszteni meg nem jelenhetését igazoló okait.

7) Ha az alperes rövid perben használta ezen menedéket, kibocsáttatást nem nyerhet sem bizonyítványok szerezhetése, sem szavatos előállithatása végett, az A. C. 4. R. 1. Cz. 21. 24. cz. T. U. 121. §. szerint, s ellenállás menedékével sem élhet a T. U. 153. §. 2. p. szerint; viszont ha az alperes rövid perben már élt kibocsáttatás menedékével, ezen menedéket nem használhatja, kötelesek lévén ezen esetben a pecséttartó személyek tőle az eltiltó fejedelmi parancsot megtagadni a T. U. 122. §. szerint.

8) Ha az alperes hosszu perben használta ezen menedéket, azután még mind a kibocsáttatás, mind az ellenállás menedékeit használhatja a T. U. 154. §. 1 és 3. p. szerint.

9) Van egy eset, midőn ezen menedéket a per derekán is, azaz ugy használhatni, hogy a mellett a kifogásokat a törvényszék, a felperesség s perfolyam ellen nem lehet megtenni, midőn t. i. a hosszu perbeni felelgetések következtében költ derekas ítélet végrehajtását az alperes ellenállással akadályoztatván meg, annak okadására nem jelenik meg, s a helybehagyatott előbbi ítélet végrehajtása rendeltetik; ezen ítélet ellen eltiltással perujítás menedéke használható, a T. U. 154. §. 3. p. szerint.

MÁSODIK CZIKK.

A pernek csak derekas állásában használható menedékekről.

561. §.

I.) A kibocsáttatásról.

Kibocsáttatásnak nevezetik azon, szabály szerint, az alperest illető menedék, melynek segedelmével időt nyer arra, hogy védelme eszközeiről gondoskodhassék. Ezen menedék szabályai:

1) Nem nyerhet az alperes kibocsáttatást, mig a pert illőleg el nem vállalja, a T. U. 77. §. szerint.

Kibocsáttatást kérhetni s nyerhetni is mindazon perekben, melyekből ezen menedék nincs kirekesztve, a közelebbi, vagy ha az ügy természete több időt igényelne, a törvényszék ítéletében kijelölendő törvényszakig, a T. U. 78. §. szerint, az alatt a per folyama felfüggesztetvén.

3) Az alperes kibocsáttatást kérhet és nyerhet

a) bizonyítványok szerezhetése végett (exmissio ad probandum), az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz.; és T. U. 78. §. szerint; melynek nincs helye, midőn a bűnös tetten találtatott, vagy az alperes elismerte a felperes keresetét, a T. U. 78. §. szerint. A helvét vallástételt követők házassági s névszerint való pereiben az alperes csupán kibocsáttatás mellett tétethet tanuvallatást a H. t. 287. §. szerint.

b) Szavatos előállítása végett (exmissio ad evictorem statuendum) az A. C. 4. R. 26. Cz., és a T. U. 78. §. szerint.

4) Nem nyerhetni kibocsáttatást azon perekben, melyekből azt a törvény kirekesztette, p. o. a rövid perben, ha már az ellenállás menedéke használtatott a T. U. 153. §. 2. p. szerint, vagy az eltiltássali perujítás menedéke alkalmaztatva volt; hanemha a felek a felett megegyeztek volna, a T. U. 78. §. szerint. A rövid perekben akkor sincs helye a kibocsáttatásnak, ha az alperes már akár az egyszerű, akár a feljebbvitel lehagyásával perujítás menedékével élt volna, a T. U. 153. §. szerint.

5) Ezen menedék ugyanazon perben nem ismételtethetik, az ezen menedék segédelmével előállított szavatos a hosszú perben sem nyerhetvén kibocsáttatást bizonyítványok szerzése végett, a T. U. 155. §. 2. p. szerint.

6) Van egy eset, melyben a felperes is nyerhet kibocsáttatást bizonyítvány szerzése végett, midőn t. i. az árulók elleni vád illőleg bém bizonyítva nem volna; az ügynek mindamellett is ugyanazon országgyűlésen, mely előtt a per kezdetett, elláttatni kellett, az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint. A helvét vallástételt követők egyházi válóperekben a felperes tanuvallatást csupán kibocsáttatás segédelmével tétethet, a H. t. 287. §. 2. p. szerint.

7.) Eltelve a törvényszék ítéletében kitűzött határidő, az addig függőben állott per ismét folyamatba indul az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz. szerint; és ha az akár bizonyítás, akár szavatos előállítása végett kibocsáttatott alperes maga idejében meg nem jelennék, a felperes bizonyítványai szerint ítélet hozatik, és az alperes a felperes költségeinek megtérítésére is szoríttatik a T. U. 153. §. 2. p. szerint.

562. §.

II.) A perujításról általában.

Perujításnak (novum) neveztetik azon menedék, melynek segédelmével az elmarasztalt peresfél pere fogatkozásait kipótolhatja, hibáit orvosolhatja s ellen nem állhatván a törvényszék által kimondott ítélet, perében újabb felelgetéseket, kifogásokat, ellenvetéseket tehet, még nem használt okleveleit beadhatja, egy szóval mindazt megteheti, a mit joga védelmére s ügye támogatására szükségesnek ítél,

a H. K. 2. R. 77. cz. k. §. szerint. Ezen menedék általános szabályai:

1) Nem használtathatik a végítélet végrehajtása előtt azon legrövidebb perekben, melyekből akár törvény, akár a felek egyezménye által minden menedékek kirekesztettek; használtathatik ellenben a rövid és hoszszu perekben az alább előadandó módon, a T. U. 116. §. szerint.

2) A fiscus kiváltságos ügyeiben, melynek a kihalás kihirdetése következtében és a tiszta fiscalitások kiváltása s visszaszerezése végett indított perek (causæ publicationum, quindenales et penes CC. edictum 27-um agitandæ), ezen menedék nem használtathatik a végítélet teljesedésbevételé előtt, a T. U. 117. §. szerint; használtathatik ellenben a fiscus azon nem kiváltságos pereiben, melyeket az A. C. 2. R. 8. Cz. 5. czikke rendelkezéséből a magán perlekedők között divatozó módon tartozik folytatni a fiscus is, a T. U. 118. §. szerint.

3) Az ezen menedéket használó fél köteles ujítani, azaz újabb okokat s erősségeket felhozni, melyek ellen kikelhet ellenfele; de maga az ezen menedéket használó fél az ítélet előtti felelgetések czáfolgatásába nem bocsátkozhatik, az A. C. 4. R. 1. Cz. 21. cz. szerint.

4) Ezen menedéknek négy neme van, u. m. eltiltással, egyszerű, feljebbvitel leghagyásával és kegyelemmeli perujítás, a T. U. 114. §. szerint, melyekre nézve megjegyzendő, hogy

a) a három első a végítélet teljesedésbevételé előtt vagyis birtokon belől (intra dominium) használtathatik, az utolsó pedig csak birtokon kívül (extra dominium), azaz, miután a végítélet végrehajtatott, a T. U. 114. §. szerint.

b) A birtokon belől használható perujítás bármelyik nével a feljebbvitel menedékének használása előtt kell élni, mert a feljebbviteli törvényszék előtt is elmarasztalt fél, az elmulasztott perujítással élni végett perét többé nem viheti vissza az első törvényszékre, habár meg is engedné a per természete ezen menedék használhatóságát, az A. C. 4. R. 1. Cz. 20 és 22. cz. szerint.

c) Ezen menedéket birtokon belől csak egyszer használhatni, s a ki p. o. eltiltással perujítást használt, sem egyszerű, sem feljebbvitel leghagyásával perujítást nem használhat, a T. U. 115. §. szerint.

d) Birtokon kívül használtathatik a kegyelemmeli perujítás, habár használtatott legyen is birtokon belől a más perujítási menedékek valamelyike, a T. U. 115. §. szerint.

e) Az eltiltássali perujítás mint a per kifogási szakában használható menedék, tárgyalva levén már a maga helyén, s a kegyelemmeli perujításnak oda kelletvén halasztatni, a hol a per megelevenítéséről leendő szó: mint csupán a per derekas állásában használhatók, az egyszerű és feljebbvitel leghagyásávali perujítás menedékei tárgyalhatnak, a T. U. 128. §. szerint.

563. §.

1.) Az egyszerű perujításról.

Az egyszerű perujítás szabályai:

1) A rövid perekben csak azon esetben használtathatik, ha azokban még sem a perujításnak más neve (T. U. 126. §.), sem kibocsáttatás (T. U. 127. §.), sem ellenállás (T. U. 153. §.) menedéke nem használtatott. Azonban a helvét vallástételt követők rövid természetű válópereiben, mind az al- mind a felperes csak kibocsáttatás mellett bizonyíthatván, ezen perujítási menedéket kibocsáttatás után is használhatják, a H. t. 287. §. 2. p. szerint.

2) A hosszú perekben is csak úgy lehet ezen menedéket alkalmazni, ha a perujításnak más neve még nem használtatott, a T. U. 115. 126. §. szerint.

3) Ezen menedéket csak a per derekas állásában használhatni, a T. U. 128. §. szerint, és a mellett a per kifogási szakába visszatérőleg, a netalán elmellőzött egyszerű kifogásokat még ügyvédi meghívás segédelmével sem lehet megtenni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 21. cz., T. U. 129. §. szerint.

4) A terhelő derekas ítélet kihirdetésekor, még pedig a törvényszéki ülés bévégeztetése előtt kell bėjelenteni, a T. U. 130. §. szerint; és mivel a per ujítása tudtára juthatott az ítélet kihirdetésekor akár személyesen, akár ügyvéde által jelen volt ellenfélnek, őtet a felől értesíteni nem kell, a T. U. 131. §. szerint.

5) Köteles az, a ki ezen menedéket bėjelentette, újabb okait s erősségeit a törvényszék elébe terjeszteni patvar büntetésének terhe alatt (T. U. 154. §. 2. p.), még pedig a legközelebbi törvényszakon, vagy más a törvényszék ítéletében

kütiözött időben, a T. U. 131. §. szerint. Jogositva van ugyan is a törvényszék, a menedék béjelentésekor egyszersmind kérelmileg előterjesztett okoknál fogva, a legközelebbin tul egy törvényszakot, sőt ha a kérelmes a hazán kívül laknék, vagy bizonyítványok szerzése végett külföldre menni kénytelenítették, legfenebb két törvényszakot is engedhetni időhaladék gyanánt; azon esetben, ha a per ezen menedék melletti folytatása alatt kivilágosodnék az időhaladék kérését támogatót okoknak színleltése, a kérelmes mint csalfa perlekedő, a megtérítendőket megtérítésén kívül, méltatlanság büntetésével is terheltetvén, a T. U. 132. §. szerint.

6) Az egyszerű perujítás menedékével csak az első törvényszéken, és a feljebbvitel menedékének használása előtt élhetni, a T. U. 133. §. szerint.

7) Ezen menedéket a felperes is használhatja, ha pere természeté megengedi a T. U. 134. §. szerint még azon esetben is, ha az alperes már élt volna a perujítás valamelyik nemével; a T. U. 115. §-ában csupán ugyanazon peres félre nézve tiltatván a perujítás menedékének birtokon belöli ismételt használása.

564. §.

2) A feljebbvitel leghagyásávali perujításról.

Feljebbvitel leghagyásávali perujítást akkor szokott használni a vesztőfél, midőn a feljebbvitel béjelentése után veszi észre, hogy ügye támogatására használható némely erősegeket felhozni elmulasztott, s ezen hibáját perujítási menedék segedelmével kívánja helyrehozni. Ezen menedék szabályai:

1) Annak, a ki ezen menedéket akarja használni, a feljebbvitel béjelentése napján kezdve 15 nap alatt, a törvényszék, vagy ha a már eloszlott volna, annak ítélőmestere, jegyzője vagy előadója előtt le kell mondani a feljebbvitelről s egyszersmind bé kell jelenteni a perujítást; az, a ki előtt a béjelentés történt, köteles levén mindezekről nemcsak bizonyítványt adni, hanem azokat a dolog igazolhatása végett fel is jegyezni a T. U. 137, 139. §. szerint, gyakorlatilag a perben.

2) Ezen menedék béjelentése felöl értesíttetni kell bizo-

nyosítás után az ellenfélnek is, még pedig a visszakapcsolt részekben 15, egybűt pedig 8 nappal az ezen menedék alkalmazása után következő legközelebbi törvényszak első napja előtt a T. U. 137. §. szerint, s ezenkívül

3) köteles az ezen menedéket béjelentő fél a legelső törvényszakon újabb erősségeit s bizonyítványait, perét folytatólag, előadni (novum prosequi) patvar büntetése s a kimondott ítéletnek semmiféle menedékek által többé fel nem függeszthető végrehajtása terhe alatt, a T. U. 138. 154. §. 2. p. szerint.

4) Ezen menedéket használhatni azon perekben és azon feltételek alatt, melyek feljebb az egyszerű perujításra nézve közöltettek a T. U. 136. §. szerint.

5) A felperes is használhatja ezen menedéket, ha a per természetete megszenvedi; de ha e mellett is vesztené, az alperes költségeit s a méltatlanság díját is tartozik fizetni a T. U. 141. §. szerint.

565. §.

A béjelentett perujítási menedéket használni elmulasztó félnek követeltetése módjáról.

Ha a perujítási menedéket béjelentő fél újabb erősségei s bizonyítványai (novi rationes) előadása végett, a törvény által meghatározott időben meg nem jelennék, az eltiltássali és feljebbvitel leghagyásávali perujítás eseteiben, az ellenfél értesítését bizonyító tudósítvány párja (e paribus certicatoriarum relatoriarum), az egyszerű perujítás esetében pedig a törvényszéki ítélet mellett kikiáltatván a T. U. 142. §. szerint, követeltethetik patvar büntetéséni elmarasztalás végett a T. U. 154. §. 2. p. szerint, mely büntetést az egyszerű s feljebbvitel leghagyásávali perujítás eseteire nézve a szokás méltatlanság büntetésére változtatott.

566. §.

III.) Az ellenállásról s alkalmazása módjáról.

Az ellenállást a H. K. 2. R. 73. cz. 1. §. ezen szavakkal határozza meg: „repulsio est partis in causa triumphantis, per alteram in causa succumbentem ab executione latae per judicem sen-

tentiae violenta quaedam propulsio," melyből eléggé világos, hogy az, a törvényszék által kimondott ítélet végrehajtásának tetleges gátlásában áll. A törvény maga is elismeri a H. K. 2. R. 75. cz. 11. §-ában láthatólag, hogy ez az ítélő hatalom tekintélyének számba sem vételével s megvetésével követtetik el, azt eltűrhetőnek azon okból nyilvánítván, mivel az által alkalom nyujtatik az alperesnek pere védelme közt ejtett hibái jóvátételére s netalán elő nem szerezhetett oklevelei beadhatására (6 és 10. §.), és gondoskodván egyszersmind az ellenállás módja meghatározása által arról is, hogy a bírói hatalom elleni szegülhetésre felhatalmazott jogvédelem közbátorságot háborító merénynyé ne fadjulhasson. Elégséges ugyanis ezen menedék alkalmazására, ha az ítélet végrehajtásának elpróbálása alkalmával akár egy kivont kardnak, felemelt pálczának vagy botnak előmutatása, akár emberek sokasága, fenyegetőzés vagy ijesztgetés által gátoltatik annak megkezdhetése, sőt az is elég bizonyosága annak, hogy ellenállás történt, ha a nyertes fél a kiített jószág birtokán kívül találta a H. K. 2. R. 74. cz. 6, 7, 12. §§. szerint. Azon alperes, a ki nem a leirt módon használná az ellenállás menedékét, hanem az a végre összecsesdített emberek csoportja segedelmével erőszakosan verné széljel a végrehajtókat; és viszont azon felperes is, a ki az alperes törvényszerűen nyilvánított ellenállását számba sem véve, erőhatalommal helyheztené magát a kiített jószág birtokába, a megnyert s illetőleg kiített jószág elvesztésével lakol a II. Ulászló 4. V. 19. cz. 2. 3. §. szerint.

567. §.

Az ellenállás menedékének szabályairól.

Az ellenállás menedékének szabályai:

1) A végrehajtással kezdetni szokott legrövidebb perekben a per kezdetén használtatván, azokban birtokon belől több menedéket aztán nem használhatni, hanemha a kibocsátást névszerint megengedné a törvény, a T. U. 103. 104. §. szerint.

2) A rendes rövid és hoszszu perekben csak a per végén (pertransitis cunctis causæ processibus: T. U. 103. 107. §.; post finalem conclusionem cujuslibet causæ, H. K. 2. R. 73. cz. 3. §.) és úgy használ-

tathatnék, hogy annak alkalmazása után az ítélet végrehajtása semmiféle menedékek által fel ne függesztethessék, a H. K. 2. R. 75. cz. 14. §. szerint. A gyakorlat azonban ezen szabálytól eltért, a mennyiben a hoszszu perekben ezen menedék a per kezdetén is használtathatik, p. o. az alperesi meg nem jelenésért költ és eltiltással perujitással fel nem függesztett ítélet végrehajtásának gátlására a T. U. 152. §. 2. p. 154. §. 2. p. szerint; még pedig úgy, hogy annak használása után, még kibocsáttatás és perujítás menedékei is használtathatnak, a T. U. 154. §. 2. p. szerint.

3) A rövid perekben ezen menedéknek csak akkor van helye, ha perujítás vagy kibocsáttatás menedéke abban még nem használtatott, a T. U. 105. 153. §. szerint.

4) A hoszszu perekben élni ezen menedékkel még akkor is, midőn a kibocsáttatás és a birtokon belőli perujítás valamelyike már elhasználtattak, a T. U. 106. 154. §. szerint.

5) Ezen menedéket az első törvényszék előtt kell használni (in partibus, id est coram foro primæ instantiæ), és ha az elmarasztalt alperes ezt használni elmulasztván ügyét feljebbvinné, ezen menedéket a feljebbiteli menedék elhasználása után csak azon esetben használhatja, midőn a végrehajtás az ítélet határain túl terjesztetett volna a T. U. 109. §. szerint. Csakugyan ha az első törvényszék előtt azért nem használtatott volna ezen menedék az alperes által, mivel nyertes levén, reá szüksége nem lehetett: azon esetben, midőn a feljebbiteli törvényszéken vesztene, és pere természetéhez s állásához képest ezen menedék használását igényelheti, a feljebbiteli törvényszék ítéletét le kell küldeni végrehajtás végett az első törvényszékre, hogy az alperes az ötöt illető ellenállási menedéket használhassa, a T. U. 110. §. szerint.

6) Annak, a ki ezen menedéket használta, ellenállása okainak előadása végett bizonyosítás utján idéztetni kell a H. K. 2. R. 75. cz. 11. §. szerint; még pedig a T. U. 111. §. szerint azon esetben, midőn az első és felsőbb törvényszék előtt is perét vesztett alperes azért élt volna ellenállással, mivel a végrehajtás az ítélet határain túl terjesztetett, azon törvényszék elébe, melyen az ítélet költ (szokás szerint többnyire a királyi tábla elébe, mivel a felsőbb törvényszékek ítéletei ítéletlelél (sententia) mellett szoktak végrehajtatni, melyek a

k. tábla előtt kelnek), ezáltal a kiírtak kézhezvétele nem gátoltathatván; más esetekben pedig az első törvényszék elébe, a T. U. 109 §. szerint.

7) Az ellenálló, mielőtt okai előadásához kezdene, köteles a C. C. 4. R. 6. Cz., T. U. 112. 113. §-aira alapított gyakorlat szerint, letenni az ellenállás díját az illető törvényszék előtt, a minek azonban a H. K. 2. R. 76. cz. 5. §. és az A. C. 3. R. 4. Cz. 4. cikke szerint csak akkor kellene megtörténni, midőn az ellenállás okai erőtleneknek ítéltettek a törvényszék által.

8) Az ellenállás díja egy arany márka, mely 72 m. forintot teszen s kétharmadrészben a törvényszéket, egyharmadrészben pedig a felperest illeti, a H. K. 2. R. 73. cz. 4. §. szerint. Ezen díj

a) az írt mennyiségben csak a királyi tábla előtt fizetetik; a magyarföldi derékszék előtt 36, alszék előtt 18, fuszék előtt 9; a székelyföldi derékszék előtt 25, alszék előtt 12 és $\frac{1}{2}$, a fuszék előtt 6 és $\frac{1}{4}$ mforintban fizettetvén szokás szerint;

b) csak egyszer fizetetik, bár több ellenállás történt legyen is ugyanazon perben a H. K. 2. R. 74. cz. 9. §. szerint, és bár többször próbáltatott is el az ellenállással mindannyiszor meggátolt végrehajtás oly ügyben, melyben egy végrehajtással is bé lehetett volna érni, a C. C. 4. R. 6. Cz. szerint;

c) visszaadatik az alperesnek, ha ellenállásának helyes okát adja a T. U. 112. 174. §. szerint, melynek e következők:

aa) az idéztetés nélküli elmarasztaltatás a H. K. 1. R. 9. cz. 1. §. szerint;

bb) a végrehajtásnak olyan birtokos által birtokolt jószágban elpróbáltatása, a ki annak még a per elkezdése előtt már jogosított birtokosa volt, a H. K. 2. R. 76. cz. 6. §. szerint;

cc) a végrehajtásnak az ítélet határain túl terjesztése, a T. U. 109. §. szerint;

dd) midőn a per természetével megegyezőleg használt ellenállás menedéke mellett felhozott újabb erősségek s bizonyítványok segédelmével az alperes nyertessé válik, a T. U. 110. §. és a H. K. 2. R. 75. cz. 11. §. szerint, a per megnyerése elég bizonyosága levén az ellenállás helyességének;

ee) a végrehajtás lényeges kívánatosságainak tetemes fogyatkozása. Ennek bécizonyítása által a végrehajtás érvénytelenségénél fogva az ellenállás helyessége igazolva lévén, annak díja fizetésétől az alperest még azon esetben is mentesíteni kell, ha pere védelmére semmi új okokat s erősségeket sem használt. Ezen esetben a végrehajtás megsemmisítettik s újabb végrehajtás szokott rendeltetni, mely ellen az alperes az ötöt, illető ellenállást használhatja, ugy vétetvén előbbi ellenállása a végrehajtás semmiségénél (nullitas) fogva, mint ha meg sem történt volna.

9) Ugyanazon perben ellenállás menedékével csak egyszer élhetni hűtlenségi büntetés terhe alatt, a H. K. 2. R. 75. cz. 5. §.; T. U. 108. §. szerint.

10) Az ellenállás ismételtetése esetében, valamint azon esetben is, a midőn panaszos (vagy más ezen menedéket meg nem szenvedő) perben használtatott volna, a végrehajtástól meg kell ugyan szünni, de az ellenállót nem kell ellenállása okainak előadása végett idéztetni; hanem a végrehajtók az ellenállás közbejöttét tanusító tudósítványt elkészítvén, annak beadása mellett a hatalomkar kirendeltetését kell kérni, fenmaradván az ellenállást ismétlő ellen (contra binarie repellentem) a törvény által rendelt büntetés iránti kereset, a T. U. 113. §. szerint, mely azonban kiment a szokásból.

11) Ellenállással védheti jogát azon birtokos is, a ki nem volt perbe fogva, midőn a végrehajtás olyan jószág ellen volt irányozva, melyet az alperes nem birtokolt; és ha bécizonyítja azt, hogy a jószágot akár örök, akár zálog jogcíme alatt még a per kezdete előtt birtokolta, az ellenállás díja fizetésének terhe alól is feloldoztatik, a H. K. 2. R. 76. cz. szerint.

12) A ki az ellenállás menedékét nem használná s a felperest a kiütelt jószág birtokába boesátaná, ha ugyanazon jószágát visszafoglalja, hűtlenségi büntetés terhe alá esik, a II. Ulászló 6. V. 2. cz. szerint.

568. §.

IV.) A feljebbvitelről s feljebbviteli törvényszékekről.

Feljebbvitelnek neveztetik az 1755: 2. cz. szerint azon menedék, melynek segedelmével a perét vesztett fél

ügyét az alsóbb törvényszék elöl, érettebb ellátás végett, a felsőbb törvényszék elébe illő tisztelettel terjeszti. A feljebbviteli törvényszékeknek törvény, kiváltságlevelek és szokás által megállított sorozata e következő:

1) A fiu- s illetoleg alszék, a falu széke előtt el látott perekre nézve, ahozképest a mint azok nemtelenek vagy nemesek ellen indítottak, szokás szerint.

2) A derékszék, a fiu- al- és uriszékek előtt kez dett perekre nézve, az 1791: 97. i. cz. szerint, valamint azokra nézve is, melyek a harmadnap i törvényszék vagy a nemes és mezővárosok tanácsai által elláttattak, szokás szerint; az A. C. 4. R. 14. Cz. 5. cikkében 200 mfrt. büntetés levén határozva azon peresfélre, a ki a székelyföldi alszéken elvesztett perét, a derékszék kikerülésével, egyenesen a királyi táblára vinné feljebb. Csakugyan az illeto derékszékek kikerülésével feljebbviteli törvényszék a királyi tábla, az A. C. 3. R. 61. Cz. szerint, mindkét tordai tanácsra, a C. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. szerint a széki alszékre, kiváltságleve lők szerint, a miklósvárszéki alszékre, kolozsi, zilahi, bereczki és gyéresi tanácsokra nézve; a főkormány szék az abrudbányai és vizaknai tanácsokra nézve; a fiscalis directoratus, az A. C. 3. R. 79. Cz. és 5. R. 74. E. elleni szokás szerint, a mindkét Oláhfalva tanácsára nézve; a bes ztercezi tanács a szászrégeni tanácsra nézve kiváltság levélnél fogva.

3) A királyi tábla, a derékszékek által ellátott pe rekre nézve, kivéve a földesurak ellen zselléreikeni kegyet lenkedést, az egészség biztosítását tárgyazó szabályok meg sértői, álutakon járók s hittől szakadottak ellenieket a T. U. 22. §. szerint, valamint a fogarasvidéki derékszék előtt le folyt minden perket is, kiváltságlevél szerint, mint a melyek közvetlenül a főkormány székhez vitetnek feljebb. A szabad királyi városok tanácsa előtt lefolyt perekre nézve is a királyi tábla feljebbviteli törvényszék, kivéve a fejr váriakat, melyek kiváltságlevélnél fogva a főkormány szék elébe vitetnek. Az 1693-beli nemzeti szövetség (nationalis accorda) 5-ik pontja szerint a szász egyének ellen 100 fo rintos, vagy a községek ellen bármennyi értékű örzemény felett indított perek is, a szász nemzeti gyűlés általi ellátta tásuk után, a királyi tábla elébe vitetnek feljebb.

4) A fő kormánysszék, a királyi tábla által ellátott perekre nézve az 1755: 2. cz. és T. U. 157. §. szerint, valamint az oláhfalviaknak a fiscalis directoratus által ellátott pereire nézve is, szokás szerint.

5) A királyi kincstári szék, a bányászati altörvényszék által ellátott perekre nézve az 1747: 14. cz. szerint.

6) A fejedelem, a főkormánysszék, országgyűlés és productionale forum által ellátott azon magyar- és szászöldi vagyont tárgyzó perekre nézve, melyeknek tárgya 3000 darab arany tökepénzbeli összeget érő, valamint azon büntető perekre nézve is, melyek felségsértés, pártütés, árulás, közállományt és közbékét veszélyeztető vétkekért vádoltattak ellen indítottak az 1755: 2. cz. szerint; nemkülönben a három mfrtnál többet érő székely örökséget tárgyzókra nézve is, a H. K. 3. R. 4. cz. 6. §. és 1555. C. 55. p. szerint, és a főkormánysszék által kimondatott halálos ítéletekre nézve is, a szokás szerint.

7) A helvét vallástételt követők közzsinata, a kerületi zsinat előtt lefolyt perekre nézve, mely elöl csupán a vallásujitást tárgyzók vitetnek feljebb s csak is az egyházi főtanács teljes gyűlése elébe, a 93. C. szerint.

569. §.

A feljebbvitel birtokon belőli vagy kívüli.

Kétképen lehet az alsóbb törvényszék elöl a felsőbb elébe feljebbvinni a pert, u. m.

1) birtokon kívül (extra dominium) vagyis úgy, hogy a mely ítélet ellen feljebbvitel jelentetett, végrehajtatik, mielőtt a felsőbb törvényszék elébe juthatna. Birtokon kívül vitetnek feljebb azon perek, melyekből a törvény határozottan kirekesztette a feljebbvitelt, valamint azok is, melyekre nézve a feljebbvitelt kifejezetten csak birtokon kívül engedte meg a T. U. 158. §. szerint; s végre azok, melyek legrövidebb természetű azaz olyan perek, melyekből akár a felek egyezménye (T. U. 93. §.), akár a törvény (T. U. 104. §.) minden menedéket kirekesztett.

2) Birtokon belől (intra dominium) vagyis úgy, hogy az ítélet végrehajtása előtt jut a per a felsőbb törvényszék elébe, annak minden felsőbb törvényszékekeni ellátatásáig

az alperes a követelt vagyon birtokában maradván. Birtokon belől vitetnek feljebb, az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cikkében gyökerezett szokás szerint, minden rövid és hosszú perek. Az alsóbb törvényszékek előtt divatozó szokás ezen szabály alól kivette a kisebb hatalmaskodási pert, az A. C. 4. R. 1. Cz. 28. cz. és T. U. 24. §. értelmében, melyet azonban a királyi tábla az A. C. 4. R. 1. Cz. 11 és 25. cz. szerint birtokon belől szokott feljebb bocsátani. Birtokon belől kell feljebb bocsátatni azon ítéletnek is, a perek természetére való tekintet nélkül, melyben a törvényszék valamelyik félre ügydöntő esküt határozott, azért, mivel feljebb nem bocsáthatónak, vagyis a T. U. 158. §. értelmében, feljebb csak birtokon kívül vitethetőnek, az ügydöntő eskünek csupán azon esete tartathatik, midőn az alperes a felperes esküje alá önkéntesen bocsátotta az ügy eldöntését a H. K. 3. R. 35. cikk és az 1755: 2. cikk szerint. A II. Ulászló 1. V. 72. cikk 2. §. azon rendelkezését ennél fogva, mely szerint a birói esküt tárgyazó ítélet ellen feljebbvitelnek helye nem lehet, azon esetekről kell érteni, melyekben az esküt nem lehet ügydöntőnek tartani, milyenek p. o. a fefedező eskü letételének esetei. Béjelentetvén a felhívás az illető törvényszék előtt, a mint az az ügyet felbocsátotta, úgy fog az feljebb bocsátatni minden feljebbviteli törvényszékek által a főkormányshéig, sőt ha az elöl is feljebbvihető, a feljedelemig, mint legfelső bíróság. Így p. o. ha birtokon belől bocsátotta fel az ügyet az alszék a derékszékre, birtokon belől fog az a derékszék által a királyi tábla elébe s ezáltal a főkormányshék elébe bocsátatni s viszont. Csupán egy kivétel van ezen szokás szerinti szabály alól, a mennyiben a homályos zálogot követelő per az első feljebbviteli törvényszék elébe birtokon belől, azon felül pedig birtokon kívül bocsátatik feljebb, ezekre nézve az 1791: ideiglenes 135. cz. szerint egyetlen egy birtokon belőli feljebbvitel (*unica appellatio intra dominium*) engedtetvén meg.

570. §.

A feljebbvitel menedéke alkalmazásának szabályairól.

A feljebbvitel menedéke alkalmazásának szabályai:

1) Feljebbvitel menedékét csak derekas vagy ügydöntő kifogást tárgyazó ítélet ellen alkalmazhatni, a T. U. 159 §. szerint, melyet

2) bé kell jelenteni még azon törvényszéki ülés alatt, melyen az ítélet kihirdettetett, a T. U. 160. §. szerint. A békajelentés úgy történik meg az ügyvédi szék színén, hogy a terhelt fél ügyvéde azon feljebbviteli törvényszéknek, mely elébe bocsátatni kívánja ügyét, megnevezése mellett, az ítélet alá írja felhívását. Ezen felhívás ellen, lehető ellenvetéseit s kivánságait az ellenfél felelgetőleg töstént nyilvánítja, valamint a felhívó fél is ezek elleni észrevételeit, melyek még ugyanazon ülés alatt a törvényszék elébe terjesztetvén, az köteles azonnal az ügyvédi szék színén kihirdetendő ítéletet hozni, s az ügyet a perek fenebb már közlött különbségéhez képest, birtokon belől vagy kívül feljebb bocsátani; a T. U. 158. §. szerint ma már nem létezhetvén feljebb nem bocsátható ügy (*causa inappellabilis*). Csakugyan nem adhat helyet a törvényszék a feljebbvitelnek azon esetben, midőn a több peres társak közül egyik rész feljebbvitelt, a másik pedig olyan menedéket jelentett bé, mely mellett a pernek a törvényszék előtt tovább kell folytattatni; mert az alsóbb törvényszék előtt még függőben levő pert nem lehet feljebb bocsátani, ugyanazon per két törvényszék előtt nem állhatván.

3) Azon esetben, midőn a törvényszék felhívott derekas ítéletét birtokon sem belől sem kívül fel nem bocsátaná, a felhívó fél 15 nap bételése előtt, felhívó parancsot (*litteræ præceptorio appellatoriae* (T. U. 178. §.) válthat, a világi ügyekre nézve a pecséttartó személyektől, az egyháziakra nézve pedig a püspöktől s annak bémutatása mellett megintetheti a törvényszék elnökét s ülnökeit a törvényszék színén, vagy ha az már eloszlott volna, kitkit azok közül személyesen vagy lakhelyén, az ügy felbocsátása végett; azokat, kik megintetésök után sem bocsátának fel a világi ügyet, mint fejedelmi parancs ellen szegülőket idéztethetvén is egyszersmind a királyi tábla elébe tettök igazolása, s ha az nem sikerülhetne, 200 mforint büntetésen marasztaltatásuk végett, a szokás szerinti felhívó parancs szavai s az A. C. 4. R. 9. Cz. értelmében. Hová idéztessék a királyi tábla hasonló esetben? sem törvény, sem szokás által nincs elhatározva ugyan, lehetne azonban addig is, míg a törvényhozás e részben intézkedik, a királyi táblát a főkörmányzék elébe idéztetni, mint a melynek felsőbbbsége s felvigyázata alá rendeltetett a T. U. 14. §-ában. A felhívó pa-

rancsot nem lehet a végre használni, hogy a birtokon kívül febocsátott ügy birtokon belől bocsáttassék feljebb, a mi névszerint is kimondatott a T. U. 163. §-ában azon perekre nézve, melyekkel a gyermektelen özvegy férjtől elholt felesége és az atyától gyermekei vagyona követeltetik.

4) A per kifogási állásában költ ítéleteket ezen menedék segedelmével nem lehet feljebbvinni az A. C. 4. R. 1. Cz. 44. cz. szerint, csupán azon egy esetet véve ki, midőn a felperesség elleni kifogás következtében a keresetétől ítélesen elmozdított felperes kívánná használni, s ennek is csak felhívó parancs segedelmével engedtetik meg, a T. U. 159. §. szerint. A per kifogási szakában s derekas állásában is költ olyan közbeszóló ítéleteket, melyeket nem lehet feljebbvinni, szokás, annyi részben feljebbvitteknek nyilvánítani (in ea parte appellare) az azokoni meg nem nyugvás kifejezése végett, melyeket feljebbvitelkor tekintetbe szokott a felsőbb törvényszék venni, s ha pert leszállító kifogást tárgyaznak, előbb elszokott látni, mintsem a pernek derekas bírálataához kezdene.

5) A felhívó fél köteles a törvényszabta idő alatt (mely a felsőbb törvényszékekre nézve, az 1755: 2. cz. szerint három hónap, az alsóbbakra nézve pedig, melyek közé e részben a királyi tábla is számláltatni szokott, három törvényszak azzal együtt, melyen a felhívás történt a H. K. 3. R. 35. cz. 2. §. szerint) kivenni átküldő levelét, mert különben pere elítélt dologgá válik (causa transibit in rem judicatam) vagy is megsemmisülvén a béjelentett feljebbvitel, az ítélet semmiféle menedékek által fel nem tartoztathatólag végrehajtatik, hanemha békibizonyittatnék az, hogy az átküldő levél elkészülése megkésésének a jegyző, vagy a törvényszék volt oka, a H. K. 3. R. 35. cz. 3 és 4. §. az 1755: 2. cz. és a T. U. 162. §. szerint. Ezen szabályra nézve meg kell jegyezni, miként

a) átküldő levélnek (literæ transmissionales, apostoli 1755: 2. cz.) neveztetik a febocsátott pernek teljes hiteli másolata, mely a törvényszék pecsétével, elnöke és jegyzője, valamint a peresfelek ügyvédi aláírásaival is hitelesítettni szokott, még pedig nemcsak a felhívó, hanem ellenfele számára is külön, kötelesek levén az azt megrendelő felek szokás szerint előlegezni a jegyzőknek s illetőleg az ítéldmes-

teri igdatóknak a papir lehető árát nyugtatvány mellett, melyel szükség esetében bébizonyíthatni az idézett törvény szerint azt, hogy az illető peresfél nem késett az átküldőlevél megrendelésével.

b) Bé kell az átküldőlevélbe igdatni a perben történt minden iratásokat, felelgetéseket s a felek által beadott minden okleveleket, megjegyezve azokat, melyek netalán kívánatosságaik fogyatkozása miatt nem vétethettek tekintetbe, azoknak pedig, melyek hamisaknak ítéltettek, eredetileg is a felsőbb törvényszék elébe kelletvén küldetni a T. U. 164. §. szerint.

c) Az átküldőlevelet szemesen össze kell olvasni az eredeti perrel, még pedig a felek ügyvédei jelenlétében, s a netalán szükséges igazításokat a lapok és sorok kijelölése mellett fel kell egyenkint jegyezni, az igazítások ezen az átküldőlevél végére iratni szokott jegyzékének hitelesíttetni is kelletvén a kiadó ítélőmester s illetőleg jegyző neve aláírásával az A. C. 4. R. 1. Cz. 41. cz., T. U. 165. §. szerint.

d) Azok számára, kik az átküldőlevél leiratási költsége fedezésére tehetetlenségöket törvényhatóságuk tisztségének bizonyítványa által tanusították, az illető törvényszék köteles átküldőlevelet iratni, névszerint a királyi tábla mellett az ítélőmesteri különben is fizetési igdatókkal, a papirnak a bírságokból előlegezendő árát s az írók illetőségét az ily módon segedelmezett megtéríteni tartozván azon esetben, ha ügyét ugy nyerné meg, hogy költségei is megítéltettek, a T. U. 162. §. szerint. A törvény ezen gondoskodását nélkülözhetővé tette a szokás, a mennyiben a szegények és a közfelperes büntető perei, azokhoz tartozó minden oklevelekkel együtt, eredetileg (penes rotulum) szoktak feljebbküldetni, valamint az egyházi perek is, melyeket az illető egyházi kerületek jegyzői mutatnak bé a közzsinat előtt.

e) Ha a peresfelek közül valamelyik meg nem jelenék is az átküldőlevél kiváltása végett, az a másikkal kérésére kiadathatik, kivéve azon esetet, midőn az ország dolga által volna elfoglalva a meg nem jelenőfél az A. C. 4. R. 1. Cz. 41. cz. szerint.

f) Ha a felhívőfél elmulasztotta volna a törvényszabta idő alatt megrendelni az átküldőlevelet vagy kiváltani a megrendeltet s el is készítettet: ellenfele azon törvényszék előtt,

mely előtt a felhívás történt, megsemmisítheti perfelvétel alakjában beadandó kérelme mellett (*cassationis levata*) a béjelentett feljebbvitelt addig az elítélt dologgá vált ítélet szokás szerint végre nem hajtathatván.

6) Kivétetvén az átküldőlevél, azt a felhívó vagy ha ő elmulasztaná, ellenfele bémutatja az illető feljebbviteli törvényszék előtt a T. U. 163. §. szerint, a felek ügyvédeknek kötelessége levén egyszersmind beadni a törvényszéki elnökhöz az átküldőlevél tárgymutatójával (*index*) együtt a feljebbvitel irásba foglalt okait is (*appellandi rationes*) a T. U. 41 és 57. §. szerint, melyeknek célja kitüntetni az alsóbb törvényszék terhelő ítélete által okozott sérelmet, s annak megváltoztatását eszközölni. Ezek ellenében bé szokta adni a felhívott fél is (*appellatus*) a feljebbvitt ítélet igazságosságát bizonyító okait (*justificandi rationes*), s így megkezdetvén a feljebbviteli törvényszék előtti felelgetés, azt szokás szerint úgy folytathatják a felek, mint fenebb a derekas felelgetésekre nézve megjegyeztetett (*a quadruplicaig*); egyik fél sem használhatván új, azaz olyan erősségeket s bizonyítványokat, melyek az alsóbb törvényszék elébe nem voltak terjesztve, mivel az A. C. 4. R. 1. Cz. 22. ez. szerint, a transmissiohoz semmi sem ragad.

7) Ha a felhívófél átküldőlevelének kivétele után meg nem jelennek a feljebbviteli törvényszék előtt s pere ellátását a maga idejében nem sűrgetné, ellenfele az általa kivett átküldőlevél bémutatása s innepélyes kiáltás mellett kérheti, hogy a felhívó béjelentett menedéke használásának elmulasztásaért marasztaltassék el. Ezen esetben a törvényszék helybenhagyja a felhívott ítéletet a nélkül, hogy az átküldőlevelet vizsgálat alá venné; és ha ezen helybenhagyó ítélet kihirdetése után 15 nap alatt sem jelennek meg a felhívó, vagy ha megjelenvén, kimaradásának helyes okát adni s bé is bizonyítani nem tudná, kiadatik a helybenhagyó ítélet s az alsóbb szék felhívott ítélete teljesezésbe vétetik; a felhívó ügyén csupán kegyelemmel perujitással segíthetvén. Ellenben ha a felhívó megjelent maga idejében s ügye ellátását és az abban költ alsóbb törvényszéki terhelő ítélet megváltoztatását sűrgette, a feljebbviteli törvényszék vizsgálat alá veszi az átküldőlevelet a T. U. 163. §. szerint, az ügy ellátásában azon módot követvén, mely fenebb már közöltetett.

8) Vannak esetek, melyekben az illető peresfél kérésére, a feljebbvitelt pert visszautasítja a feljebbviteli törvényszék, mielőtt az ügy ellátásába bocsátkoznék. Ilyenek:

a) Midőn az alsóbb törvényszék elmulasztotta volna ítéletet hozni, valamely ítélete alá bocsátott kérdésre.

b) Ha az átküldölevélben tetemes hibák fedeztetek fel, p. o. hogy a perhez tartozó valamely oklevél vagy ítélet belőle kihagyatott.

c) Midőn az ügyvédnek az első törvényszék előtt ejtett s csakis azelőtt orvosolható hibája fedeztetvén fel feljebbvitel után, az ügyvédi meghívás bjelentett menedékének használhatása végett, kéretik a pernek visszautasítása a H. K. 2. R. 79. cz. 1 és 2. §. nyomán.

d) Ha az első törvényszék előtt nyertes, a felső előtt pedig veszített peresfél, a T. U. 110. §. szerint, azért kérné a per visszautasítását, hogy az őt törvény szerint illető menedéket használhassa.

9) Az a ki bírságot tárgyazó ügyét az alsóbb törvényszékek előtt a királyi tábla elébe vinné s ott is vesztené, a bírság kétszeres fizetésével büntetethetik a II. Ulászló 1. V. 72. cz. 1. §. szerint. Az is megbüntettetik, a ki ügyét a fejedelem elébe helyes ok nélkül vinné, még pedig az 1755: 2. szerint ha alperes volt, azzal, hogy a felperest költségére s fáradságára nézve kármentesíti és az időközben bevett jövedelmeket megtéríti, a fiscus ezen esetben csupán az elvett haszon megtérítésével tartozván; ha pedig felperes volt és minden törvényszék előtt veszített, az alperesnek a perben költ első derekas ítélet utáni minden költségeit megfordítani bírői becslés szerint tartozik, a fiscus költség s fáradság megtérítésére ezen esetben sem szoríthatván. Ezen csupán a fejedelem elébe feljebbvitelt tárgyazó szabályt kiterjesztette a szokás a feljebbvitel más eseteire is, s a mennyiben a fiscust érdekli, annak bármilyen követeléseire nézve felállította elv gyanánt azt, hogy költség és fáradság megtérítésére nem szoríthatatik, szembeüő sérelmével nemcsak a méltányoságnak, hanem az A. C. 2. R. 8. Cz. 5. cz. és a T. U. 118. §. azon rendeletének is, mely szerint a fiscus, a törvény által ki nem vett eseteken kívül köteles a magán perlekedőket kötelező szabályokhoz alkalmazkodni.

10) A hűtlenségért és más közkövetelésű bűnökért az első

törvényszék által elmarasztalt alperes bár bėjelentette is legyen a feljebbvitelt, az ítélet kihirdetésekor letartoztathatik, fogságban tartathatván a per végéig, hanemha megnyerte, elegendő kezesség állítása mellett meg nem tagadható elbocsátását az A.C. 4. R. 1. Cz. 25. cz. és az 1755: 2. cz. szerint.

11) A bėjelentett feljebbvitelről lemondani s perujitást használni lehet ugyan úgy, a mint fenebb már közöltetett, de ha a lemondás az ítélet kihirdetése napjától számitandó 15 nap s az átküldölevél kivételére határozott idő eltelése után történnék, az ítélet kiadathatik s végre is hajtathatik; ellenállásnak csak azon esetben lehetvén helye, ha azt a per természete s állása megengedné a T. U. 161. §. szerint.

HARMADIK CZIKK.

A pernek mind kifogási mind derekas szakában használható menedékekről.

571. §.

I.) Az ügyvédi meghívásról.

Ügyvédi meghívásnak azon menedék neveztetik, melynek segedelmével, a H. K. 2. R. 79. cz. k. §. szerint, az ügyvédnek megbízója tudta s akarata nélkül tett káros feleletét megmásíthatni s helyébe megjavított feleletet tétethetni. Ezen menedék szabályai:

1) Ügyvédi meghívást az ügyvéd nem jelenthet, azt csupán a peresfél maga vagy a végre felhatalmazott biztosa által tehetvén; és mivel a meghívás az ügyvédnek csak feleletét s nem személyét tárgyazza, a meghívott ügyvéd maga beadhatja a megjobított feleletet s a perben tovább is ügyvédkedhetik a T. U. 149. §. szerint.

2) Az ügyvédi meghívásnak azon törvényszék előtt kell történni, mely előtt a káros felelet tétetett, vagy annak névszerint meghatalmazott embere előtt, a milyenek szokás szerint a jegyzők s ítélőmesterek; ha pedig az ügy feljebbvitetett volna, azon törvényszék előtt, mely előtt a per feljebbvitelnél fogva áll a H. K. 2. R. 79. cz. 1 és 2. §. szerint, ezen esetben a per a feljebbviteli törvényszék elébe terjesztett meghívási okok (revocandi rationes) ellátása végett azon törvényszékre küldetvén vissza, mely előtt az ügyvédi hiba elkövettetett.

3) Az ügyvédi meghívás, a H. K. 2. R. 80. cz. 2. §. szerint hibát s fogyatkozást tevén fel, még pedig a H. K. 2. R. 79. cz. k. §. szerint olyant, mely az illető peresfél tudta nélkül s akarátán kívül történt, méltán állithatni egyfelől azt, hogy azon hiba, melyről bé lehet bizonyítani, hogy a peresfél tudtával s rendeléséből történt, nem lehet meghívás tárgya; valamint azt is másfelől, hogy az ügyvédi meghívást, használhatni a pernek akár kifogási, akár derekas állásában, valahányszor az ügyvéd megbízója tudtán kívül hibázott.

4) Ezen menedék használhatása a pernek természete és állása által is van feltételesítve azon esetben, midőn kihirdetett ítélet ellen használtatik, ítélet kimondatása előtt megszorítás nélkül akármely pernek bárminő állásában szabadon használtathatván. Ugyanis

a) hoszszu perekben ügyvédi meghívással ítélet után csak akkor élhetni, midőn a per valamelyik menedék által folyamában fel van függesztve, s még nem költ benne végítélet (non nisi lite pendente et causa per definitivam sententiam nondum decisa H. K. 2. R. 80. cz. k. §.), végítéletnek, mint már fenebb is közöltetett, a neveztetvén, melynek az első törvényszék előtti megváltoztathatására semmi törvényes menedéket nem használhatni a T. U. 150. §. szerint, vagyis a mely a kibocsátás, perujítás és ellenállás menedékei elhasználása után kelvén, már csak feljebbvitel segedelmével orvosoltathatik a felsőbb törvényszék előtt.

b) A rövid perekben a végítélet kimondása után is használthatatik, de csak azon feltétel alatt, hogy azáltal a pernek ugyanazon törvényszakoni vitatása (discussio) félbe ne szakasztassék az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz. és T. U. 151. §. szerint; a mi szokás szerint ugy eshetik meg, hogy az ítélet kihirdetésekor béjelentetvén az ügyvédi meghívás, a megjobbitott felelet még azon törvényszak alatt, melyen az ítélet kimondatott, beadatik; különben a H. K. 2. R. 81. cz. 6. §. és T. U. 151. §. szerint rövid perekben, a végítélet kihirdetése után, ügyvédi meghívásnak csupán kegyelemmeli perujítás alkalmával lehetvén helye.

c) A törvényszak utolsó napján nincs helye ügyvédi meghívásnak sem a hoszszu, sem a rövid perekben a H. K. 2. R. 80. cz. 4. §-át módosított A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz.

nyomán keletkezett szokás szerint; akkor csak olyan menedékek használtathatván, melyek a per folyamat egyik törvényszaktól a másikig függesztik fel, azokkal egyébiránt ügyvédi meghívás is köttethetvén össze.

d) A legrövidebb perekben nem lehetne ügyvédi meghívásnak helye azon okból, mivel az azt megengedő törvények kifejezetten rövid és hosszú perekről emlékeznek, és mivel azokat, a T. U. 156. §. szerint, az azokat szabályozó törvény s illetőleg egyezmény értelmében kell folytatni. Szokás szerint azonban a legrövidebb perekben is használhatni ügyvédi meghívást, ha az névszerint kirekesztve nem volt, még pedig úgy, hogy a derékas ítélet kihirdetése napján béjelentetvén, a megjobbitott feleletnek ugyanazon törvényszakon bé kell adatni.

5) Az ügyvédi meghívást azon napon, melyen a terhelő ítélet kimondatott, legyen az bár a törvényszak utolsó napja, díj nélkül használhatni a H. K. 2. R. 80. cz. 3 és 4. §. szerint, valamint a pernek ítélet alá bocsátása előtt is, sőt még akkor is, midőn a per már ítélet alá bocsátatott, de még nem vétetett bírói vizsgálat alá, szokás szerint.

6) A díjjal járó ügyvédi meghívás kétféle u. m.

a) kisebb díjjal járó (cum minori onere), mely az ítélet kihirdetése napja után ugyanazon törvényszakon történik, kivéve az utolsó napot, a H. K. 2. R. 80. cz. 3. §. szerint. Az ügyvédi meghívás kisebb díja a felsőbb törvényszékek előtt 6 mft. az idézett törvény szerint, a derékszék előtt 3 mft. a H. K. 3. R. 6. cz. 3. §. szerint, valamint a kerületi zsinat előtt is; a fiu- és alszékek előtt pedig 1 mft. 50 pénz szokás szerint.

b) Nagyobb díjjal járó (cum majori onere), mely azon törvényszak eltelése után történik, melyen az ítélet kihirdetett a H. K. 2. R. 80. cz. 3. §. szerint; vagy azon határnap előtt, melyet a törvényszék akár oklevelek előadása, akár bírói szemle, akár közös tanuvallatás végett tüzött ki a H. K. 2. R. 81. cz. 2 és 3. §. szerint; vagy az ügyvéd azon ténye megmásíthatása végett használtatik, melylyel megbizóját legfenebb 200 mftig kötelezte, akár örök-, akár zálog jogezím alatt, az idézett törvény 7-ik §. szerint. Az ügyvédi meghívás nagyobb díja a felsőbb törvényszékek előtt 66 m. ft. a H. K. 3. R. 3. cz. 2. §. szerint, a közzsínat s derékszé-

kek előtt szokás szerint 6 mfrt, az al- és fúszékek előtt pedig 3 mfrt, mely kettőztetik, ha az ítéletnek felsőbb törvényszék általi helybenhagyása után történnék az ügyvédi meghívás a H. K. 3. R. 6. cz. 4. §. szerint. Az ügyvédi meghívás mind kisebb, mind nagyobb díjának $\frac{2}{3}$ -da a törvényszék bírját, $\frac{1}{3}$ -da pedig az ellenfelet illeti a H. K. 3. R. 6. cz. 3. §. szerint.

7) Ügyvédi meghívás mellett sem lehet az ügyvédnek minden hibáit jóvátenni. Így p. o. ha elmulasztotta volna a pert leszállító kifogásokat maga idejében megtenni, miután derekas ítélet költ, ezen hibát nem lehet ügyvédi meghívás segedelmével jóvátenni a T. U. 69. §. 4. p. szerint; valamint a perelvállalásban ejtettet sem a II. Ulászló 5. V. 15. cz. szerint. Ha továbbá az ügyvéd a szavatós előállítatása előtt a per derekas védelméhez kezdett volna, ezen tetemes hibát orvosolni ügyvédi meghívással nem lehet az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint. Végre, ha az ügyvéd feljebbvitel menedékével élt volna a helyett, hogy az első törvényszék ítélete ellen ellenállás menedékét használjon, az így elvesztett menedékhez ügyvédi meghívás segedelmével sem juthatni a T. U. 109. §. szerint, a miből következtethetni, hogy más menedékek alkalmazásában ejtett ügyvédi hibákat sem orvosolhatni ügyvédi meghívással.

8) Az ügyvédi meghívás által, az ügyvédnek megmáskított feleletei s állításai megsemmisülnek, s a per ellátásakor még tekintetbe sem vétetnek, a T. U. 57. §. szerint.

9) Az ügyvédi meghívás segedelmével megjobbitott felelettel együtt, még addig nem használt oklevelek is adathatnak bé a H. K. 2. R. 81. cz. 1. §. szerint, a miből következtethetni azt is, hogy újabb erősségek is használtathatnak éppen úgy, mint más bármely menedékek mellett; azon feltétel alatt csakugyan, hogy a használandó erősségek s oklevelek olyanok legyenek, melyek már a meghívás előtt is használtathattak volna; mert ha az oklevél s tanuvallatás a meghívás után készült, vagy a felhozott erősség meghívás utáni események eredménye volt, azokat ezen menedék mellett nem használhatni, nem tulajdoníthatván az ügyvédnek hibául az, hogy azt nem használta, a mi még nem létezett.

572. §.

II.) A folyamodásról.

Folyamodásnak (recursus) nevezetik azon menedék, melyet a peresfelek az igazság megtagadása azon esetekben használnak, melyekben feljebbvitel útján eszközölni orvoslást vagy nem lehet, vagy csak akkor lehetne, midőn az alsóbb törvényszék által ejtett hiba már kárt okozólag hátráltatta vagy nehezítette az igazság kiszolgáltatását. Ezen menedékről következő törvényeink emlékeznek:

1) A H. K. 3. R. 11. cz. 7. §., mely szerint, a feljebbvitel útján nem orvosolható halálos ítélet ellen, a méltatlanul elítélt alperes rokonai folyamodhatnak (possunt confugere) a királyi felséghez magához (ad regiam majestatem solam).

2) A Leop. dipl. 4 pontja, melyben az igazság kiszolgáltatásának szokott rende és módja sérthetetlenül fentartandónak azon fenhagyással nyilvánítatik, hogy szabad legyen a fontosabb ügyekre nézve a királyhoz folyamodni (salvo in gravioribus recursu ad regem) a nélkül azonban, hogy meghatározott volna, melyek tartathassanak nagyobb fontosságú ügyeknek, vagy kifejezettek volna az, hogy a pernek minemű állásában s miként használtathassék a fenhagyott folyamodás. A törvény ezen határozatlan általánosságának tulajdonithatni a folyamodás használatának azon korlátlanosságát, mely valamint egyfelől kiforgatta sarkaiból perlekedési rendszerünket, úgy másfelől aláasta törvényszékeink függetlenségét, az ítélő hatalom tényezőit észrevehetetlenül a végrehajtó hatalom eszközeivé törpítvén. Az idézett törvény határozatlan általánosságának lett következése az is, hogy a folyamodás menedékének közigazgatási kérdésekre is alkalmaztathatásánál fogva, a honpolgárok minden magán- és közjogi viszonyainak sőt saját ügyeinek is legfelsőbb bírójává válván a kormány, minden közállományi hatalmaknak, alkotmányos életünk hanyatlását siettető összpontosítása létesült.

3) Az 1747: 14. cz., melyben a kincstári szék ítélete által megterheltetett félnek megengedtetik, hogy az udvari kamara útján a felséghez folyamodhassék.

4) Az 1755: 2. cz., melyben a főkormányzók, országgyűlés és productionale forum elől feljebb nem vihető perekre nézve folyamodás engedtetett a fejedelemhez úgy, hogy a terhelt fél 15 nap alatt kivevén az ítéletet az ítélet kihir-

detése napja után a 16-ik napon kezdve három hónap alatt fejedelmi parancsot eszközöljön a végrehajtás bétiltása és az átküldőlevél felküldése végett; mert különben az ítélet kihirdetése napján kezdve 3 hónap eltelése után, az ítélet elítelt dologgá válik, s minden menedék kirekesztésével végrehajtatik, ha bé nem bizonyittatik az, hogy a fejedelmi parancs vagy az átküldőlevél kiadásának megkésése a folyamodó hibáján kívül történt. A folyamodás mellett is vesztő fél, ha alperes volt, a bevett jövedelmen kívül ellenfele költségét s fáradságát is megtéríteni köteles; ha pedig felperes volt s minden alsóbb törvényszék előtt is vesztett, a perben költ első derekas ítélet kihirdetése után okozott költség s fáradsági díj megtérítésével lakol; a fiscus egyik esetben sem fizetvén költséget s fáradságot, s a folyamodó a közlötten kívül más birsággal folyamodásaért nem büntetethetvén.

573. §.

A folyamodás szokás szerinti szabályairól.

A folyamodás szokás szerinti szabályai ezek:

1) Béjeltetvén az ügyvéd által, a terhelő akár ítélet akár törvényszéki határozat ellen, a folyamodás, azt minden rendszerinti és rendkívüli törvényszék, csupán a rögtönítelt véve ki, elfogadni tartoznak; azalatt míg a folyamodás az illető helyeken elláttatik, vagy arról a folyamodó lemond, a per folyama felfüggesztetvén.

2) Mindamellett is, hogy az idézett törvényekben csupán a fejedelemhezzi folyamodásról van emlékezet, folyamodást előbb a főkormányzékhez kell jelenteni, még pedig a terhelő ítélet vagy határozás kihirdetése alkalmával az ülés eloszlása előtt; addig a felséghez nem lehetvén folyamodni, kivéve az országgyűlés és productionale forum előtt álló ügyeket, míg a főkormányzék el nem látta folyamodás mellett az ügyet.

3) Elláttatván az ügy folyamodás mellett a főkormányzék által, az annak rendelete által terheltetett fél folyamodást jelenthet a fejedelemhez, még pedig a főkormányzék rendelet kihirdetése alkalmával, sőt ha akkor jelen nem volna, azután is 15 nap alatt.

4) A béjeltetett folyamodást elő kell mozdítani a főkormányzék előtt két hónap, a felség előtt pedig, három hó-

nap és 15 nap alatt, ezen határnapok eltelése előtt bizonyítványt (promotorium testimonium) kelletvén venni a főkormányzék s illetőleg az udvari cancellaria jegyzői hivatalától, a felől, hogy a folyamodás illő helyére a szabályszerinti idő alatt beadatott legyen; ezen idő eltelése után ugyanis, követelheti az ellenfél a béjelentett folyamodásnak méltatlanság büntetésével megsemmisítését, ha bé nem muttathatnék az illető törvényszék előtt az érdeklött bizonyítvány, vagy a folyamodó le nem mondott folyamodásáról, még pedig felsőbb rendeletek szerint a béjelentés után 30 nap alatt, a mit minden díj s büntetés nélkül tehetni szabadságában áll.

5) A folyamodás előmozdítása úgy esik meg, hogy a folyamodó igazsága megtagadását bizonyító okokat felfejtő kérévele mellett beadja a főkormányzék illetőleg udvari cancellaria elébe az ötet terhelő ítéletet vagy határozatot, s az azt megelőzőtt perbeli felelgetéseknek hiteles mását; és mielőtt a folyamodás az illető felsőbbség által elláttatnék, azáltal felvilágosítás (informatio) kéretik a bépanaszozott törvényszéktől, mindamellett is, hogy a panasz tárgyát felvilágosító adatok előtte állanak, s a bírónak csupán ezen adatok szerint kellene s lehetne ítélni. Mivel pedig a törvényszék eljárása igazolására olyan okokat is használhat, melyek a perben nem fordultak elő, s melyek megczáfolására az érdekelt félnek alkalom nem nyújtatik: szembetünő, miként a törvényszéki felvilágosítást ítélete indokául használó felsőbbség sérti a bírónak azon kötelességét, mely szerint a felek állításai s bizonyítványai szerint kell ítélnie, senkit kihallgatatlanul el nem marasztalhatván.

6) Több rendbeli szabályozó rendeletek költek, melyekben kijelöltettek azon esetek, melyekben akár a főkormányzékhez, akár a felséghez birtokon belől és kívül folyamodhatni; de mivel mindezek mellett is, az azokban kijelölt eseteken kívül béjelentett folyamodások által is a per folyama mindannyiszor felfüggesztetik szokás szerint, azokat méltán állithatni használhatlanoknak, annyival is inkább, mivel naponta előforduló példák bizonyítják, hogy az illető felsőbbségek olyan esetekben is helyet adnak a folyamodásnak, melyekben a kérdés alatti rendeletek szerint elejökbe folyamodást jelenteni sem lehetett volna.

7) Az alaptalan s csupán perhurczolás végett használt folyamodásra nézve 200 mfrt. büntetés határoztatott, de mivel a nem vétethetik fel mindazon esetekben melyekben az illető felsőbbség nem adott helyet a folyamodásnak, hanem csak akkor, midőn a felsőbb rendeletben annak felvételése névszerint rendeltetik: ezen büntetésnek nincs semmi hatása, s mint minden meghatározott mennyiségű pénzbeli büntetés a szegényt mérték felett sujtolhatja, akkor a midőn a gazdagra nézve a büntetésnek még nevére sem érdemes, kivált midőn a per hurczolásából sokkal nagyobb hasznot remélhetni.

HARMADIK SZAKASZ.

A per bévégzéséről.

574. §.

A pert bévégző tényekről.

A pert bévégző tények: a felmentés (absolutio), perletétel (depositio causæ), per közti béke (transactio, litis intermedialis compositio) és a végrehajtás (executio).

575. §.

I.) A felmentésről.

Felmentésnek nevezetik az alperesnek felperese keresete alóli feloldoztatása, melynek esetei:

1) Midőn az alperes azon okból oldoztatik fel, mivel a felperes nem bizonyította bé keresetét a T. U. 89. §. 1. p. szerint. Kivétetik csakugyan azon eset, midőn a kereset tárgya titokban történt olyan tény, melyet tanuk s oklevelek által nem lehet békibizonyítani, és a mely az alperes előtt ismeretes, vagy éppen az ő tette. Ezen esetben ugyanis az alperes csak úgy oldoztathatik fel, ha magát esküvel tisztítja ki az idézett törvény 5. p. szerint. Az alperes feloldoztatásával ily módon megszüntetett pert újból kezdheti a felperes, mihelyf bizonyítványra tehet szert, kegyelemmel perujítás nélkül is. A felmentő ítélet ugyanis nincs az alperes igazsága- s illetőleg ártatlanságának bírói elismerésére alapítva s ennél fogva nem tartathatik olyan derekas ítéletnek, melyet csak kegyelemmi perujítás segédelmével lehetne orvosolni.

2) Midőn az alperes azért oldoztatik fel, mivel a felperes

perét folytatni elmulasztotta (*absolutio ob non prosecutionem causae*). Ugyanis, ha a felperes meg nem jelenvén perét kikiáltatni elmulasztaná: az alperes tiltakozhatik a felperes ellen az idézőlevél párja előmutatása mellett, s ezen tiltakozás az ügyvédi szék jegyzőkönyvébe azonnal beíratik és az ügyvédi szék elnöke által a törvényszéknek is bejelentetik. Ha a felperes azután ugyanazon törvényszakon megjelentik s kimaradásának helyes okát bé is bizonyítja, megsemmisülvén az alperesi tiltakozás, perét tovább folytathatja a törvényszabta 6 mfrt. letétele nélkül is, szokás szerint. Ha pedig ugyanazon törvényszakon meg nem jelennek a felperes, vagy ha megjelenvén kimaradását nem igazolhatná, az alperesnek a törvényszék rendelkezéséből bizonyítvány adatik az ítélmester s illetőleg jegyző által, a törvényszak utolsó napján, s a bizonyítvány kiadását rendelő határozat a törvényszék jegyzőkönyvébe iratik. A következő törvényszakon megjelent felperes folytathatja ugyan perét, de ha valamelyik törvényszakon ismét kimaradna, az alperes tiltakozását az irt módon ismételhetheti, s ellen nem állhatván az, hogy az első bizonyítvány kiadása után megjelent a felperes s perét folytatta is, a második bizonyítványt is kiveheti. Végre ha a második bizonyítvány kiadása után is elmulasztaná a felperes perét folytatni, s az alperes harmadszor is tiltakoznék, azon törvényszak utolsó napján, melyen a harmadik tiltakozás történt, az alperes feloldoztatik s felmentő végítéletet (*absolutoria sententia*) nyer. A felperes ezen esetben megélévenitheti keresetét, még pedig, ha az alperes feloldoztatása a per kifogási állásában történt, újabb idézés mellett; ha pedig a pernek derekas állásában s névszerint a pernek keresetet tagadó elvállalása után (*post negativam litis contestationem*) történt, kegyelemmel perujítás segedelmével a T. U. 172 és 173. §. szerint.

3) Midőn az alsó törvényszék előtt nyertes alperes azon okból nyeri meg feloldoztatását, mivel a felperes bejelentett feljebbviteli menedéke használása végett nem jelent meg a felsőbb törvényszék előtt (*absolutio ex capite non prosecutionis appellationis* T. U. 171. §.). Ezen esetben ugyanis a T. U. 163. §. szerint, kikiáltatván az alperes, az általa kivett átküldő levél bémutatása mellett felperesét, kérésére köteles a törvényszék helybenhagyni az alsóbb szék ítéletét s az alperest feloldozni; az így megszüntetett pert a

felperes csak kegyelemmeli perujítás segedelmével eleve-
nithetvén meg.

4) Midőn az alperes azon okból oldoztatik fel, mivel megczáfolván a felperes bizonyítványait, békibizonyította a ke-
reset alaptalanságát. A felperes ezen esetben elvesztett perét
kegyelemmeli perujítás segedelmével megelevenitheti szokás
szerint.

576. §.

II.) A perletételéről.

Perletételnek nevezetik a felperes vagy ügyvé-
dének azon tette, mely által a hibáson kezdett vagy külön-
ben is inkább káros mint hasznos kimenetelűnek látszó
pert megszünteti, a H. K. 2 R. 82. cz. 22. §. szerint. Sza-
bályai a következők:

1) Csak a felperes teheti le a pert, az alperes pedig
nem, ki bár a birtokon belől használható perujítási mene-
dék mellett felpereskedni láttassék is, ha a békijelentett me-
nedékről lemondana, az által a per letettnek nem tartathatik,
hanem a felfüggesztett ítélet a felperes kérésére végrehaj-
tatik; az alperes a költség megtérítésén kívül még más
(méltatlansági) büntetést is szenvedvén a T. U. 169 §.
szerint.

2) A pert letehetni bármikor is a végítélet kimonda-
tása előtt, még azon esetben is, midőn a felperes ellen pat-
varkodásáért tétetett volna kifogás (exceptio calumniæ) a
T. U. 168, 170. §. szerint.

3) Nincs helye perletételnek a végítélet kimondatása
után a H. K. 2. R. 83. cz. k. és 1. §. szerint, és a feljebb-
vitt perekre nézve a T. U. 170. §. szerint, valamint azon
esetben sincs helye, midőn a felperes részesedett már az al-
peres által fizetett kimaradási s ellenállási díjból, vagy más
bármiféle birságból a H. K. 2. R. 83. cz. 5. §. és T. U.
168. §. szerint.

4) A perletétel díja 6 mfrt, melynek $\frac{2}{3}$ -da a bírakat
 $\frac{1}{3}$ -da pedig az alperest illeti a H. K. 2. R. 82. cz. 22. §.
szerint. Csak ennyit fizet a felperes, ha akkor teszi le pe-
rét, midőn a felperesi levelekből még párt sem kért alperes
magát még védelmezni nem kezdette a pernek sem kifogási
sem derekas állásában; különben tartozván az alperesnek
költségeit is megtéríteni a T. U. 166. §. szerint.

5) A becsületérzést sértőleg érdeklő kereseteket (causas honoris) a per kihirdetése után csak úgy teheti le a felperes, ha a 6 mfrt díjon kívül nyelvváltásigot is fizet, és az alperes költségeit is megtéríti, a T. U. 167. §. szerint.

6) A per letétele által nem érvénytelenülnek azon oklevelek, melyeket a felperes letett perében használt, mint az a perletevésről adatni szokott bizonyítványban kifejezetten is nyilvánítatik.

7) A per letétele a törvényszék előadói u. m. ítélőmesterek, jegyzők sat. előtt szokott megadni, a felperes vagy ügyvéde bejelentése a perre feliratván, s arról bizonyítvány is adatván ki.

577. §.

III.) A perközi békéről.

Perközi békének nevezetik (mint már fenebb közöltetett) azon egyezmény, mely által a perlekedő felek egymással kibékülvén, a pert megszüntetik. Meg lehet szüntetni béke útján még azon pereket is, melyekben bírót is illető birság ítéltetett a nélkül, hogy azt a törvényszék gátolhatná vagy a birságból már megítelt illetőségét követelhetné, az Albert 31 cz. és a H. K. 1. R. 16. cz. 5. §. és a T. U. 176. §. szerint, csupán a székelyek közti birságos ügyeket véve ki azon esetre, ha a béke az ítélet kihirdetése után jött volna közbe, a H. K. 3. R. 4. cz. 5. §. szerint. Ha ezen béke akkor kötöttetett, midőn még kétséges volt a pernek kimenetele, és úgy kötöttetett, hogy mindenik perlekedő s illetőleg békélő fél részesült a pertárgyából, feltörhetetlen a H. K. 1. R. 62. cz. 3. §. szerint, s következésképpen az az által megszüntetett per örökre bévégeztetett levén, semmiféle menedék segedelmével sem eleveníttethetik meg többé. Ezt azonban csak a megbékélt felekre s örökösöikre nézve kell s lehet érteni; mert mások lehető jogait a perközi béke sem korlátolhatja a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. és a H. K. 1. R. 76. cz. 1. §-ából következtethetőleg.

578. §.

IV.) A végrehajtásról.

Végrehajtásnak nevezetik azon tett, mely által a követelő az általa követelt tárgy birtokába juttatik. Az A. C. 4. R. 10. Cz. és a C. C. 4. R. 5. Cz. szerint, három ne-

meit különböztethetni meg a végrehajtásnak, u. m. azt, a mely ítélet (penes deliberatum vel sententiam), kötlevéli (penes contractum) és törvényezikk (penes articulum) mellett történik. Ezek közül pert végző ténynek csak az ítélet meletti tartathatik ugyan, a többinek is lehet azonban itt tárgyalatni.

579. §.

1.) Az ítéletmelletti végrehajtásról.

Az ítélet melletti végrehajtásnak akkor van helye, midőn a perben költ ítélet semmiféle menedék által sem függesztethetik fel, vagy is az A. C. 4. R. 12. Cz. szerint, „a törvénynek decisioja után“, a mit az ítéletben is ki kell fejezni a T. U. 155. §. 4. p. szerint. Ha valaki bé nem várva a per végét, a perrel követelt jószág elfoglalására fejedelmi parancsot (missile mandatum) használna, 200 mftal büntetetik, s a jószág tőle esztendő bételése előtt tettelesen visszafoglaltathatik, a törvényellenes foglalásért, meg is pereltethetvén, mint hatalmaskodó az A. C. 4. R. 12. Cz. szerint. A végrehajtás ezen nemére meg kell jegyezni a következőket:

1) Az alsóbb törvényszékek előtt bévégzett és a főkörmányszék, s productionale forum előtt kezdett perekben költ ítéletek a törvényszék pecsété, elnöki s előadói aláírások által hitelesítve szoktak kiadatni végrehajtás végett.

2.) Azon ítéletek, melyek országgyűlés s királyi tábla előtt kezdett és olyan perekben költek, melyek az alsóbb törvényszékek előtt kezdettek ugyan, de feljebbvitel-utján a királyi tábla vagy a főkörmányszék s a felség elébe jutottak, nem hajtathatnak végre, mig ítélet levélnék (sententia, literæ sententionales) neveztetni szokott fejedelmi parancsba nem foglaltatnak. Ezen ítéletlevél szóbeli-kéréssel szokott kéretni a pernek beadása mellett az előadó ítélőmestertől, s illetőleg annak következőjétől, s birnia kell a következőkellékekkel a szokás és stilus szerint.

a) Le kell abban írni rövid kivonatban a per egész folyamát kezdetétől fogva végeig, közbe szöve szóról szóra ugy a mint egymás után költek, minden ítéleteket.

b) Annak szerkeztését az ítélőmesterek. igtatóikra is bizhatják ugyan, kötelesek azonban a szerkezetet szemesen

átolvasni s a perbeli adatokkal és ítéletekkel összehasonlítani és arra különösen vigyázni, hogy a per természetéhez s állásához képest nem használható menedékek név szerint s mentől helyesebben jelöltesse ki a T. U. 208. §. szerint.

c) Hitelesíttetnie kell az elnök és illető ítélmester aláírása s az ítélmesteri pecsét által is, elnöki egyébiránt közhitelességű pecsét e végre nem használhatóván a T. U. 192, 199. §. szerint.

d) Intézetnie kell a név szerint is megnevezendő végrehajtókhoz az A. C. 4. R. 10 Cz. 1. cz. szerint.

3) Az ítéletlevelek meletti végrehajtásnak, azok kelése napjától számítandó egy esztendő alatt megkell történni; azok azontul használhatatlannak válván a H. K. 2. R. 57. cz. 5 és 6. §. szerint. Fel lehet eleveníteni (resuscitatio A. C. 4. R. 1. Cz. 9. cz.) csakugyan az egy év alatt végre nem hajtott ítéleteket bármikor is, a mi a királyi tábla elébe adandó perfelvétellel eszközöltetik, köteles levén az, ítéletesen felelevenítettnek nyilvánítani haladék nélkül az elébe terjesztett ítéletlevelet, az idézett törvények értelmében keletkezett szokás szerint. Ezen felelevenítés alkalmával megeshetik egyszersmind, a peresfelek netalán közbejött halála vagy változása esetében, az ítéletlevelnek az illetőkrei átszállíttatása is.

4.) Az alperes meg nem jelenéséért elmarasztaló ítéletet nem lehet kiadni végrehajtás végett, azok kihirdettetése napján kezdve másod napig a rövid perekben, tíz vagy nyolcz nap eltelése előtt — ahoz képest a mint az ügy a visszszakapcsolt részekben vagy egyebütt lakókattárgyaz — a hosszuperekben, tizenötödnappal eltelése előtt a legrövidebb és a feljebbvitt perekben az A. C. 4. R. 1 Cz. 35. cz. és T. U. 209. §. szerint.

5.) Azon feljebbvitt hatalmaskodási, széktörési, nyelvvaltsági s ezekhez hasonló más perekben költ ítéleteket, melyekben az alsóbb széki bírakat illető birság ítéltetett, le kell küldeni végrehajtás végett az illető alsóbb törvényszékhez; azon hitbért, hozományt, zálogot követelő, s más ezekhez hasonló perekben költ olyan ítéletek pedig, melyek ilyen birságot nem tárgyaznak, a felsőbb törvényszék is, végrehajthatja a H. K. 3. R. 7. cz. 1. 2. 3. §. szerint.

Az idézett törvény ezen megkülönböztetését azonban szükségtelessé tette a szokás, miután az ítéleteket nem a törvényszékek, hanem a peresfelek szokták teljesedésbe vétetni, az újabb törvények által is a végre felhatalmaztatott végrehajtók által, a kik a birói illetőséget azon törvényszék kezébe szolgáltatják, a melyet az törvény szerint illet.

6.) Az egyházi törvényszékek ítéletei, szokás szerint, átirás mellett, polgári rendes végrehajtók által szoktak teljesedésbe vétetni a sz. István 2. K. 12 f. és a C. C. 1. R. 1. Cz 8. cz. értelmében. Azon esetben csakugyan, midőn a vesztőfél is egyházi személy, egyházi személyeket is szoktak végrehajtók gyanánt használni, az ellenállók polgári törvény szerinti díjjal büntettetvén.

580. §.

2.) A kötlevel melletti végrehajtásról.

Az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. szerint, „kinek kinek írott törvénye lévén a maga kötése,“ mindazon tartozásokat kötlevel meletti végrehajtás útján lehetne s kellene is felvenni, melyeknek fizetésére s illetőleg teljesítésére magát valaki minden menedékek teljes kirekesztése mellett kötelezte. Szokás szerint azonban csupán a tiszta adóssági tartozás vétetik fel kötlevel meletti végrehajtás útján az 1791. ideiglenes 136. cz. szerint; egyéb kötlevel szerinti tartozások felvételére nézve pedig a T. U. 93. §-ában szabályozott utat szokták követni, mely szerint elprobáltatik ugyan a kötlevel szerinti végrehajtás, de ha az ellenállással gátoltatik, az ellenálló illő törvényszéke elébe idéztetik ellenállása okainak előadása végett, s az így megnyilt perben költ elmarasztaló ítélet melett vétetik fel aztán a kötlevel szerinti tartozás végrehajtás útján, mely inkább ítélet, mint kötlevel mellettinek neveztetetik.

581. §.

3.) A törvényezikk melletti végrehajtásról.

Törvényezikk melletti végrehajtással vétetnek fel a törvényszabta pénzbeli büntetések, midőn a törvény azt rendeli hogy azok töstént, minden törvény vagy perlekedés nélkül vétessenek fel. Ilyen esetek p. o.

1.) Midőn a tisztek elhanyagolnák kedvezésből felvenni a büntetést azokon, a kik nemtelen embert tartoztattak le, s a törvényszék küldi ki a végrehajtókat, hogy az illő büntetést mind a letartoztató mind a letartoztattató személyeken, mind a kötelességöket elmulasztó tiszteken vegyék fel, az A. C. 3. R. 11. Cz. 1. cz. szerint.

2.) Midőn az országgyűlésre helyes ok nélkül elmenni nem akaró, vagy onnan engedelem nélkül eltávozó követeken és királyi hivatalosokon vétetik fel a 200 mfrt büntetés az A. C. 3. R. 17. Cz. szerint.

3.) Midőn a hadra felülni nem akaró s a rendelt időben és helyen meg nem jelenő nemeseken a törvényszabta büntetés vétetik fel az A. C. 3. R. 19. Cz. 2. cz. szerint.

4.) Ha a faluból vagy városból ellopott marhák árát 15 nap alatt megfizetni, vagy a tolvajt kézbe adni elmulasztó községeken a marha kétszeres ára s a végrehajtók illetősége, vagy a falukon a határukról ellopott marhák ára felvétetik az A. C. 3. R. 34. Cz. és 5. R. 37. E. szerint.

5.) Mikor a földesuraik bizonyítványával ellátott zseléreket megharminczadolókon vétetik fel a 12 mfrt büntetés az A. C. 5. R. 90. E. szerint.

6.) Midőn az elhalt pénztárnokok ingó vagyonait örökösöknek kiadni nem akaróktól az eltartoztatott vagyon kétszeres ára követeltetik a C. C. 5. R. 51. E szerint.

7.) Midőn az aranyot s ezüstöt külföldre csempészőkön, az ércz elkoboztatásán kívül, 200 mfrt vétetik fel az A. C. 2. R. 16. Cz. szerint.

8.) Midőn a vetés között marháit kieresztő nemes emberen az az által okozott kár és 12 mfrt büntetés felvétetik az A. C. 3. R. 5. Cz. 1. cz. szerint.

Ezen s több más ezekhez hasonló esetekben a törvény által kijelelt módon kellett a végrehajtásnak meggesni a T. U. 156. §. szerint, ha ellenállás jöne is közbe, az mint törvény által kirekesztett menedék tekintetbe sem vétehető, a végrehajtásnak hatalomkarral is eszközöltetni kellene a T. U. 113. §. szerint. Szokás szerint azonban olykor még ezen esetekben is hely adatik az ellenállásnak, s az ellenálló törvényszéke elébe hivatván, ellenállása oka előadása végett, a törvényezikk mellett megkezdett végrehajtás a törvényszék ítélete mellett végeztetik bé. Egyébiránt

midőn 200 mfrt törvénszabta büntetés (poena articularis) vétetik fel, a végrehajtásnak fejedelmi végrehajtó parancs (executionale mandatum) mellett kell történni, szokás szerint.

582. §.

A végrehajtókról.

Végrehajtók (legitimi executores) általában azon közhivatalbeli személyek az A. C. 4. R. 10 Cz. 1. cz. szerint, kikhez az ítéletlevelek s fejedelmi végrehajtó parancsok intéztetni szoktak; azokon kívül mások a végrehajtási díjt nem igényelhetvén a C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. szerint, s következésképpen végrehajtók sem lehetvén. Ilyenek:

a) A vármegyékben az alispán a főbíróval az idézett törvények szerint; a székelyszékekben az alkirálybíró egy táblabíróval, a magyarvidékekben az alkapitány egy szolgabíróval, kik minden kibocsáttatás nélkül is eljárhatnak végrehajtói tisztökben. A városokban egy tanácsnok a szolgabíróval, vagy két tanácsnok, mint M. Vásárhelyen, de kibocsáttatás mellett. Mindezek ítéletlevél s fejedelmi végrehajtó parancs meletti végrehajtást is létesíthetnek, ha azok hozzájuk névszerint intéztetvék, szokás szerint.

2.) Egy káptalan- vagy konventbeli személy egyvilági táblabíró társaságában a H. K. 2. R. 19. cz. k. §. és az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint, a táblabírónak azon törvényhatóságban a hol a végrehajtás történik, nemes örökséget birtóklónak kellett lenni. A fejedelmi végrehajtó parancs a káptalanhoz vagy konventhez szokott intéztetni.

3.) Mindkét kanczelláriákon levő hites notáriusok az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, azaz két királyitáblai vagy főkormányiszéki irnok, kik bár nemtelenek legyenek, akármely ügyben lehetnek végrehajtók a H. K. 2. R. 19. cz. 4. §. szerint, kivéve szokás szerint a tiszta adósságaikat a kamarai, s alapítványiakon kívül. Ezek különös kibocsáttatás és fejedelmi végrehajtó parancs nélkül nem járhatnak el végrehajtói tisztökben a C. C. 4. R. 5. Cz. T. U. 249. §. szerint.

4.) Az ítélmesterek, a T. U. 210. §. szerint, de szokás szerint csupán ítéletlevél és végrehajtó parancs mellett.

Ezen elősorolt végrehajtókra nézve meg kell jegyezni a következőket:

a) A végrehajthatónak (exponens) szabadságában áll tetszése szerint választani a végrehajtók közül C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. szerint.

b) Törvényes végrehajtó parancs és ítéletlevél melletti végrehajtásra, valamint a kötlelevél által békibizonyított adósság felvételére is kiszállani tartoznak a II. Ulászló 1. V. 73. cz. 1. §. szerint a helyes oku gátoltatás esetein kívül, felszólítottaásuk idején kezdve 15 nap alatt minden végrehajtók, hivataluktóli megfosztatás és 200 mfrt büntetés terhe alatt az A. C. 3. R. 42. Cz. 2. cz.; 4. R. 9. Cz és a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint.

c) A végrehajtókat törvényszerű eljárásukban akadályozó udvari tiszték, a kár megtérítésén kívül, kisebb hatalmaskodás díjával is büntettetnek az A. C. 4. R. 1. Cz. 8. cz. szerint.

d) A kik a végrehajtókat törvényszerű eljárásuk közben megvernék, sebesítenék vagy ölnék, hűtlenség bűnébe esnek a H. K. 1. R. 14. cz. 13. §.; A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, habár megbékélt legyen is a gyilkos a meggyilkoltatott végrehajtó feleségével, gyermekeivel vagy rokonaival az A. C. 3. R. 44. Cz. szerint; valamint azok is, kik ellenök felkelvén rajtok erőszakot követnének el, a Mátyás 6. V. 67. cz. szerint. Azok pedig, kik őket szóbeli méltatlansággal illetnék, egy arany márkával azaz 72 mforinttal birságoltatnak a II. Ulászló 2. V. 9. cz. szerint.

e) A végrehajtók szabály szerinti fizetése 12 mfrt az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, mely akkor fizettetik, midőn a végrehajtás nem csak megkísértetett, hanem bé is végeztetett; a bé nem bocsátott végrehajtás elprobálásáért őket csak egy mfrt illetvén a T. U. 178. §. 4. p. szerint. Ezen csupán végrehajtási díjon kívül, napi bér is szokott a végrehajtóknak fizettetni.

f) Azon végrehajtók, kik kötelességöket illőleg nem teljesítik, 200 mfrttal büntettetnek az A. C. 3. R. 42. Cz. 2. cz. szerint, mely büntetés azokon is felvétethetik, kik méltatlanul terhelnek más végrehajtással a C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. szerint.

A végrehajtás szabályai.

A végrehajtás szabályai következők:

1) A végrehajtásnak, a végrehajtók által kitűzendő nap előtt 8, a visszszakapcsolt részekben pedig 15 nappal, a követelő vagy a végrehajtók általi bizonyosítás (certificatio) útján értesíteni kell annak, a ki ellen van intézve a végrehajtás az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint; mégpedig szokás szerint azon helyen, a hol a végrehajtás létesíteni fog. Az értesítés megeshetik törvényszüneti napokon is, az innepeket kivéve; a végrehajtás kitűzött napjának azonban törvényszakbeli köznapnak kell lenni, s az ilyen napon megkezdett végrehajtás egyébiránt törvényszüneti köznapokon is folytathatják szokás szerint. Ha a közhivatalbeli végrehajtók a kitűzött napon meg nem jelenhetnének, az újból kitűzendő nap előtt harmadnappal ismételtetni kell, de nem bizonyosítás, hanem csak tudatás (notificatio) útján, az értesítést szokás szerint.

2) Eljövén a végrehajtásnak kitűzött napja, a végrehajtók megjelennek a kiített jószág színén vagy illetőleg azon helyen, a hol a kötlevel, s törvényczikk szerinti tartozás felvételni intéztetik, és az összehívó fejedelmi parancs (convocatorium mandatum) vagy tiszti pecsét segedelmével összehívják a szomszédosokat és határosokat (vicinos et commetaneos H. K. 2. R. 74. cz. 8. §.), kik között a C. C. 4. R. 5. Cz. 1. cz. szerint nemeseknek, s ha találhatni, táblabíráknak is kell lenni, szám szerint legalább hetet, kik előtt fel kell olvasni s meg is kell magyarázni mindazon irományokat, melyek a végrehajtás tárgyát felvilágosíthatják, a milyenek, az ítélet, ítéletlevél, kötlevel és törvényczikk az abban kijelölt bűntényt tanúsító adatokkal együtt. E megeshvén

3) elpróbálják a végrehajtók a végrehajtás tárgyát tevő jószág elfoglalását, és ha törvényellenes fejedelmi parancs előmutatásával gátoltnának, p. o. az alperest meg nem jelenéseért elmarasztaló ítélet végrehajtása esetén kívül, fejedelmi tiltó parancssal, a T. U. 101. 102. §. szerint megállani nem tartoznak az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint. Tartoznak ellenben megállani bármilyen nemű tetteges ellen-

állás jöjjön közbe még azon esetben is, ha az ellenállás menedék gyanánt nem használható; a végrehajtásnak erőszak utján létesítése a követelt jószág elvesztése büntetésének terhe alatt tilos lévén a II. Ulászló 4. V. 19. cz. 2. §. szerint.

4) A végrehajtás tetteges megakasztása esetében, ha az ellenállás menedék gyanánt használtnak tekintethetik, az alperes, mint fenebb már közöltetett, ellenállása oka előadása végett idéztetik bizonyosítás utján azon törvényszék elébe, hol a per kezdetett és ha az ellenállás menedéke az ítéletben vagy ítéletlevélben helytelenül rekesztetett volna ki, köteles a törvényszék a sérelmes kérésére ezen hibát kiigazítani s a hibás ítéletlevél mellett elpróbált végrehajtást is megsemisítvén, a végrehajtást ismételni kell a megjavított ítéletlevél mellett; s a hiba által okozott költséget a felperes hordozza, kinek ügyelni kellett volna arra, hogy az ítéletlevél hiba nélkül adassék ki a T. U. 155. §. 4. p. szerint. Azon esetben pedig, midőn a tetteges ellenállás menedék gyanánt használtnak nem tartathatik, a végrehajtás megakasztását bizonyító tudomásítás bémutatása mellett, a tiszta adóssági (1791 ideiglenes 136. cz.), és panaszos (A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz.; melyet az írott törvényt nem változtatható T. U. 113. §. e részben nem módosíthatott) keresetekben az illető vármegyei s székelyszéki főtisztoktól, minden más keresetekben pedig a főkörmányszéktől, polgári hatalomkar (brachium civile) kéretik a T. U. 113. §. szerint; még pedig az ítélet mellett álló végrehajtás esetében az illető törvényszék, más esetekben pedig az illető törvényhatóság tisztsége s illetőleg a városi tanács ajánlása utján. Kirendeltetvén a polgári hatalomkar, az ellenállott fél az illető főtiszt vagy az általa kinevezhető hatalomkar vezető (brachii ductor) által kitűzetendő nap előtt 15 nappal intés utján értesítetik, s a kitűzött napon a hatalomkar (mely a vezetőn kívül 14 emberből szokott állani) kiszáll s a végrehajtást, úgy a mint fenebb közöltetett, elpróbálja; az az által okozott költségeket s a hatalomkar díját is, mely a törvényhatóságokhoz képest 24 p. mfrttól 200 p. rfrtig terjedőleg különböző, az ellenállott fizetni tartozván szokás szerint. Ha a hatalomkar, szokás szerint lővés által nyilvánítandó ellenszegülés (oppositio) által,

gátoltnék, erőszak nem használtathatván, a vezető tudomá-
sítása beadása mellett az illető törvényszék- tisztség- vagy
főtisztól kérni kell azt, hogy az ügyet a főkormányszék-
nek ajánlja katonai hatalomkar (brachium militare) rendelé-
se végett, mely a II. Ulászló 6. V. 1. cz.; II. Lajos 2. V.
4. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 5. és 33. cz. értelmében kiren-
deltetvén, s a főkormányszék átirása következtében a tar-
tományi főhadivezérség által a végrehajtás helyéhez köze-
lebb fekvő katonai előjárósághoz utasító rendelet küldetvén
az iránt, hogy felszólítatva a végrehajtók által, minő kato-
nai erővel szálljon ki, a katonai erő használása végett kitűzött
nap előtt 15 nappal értesítettik, intés útján, az ellenszegült
fél, s a kitűzött időben a végrehajtás, a már közlött módon,
nem csak elpróbáltatik, hanem a katonai erő segedelmé-
vel erőszak útján is létesítettik szokás szerint; annyival bi-
zonyosabban, mivel azok, kik a katonai hatalomkar ellen
az alperes oltalmára felkelnének, hűtlenségi büntetéssel suj-
toltathatnak az Ulászló 6. V. 1. cz. szerint. Szabadságában
áll azonban a követelt félnek, mind a polgári mind a kato-
nai hatalomkar kirendeltetése után is, azoknak kiszállása
előtt az ellenfél és végrehajtók ellen intézett intés és tiltakozás
útján kinyilatkoztatni azt, hogy a hatalomkar ki-
szállítását bé nem várva, a megakadályoztatott egyszerű
végrehajtást (simplex executio) elfogadni kész, mely eset-
ben a hatalomkar ellene nem használtathatik szokás sze-
rint, hanemha az elfogadott egyszerű végrehajtást eljárás
közben megakasztaná.

5) A végrehajtók, bébocsáttatásuk esetében a hely szí-
nén csóvát ütven fel, munkálódásukat a következő sza-
bályok szerint folytatják:

a) Midőn a végrehajtás tárgya kiített jószág, azt az
ítélet értelmében elfoglalván, a nyertes fél kezébe szolgáltat-
ják; 15 napig csak azon esetben levén kötelesek a kézbe-
sitéssel várakozni, midőn az alperes kimaradásért marasztal-
tatott volna el, ezen idő alatt ugyanis a bétiltással per-
ujítás menedékét használt alperes, elfoglalt jószágát a vég-
rehajtóktól visszaveheti az A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz. T,
U. 124. §. szerint. A végrehajtás ezen esetében arra kell
a végrehajtóknak főleg vigyázni, hogy az ítélet határain ki-
vül ne csapongjanak, különben ugyanis az alperes a vég-

rehajtás folyama közben is védheti jogát ellenállással a T. U. 111. §. szerint. Azon esetben pedig, midőn a jószágot vesztő alperesnek szavatosa volt, azon a megítélt kárpótlást a megkezdett végrehajtást folytatólag (eodem executionis actu) kötelesek felvenni, s az alperes kezébe is szolgáltatni a végrehajtók az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. czikéből következtethetőleg.

b) Midőn kötlevel szerinti tiszta adósság a végrehajtás tárgya, s a kötlevelben meg van határozva a végrehajtás módja, kötelesek a végrehajtók magokat ahhoz alkalmaztatni. Ellenkező esetben pedig a törvényt kell követni, mely e következőket rendel:

aa) A kereskedési ügyben költ váltóleveleket, bárki által adattak legyen ki (literæ combiales quæstus causa per quemcunque exaratae), az adós személyét tárgyozó kötelezettségre nézve is (quoad personalem etiam obligationem) betűszerinti értelmökben kell teljesezésbe venni az 1791: 37 cz. szerint. Másféle váltó s bárminemű kötlevelek szerinti tartozásokra nézve pedig

bb) elégtételt előbb az ingó vagyonokból kell szolgáltatni a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint, még pedig az A. C. 4. R. 4. Cz. városi adósságokról szóló, de a szokás által más adósságokra is kiterjesztett 1-ső czikke ezen szavai szerint „az elégtétel pedig nem valami haszontalan és föbbire semmirekellő gaz marhából legyen, hanem az adósnak, az örökségén kívül, ha találatnak, ezüst- arany- és pénzbeli javai, bora és buzája, azokból légyen.“ Ha ingók akár nem vólnának, akár nem fedezhetnék az adós tartozását s járulékait,

cc) a fekvők vétethetnek foglalás alá a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint, még pedig az 1791: 51. cz. értelmében előbb az adós szerzemény fekvő vagyonait kell elfoglalni és csak annyiban, a mennyiben vásároltattak; az ősiekre csak azon esetben terjesztethetvén ki a végrehajtás, midőn a szerzeményekből nem telnék ki a tartozás.

dd) Mind az ingó mind a fekvő vagyonok értékere meghatározhatása végett dologhoz értő becsüsoket kell felvenni, s azokat a becslésbeni igazságos eljárásra esküvel is kötelezni kell, annak tudatása mellett, hogyha a becslés alá terjesztendőket valódi értéküknél akár föbbre akár kevesebb-

re becsülnék, az az által okozandó kár megtérítésén kívül egyenként 200 mfrttal fognak büntettetni az A. C. 4. R. 4. Cz. 1. cz. szerint.

ee) Ha az adós egyik törvényhatóságbeli vagyona nem volnának elégségesek tartozása fedezésére, az illető tiszttség átírása mellett folytattathatik a végrehajtás más törvényhatóságbeli vagyonaiban az A. C. 2. R. 12. Cz. 3. cz.; 3. R. 47. Cz. 12. cz. értelmében keletkezett szokás szerint.

ff) Azon esetben, midőn az adósnak tartozása fedezésére elégséges vagyona nem volnának, a végrehajtók ötet el is fogathatják a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint.

c) Midőn törvényczikk szerinti tartozás tárgya a végrehajtásnak, vagy azon költség s fáradsági díj, mely ítélet vagy kötlevel szerint követeltetik: az elégtétel azon szabályok szerint létesítettik, melyek fenebb az adósság felvétele módjára nézve közöltettek, szokás szerint. Azon esetben pedig, midőn az alperes által okozott kár megtérítése hajtatik végre, előbb a károsnak kell kielégíttetni, s a tiszték s illetőleg a végrehajtók illetőségüket abból vehetik fel, a mi a kár megtérítése után még fenmaradand, az A. C. 3. R. 47. Cz. 18. cz.; és 5. R. 52. edictumából következtethetőleg.

d) A végrehajtók illetőségöket is felvehetik a csak most idézett törvények értelmében a követelt vagyonaiból, s a mit ezen czim alatt elfoglálnak, a követelő tartozik elfogadni, becsüszerinti árukat a végrehajtóknak kifizetvén szokás szerint.

e) Az akár kötlevel, akár törvényczikk melletti végrehajtással elfoglalt ingó és fekvő vagyonokat tartoznak a végrehajtók felügyeletök alatt tartani 15 napig, ezen idő alatt az adós azokat megválthatván. Ezen idő eltelése után pedig az elfoglaltakat a követelő kezébe kell adni (assignatio), mégpedig az ingókat visszaválthatatlanul, az ősi ingatlanokat pedig bármikor is zálog gyanánt visszaválthatólag az 1791: 51. cz. szerint. Ha a követelt kifejezetten lemond a megváltás iránti jogáról, megtörténhetik az elfoglalt vagyonoknak kézbeadása is elfoglaltatásuk alkalmával.

f) Bévégeztetvén a végrehajtás, s megtörténvén az elfoglalt vagyonok kézbesítése is, végrehajtási tudósítványt (executionis series) készítenek a végrehajtók, mely-

ben a jelen volt szomszédok s határosok megnevezése mellett (H. K. 2. R. 74. cz. 10. §.) a végrehajtás egész folyamata leiratik. Ezen szabály szerint a végrehajtók, a vármegyékben s székekben pedig csak a felvett bizonyság (adjunctus) neve aláírásával hitelesítendő tudósítvány eredetije a követelőnek, s ha kívántatik párja a követeltnek is kiadatik, mégpedig kiített jószág elfoglalása esetében, és a midőn az adós a megváltás iránti jogáról lemondott, azok elkészíttetése után mindjárt, az alperesi meg nem jelenésért költ ítélet végrehajtása esetében (A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz.) és más olyan esetekben, midőn a vagyon lefoglalásakor annak kézbesítése is meg nem történhetett, a végrehajtás bévégeztetése napjától számitandó 15 nap eltélese után.

584. §.

A végrehajtók hibái orvoslásáról.

Hibázhatnak a végrehajtók abban, hogy az ítéletet másként hajtják végre, mint kellett s lehetett volna; valamint abban is, hogy a hitelezőt nem a kötlevel szerinti módon elégitették ki, megtagadván tőle p. o. a választhatási jog gyakorlatát, vagy hogy a költség s fáradság meghatározásában illő mértéket nem tartottak. Ezen végrehajtói hibák orvoslásának szokás szerinti módja végrehajtás jobbitásának (reportatio) neveztetetik, melynek szabályai e következők:

1) Mielőtt a végrehajtási tudósítvány kiadatnék, bé kell jelenteni a jobbitás iránti jog fentartását, s azt a tudósítványba is kifejezetten bé kell igtatni.

2) Mig a végrehajtás bé nem végeztetett, jobbitást nem követelhetni, s azután is csak birtokon kívül.

3) A jobbitás követelése csak úgy esik meg, hogy a végrehajtók által ejtett hibákat felfejtő perfelvétel mellett a végrehajtási tudósítvány beadatik, az ellenfél azt megelőzőtt megintetése következtében, ha a végrehajtás ítéletlel mellett vagy hütös akár táblai, akár főkormányiszéki irnokok által létesítettett, a királyi tábla elébe, különben pedig azon törvényhatóság derékszéke s illetöleg tanácsa elébe, melynek felsőbbsege alá tartoznak a végrehajtók; az illetö törvényszék tiszte levén, a felek felelgetéseinek bévégeztetése után, ítéletet hozni, mely a végrehajtók tettén tul, sem a végrehaj-

tott ítélet, sem illetőleg a kötlevel bírálgatására nem terjesztethetik ki. A becsüsök hibája sem lehet ezen perbeli ítélet tárgya, ezek hibája nem tulajdoníthatván a végrehajtóknak, s a becsüsök hibájokért, az A. C. 4. R. 4. Cz. értelmében, külön perrel követeltethetvén. A szokás azonban a becsüsök hibája orvoslását is ezen per tárgyává tette.

4) Az illető törvényszék által kimondott jobbitó ítéletet feljebb csak birtokon kívül bocsáthatni.

5) A jobbitó ítéletnek a fenebb közöltetett módon kell végrehajtatni, a végrehajtásban netalán ejtett újabb hibák ismét hasonló per útján orvosoltathatván, mindaddig míg a végrehajtás hibamentesen és úgy létesítetik, hogy azon mindkét fél megnyugszik.

6) A végrehajtás jobbitását, annak bévégeztetése napjától számítandó 32 év eltéleése után nem követelhetni szokás szerint.

NEGYEDIK SZAKASZ

A per megelevenítéséről.

585. §.

A kegyelemmeli perujításról.

Minden bévégzett pert megeleveníthet még egyszer a vesztő fél kegyelemmeli perujítás menedékének segédelmével. Ezen menedéket használhatni következő szabályok szerint:

1) Ezen menedéket csak az elvesztett perben költ végítélet végrehajtásának bévégzése után lehet használni a T. U. 143. §. szerint, még pedig a végrehajtás bévégzése napján kezdve 32 év alatt, azontul pedig csak azon esetben, ha az az iránti jog, névszerint a végett tett különös tiltakozás által (specialis retractatio) fentartatott; e végre az általános tiltakozásnak hasznát venni nem lehetvén a T. U. 148. §. szerint.

2) Ezen menedéknek helye van minden perben, azokat sem véve ki, melyek közbirói szék által láttattak el, hanemha a felek egyezményében névszerint kirekesztetett volna a T. U. 144. §. szerint. Csakugyan míg életben van a pert elvesztett fél, ezen menedéket örökösei nem használhatják a H. K. 2. R. 78. cz. szerint.

3) Azon perekben, melyeknek tárgya a pura fiscalitások közé tartozó valamely főjóság, vagy azon kérdés, hogy a per alatti jóság pura fiscalitas e vagy nem? ezen menedék használhatására engedelmet a fejedelemtől kell kérni folyamodás útján; ilyen folyamodásra csakugyan nincs szükség, midőn a per tárgya valamely pura fiscalitasok közé tartozó főjóságnak csak járuléka, vagy az ilyen jóságok határa, vagy uzokon fekvő pénz mennyisége; valamint akkor sincs szükség, midőn a fiscustól adományozható jóság követeltek a T. U. 144. §. szerint.

4) A kivett eseteken kívüli minden más perekben ezen menedék alkalmazása ugy esik meg, hogy a bévégzett perbeli ítélet végrehajtását tanusító tudósítvány előmutatása mellett, a közhitelességű pecséttartó személyektől kegyelemmel perujítást engedő s illetőleg rendelő fejedelmi parancs váltatik, melybe szokott a megelevenítendő per rövid tartalma igttatni, s egyszersmind az ellenfél is értesítetik a perujítás felől utasítvány vagy bizonyosító fejedelmi parancs mellett. Az egyházi ügyekben ritkán használtatik ezen menedék, és püspöki parancs mellett, mely a megelevenítendő per első bírójához szokott intéztetni, s mindkét feleknek 15 napi haladék engedtetik az újabb bizonyításhoz készülnetés végett.

5) Az ellenfél nyolczadnapos értesítettése után következő első törvényszakon meg kell jelenni a perét megelevenítőnek, menedéke használása végett azon törvényszék előtt, melyen a megelevenített per kezdetett volt, és ha az uri vagy közbirói szék volt, azon törvényszék előtt, mely elébe ezen törvényszék elől a per közvetlenül feljebbvitetett volt, vagy a melyik elébe kellett volna annak feljebbvitetni, hanemha a közbirói szék előtt kezdett perre nézve a felek másként egyeztek a T. U. 145. §. szerint.

6) Az illető törvényszék előtt megjelent perujító kérésére tartozik ellenfele az általa kivett ítéletet s perbeli leveleket beadni a T. U. 146. §. szerint, a ki egyébiránt az A. C. 2. R. 8. Cz. 3. cikkéből következtethetőleg, a pert leszállító egyszerű kifogásokat megteheti.

7) Kötelesek a törvényszékek az ezen menedékkal megelevenített pert más pereknél előbb ellátni, hogy a bíró által már egyszer eldöntött ügy ne álljon függőben hosszszon a H. K. 2. 2. R. 77. cz. 3 és 10. §. szerint.

8) Elláttatván a megelevenített per az illető első törvényszék által s az ítélet kimondatván, mindamellett is, hogy az ilyen perek a H. K. 2. R. 77. cz. 3. §-ában legrövidebb pereknek neveztetnek, a per derekán költ terhelő ítélet ellen a vesztő fél használhatja mindazon menedékeket, melyek őtet a per természete szerint illették, de a melyeknek használására a per folyama alatt alkalmja nem lehetett azon okból, mivel a megelevenített per az előbbinek csak folytatása s következésképen a peresfél az őtet illetett s hibáján kívül nem használhatott menedékek használatától a T. U. 110. §. szerint sem rekesztethetik el.

9) Az illő menedékek elhasználása után költ végítélet feljebbvitel utján birtokon belől vagy kívül orvosoltathatik, ahozképest, a mint a megelevenítés előtti derekas végítélet orvosoltathatott, szokás szerint azon kivétellel csakugyan, hogy a feljebbviteli törvényszék ítélete által terheltetett perújító, ha perét az alsóbb törvényszék előtt ezen menedék mellett is elvesztené, ügyét feljebb nem viheti a H. K. 3. R. 6. cz. 1, 2. §.; 11. cz. 2. §. szerint.

10) A perét derekas állásában elvesztett perújító örök hallgatásra ítéltetik a H. K. 3. R. 11. cz. 2. §. szerint; azon esetben, ha pere kifogási állásában szállíttatnék le, kegyelemmel perujításra fejedelmi parancsot mindannyiszor válthatván, s a leszállított pert újból kezdhető az A. C. 2. R. 8. Cz. 3. cz.; T. U. 147. §. szerint.

11) Csak attól levén megtagadva a per megeleveníthetése, a ki kegyelemmel perujítással megelevenített perét derekas végítélet által vesztette el, a T. U. 147. §. szerint: az, a ki ezen menedék mellett megújított perben alperes volt, vesztés esetében ügyét viszont kegyelemmel perujítás segédelmével orvosolhatja; örök hallgatásra csak akkor ítéltethető, mikor ezen menedék mellett ismét vesztene, mint az a városiak péreire nézve rendeltetett a H. K. 3. R. 11. cz. 3 és 4. §-ban.

MÁSODIK OSZTÁLY

A perekről különösön.

586. §.

Ezen osztály feladatáról.

Miután a pertan első osztályában a per általában tárgyalatván, közöltettek azon törvények, melyek perlekedésünk rendszerét alkotják, ezen osztály feladata azon törvények tárgyalása, melyek által a per esetenként szabályoztatott, vagyis a pereknek egyenkénti előadása. Mivel pedig a magánjogtan első és második részeiben terjedelmesen felfejtettek azon jogviszonyok, melyeknek fentartása vagy helyreállítása tárgya a pereknek, a perek egyenkénti előadása, a már közlöttek hosszadalmas ismétlésének kikerülésével, ugy eshetik meg, ha mentől jellemzőbb rövidséggel közöltetnek a hoszszu, rövid és legrövidebb perek czimei, az alapul használható törvényekkel együtt; mindenik perre nézve a figyelmet különösebben igénylő jegyzetek kíséretében kijelöltetvén az, hogy azt ki, ki ellen s melyik törvényszék előtt kezdeti s mit köteles bém bizonyítani, hogy czélját érhesse.

ELSŐ FEJEZET.

A hoszszu perekről

587. §.

A hoszszu perekről általában.

A T. U. 71. §. szerint csupán (unice) azokat lehet hoszszu perü ügyeknek tartani, melyeknek a régiebb törvények kifejezetten határozott rendelkezése szerint, négy törvényszakon kellett folytatattani (in quatuor terminis agitandæ fuerunt), és a melyek az Approbata Compilata constitutiokban névszerint hoszszu perrel követelendőknek (per expressum pro longo litis processu agitandis) irattak. A gyakorlat eltávozván az idézett törvény ezen eléggé tiszta rendeletétől, több oly pereket sorolt a hoszszak közé, melyek törvénytá-

runkban sem négy szakaszuknak (*quatuor terminorum*), sem hosszszaknak nem neveztetnek, milyenek p. o. általában minden örök jogcím alatti elidegenítések feltörésére indított, a fi- és nőnemű rokonok között nemes jószág természeté felett támasztott, a távolízbeli rokon örökségét régi osztálylevelek-nélfogva követelő, törvénytelen örökösök kirekesztését tárgyazó s több más czímek alatti perek. Ezen szembenőnőleg törvényellenes gyakorlat védelmére használni szokták némelyek a T. U. idézett §-a ezen szavait: „*brevi vel alio pro varietate causarum stabilito processu agitandæ erunt*“, állítván, mintha a törvény a per természetét nem határozta volna meg: „a dolgok valóságokból, az ügyeknek atyafiságokból és özszekeöttestekből kell az ügy természetét meghatározni,“ s ennélfogva p. o. a csere feltörésére intézett per hosszszuknak kell tartani, mivel a csere erősebb egyezmény az örök vallománynál, melynek feltörésére a H. K. 1. R. 60. cz. 5. §. hosszszu per rendelt. Hogy a tévedésen alapuló ezen állítás által a kérdés alatti gyakorlat igazolva nincs, eléggé világos általában abból, hogy a T. U. idézett §-ának szavai a kérdés alatti állítással merőben ellenkezőt rendelnek; a mennyiben egyfelől azokat megelőzőleg tisztán s határozottan ki van fejezve az, hogy a törvények szerint hosszszu perü ügyeken kívül a többit nem kell hosszszu perrel követelni (*non longo litis processu agitandæ erunt*); másfelől pedig az is ki van fejezve, hogy a mely ügyeket nem kell hosszszu perrel követelni, azokat vagy rövid, vagy más az arról szóló törvényben meghatározott (*stabilito*) perrel kell követelni, a minék valódi értelme csak az, hogy azon ügyeket, melyeknek perét a törvény határozatlan hagyta, rövid perrel, azokat pedig, melyekre nézve más per (milyenek p. o. az ugy neveztetni szokott *articularis*, legvövidebb perek) határozott, ezen a törvényben kifejezetten leirt perrel kell követelni. Világos továbbá a kérdés alatti állítás tévedéseni alapulása különősebben a például felvett perekre nézve is, mert ha a csere feltörésére intézett per természetét, a már megezáfolt okoskodás utján meghatározni lehetne is, midőn a H. K. idézett 1. R. 60. czimében az örök vásár feltörésére a 2-ik §-ban rövid, az 5-ikben pedig hosszszu per rendeltetik, és a midőn a perrel feltörhető cserét,

mint törvényellenest is az örök vásárnál erősebbnek tartani nem lehet, annál csakis az igaz csere levén erősebb, de a mely feltörhetetlen: a csere feltörésére indítható pert a mint hosszúnak állithatni az 5-ik §. szerint, éppen úgy rövidnek is tarthatni a 2-ik §. szerint. Nem levén s nem is lehetvén igazolt a kérdés alatti törvényellenes gyakorlat, a hoszszu perek közé csak azok soroltathatnak, melyek a T. U. 71. §. értelmében olyanoknak méltán tartathatnak, még pedig nemcsak a törvény iránti tiszteletből, hanem azon okból is, mivel midőn már az igazság kiszolgáltatásának rendszerezett késleltetése által felingerelt jogérzet követelni sürgetőleg kezdette még a tiszta törvényen alapuló hoszszu pereknek is megrövidítését: merészség nélkül követelhetni azon gyakorlat megszüntetését, mely tiszta törvényt sértőleg a törvény által kiszabottnál is hoszszasabb s költségesebb uton fárasztja a szenvedett sérelem orvosoltatásaért esengőt. Hoszszu perü ügyeknek ennélfogva csupán a következők tarthatnak:

588. §.

1.) A lappangó királyi jog követelése.

Ezen ügyben (*prosecutio juris regii*)

kereset alapjául használható törvények a H. K. 1. R. 23, 24, 25, 26. czímei

Felperes a fiscus, a ki köteles bébizonyítani azt, hogy a követelt jószág a kihalt személy eldőedeinek volt adományozva, és hogy a kihalt személynek a H. K. 1. R. 27. czime értelmében birtokában volt; annak bébizonyítására, hogy az alperes birtokába minő cím p. o. vásár, zálog vagy foglalás útján jutott, nem kényszeríthetvén.

Alperes az, a ki a követelt jószágot birtokolja, és a ki magát védheti akár azzal, hogy a jószág nem volt a kihalt vagy eldőedei adományos jószágá, a H. K. 1. R. 10. cz. k. 1. §. értelmében királyi jog csakis az adományos birtokos kihalásakor születvén; akár azzal, hogy azokat a kihalt sem nem birtokolta, sem nem birtokolhatta, a H. K. 1. R. 27. czim értelmében csak azon jószágok levén felkérhetők s következesképen a fiscus által is kihalás eredményeül követelhetők, melyeket a kihalt birtokolt vagy birtokolhatott; akár azzal, hogy birtoka királyi jóváhagyás vagy száz évi időmulás által érvényesített, a H. K. 1. R. 23. cz.

szerint. Az alperes követelheti a felperesfiscustól, ha keresetét békibizonyítani nem tudná, a jószág közbecsü szerinti árát az Albert 24. cz., Mátyás 2. V. 11. cz. szerint.

Törvényszék a királyi tábla a T. U. 25. §. és az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; ezen perben „privilegium productiojára is“ szükség levén.

Jegyzés.

1) Tévednek azok, kik azt állítják, hogy ezen perben az adományos is lehetne felperes; az adományosnak ugyanis a H. K. 1. R. 32. cz. és a 63. cz. 5. §. szerint a felkért királyi jogra nézve magát igtatással kellestven egy év bételese előtt biztosítani, az ellenmodó birtokost ellenmondás igazoltatása (ad dandum contradictionis rationem) czime alatti perrel kell követelni mulaszthatlanul, s mivel abban alkalom nyílik a megnyert királyi jog követelhetésére, nincs ok a miért a végett külön pert is kezdjen, s nem is kezdhet a nélkül, hogy a H. K. 2. R. 70. cz. 2. §. szerint magát a patvar büntetésének ki ne tegye.

2) Ezen czím alatti perrel továbbá nem követelhet a fiscus hűtlenség czíme alatt igényelhető jószágot; az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint ugyanis addig nem igényelheti a hűtlen jószágait, míg az az országgyűlés előtt megperelttve el nem marasztaltatott, s akkor is csak azokat, melyek neki ítéltetnek, az idézett törvény szerint a hűtlen csak azon jószágaira nézve születvén a fiscusnak joga, melyek az ítélet végrehajtása utján jutottak birtokába.

3) Nem követelheti végre a fiscus ezen czím alatti perrel azon jószágokat, melyeket a C. C. 4. R. 12. Cz. 14 és 15. cz. értelmében, kötlevel vagy törvényezikk (virtute articulorum, aut per contractum) igényelhetne, ezen jószágok ugyanis a fiscus által csak a kötlevel és törvényezikk ereje mellett követeltethetnek, mindamellett is, hogy csupán királyi jogczím alatt adományoztathatnak.

4) Ellenben ezen czím alatti perrel követelheti s kell is hogy követelje—más czimű pert e végre nem használhatván—a fiscus a kihalás czíme alatt igényelhető jószágokat azon esetben, midőn a kihalást 32 év lefolyása előtt kihirdettetni elmulasztotta volna, az A. C. 4. R. 3. Cz. ezen jószá-

gok követelésére hosszu pert rendelvén elég bizonyságául annak, a H. K. 1. R. 25. cz. értelmében, hogy azzal királyi jog követeltetik.

589. §.

2.) Az igtatáskori ellenmondás igazol- tatása.

Ezen ügyben (processus ad dandum rationem contradictionis)

a kereset alapjául használható törvények: Mátyás 5. V. 15., 6. V. 27. cz.; A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz.

Felperes az adományos, a ki azon okból, mivel a T. U. 89. §. a felperesnek a bizonyítást minden különböztetés nélkül teszi kötelességévé akár birtokban, akár birtokon kívül legyen: előadván, miként az adományt igtatás s azt 15 nap alatt ellenmondás követte, adománylevele czimét vagyis azt köteles békabizonyítani, hogy azon czim alatt a jószág neki adományoztatható s adományoztatott is. Ennélfogva azon esetben, ha az adomány czime

1) kihalás, bé kell bizonyitnia mind azt, hogy az adományozott jószág birtokosa kihalt, és hogy kihalása kihirdetése következtében törvényes ítéletnél fogva szállott e jószág az adományozó fejedelem birtokába az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint; mind azt, hogy a kihaltak a kérdés alatti jószágra nézve volt jogánál fogva annak, másra nem szállhatván, a fiscusra kellett szállani; e tekintetben bizonyítás tárgya levén vagy az, hogy a jószág a kihaltak vagy elődei közül valamelyiknek adományoztatván, az az idézett törvény szavai szerint: „redealt ad fiscum regium“; vagy az, hogy bár ne tartathassék is a jószág adományosnak, nincs mindazáltal senki, ki azt törvényes örökösödési jognál fogva igényelhetné. Ha az adomány czime

2) hűtlenség, bé kell bizonyitnia azt, hogy a nyert jószág az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. értelmében szállott a fiscusra, és hogy az a hűtlennek olyan tulajdona volt, melynek elmarasztaltatása következtében, a fiscusra lehetett és kellett is szállani. Ha az adomány czime

3) királyi jog, azt ugy kell békabizonyitnia, mint már fenebb a fiscusra nézve közöltetett azon esetben, midőn kihalás szüleménye a királyi jog; és ha a bizonyítás nem sike-

rülne, az adományos a jószág közbecs szerinti ára fizetésével büntettetik, a Mátyás 2. V. 11. cz. szerint; örökbecs szerinti ára fizetésével pedig csak akkor, ha a birtokos bizonyítja azt bé, hogy a felkért jószág ötlet jog szerint illeti, a H. K. 1. R. 25. cz. k. §. szerint. Azon esetben pedig, midőn ezen cím alatt olyan jószág adományoztatott volna, mely a fiscusra kötlevel- vagy törvéynél fogva szállott, bővebb bizonyítással az adományos nem terheltethetik, mint azon ítélet előmutatásával, mely mellett a jószág elítelt dolog gyanánt a fiscus birtokába jutott, és a melyet az az adományostól meg nem tagadhat. Ha

4) királyi jóváhagyás, annak bébizonyítására elégséges megmutatni azt, hogy az, a kitől a jószág szereztetett, kihalófélben levő volt, és hogy a jószág olyan volt, melynek a kihalás esetében különben fiscusra kellett volna szállani, az senki más által sem igényeltethetvén, a H. K. 1. R. 10. cz. 2. §. 64 és 65. cz. szerint; a mi azon módon eshetik meg, mely a kihalás címe bébizonyítására nézve fenébb közöltetett. Azon esetben, midőn a szerzőlevél nem igtattatott volna az adománylevélbe, ezenkívül annak is elő kell adatni a H. K. 1. R. 35. cz. szerint. Azon esetben, midőn az ezen cím alatt adományozott jószágot a zálogtartó vagy hatalmasul birtokló kibocsátani nem akarná, az adományos követelheti azt külön zálog- s illetőleg hatalmaskodási perrel, s egyszersmind az igtatáskori ellenmondás igazolása végett indított pert is folytathatja, patvar büntetésétől félelem nélkül a H. K. 2. R. 71. cz. 4—12. §. szerint. Ha

5) új adomány, ennek bébizonyítására elégséges annak megmutatása, hogy az adományos maga és eldödei is a nyert jószágnak békés, azaz olyan birtokában voltak, mely nem kezdetett erőszakos foglalással a H. K. 1. R. 37. cz. és az A. C. 4. R. 13. Cz. 3. cz. szerint. Ennél többre s névszerint annak bébizonyítására, hogy a felkért jószágot tárgyazó adománylevelei elvesztek, és hogy azoknak mi volt legyen tartalmuk, az A. C. 4. R. 13. Cz. 2. cz., 1791: 30. cz. értelmében, kényszeríteni az új adományost nem lehet, az idézett törvények ugyanis nem szólnak adományozásról, hanem csak elveszett levelek újbóli kiadatásáról. Ezeknél fogva tehát a kérdés alatti bizonyításra csak akkor lehetne szorítani az adományost, ha új adománylevele csupán újbóli kiadása lenne

régibb de elvesztett adománylevelének; de ezen esetben a kérdés alatti bizonyítást az idézett törvények az adománylevel újbóli kiadása megnyerhetésének feltétele gyanánt rendelik, és ha a kiadás megtörtént, arra többé szükség nem lehet s alkalom sem nyilhatik követelésére, mert az adománylevelek ilyenén ujítását, az ellenmondóknak ilyen bizonyítás követelhetésére alkalmat nyujtható igtutás nem követheti azon okból, mivel a H. K. 1. R. 32. cz. k. §-ában láthatólag igtatás azon új adományra nézve rendeltetik, mely a jószág birtoklásánál fogva kéretett (novo donationis titulo bona sua justo jure possidentium) a H. K. 2. R. 77. cz. 2. §-ával is öszhangzólag, a mit az igtatás szükségessége okának megfontolása is igazol.

Alperes az, a ki az igtatásnak 15 nap alatt ellene mondott akár birtokból, akár birtokon kívül, köteles levén ellenmondásának okait előadni; ilyenek gyanánt használhatván.

1) azt, hogy az igtatás törvényszabta kívánatosságai fogyatkozásánál fogva érvénytelen;

2) hogy az adománylevel akár külső, akár belső kellei tekintetében érvényesnek nem tartathatik;

3) hogy a jószág akár általában, akár névszerint az adománylevel címé alatt, nem volt adományozható, és hogy adományzása által törvény- vagy jogsérelem követtetett el;

4) hogy a jószág már másnak levén adományozva, nem adományoztathatott a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint.

Törvényszék a királyi tábla a T. U. 22. §. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen per a hosszu perek közé számláltathatik, bár olyannak törvény által névszerint nem neveztetik is, azon okból, mivel főfeladata az adomány címének bÉbizonyítása levén, mivel a H. K. 1. R. 24. cz. 10. §. szerint bármi című adományzásnak alapja a királyi jog: ugy tekintethetik, mint a királyi jog tisztába hozatalát a H. K. 1. R. 26. cz. k. §. értelmében is tárgyazó per, melynek ennÉlfogva a H. K. 1. R. 25. cz. k. §. szerint hosszunak kell lenni. Harminczkét év lefolyása előtt meg kell kezdetnie, mert különben időmulás jÖvén a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. szerint közbe, azon-
tul helye nem lehet.

2) Ezen perben kétszer történik idézés: először az ígató parancs rendelése szerint az ígatók által akkor, midőn az ellenmondás esett; másodszor pedig szokás szerint akkor, midőn az adományos az ígatas tisztává tétele végett a rendes idézők által idézeti törvényszék elébe az ellenmondókat.

3) Ezen per után történik továbbá az ellenmondás által megakadályoztatott királyi jogcím alatt nyert adománynak az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint birtokon kívüli követelése, valamint a kihalt azon jószágának követelése is, melyet a fiscus az A. C. 4. R. 3. Cz. szerint adományozott a nélkül, hogy a kihalást 32 esztendő alatt kihirdettette volna, mely adományozás czíme csakis királyi jog lehet, mivel kihalás czíme alatt az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint csak azon jószág adományoztathatik, mely a kihalás kihirdetése következtében legrövidebb per után a fiscus birtokába is jutott.

590. §.

3.) Az ellenmondás igazolásának elfogadtatása.

Ezen ügyben (processus ad recipiendam rationem contradictionis)

kereset alapjául használható tiszta törvény nincs ugyan; használtathatnak azonban az ellenmodás igazoltatása czíme alatt közölt perre nézve fenebb idézett törvények, de csak azon értelemben, hogy azokban ki levén a törvényhozónak azon akarata nyilvánítva, miszerint az ígatas után közbejött ellenmondás okainak birói ítélet tárgyává kell válni: azon esetben, midőn azok igazolhatására alkalmat nyujtani az adományos nem akarván, az ellenmondókat idéztetni elmulasztaná, hogy az ellenmondók idéztethessék az adományost, előadandó okaik ítélet tárgyává tétethetése végett, éppen a kérdés alatti törvények rendelése teljesülésének, s ennél fogva azok értelmében történnék tekintethetik.

Felperes a birtokon kívül levő ellenmondó akár a szabály szerinti 15 nap alatt, akár későbbre, de 32 év bételése előtt történt legyen ellenmondása; a ki ellenmodása okait előadni s azokat bé is bizonyítani köteles, ellenmondás okai gyanánt használhatván általában azt, a miáltal megmutathatja az ígatas törvényellenességét, s az adomány külső vagy belső kívánatosságai fogyatkozásait, különösen pedig azon esetben, midőn az adomány czíme

1) kihalás, azt, hogy ő mind vérségi egybeköttetésénél mind az adományozott jószágábani osztályosságánál fogva a H. K. 1. R. 47. cz. értelmében örökösnek tartathatik, s ennél fogva a kihalás czime alatti adományzásnak helye sem lehetett. Midőn

2) hűtlenség, akár azt, hogy az adománylevélben megnevezett személy hűtlenségért el sem marasztaltatott, akár azt, hogy ha elmarasztaltatott is, az adományozott jószágok nem voltak a fiscus számára sem megítélve, sem végrehajtás útján elfoglalva; akár azt, hogy bár fiscus számára ítéltettek s el is foglaltattak legyen a jószágok, azok mindazáltal azon okból nem válhattak adományozhatókká, mivel eredetileg az ellenmondóknak vagy eldődeknek levén adományozva, az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. értelmében, a hűtlent úgy illetőknek nem tartathatnak, hogy hűtlensége czime alatt adományoztathattak legyen. Midőn

3) királyi lappangó jog, azt, hogy az adományozott jószág, melyet az ellenmondók s illetőleg eldődek birtokoltak, vagy olyan személytől szereztetett, a ki nem volt kihalófélben lévő, vagy ha a lett volna is, a jószág olyan volt, melyről királyi jóváhagyás nélkül is rendelkezhetett, vagy ha nem rendelkezhetett volna is, a fiscus, az iránti jogát akár a megnyert királyi jóváhagyás, akár az időmülés közbejötté annyira elenyésztette, hogy a jószág ezen czim alatti adományzás tárgya nem lehetett. Midőn

4) királyi jóváhagyás, azt, hogy az a kitől az adomány tárgya szereztetett, nem volt kihalófélben lévő, vagy ha a lett volna is, a jószág nem olyan a H. K. 1. R. 65. cz. értelmében, melyről királyi jóváhagyás nélkül rendelkezni nem lehetett volna, a mennyiben arra nézve a rendelkező halálával nem történt vagy illetőleg nem történend kihalás, az iránt fiscus fölötti jógigénye levén az ellenmondóknak. Midőn

5) ujadomány, akár azt, hogy az adományozott jószágot az adományos s eldődei nem birtokolták, akár azt, hogy ha birtokolták volna is, az adományzás tárgya nem lehet, vagy azért mivel birtokuk erőszakos foglalással kezdetett, vagy azért, mivel a jószág pura fiscalitas (ad aliquod castrorum regalium de jure ac ab antiquo pertinens) vagy

azért, mivel a jószág nem övé (non sua), hanem névszerint éppen az ellenmondókat illeti jog szerint.

Alperes azon adományos, a ki birtokból nyerte meg a jószágot p. o. királyi jóváhagyás vagy ujadomány czime alatt; vagy a fiscus birtokában volt jószágot nyert a többi czimek alatt, és csak a bé is bizonyított ellenmondási okokat czáfólag bizonyítja akár általában az igtatás és adománylevele érvényességét, akár különösen adománya czimét úgy, a mint az ellenmondás igazoltatása czime alatti per előadásában fenebb, az abban felperes adományosra nézve megjegyztetett; azon hozzáadással azon esetre nézve, midőn az ujadomány ellen az adományos nőrokonai a felperesek, hogy ujadománynyal, osztálylevelekkel s leányi negyed fizetését tanusító nyugtatóványokkal ellenök nem bizonyíthatni, hanem az eredeti szerzőlevelekkel lehet csak az adomány tárgyának fiágot illetőségét bébizonyítani, a H. K. 1. R. 37. cz. 12. §. szerint.

Törvénytörvény, a királyitábla a T. U. 22. §. és az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen per hosszúnak méltán tartathatik azon oknál fogva, mely fenebb az ellenmondás igazoltatása czime alatti perre nézve közöltetett, és ezen pert is az ellenmondás napjától számítandó 32 év alatt meg kell kezdeni, hogy a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. értelmében közbe ne jöhessen az időmulás.

591. §.

4.) Ujosztály követelése.

Ezen ügyben (novae divisionis causa)

kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 46. cz.

Felperes az osztályrészében kárt szenvedett osztályos, vagy örököse, a kinek bé kell bizonyítani, az osztálylevél előmutatása által, az idézett törvény k. §. szerint azt, hogy közte s osztályosai között volt osztály; továbbá akár azt, az idézett törvény szerint, hogy osztályosai közül valamelyik, osztályrészébe jutott vagyonainak va-

lamelyik részét hatalmasul bitorolja; akár azt, az idézett törvény 2. §-ában gyökerező szokás szerint, hogy a megtörtént osztály alkalmával csak ujosztály által orvosolható tetemes kárt szenvedett.

Alperesek minden osztályos olyan rokonok, kik a felperessel az előbbi osztály alkalmával osztoztak, és az ilyen rokonok örökösei; idegenek ellen, bár különben osztályosok legyenek is, ujosztályt követelni azon okból nem lehetvén, mivel az idézett törvény határozottan rokonok közötti új osztályról rendelkezik. Az alperesek magokat a felperes által felhozott okok czáfolgatása által védelmezhetik.

Törvényszék, ha több törvényhatóságokban fekszenek a felosztandó jószágok, a királyi tábla, különben az illető törvényhatóság derékszéke, s Marosszéken kívül, a székelőföldön az alszék.

J e g y z é s.

1) Van az ujosztálynak oly esete is, mely rövid per után eszközölthetik, midőn t. i. az osztályos, egész osztályrészét per után vesztette el a H. K. 1. R. 45. cz. 1. §. szerint, melynek akkor lehet helye, midőn az osztályrész iránt indított per védelmére a szokás szerint kölcsönös szavatosság kötelessége teljesítése végett, az osztályosok nem lettek volna felszólíttatva.

2) A felperes tartozik a birtokában levő osztályrészt merőben osztály alá ajánlani, és ha abból valamit elidegenített volna, új osztályt azon okból nem követelhet, mivel ezen tett által az előbbi osztályt érvényesnek ismerte el. Az alperesek is tartoznak osztályrészőket merőben és hitletétel mellett bocsátani osztály alá, melynek alkalmával az általuk tett javítások és károsítások tekintetbe vétetnek, s az elidegenített részek az illetők részébe tudatnak.

3) Új osztályt helyes okból bármikor is követelhetni, mivel a H. K. 1. R. 46. cz. csak azon esetre vetette a pert időmulás alá, midőn új osztály követelése helyett a sérelmes más, még pedig név szerint hatalmaskodási perrel követelné osztályos rokona birtokában levő részét, a mi hatalmában áll, 32 esztendő lefolyása előtt, a 4. és 5. §. szerint.

5) Az örökvásárnak a megkínáltatott rokonok általi feltörése.

Ezen ügyben (*invalidatio fassionis perennalis ex praejudicio*)

kéreset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 60. cz. és az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. oz.

Felperesek az eladónak mindazon rokonai, kik a jószág megváltása iránti előjoguknál fogva megintetnek, s a jószágot magukhoz váltani elmultatták. Köteles a felperes bém bizonyítani azt, hogy az eladónak a per tárgyára nézve örökösödési joggal bíró rokona, s egyszersmind azt is, hogy a követelt jószág a H. K. 1. R. 47. és 58. czimei értelmében ősi vagyon; az eladó szerzeményvagyonai, mint a melyek a H. K. 1. R. 5. és 57 czimei szerint szabad rendelkezése alá tartoznak, ezen per tárgyai nem lehetvén. A székelyföldi jószágokra nézve felpereskedhetik az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz. 1. pontja szerint megintetendő szomszéd is, ha megintetve elővásári jogával élni elmultatta volna, a ki csupán szomszedsági jogát tartozik bém bizonyítani.

Alperes az, a ki a pertárgyat megvásárolván birtokolja, valamint annak örökösei is, és mindazok, valakik ezekkel kötött egyezmény következtében a követelt jószágnak birtokosai. Az alperes védelmezheti magát annak bém bizonyítása által, hogy a követelt jószág nem ősi és a felperes által nem igényeltethető; hogy a vásár szükségbeli s ennél fogva a H. K. 1. R. 59. cz. szerint felbonthatatlan, vagy ha a nem volna is, hogy a felperes ellenmondás nélkül használván a jószág árával vásárolt vagyont, az eladást a H. K. 1. R. 62. cz. értelmében tettelesen helybenhagyta; hogy a jószágot már nem örök vásár, hanem igtatás által is megerősített királyi jogczim alatti adomány következtében bírja; ezen esetben köteles levén a királyi jogczim valóságát is bém bizonyítani; s végre védelmezheti magát időmulással is.

Törvénytársak, ha a pertárgya több törvényhatóságokban fekszik, a királyitábla, különben az illető hatóság törvénytárséke, az ügy ezen esetben királyitábla elébe

nem tartozhatván azon okból, mivel az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. czikke oda az örökjog felett támasztott pereket csak azon esetben utasította, ha egyszersmind „privilegium productioja is kívántatnék.“

J e g y z é s.

1) Ezen per kezdhetése nincs feltételesítve a követelt jószág iránti örökösödési jog megnyílása által; a H. K. 1. R. 59. cz. 4. §-ában láthatólag ugyanis, a fiu még atyja életében feltörheti az általa elidegenített ősi jószág fölötti örökvásárt. A H. K. 1. R. 60. cz. 7. §. szerint azok által is indíthatók, kik megkínáltatásukkor a megváltásra készeknek nyilatkoztatták ugyan magukat, de a bíró által kitűzött idő alatt azt még sem tették meg.

2) Követelhetni ezen per után az elidegenített ősi jószágot, még azon szomszédok s nőrokonok ellen is, kik azt, a H. K. 1. R. 60. cz. 9 és 10 §-aiban gyökerező joguknál fogva akár az eladáskor megváltották, akár kiperelték, azon okból, mivel a jószágra nézve idegeneknek tartathatván, azt az ösiség sérelmével birtokolják.

3) Azon vélekedés, mintha a távolabb ízbeli rokonok által indított ilyen perbe a közelebbiek úgy avatkozhatnának, hogy a követelt jószágot kirekesztőlegesen követelhesék, ellenkezik a jogi közösségben gyökerező avatkozás már felfejtett természetével.

4) Ezen pernek nem lehet tárgya olyan örökvásár, mely még előbb per után követelendő ősi jószágot tárgyz, a vásárlót ugyanis a H. K. 1. R. 27. cz. 6. §. szerint nem lehetvén a jószág tulajdonosának tekinteni, a mit az is eléggé igazol, hogy az 5. §. szerint a pert nem folytathatja a maga, hanem csak az eladó nevében: az elidegenítés nem tekintethetik megtörténtnek addig, míg a jószág a vásárló birtokába nem jutott, a mikor aztán a végrehajtottnak tartatható elidegenítés ezen per tárgyává tétethetik.

5) Kiüteltetvén ezen per után a követelt jószág, a felperes tartozik az érette fizetett mennyiséget a H. K. 1. R. 60. cz. 5. §. szerint fizetni; azt, ha a kötlevéiben tisztán kifejezve nem volna, tisztába hozni az alperes kötelessége levén, a ki egyszersmind javításai becsü szerinti árát is követelheti, az eladás olta történt károk becsü szerinti árának

bétudatása mellett, melyeket még azon esetben is ő szenved, midőn történetesek volnának, mivel akkor a jószág tulajdonosa volt, a ki kénytelen a történetes károkat szenvedni annyival is inkább, mivel a történetes hasznok megfordítására éppen azért nem szoríthatatik, mivel tulajdonos volt.

593. §.

6.) Régi határvonalok kijáratatása, s a határjegyek megújítása.

Ezen ügyben (causa metalis ex jure)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 84. 85. 86. 87. cz; 2. R. 18. cz.

Felperes az, a ki a valódi határvonal zavarba hozatala s megváltoztatása által kárt szenvedett, akár testület p. o. nemzet, törvényhatóság, város, falu, sat., akár egyén legyen, köteles levén az igényelt határvonal állását teljes hitelű határlevelek, adomány- s egyéb oklevelek, vagy tanuvallományok által kimutatni.

Alperes az, a ki a felperes által igényelt határvonalokon belől rugtatta birtokát, legyen bár testület vagy egyén; védelmezhetvén magát a tettelesen fenálló határvonalok igazolása s a felperesi állítás czáfolása által, időmulásra a H. K. 1. R. 85. cz szerint nem hivatkozhatván.

Törvényszék, ha a határ feletti villongás különböző vármegyék, székek, sz. királyi és mezővárosok szomszédos földeit (annexa territoria) tárgyazza, bár magán személyek legyenek is a perlekedők, az országgyűlés, vagy annak nem tartatása ideje alatt a főkormányzók a T. U. 22. §. szerint; ha pedig ugyanazon törvényhatóságbeli birtokok s közönségek között támasztatott a határ feletti kérdés, az illető törvényhatóság derékszéke az 1791: 97 ideiglenes törvény szerint; ha végre a villongás tárgya város körületében fekvő földek közti határ, az illető város tanácsa a H. K. 3. R. 10. cz. k. §. szerint.

J e g y z é s.

1) Ezen pert a felperes úgy kezdi meg, hogy alperesét bizonyosíttatja (certificari curat) azon törvényszék elébe, mely elébe az ügy tartozik, határjáró s igazító biztosok kirendelése végett beadandó kérelme meghallgatására, s a

felek öszszefelelkezése után kirendeltetvén a biztosok, az alperest értesített (certificari curat) afelől, hogy a kirendelt biztosok 8-ad napon ki fognak a határjárás és igazítás végrehajtása végett a hely színére szállani, kiket ha elfogad az alperes, azok megbízatásukban, eljárnak, ha pedig ellenállással megakadályoztat, ismét bizonyosítottat (certificatur) az alperes az illető törvényszék elébe 8-ad napra ellenállása okainak előadása végett; s aztán foly tovább a per a hoszszu perek módja szerint azon okból, mivel a H. K. 2. R. 18. cz. 4. §. a határjárással kezdett pereket (causæ per metalem reambulationem inchoatæ) hoszsuzaknak nevezi.

2) Ezen perben viszkeresetnek van helye (reconventio habet locum), a mennyiben az alperes jogosítva van annak békibizonyíthatására is, hogy a felperes jelenlegi birtoka a valódi határvonalon belől joga sérelmével rugtattatott, s azt békibizonyítván, megnyerheti nem csak azt, hogy a felperes méltatlan keresete alól felszabadíttassék, hanem azt is, hogy a felperestől neki ítéltsék azon birtokrész, melyet az alperes tulajdonából bitorolt. Ezen per feladata ugyanis a határvonaloknak helyreállítása levén, azoknak bizonyítás szerinti helyökre kell állítani, a fel- és alperesi birtok jelenlegi állására való tekintet nélkül.

3) Ha a határvonal valódi helye mindkét felek bizonyításai által sem hozathatnék tisztába, a kérdés alatti darab fel szokott a fel- és alperesek között osztatni; azon a versengő felek birtoka közötti rész, melyre nézve egyik sem tudja békibizonyítani kirekesztőleges tulajdonosi jogát, egyiket éppen úgy illetvén, mint a másikat, vagy is közöttük méltán felosztható levén.

4) A régi határvonalok kimutatása nem csak jogot, hanem régi gyakorlatot is tanusító oklevelek által történhetvén meg szokás szerint, ezen pertől különböző oly per nincs szokásban, melylyel csupán a gyakorlatnál fogva eszközölthetnék a régi határjegyek megújítása.

5) A nyertes félnek, ezen per következtében, birtokába kell juttatni azon birtokrészt, melyet a vesztő fél határvonala jogellenességénél fogva bitorolt, az arról a perkezdeteltől elvett haszonvételekkel együtt; azok a kiírt birtokrész járandóságai levén.

7.) A jószág visszaszerezése gyökeres jognál fogva.

Ezen ügyben (recaptivatio bonorum H. K. 2. R. 18. cz. 4. §. acquisitio possessionum Albert 34. cz.; causa in facto possessionum et jurium possessionariorum Mátyás 6. V. 4. és 19. cz. processus ex jure radicali)

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 4. és 19. cz. II. Ulászló 1. V. 54. cz.; H. K. 1. R. 10. és 13. cz. 2. R. 18. cz. 4. §.

Felperes az, a kit gyökeres jognál fogva illet azon jószág, mely jelenleg a fiscus, vagy magánszemély birtokában van anélkül, hogy megtudná mutatni, minő czim alatt birtokoltassék. A felperes köteles gyökeres joga hűbizonyítása végett előmutatni azon adománylevelet (vagy „Cum nos záratékkal költ igtató parancsot a H. K. 1. R. 34. cz. szerint), melyvel eldődei a követelt jószágot nyerték, hűbizonyítani továbbá azt, hogy az adománylevél a H. K. 1. R. 32, 33. cz. értelmében igtatással is meg volt erősítve, valamint azt is, hogy az igtatást eldődeinek a K. H. 1. R. 24. cz. 2. §. és 62. cz. k. §. értelmében birtoklása is megerősítette, s végre, hogy a követelt jószágot nyert s birtokolt személytől úgy veszi eredetét, hogy ezen leszármazásnál fogva a követelt jószág (melynek mennyiségét s fekvését is kimutatni tartozik) iránti örökösödési jog ötlet illeti. Ha pedig az adománylevél s igtatásról tudomásítás elő nem mutatathatik is, azok helye pótolthatik, az I. Lajos 20 cz és a H. K. 2. R. 52. cz. 2. §. értelmében, a felperes eldődei jogának gyökeres voltát tanúsító törvényszéki végitéletek által is.

Alperes a követelt jószágot birtokló fiscus, vagy magányzó, kik ha a per kifogási szakában felfedezik birtoklási czimöket, a felperes keresete leszállítván, azon czim elenyésztetésére indítandó külön per kezdésére utasítatik; különben pedig védelmezhetik magukat a fiscus annak hűbizonyításával, hogy a követelt jószág kihalás, hűtlenség vagy más törvényes czim alatt szállott birtokába, a magányzó pedig, hogy adomány czime alatt birtokol. A magános birtokosok védelmezhetik magukat időmulással.

J e g y z é s.

1.) A nyertes felperes tartozik megtéríteni az alperesnek a jószág szerzése, fentartása, javítása végett tett minden költségeit.

2.) A veszítő felperes azért, mivel a birtokost ok nélkül háborította, a jószág közbecs szerinti ára fizetésével büntetethetik, a költség s fáradság megtérítésén kívül, Mátyás 2. V. 11. cz. értelmében.

3.) Ezen pernek esetei elannyira ritkák, hogy csaknem általánossá vált azon vélekedés, mintha csupán gyökeres jog czime alatti pert törvényeink szerint kezdeni sem lehetne, holott az annak alapjául használható törvények újabbak által még el nem töröltettek.

MÁSODIK FEJEZET.

A rövid perekről.

595. §.

A rövid perekről általában.

Midőn a T. U. 71. §. azt rendeli, hogy a hoszszu és azon pereken kívül, melyek az ügyek különbségéhez képest hátaoztattak el, a többi mind rövid per: rövid pereknek tartathatnak azok 1-ször, melyekre nézve a régi királyok idejében költ törvényekben a rendeltetik, hogy rövid törvénszakon (brevi termino H. K. 2. R. 18. cz. 3. §.) vagy egy törvénszakon (unico termino, 5. §.) végeztessenek bé; 2-szor, melyek az újabb törvényekben névszerint rövid pereknek (brevis processus A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) neveztetnek, és a melyekre nézve az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cikkében és a T. U. 152. §-ában láthatólag a rendeltetik, hogy két törvénszak alatt végeztessenek bé azon törvénszék előtt, mely előtt kezdettek; 3-szor melyekre nézve a törvény a per természetét nem határozta meg, a mennyiben azt határozván a T. U. 71. §., hogy a hoszszu perü ügyeken kívül a többi vagy rövid, vagy a törvény által meghatározott perrel követeltessenek, világos hogy azon ügyekre nézve, melyek követelésére a törvény pert

nem szabályozott, rövid pert rendelt. Ennélfogva rövid pertü ügyeknek méltán tartathatnak e következők:

596. §.

1.) A nagyobb hatalmaskodási kereset.

Ezen ügyben (*causa quinque casuum seu actuum potentiariorum majorum* A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 15. 55. cz. II. Ulászló 1. V. 24. 56. cz.; 3. V. 8. cz.; H. K. 1. R. 16. cz. 2. R. 42. 43. 46. 47. 49. 51. 55. 56. 57. 58. 60. 61. 65. 67. cz.; 3. R. 4. 19. 20. 26. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 6. 11. 15. 16. cz.; C. C. 3. R. 7. Cz. 1. cz.

Felperes azon nemes személy, a ki személyében vagy vagyonaiban, a törvény által nagyobb hatalmaskodási tények közé sorozott valamelyik büntény által, sértetett meg. Azon esetben, midőn jószág elfoglalásában áll a büntény, vagy gyilkosságban, a megsértett s illetőleg megöletett nemes személynek örökösei is lehetnek felperesek. Köteles a felperes körülményesen bém bizonyítani azt, hogy a per tárgyává tett s ellene vagy illetőleg előde ellen elkövetett tény, nagyobb hatalmaskodási büntény volt, valamint nemességét is azon esetben, ha az az alperes által kétség alá hozatnék. E részben azon okból, mivel az A. C. 3. R. 11. Cz. 3. cz. szerint elégséges két tanu bizonyágtétele a felől, hogy a megsértett micsoda rendbeli ember legyen, és mivel a C. C. 4. R. 16. Cz. 1. cz. szerint az olyan személy elfogatása neveztetik nagyobb hatalmaskodási bünténynek, a kinek nemessége mások előtt ismeretes: nem kívántatik gyökeres bizonyítás, hanem csak annak megmutatása, hogy a felperes köztudat szerint nemesnek tartatik, mint a nemességnek gyakorlatában levő személy.

Alperes az, a ki a nagyobb hatalmaskodási büntényt elkövette, vagy az azt elkövetett hatalmaskodónak követelhető örököse, és a ki magát védelmezheti általában a felperesi állítások megczáfolása által, különösen pedig annak bém bizonyítása által, hogy a felperest méltán tarthatta nemtelennek, akár annak felfejtése által, hogy a kereset tárgyává tett büntény nem tartathatik nagyobb hatalmaskodásnak, mivel p. o. büntelen önvédelem eszköze volt.

Törvényszék, ha a követelt alperes jószágai vagy a visszakövetelt jószágok több törvényhatóságokban fekszenek, és ha az alperes szabad királyi város, a H. K. 3. R. 19. cz. szerint, vagy szászföldi közönség az 1693-beli nemzeti accorda szerint, a királyi tábla, mely előtt kezdeti a szászföldi felperes nemes személy elleni keresetét tetzése szerint, a C. C. 3. R. 13. Cz. e érészben nem módosított 1. cikkében láthatólag. Ha pedig az alperes jószágai, vagy a visszakövetelt jószágok csak egy törvényhatóság kebelében fekszenek, és ha az alperes nemes vagy mezőváros, az illető vármegye derékszéke. A székelyek elleni kereset, Marosszéken kívül, tartozik az alszék, a városi polgárok elleni az illető tanács, a földesuri hatalom alatt levők elleni pedig az uri szék elébe.

J e g y z é s.

1.) Az alperesnek személyesen kell idéztetni a II. Ulászló 3. V. 8. cz. szerint még pedig személyes megjelenésre az A. C. 4. R. 1. Cz. 15. cz. szerint.

2.) Azon egy perrel követelhetni az alperes segédeit, küldötteit s biztosait is, kik közül a nemeseknek és városiaknak külön kell idéztetni; az alperes által csak a nemtelen cselédek állíttathatván törvényszék elébe a H. K. 2. R. 23. cz. szerint.

3.) Nem csak a bűnténynek, hanem annak végrehajtása módjának, idejének, helyének és körülményeinek is érdekeltni kell az idéző levélben vagy perfelvételben a H. K. 2. R. 26. és 82. cz. szerint.

4.) Ha az alperes perfolyta közben elhalna, örökösire ezen per csak azon esetben szállíttathatik által, ha annak tárgya jószág visszaadása, vagy okozott kár megtérítése is volt, a H. K. 2. R. 52. cz. 5. §.; 61. cz. k. §. szerint.

597. §.

2.) A kisebb hatalmaskodási kereset.

Ezen ügyben (actus potentiarii minores H. K. 2. R. 67. cz.; causa actuum potentiariorum minorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények:

Utlaszló 1. V. 55. cz.; H. K. 2. R. 67. 68. 82. cz.; 3. R. 3. 19. 26. cz.; A. C. 4. R. Cz. 11. cz.

Felperes a sérelmes, kinek halála után örököse is felpereskedhetik a vagyont tárgyzó sérelem esetében. A felperes köteles bÉbizonyítani a hatalmaskodási tény végrehajtása módját, idejét és helyét körülményesen, és azt, hogy a per tárgyává tett tény személyes vagy vagyont érdeklő jogait sértő hatalmaskodási tény volt. Az egy évi bÉkés birtoklás bÉbizonyítása alaptalanul soroztatik a felperesi kötelességek közé, mert azt a törvény csupán azon esetre nézve rendeli az 1791: 95. k. ideiglenes czikkben láthatólag, midőn a hatalmaskodó harmadnapos per utján követeltetik. Alptalan azon állítás is, mintha a felperes nemessége bÉbizonyításával tartoznék, midőn azt egy törvény sem rendeli, és csupán a nagyobb hatalmaskodási perben van nemesség által feltételesítve a felpereskedhetés.

Alperes az, a ki a kisebb hatalmaskodási tényt maga, vagy segédei, küldötteti s biztosai által végrehajtotta, kik vele együtt ugyanazon perrel követeltethetnek, a nemtelen cselédek maga az alperes általi törvényszék elébe állítás, a nemesek s városiak pedig külön idéztetés következésében. Az alperes védelmezheti magát általában a felperesi állítás czáfolása, s különösön annak bÉbizonyítása által, hogy a tény tévedésből s nem jogsértési szándékból követtetett el, vagy hogy önvédelem eszköze volt, valamint avál is, hogy a felperes személyes megsértetéséért önhatalmulag magának elégtételt eszközölt.

Törvényszék, a személyes és törvényhatóság kebelbeli vagyont tárgyzó sérelem esetében, az alszék a T. U. 24. §. szerint; azon esetben pedig, midőn a visszakövetelt vagyon több törvényhatóságokban fekszik, a k. tábla a T. U. 22. §. szerint; a városi ügyekre nézve a tanács; földesuri hatalom alatt levők elleni ügyekre nézve a H. K. 3. R. 26. cz.; 1791: 94. ideiglenes czikk szerint, az uri szék.

J e g y z é s.

1.) A vagyont tárgyzó akár nagyobb akár kisebb hatalmaskodási tények csupán a birtoklási jogsértésben határozódván a T. U. 24. §. szerint is, az azokért támasztott

kereseteknek, a vagyon iránti gyökeres jog bírálata s elítélése tárgya nem lehet.

2.) A kisebb hatalmaskodási bűntények közül némelyekre nézve külön büntetések levén határozva, azokat az illető törvények értelmében külön nevű perrel kell követelni.

598. §.

3.) A szándékos gyilkosság megbüntettetése.

Kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 51. cz.; II. Ulászló 1. V. 82. cz.; H. K. 1. R. 15. cz.; 2. R. 5. cz.; A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz.; 4. R. 1. Cz. 11. cz., a papok által elkövetett vagy elkövetett gyilkosságra nézve a H. K. 2. R. 44. cz.; a zenebonás időben történt gyilkosságokra nézve pedig a C. C. 3. R. 14. Cz. 4. cz.

Felperes rendszerint az illető törvényhatóságbeli közfelperes, ki a felperességet önkéntesen a fiscalis directornak is átengedheti az A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz. szerint, mely törvény szerint magán személy is lehetne felperes. A felperes kötelessége békabizonyítani azt, hogy a gyilkosságot az alperes, még pedig szándékoson hajtotta legyen végre.

Alperes az, a ki a gyilkosság elkövetésével vádoltatik; ugyanezen perrel egyszersmind segédei is követeltethetvén. Az alperes védelmezheti magát általában a felperesi bizonyítás megczáfolásával, különösen pedig aval, hogy az emberölés önvédelem következtében s annál fogva büntetlenül követtetett el a H. K. 3. R. 21. 22. 23. cz. szerint; vagy hogy a gyilkosság történetes (Mátyás 6. V. 51. cz.; II. Ulászló 1. V. 82. cz. 4. §.) vagy legalább, hogy vigyázatlanság eredménye volt, melyért a H. K. 3. R. 5. cz. 3. §. szerint a büntetés csak a megöletett személy holddíjának fizetése. Névszerint a felesége megöléseért követeltetett férj mentheti magát aval, hogy azt nősparáznaság vétkében találta, ha az előtte azelőtt gyűlöletes nem volt, s nem szolgáltatott okot a nősparáznaság gyanújára a sz. László 1. K. 13. fejezete szerint. Az alperes egyébiránt magát a vád alól esküvel ki nem tisztithatja a Mátyás 3. V. 28. cz. 5. §. szerint.

Törvényszék, ha nemes személy követeltetik, az illető törvényhatóság derékszéke az 1791: 97 ideiglenes cikk szerint; ha nemtelen, az alszék az 1791: 96. ideiglenes cikk szerint. Az A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz. nyomán szokássá válván az, hogy a gyilkosok követelése azon esetben is, midőn azt az illető tisztek nem engedték önkéntesen által a fiscalis directornak, reá a főkormányzók által bízathassék: ezen esetben a fiscalis director felperessége alatt a per a királyi tábla előtt kezdetik meg a T. U. 25. §. szerint, holott ezen törvény csak azon pereket utasítja a k. tábla elébe, melyeknek folytatását a törvény bizta a fiscalis directorra.

J e g y z é s.

1.) Ilyen rövid perrel követeltethetnek az emberölésnek mindazon esetei is, melyek nincsenek a hűtlenség esetei közé sorolva.

2.) A nemes személy meggyilkoltatása esetében követeltethetik a gyilkos nagyobb hatalmaskodási perrel is, a megöletett örökösei által, a H. K. 1. R. 15. cz. szerint; a nemes ember megölése nagyobb hatalmaskodási büntény lévén a H. K. 2. R. 42. cz. szerint.

3.) Az, a ki méltatlanul vádolna s követelne más gyilkosságért, főváltáság büntetésével lakol, melyet a felperes jószágaiból kell felvenni; a bírót abból rész nem illetvén a Mátyás 3. V. 28. cz. 7. §. szerint.

4.) Ezen per tárgya a gyilkos jószágainak is követelése nem lehet; az csupán halállal büntetethetvén s fejét a felperes megegyezése nélkül meg sem válthatván, az idézett törvény 6. §. szerint.

599. §.

4.) Hitbér követelése.

Ezen ügyben (causa dotum et rerum paraphernalium A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

a kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 26, 27. cz., Ulászló 1. V. 63. 64. cz.; H. K. 1. R. 29. 30. 67. 93. 95. 96. 98. 102. 103. 104. cz.; 3. R. 3. cz.; A. C. 3. R. 25. Cz. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes a nemes férj özvegye, a ki egyebet nem

köteles bizonyítani mint azt, hogy törvényes felesége volt a hitbér fizetésére köteles férjnek haláláig, vagy illetőleg attóli elválásáig. Az özvegy halála után örökösei is felpereskedhetnek a H. K. 1. R. 97. cz. értelmében.

Alperes az elvált férj s illetőleg a meghalt férjnek örökösei, sőt az is, a ki a férjtől magától zálogosított jószágait birtokolja a H. K. 1. 103. szerint; valamint az is, a ki, a kihalt vagy elítelt férj jószágai birtokába jutott u. m. a fiscus vagy adományosa a H. K. 1. R. 29. 30. 104. cz. szerint, és a székelyföldön a szomszéd. Az alperesek védelmezhetik magukat akár azzal, hogy a hitbér már kifizetett a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint; akár azzal, hogy az aszszony nősparáznasága által a H. K. 1. R. 105. cz. értelmében, vagy a férj özvegyi tartásul birt jószágának törvényellenes meg nem eresztése miatt, a H. K. 2. R. 24. cz. szerint, magát a hitbérré méltatlanná tette; akár azzal, hogy az ötet nem illeti, mint a ki tudva lépett vérfertőztető házasságra, a H. K. 1. R. 106. cz. szerint; akár azzal, hogy a felperest a követelt hitbérré csak egy része illeti, a H. K. 1. R. 96. cz. értelmében; akár végre azzal, hogy a hitbérré nézve önkéntes lemondás történt a H. K. 1. R. 109. cz. szerint, időmulással magukat az alperesek nem menthetvén a H. K. 1. R. 78. cz. szerint.

Törvényszék magyar- és székelyföldön, a T. U. 29. §. szerint, az alszék, a hitbér legmagosabb mennyisége is száz forintnál kisebb levén.

Jegyzés.

1) Ezen perrel egyszersmind követelheti az özvegy férje örököseitől kiházasiattatását és hozományait is a H. K. 1. R. 67. cz. 2. §. szerint; valamint a hitvesi tartásul ötet illető jószágbeli részt is a H. K. 1. R. 98 és 102. cz. szerint; az özvegyi tartás követelése, mint legrövidebb per tárgya, az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint, oda nem értethetvén. Sőt követelheti egyszersmind az illető ingók s fekvők kiadatását is; mind azért, mivel a törvény erre nézve külön pert nem rendelvén, rövid per tárgya lehet; mind azért, mivel ennek és a hitbér követelésének is ugyanazon jog az alapja; mind végre azért, mivel ezen illetőségét is az aszszony vagy örökösei éppen azon személyektől és azon jószágokból követelik, kikről és a melyekből hitbérét.

2) Ugyanazon személy egyszersemind anyja és anyai nagyanya hitbérét nem követelheti a H. K. 1. R. 97. cz. k. §. szerint, azon okból, mivel az anya hitbérét az atyai, a nagyanya hitbérét pedig a nagyatyai vagyonokból kellettven fizetni, ezen különböző jószágok s azok különböző birtokosai ugyanazon per tárgyává nem tétethetnek, kivéve azon egy esetet, midőn az egymással rokonsági s egyszersemind osztályossági viszonyban is állott házastársaktól született gyermek követelné anyja s anyai nagyanya azon hitbérét, melyet ugyanazon örökösök s ugyanazon jószágokból tartoznak fizetni; nem levén ezen esetben ok arra, hogy a mindkét hitbérré nézve egyaránt jogosított személy, mindkét hitbért egyaránt fizetni köteles ugyanazon személyek elleni külön perek kezdésére kényszerítettessék.

3) Midőn a H. K. 1. R. 96. czime szerint, a hitbért az özvegy férje vagyonaiból, az özvegy leányi negyedét pedig az özvegy atya vagyonaiból követelhetni: ugyanazon személy anyja hitbérét s leányi negyedét is ugyanazon perrel egyszersemind nem követelheti a H. K. 1. R. 97. cz. szerint azon okból, mivel mind azon jószágok, melyekből a kérdés alatti hitbérré s negyednek fizettetni kell, mind azon személyek, melyektől azokat követelhetni, különbözők, a mire mutat az idézett törvény 2. §-ának azon rendelete, hogyha valaki anyja leányi negyedét követeli atya vagyonaiból, azzal együtt követelje anyja hitbérét is, melynek azon jószágokból s azon személyek által kell fizettetni, melyekből s a kik által leányi negyede fizettetik; nagyanya hitbérét a maga leányi negyedével együtt a leány nem, hanem csak anyja követelhetvén, mivel azok ugyanazon nagyatyai jókból s azok ugyanazon örökösei által fizettetnek. Ennélfogva az egymással rokonsági s osztályossági viszonyban is álló házastársaktól született gyermek anyja hitbérét s leányi negyedét is egyszersemind követelheti, ha azoknak ugyanazon személyek által s ugyanazon jószágokból kell fizettetni.

600. §.

5.) A hozomány visszakövetelése.

Ezen ügyben (*causa rerum paraphernalium* A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 93. 100. cz., A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az özvegy vagy örököse, kik kötelesek békabizonyítani a hozomány mennyiségét és minőségét, kimutatni azokat a férj vagyoni között; azokat, melyek a férjjeli együtt-lakás alatt elköltek, nem követelhetvén a H. K. 1. R. 100. cz. k. §. szerint; hanem azok, a H. K. 1. R. 100. cz. értelmében, a férj jószágaira ruháztattak volna. A férj elismerése bizonyítvány gyanánt nem használathatik az idézett törvény 4. §. szerint.

Alperes a férj vagy örökösei, kik közé számláltatnak a H. K. 2. R. 60. cz. 4. §. szerint az özvegy fiai s férje jószágainak minden örökösei is. Ezek általában védelmezhetik magukat a felperesi bizonyítás megczáfolásával, különösen pedig azzal, hogy az özvegy hozománya iránti jogát elvesztette; midőn azzal s kitbérével megkínáltatván, férje jószágait visszaadni elmulatta a H. K. 2. R. 24. cz. szerint; valamint azzal is, hogy a követelt hozományt a férj ajándékozta volt elhalt feleségének mátkás korában, ha az azt másnak nem hagyományozta a H. K. 1. R. 100. cz. 4. §. szerint.

Törvényszék, ha a hozomány több törvényhatóságokban levő ingókból áll, a k. tábla, különben az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke ahozképest, a mint a követeltek értéke 100 mfrtnál több vagy kevesebb. Székelyföldön, Marosszéken kívül, az alszék.

Jegyzés.

A hozomány mellékesen is követeltethetik a hitbérrel együtt.

601. §.

6.) A leányi negyed követelése.

Ezen ügyben (causa quartalitorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11 cz.) kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 6. 29. 30. 67. 88. 89. cz., A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az adományos csupán fiörökösöket illető jószágot nyert vagy örökölt nemes atyának és fiúsított nőnek leánya, vagy annak törvényes mindkétnemű örökösei, kik tartoznak békabizonyítani vérségi leszármazásukat és azt, hogy az általuk követelt jószág olyan, melyből őket leányi negyed illeti a H. K. 1. R. 90. cziméből is következtethetőleg.

Alperes az adományos jószágot nyert vagy örökölt atyánaak fimaradékai s kihalás esetében a fiscus vagy adományosa a H. K. 1. R. 29. 30. 67. cz. szerint, kik védelmezhetik magukat általában a felperesi bizonyítás czáfolása, különösen pedig annak bém bizonyítása által, a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint, hogy a leányi negyed már kifizettetett a követelőnek, a mi a H. K. 1. R. 6. cz. szerint az arról költ nyugtatvány előmutatása által történik meg; azzal csakugyan magukat nem menthetvén, hogy egyik leánynak kifizették a többi illetőségét is a H. K. 1. R. 89. cz. 2. §. szerint, valamint azzal sem, hogy időmulás jött volna közbe a H. K. 1. R. 78. cz. szerint.

Törvénytörvény, mindamellett is, hogy ezen per az 1791:97. ideiglenes törvényezikk által a vármegyei derékszék elébe van utasítva, ott csak azon esetben kezdethek meg, midőn a fiörökösök elismervén a leányi negyed fizetése iránti tartozásukat, per tárgyává csupán annak mennyisége s kiszakasztása módja tétetnek; különben ezen per a H. K. 1. R. 90. cz. szerint is, a jószágot tárgyazó adománylevelek előmutatása nélkül nem folytattathatván, annak az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. értelmében a királyi tábla előtt kell kezdetni, valamint általában azon esetben is, midőn a kérdés alá hozott jószágok több törvényhatóságokban fektüsznek.

Jegyzés.

1) Ezen perrel követeltethetik mind a hajadon leányokat, férjhezmenetelökig, használati joggal illető atyai jószág negyedének kiszakasztása, vagy azok elvett jövedelmének kifizettetése; mind az atya s fitestvérek megegyezésével birtoktalan s nemtelen emberrel összzel háziasodott leányt tulajdonosi joggal illető negyedrészt jószág kiadatása; mind végre a leányi negyed pénzzeli kifizettetése a H. K. 1. R. 29. 30. 89. cz. szerint.

2) Egyik a leányok közül külön is követelheti a maga leányi negyedből illetőségét a H. K. 1. R. 89. cz. 2. §. szerint.

3) Az, a melyik kivette leányi negyedből illetőségét, elesik azon jogától, hogy részt követelhessen azon jószágokból, melyekből negyedi illetőségét kivette; de örökösei, ha a H. K. 1. R. 62. czime értelmében anyjok ezen tettébe belé nem egyeztek, és leánytestvérei s azok örökösei pert támaszthat-

nak annak megkísértésére, hogy azon jószágok a nőtestvéreket illetik é vagy nem? a H. K. 1. R. 90. cz. szerint.

602. §.

7.) Gyámsági ügyek.

A gyámsági ügyek (causæ tutelarum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) rövid perrel követelhető esetei:

a) Gyámnokok és gondnokok számoltatása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 115. 125. cz., A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz., 1791: 52. cz.

Felperes lehet a hivatalából kitett helyébe kineveztetett új gyám vagy gondnok, az önjogúvá lett árva, s mivel az árvák ügye az 1791: 52. cikkben a közigazgatás örököse alá van helyezve, a közfelperes is, kik egyebet nem tartoznak bém bizonyítani, miut hogy az alperes számadással köteles gyám vagy gondnok volt, a kezelése alá bizott árvai vagyonok lelettára előmutatása mellett, a H. K. 1. R. 115. cz. 4. §. szerint.

Alperes a gyám vagy gondnok s illetőleg azoknak örökösei is a H. K. 125. cz. 2. §. szerint, a kik számot adván, a bémteleket felülhaladott kiadásaira nézve visszakövetelési joggal bírnak, s egyszersmind törvény szerinti illetőségök kiadatását is követelhetik.

Törvényszék azon vármegyének vagy széknek, melyben a gyám vagy gondnok kineveztetett, s a melyben a H. K. 1. R. 115. cz. szerint birtokosnak is kell lennie, derék s illetőleg alszéke; azon esetben pedig, midőn az árvák jószágainak több törvényhatóságokban fekvésénél fogva, a gyám vagy gondnok a főkormányzók által neveztetett volna ki, azon törvényhatóságnak, melynek kebelében az árvák főb- vagy több jószágai fekszik, derék- vagy alszéke az 1791: 52. cz. 7. pontja értelmében; városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Ezen pernek azon gyám és gondnokok ellen van helye, a kik hivatalukat már bémégették, akár mivel abból letétettek, akár mivel arról lemondottak, akár mivel hatalmuk alól az árva törvényszerűen felszabadított; a hivatalukat

folytató gyám és gondnokok számoltatása, az 1791: 52. cz. értelmében, minden per nélkül történvén, s ha elmulasztatnék, a 200 mfrt. büntetésnek legrövidebb utoni felvétele által eszközölthetvén, az idézett törvény 7-ik pontja értelmében közigazgatási uton is.

2) A törvényszerűen önjogúvá lett árva ezen per rendén követelheti egyszersmind a gondnoki kezelés alatt volt vagyonoknak is kezébe adatását. Arra, hogy a gondnok hasonló perrel kényszeríthesse a felszabadított árvát jószágai visszavételére s számadás terhe alóli felszabadíttatására, alkalom sem nyilhatik, midőn ha képzelhető volna is az, hogy a felszabadított árva természetellenesen késsék jószágai kézhezvételével, a közigazgatás teendője, az 1791: 52. cz. 10-ik pontja szerint, az árva felszabadításakor vagyonait összeírni, s a gondnokot általános számadástételre szorítani.

3) A gyám- vagy gondnokságot folytatott szülék ellen ilyen per nem indíthatik az 1791: 52. cz. 7 és 11. pontjai szerint.

b) A gyám és gondnokok hűtlensége megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények a H. K. 1. R. 123. 124. 125. cz.

Felperes a gyámság alól felszabadult árva, vagy a még fel nem szabadult árvának gyámnoka s illetőleg gondnoka és a közfelperes is, kik tartoznak bém bizonyítani a volt gyám vagy gondnok hűtlenségét s az általa okozott kár mennyiségét.

Alperes a hűtlenségeért közigazgatási uton hivatalából kitétetett gyám vagy gondnok, a ki magát a felperesi vád alaptalansága bém bizonyítása által mentheti. Alperesekké tétethetnek a gyám vagy gondnok örökösei is, de csupán az okozott károkra nézve a H. K. 1. R. 128. cz. 2. §. szerint.

Törvényszék azon vármegyének vagy széknek, melyben az alperes lakik, derék- s illetőleg alszéke; városiakra nézve pedig a tanács.

Jegyzés.

1) A magát gyanússá tett gyám vagy gondnok vádlása nem ezen per, hanem közigazgatási eljárás útján esik

meg a H. K. 1. R. 124 és 125. cz. k. §. szerint, s a gyanusnak találtatott hivatalából ki is tétetik a H. K. 1. R. 123. cz. 1. §. szerint, a mit követ aztán a világosságra hozatott hűtlenségnek ezen per utján megbüntetése; nemesek per utján kívül sem személyökben, sem vagyonaikban büntetéssel nem illetethetvén, a H. K. 1. R. 9. cz. 1. §. szerint.

2) A számoltatás rendén hűségtelennek tapasztalt gyám és gondnok megbüntetését lehet mellékesen is kérni, a számoltatásra indított perben.

603. §.

8.) Az elzálogosított jószágot tárgyazó ügyek.

Az elzálogosított jószágot tárgyazó ügyek (*causæ bonorum impignoratitiorum* A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) rövid perrel követelhető esetei:

a) A homályos zálog kiváltása.

Ezen ügyben

a kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 81. 82. 83. cz., 2. R. 24. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz. és az 1791: 135. ideiglenes törvényczikk.

Felperes az elzálogosító, annak maradékai és mindazon rokonai, kik az ösiségnél fogva a zálogba adott jószágokra nézve örökösödési joggal birnak, a H. K. 1. R. 82. cz. 3. §., 2. R. 24. cz. 6. §. szerint; a kik tartoznak bébizonyítani a zálog valóságát (*pignoris realitas*), vagyis azt, a H. K. 1. R. 82. cz. 3. §. szerint, hogy a követelt jószág az elzálogosító birtokából zálogozim alatt ment ki idegen kezekre (*ad ipsas manus alienas titulo pignoris devenisse*), továbbá a jószág mennyiségét s ezeken kívül az örökösök még az elzálogosítóval rokonságukat s osztályosságukat is. Felperes lehet az elzálogosító vagy örökösei engedményese (*cessionario*) is, a H. K. 1. R. 27. cz. csak az olyan jószágok követelésére nézve tagadván meg a felpereshedhetést az engedményestől, melyeket az engedményező maga sajátjainak az azok iránt indítandó kétséges kimenetelű per végéig nem tarthatott a 6-ik §. szerint; az elzálogosított jószág pedig ilyennek nem tartathatik a 2-ik és 3-ik §. szerint.

Alperes a zálogosító, a ki védelmezheti magát általában a felperesi bizonyítás megczáfolásával; különösen pe-

dig akár azzal, hogy a kiváltás ideje még nem jött el, de csak az elzálogosító s azon örökösei ellen, kik megkínáltatásuk alkalmával megváltási jogukat használni elmulatták; akár azzal, hogy a követelt jószágot az elzálogosítótól vagy legközelebbi örökösaitől megörökösítette; másokkal kötött örökvásári egyezményt védelmül azon okból nem használhatván, mivel a nem tulajdonossal kötött örökvásár semmitérő, a mennyiben kiki csak annyi jogot ruházhat másra, a mennyivel bir C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint, és mivel a H. K. 1. R. 82. cz. 3. §. szerint nem lehet megtagadni a zálog kiváltását azoktól, a kik bébizonyítják, hogy az elzálogosító kezéből zálogczim alatt ment ki a jószág; akár végre azzal is, hogy az elzálogosítóhozi vérségi s osztályossági viszonyánál fogva a felperesnél méltóbban igényelheti a követelt jószág birtokát. Nem védelmezheti ellenben az alperes magát sem időmulással, sem azzal, hogy a követelt jószágot királyi jogczim alatt megnyerte a H. K. 1. R. 82. cz. szerint; valamint azzal sem, hogy a felperes a jószágra ruházott pénz mennyiségét bébizonyítani s ajánlani elmulatta, az alperes kötelessége levén az 1791: 135. ideiglenes törvényczikk szerint azon esetben, ha megintetésekor a kisebb summával megkínáltatott, s a felperes ajánlotta magát a bébizonyítandó pénznek fizetésére, tisztába hozni a jószágon fekvő pénz mennyiségét, e végre a kibocsáttatási menedéket is igényelhetvén a közelebbi törvényszakig.

Törvényszék, ha a jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető megyei derék- vagy alszék, ahozképest a mint a zálogpénz mennyisége 100 mfrtnál több vagy kevesebb; székelyföldön az alszék, városokon a tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per czime alatt szoktak ugyan követeltetni kifejezetten is a régi zálogok; többnyire mindazáltal a tiszta zálog kiváltására indított legrövidebb természetű per válik ilyené, mihelyt annak folytatában tapasztaltatik, hogy a felperes vagy a zálog valóságát, vagy a jószág s azon fekvő pénz mennyiségét illőleg bébizonyítani nem tudja; holott az ilyen pereknek, mint kijelölt czimöknek meg nem felelőknek le kellene szállíttatni, mihelyt a tiszta zálog kellékei illőleg bé nem bizonyíttatnak.

2) Ezen per folyama nem felel meg egészen a rövid perek természetének, a mennyiben csak azon esetben engedtetik birtokon belőli feljebbvitel, midőn a zálog valósága, vagy akár a jószág, akár a pénz mennyisége felett támadott homály, s akkor is csupán a legközelebbi feljebbviteli törvényszékre (*unica appellatio intra dominium*), és a mennyiben csak a régi zálogokra fektetett pénz mennyiségének tisztába hozatala végett, és névszerint csupán kibocsáttatási menedék használása engedtetik meg az alperesnek; a ki tehát perujtási, vagy ellenállási menedéket tetszése szerint nem használhat, s mindamellett is a második törvényszék terhelő ítéletét csak birtokon kívüli feljebbvitel segédelmével orvosolhatja az 1791: 135. ideiglenes törvényezikben láthatólag, holott a rövid perekben az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz. szerint, birtokon belőli feljebbvitelnek van helye.

b) A zálog megeresztésének követelése.

Ezen ügyben (*ex praelatione pignoris*)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 58. 60. 81. 82. cz., 2. R. 18. cz. 3. §., A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az elzálogosító örökösödési joggal biró rokonai közül az, a ki megkináltatásakor a zálogot megváltani elmulatta H. K. 1. R. 60. cz. 5 és 7. §.; továbbá azon szomszéd is, a ki az elzálogosításkor az elzálogosítót megintette aziránt, hogy a jószágot megváltani kész (10. §.), és a székelýföldön az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz. 1. pontja szerint azon szomszéd, a kit megkinálni elmulattak volt, ugyszintén az elzálogosítónak azon nőrokonai, kik a zálogra nézve örökösödési joggal nem birnak a H. K. 1. R. 60. cz. 9. §. szerint, kik az előbbi perben közlötteken kívül kötelesek bébizonyítani jogigényök alapját; a jószágon fekvő pénz mennyiségének tisztába hozatalát az alperestől szintugy követelhetvén.

Alperes az elzálogosított jószág birtokosa, követeltet-hetvén a zálog az azt magához váltott távolabb ízbeli rokontól is, a közelebb ízbeli rokon által; a szomszédtól a nőrokonok, s ezektől is az örökösödési joggal biró firokonok által. Mindaz, a mi a közelebbi perbeli alperesre nézve fenebb közöltetett, ezen perbeli alperesre is alkalmaztatható.

Törvényszék ugyanaz, a mely az előbbeni perre nézve.

Jegyzés.

1) Ezen pernek tárgyai lehetnek az új és régi, tiszta és homályos zálogok egyaránt, és rövidnek tartathatik azon okból, mivel a H. K. 2. R. 18. cz. 3. §-ában és az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cikkében rövid folyamatuaknak nevezett zálogos per esetei közül, az 1791: 135. ideiglenes cikk a zálog követelésének csupán azon esetére nézve rendelt leg-rövidebb pert, midőn a tiszta zálog követeltetik az elzálogosító vagy annak a követelt jószágra nézve örökösödési joggal bíró olyan örökösei által, a kik nem voltak megkínáltatva. Ennélfogva

2) helytelenül állittatik, hogy ezen perben maga az elzálogosító s örökösei lennének általában felperesek, azok ugyanis a tiszta zálogot legrövidebb perrel követelhetik, a H. K. 2. R. 24. cz. 6. §. értelmében, az 1791: 135. ideiglenes cikk szerint; a homályost pedig a fenebb közlött rövid perrel.

604. §.

9.) A bánatpénz követelése.

Ezen ügyben (*causa vinculorum* az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 17., II. Ulászló 1. V. 38. cz.; A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az egyezményt teljesített vagy teljesíteni kész fél, a ki az egyezmény bémutatása mellett köteles, a dolog állásához képest, vagy kinyilatkoztatni az abban elvállalt kötelesség teljesítése iránti készségét, vagy bémizonyítani azt, hogy az elvállalt kötelességet teljesítette, valamint azt, hogy az alperes elvállalt kötelességét teljesíteni elmulatta.

Alperes az egyezményben elvállalt kötelességet nem teljesített fél vagy örököse, a ki a felperesi állítás megegyezésén kívül, mentheti magát akár azzal, hogy az elvállalt kötelesség teljesíthetése nem állott hatalmában a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. értelmében; akár azzal, hogy az egyezményt lényeges kívánatosságai fogyatkozása miatt érvényesnek tartani nem lehet; és névszerint a kiskoruságban kötött egyezményekre nézve azzal, hogy azok a H. K. 1. R. 128. cz. értelmébeni visszahívás által érvénytelenekké lettek; a bá-

natpénz követelése iránti jog járuléki természeténél fogva elenyészettnek vétethetvén, mihelyt az egyezmény teljesítése iránti köteleesség megszűnik.

Törvényszék ahozképest, a mint a bánatpénz mennyisége száz mfrtnál több vagy kevesebb, a vármegyei derék- vagy alszék. Székelyföldön, Marosszéken kívül, az alszék; városokon a tanács.

Jegyzés.

1) A bánatpénz rövid perrel csak azon esetben követeltetik, ha az egyezkedett felek annak felvétele módja felett másként nem intézkedtek, a mi az alapul használható törvények szerint hatalmukban áll.

2) Hogyha a bánatpénz úgy volt kötve, hogy azt az egyezményben elvállalt köteleiséget nem teljesítőfél mindannyiszor fizetni s mégis az elmulasztott köteleiséget is teljesíteni tartozik: ezen perrel, a bánatpénzen kívül, az egyezményi köteleesség teljesítése is követeltethetik, mivel az is az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz. szerint rövid per tárgya; s ok nélküli szaporítása lenne a pereknek s azokkal járó költségeknek, arra nézve a felperest külön per kezdésére utasítani.

605. §.

10.) Az egyezményeket tárgyzó ügy.

Az egyezményeket tárgyzó ügynek (causae obligationum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) rövid perrel követelhető esetei:

a) az egyezmény teljesítése.

Ezen ügyben (ad complementum contractus)

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 17., II. Ulászló 1. V. 38. cz.; A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz.; 4. R. 1. Cz. 11.; 1731: 2. cz.

Felperes az egyezményt már teljesített vagy annak teljesítésére kész fél, s ha az egyezmény tárgya örökölhető volt, örökösei is, a kik az egyezmény valóságát a kötlevél bémutatásával bizonyítani tartoznak, valamint azt is, hogy részükről a teljesíthetők teljesítése megtörtént; vagy, illetőleg készséget nyilvánítani az elvállaltak teljesítése iránt; bébizonyítani továbbá azt, hogy az alperes nem teljesítette azt, a mire magát kötelezte volt. Az, a ki maga volt oka a követelt teljesülés kimaradásának, felperességet nem igényelhet ezen perben.

Alperes az egyezményi kötelesség teljesítését elmulasztott fél, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állítás megczáfolása által, különösen pedig annak békabizonyítása által, hogy az egyezmény a lényeges kellékek fogyatkozása miatt érvénytelen; vagy hogy a teljesítés lehetetlen volt, a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. szerint, vagy hogy a teljesítés ideje még nem jött el a T. U. 70. §. szerint, vagy hogy a kikötött feltétel még nem teljesült, s névszerint a kiskorúságban kötött egyezményekre nézve azzal, hogy azok a visszahívás által a H. K. 1. R. 110, 111. 128. cz. értelmében érvénytelenekké lettek.

Törvényszék vármegyében a derék-, székelyszékben az alszék, városokon a tanács; azon esetben pedig, midőn a teljesítésnek több törvényhatóságokban kell megtörténni, a királyi tábla.

Jegyzés.

1) Ha az egyezmény teljesítése módját a felek úgy határozták volna, hogy a perrel követelendő fél magát semminemű perorvoslatokkal se védelmezhesse, az egyezmény legrövidebb per útján teljesítettik a T. U. 93. §. szerint.

2) Ezen perben járulékilag követeltethetik egyszersmind a bánatpénz felvételése is, a már közölt oknál fogva.

3) Ezen perrel követelhetik egymást névszerint a bérbé adó s vevő azon esetben, ha a haszonbéri kötlevelben a követelés módja nem volt szabályozva, a haszonbéri viszonyból folyó minden tartozásokra nézve; azok s azok követelése módja nem lévén törvény által szabályozva. Ugyan azt mondhatni a bérlet- és haszonkölesönből eredő jogokra s tartozásokra nézve is.

b.) Az egyezmény feltörése.

Ezen ügyben (ad invalidationem contractus)

kereset alapjául használható törvények: erőszak esetében Mátyás 3. V. 26. cz., H. K. 1. R. 109. 110. cz.; csalás esetében a H. K. 1. R. 71; 2. R. 83. cz.; tévedés esetében az 1792: 2. cz.; színlelés esetében a H. K. 1. R. 71. cz.

Felperes az egyezmény által törvényellenesen terhelte fél vagy örököse, a kik kötelesek békabizonyítani azon ok valóságát, melynélfogva az egyezmény feltörését követelik.

Alperes az, az egy egyezkedett felek közül, a ki az egyezményt fentartatni kívánja, vagy örökösei, kik a felperesi állítás valótlanága békabizonyításával védelmezhetik magukat, valamint azzal is, a H. K. 1. R. 62. 72. 128. czimei értelmében, hogy a felperes az egyezményi jog visszahívás nélküli gyakorlata által tettelesen megerősítvén az egyezményt, annak feltörésére felperességet nem igényelhet.

Törvényszék, ha az egyezmény tárgya több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla; különben vármegyéken a derék-, székelyszékekben az alszék, városokon pedig a tanács.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állittatik ezen per hosszúnak azon esetben, midőn az egyezmény tárgya örökös jog. Mind azért, mivel az egyezményeket tárgyzó perek általában rövideknek neveztetnek az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cikkében; mind azért, mivel nem levén törvény, melyben az örökös jogot tárgyzó egyezmények feltörésére indított per hosszúnak neveztetnék, annak a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell lenni; mind azért, mivel a feltörést érdeklő egyezmények által okozott sérelem orvoslása még rövid per után is hosszúsabb idő alatt eszközöltetik, mintsem hogy az igazság kiszolgáltatása érdekével megegyeztetni lehetne.

2) A merőben érvénytelen s nyilván törvényellenes egyezményeket csak azon esetben kell ezen per tárgyává tenni, midőn azok már teljesedésbe is vétettek; azokat azelőtt megsemmisíteni azon per rendén lehetvén, melylyel azoknak teljesítése, vagy az azokhoz kötött bánatpénz követeltetik; ha az alperes békabizonyítja, magát védelmezőleg, azoknak feltörést sem igényelhető érvénytelenségét.

3) Az egyébiránt érvényes egyezményben elvállalt kötelesség teljesítésének elmulasztása, az egyezmény feltörése okául nem használtathatik, hanemha annak fenállhatása, valaminek teljesítése által kifejezetten feltételesített volt.

c) Későbbi egyezmény feltörése

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz., C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz.

Felperes az, a kivel más ugyanazon tárgyra nézve előbb lépett egyezményre, mint az alperessel, és a ki követelt jogi elsőbbségét köteleve bémutatása által köteles bém bizonyítani.

Alperes az, a ki birtokában van azon vagyonnak, mely felett annak tulajdonosa előbb a felperessel lépett egyezményre és a ki magát a felperessel kötött egyezmény érvénytelenségének bém bizonyítása által védelmezheti; valamint annak bém bizonyítása által is, hogy a felperes egyezményétől elállott, vagy hogy időmulás jött közbe; magát azzal, hogy a megvett vagy elzálogosított jószághoz a felperes feletti jogigénye van, rokonságnál, osztályosságnál vagy szomszédságnál fogva, azon okból nem védelmezhetvén, mivel a felperes előbbi egyezménye mindaddig érvényes, míg a törvény által kijelölt külön per utján az alperes által igényelt jogi elsőbbség bém bizonyítása következtében fel nem töretik.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla; különben vármegyéken a derék-, székelyszékekben az alszék, városokon pedig a tanács.

Jegyzés.

1.) Ezen per indíthatatik azon esetben is, midőn az elsőbb egyezmény csak ideiglenes, zálogi vagy haszonbéri birtoklást, a későbbi pedig örökös elidegenítést tárgyaz; mert a tulajdonos átszállíhatta ugyan a jószág iránti tulajdonosi jogát a vásárlóra, de csak azok joga sérelme nélkül, kik a jószág használhatását bizonyos ideig magukévá tették.

2.) Ha a felperes elmulatta volna, törvény rendelése ellenére, kötelevét igtatás által is a H. K. 1. R. 63. cz. értelmében megerősíteni, ezen perrel nem boldogulhat azon alperes ellen, a ki kötelevét igtatással is, ellenmondás közbejövetele nélkül, érvényesítette; a törvényellenes kötésnek a régibbség a törvényszerű feletti érvényességet nem adhatván.

606. §.

11.) Az örzemény követelése.

Ezen ügyben (causa depositorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.; C. C. 3. R. 13. Cz. 1. ez.; 4. R. 10. Cz. 1. és 2. cz.

Felperes az őrzemény tulajdonosa, vagy örökösei, kik kötelesek az őrzemény valóságát s minőségét, valamint az iránti jogukat is békabizonyítani.

Alperes az őrző (depositarius) vagy örökösei, kik a felperesi bizonyítás czáfolásán kívül menthetik magukat, akár aval, a C. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, hogy az őrzeményt törvényes ítélet következtében adták ki másnak; akár aval, hogy az hibájokon kívül elveszett történetesen, egyébiránt addig az őrzeményt vissza adni nem tartozván, míg arra fordított költségeik s az ígért bér ki nem fizettetnék.

Törvényszék a derék- vagy alszék a szerint, a mint az őrzemény értéke 100 mfrtnál több vagy kevesebb. Székelyföldön az alszék, városon a tanács. A szász felperesek, nemesek elleni ilyen peröket kezdhetik a királyi táblán is a C. C. 3. R. 13. Cz. 1. cz. szerint, a szászok őrzeményért az 1693-beli nemzeti accorda szerint, csak saját törvényszékeik előtt követeltethetvén.

J e g y z é s .

1.) Rövid perrel követelheti az őrzemény tulajdonosa az őrzőt, ha az őrzeményt helyes ok nélkül adta volna ki másnak, az csupán kibocsáttatási menedéket használhatván a C. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, s a ki kárpotlason kívül a C. C. 5. R. 1. edictuma értelmében 200 mfrt pénzbeli büntetésen is marasztaltathatik.

2.) Ha az őrző kiadta volna az őrzeményt, mielőtt költségei megfordítottak s kötelezett bére kifizettetett volna, ilyen rövid perrel követelheti azokat az őrzemény tulajdonosától, ha azoknak felvétele módja felett a felek másként nem egyeztek.

607. §.

12.) Becstelenítők elleni ügy.

Ezen ügyben (causa diffamationum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.), mely nyelvvaltságinak (emendae lingvae) szokott neveztetni,

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 72. cz. A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.; 1555: C. 32. 33. pont.

Felperes az, a ki becsületében más által szóval, tettel vagy hamis feladással megsértetett, és tartozik bém bizonyítani a becstelenítés valóságát. A megsértett örökösei nem felpereskedhetnek, mivel a sértés csupán személyes lévén, annak büntetése is elenyészik a személy halálával, a H. K. 2. R. 52. cz. 4. §. szerint.

Alperes a becstelenítő, kinek örökösei a csak most közöltetett oknál fogva nem követeltethetnek. Az alperes védelmezheti magát, a felperesi állítás czáfolásán kívül, annak igazsága bém bizonyításával is, a mit a felperesről mondott vagy feladott, a H. K. 2. R. 72. cz. büntetést csak azon esetre határozván, midőn a feladás igazságtalan, s hamis (injuncta, falsa querimonia) s gyalázó szókkal jó hírű nevű s tisztességes állapotú ember (bonae famae, honestaeque conditionis) sértetett. Az 1555: C. 32. és 33. pontjai is büntetésre méltónak az alperest csak azon esetben nevezik, midőn állítása valóságát nem tudja bém bizonyítani.

Törvényszék az alszék a T. U. 24. §. szerint; városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1.) Ezen pernek nem lehet tárgya, a becstelenítés azon esete, mely országgyűlési s főkormányiszéki tagok ellen követettet el a H. K. 2. R. 20. cz. k. §. szerint, valamint a hűtlenséget tárgyazó hamis vádoskodás esete sem az A. C. 2. R. 7. Cz. 3. cz. szerint, amaz szóbeli legrövidebb, e pedig hűtlenségi per tárgya lévén.

2.) Ezen pert nem indíthatja az, a ki becsületétől ítéltesen meg van fosztva; valamint a sem, a ki a becstelenítő szókat s tényeket viszonzta; amaz azért, mivel becsületében megsértetnek nem állíthatja magát, a ki attól törvényszerűen megfosztatott; e pedig azért, mivel magának tettelesen elégtételt eszközölt, s különben is azon nyelvváltságot, melyet nyerhetne, vissza kellene hogy fizesse éppen nyelvváltsággul.

3.) Midőn ezen pernek tárgya az ítélő bírának a perét vesztett fél általi ocsároltatása, az elmarasztalt alperes

nem nyevvláltsággal, hanem azon büntetéssel lakol, melyet kellene szenvedni a bírónak, ha az ellene támasztott vád békibizonyíthatná, a Mátyás 6. V. 54.; II. Ulászló. V. 70. cz. szerint.

608. §.

13.) A hamis feladók elleni ügy.

Ezen ügyben (*causa falsorum delatorum* A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 7. Cz. 3. cz.; 4. R. 1. Cz. 11. cz. 1791: 24. cz.

Felperes a hamis feladás által terheltetett, a ki köteles a feladás valóságát és hamisságát is békibizonyítani, e végre igényelhetvén az illető felsőbbstől az 1791: 24. cz. értelmében nem csak a feladásnak, hanem a feladó nevének is közöltetését.

Alperes a feladó, ki magát a felperesi vád alaptalansága, vagy a feladottak igazságának békibizonyítása által védelmezheti.

Törvényszék az, a melynek hatósága körébe tartozik azon büntetésnek kimondása, melyet megérdemlett volna a felperes azon esetben, ha a feladott vád ellene békibizonyított volna; ezen büntetéssel lakolván az elmarasztalt alperes az A. C. 2. R. 7. Cz. 3. cz. értelmében. Ezen per ennél fogva kezdethetik, ha a vád hűtlenségi bűn, az országgyűlés előtt, ha több törvényhatóságbeli jószágok elvesztését tárgyazó, a k. tábla, ha pedig főbenjáró, a megyei derékszék, és ha pénzbeli büntetést igénylő, a pénz mennyiségéhez képest a derék- vagy alszék, s városiakra nézve a tanács előtt.

609. §.

14.) Az eltartoztatott leveleket tárgyazó ügy.

Ezen ügynek rövid perrel követelhető esetei:

a) Az idegen kezekre jutott oklevelek felkérése.

Ezen ügyben (*causa repetitionis litterarum, litteraliumque instrumentorum qualitercunque apud manus alienas existentium* A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 34. cz. A. C. 4. R. 11. Cz.

Felperes a másnál levő leveleket igénylő, a ki köteles a leveleket intés útján előbb felkérni, s ha annak eredménye nem lenne, idéztetni a leveleket eltartoztatót az idéző levélben, a H. K. 2. R. 34. cz. 3. §. szerint, kijelölván a felkért leveleket, hanemha egy bizonyos jószágot tárgyazó minden leveleket kérne fel, mely esetben ha vagy egy azok közül nála voltak bizonyosulna, patvar büntetésével lakol (§. 5.); köteles továbbá bébizonyítani, az A. C. 4. R. 11. Cz. szerint, hogy a követelt levelek az alperesnél vannak, hogy azok tőle felkérettek s nem adattak ki, és hogy azoknak tartása nem az alperest, hanem inkább ötet illeti.

Alperes a követelt levelek eltartoztatója, rekkentője, elégetője, vagy idegenítője, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állítás czáfolása s különösön annak bébizonyítása által is, hogy a levelek tartása ötet a felperesnél inkább illeti.

Törvényszék lehet az A. C. 4. R. 11. Cz. szerint akár a királyi tábla (octavalis terminus), akár az alperes lakásához képesti illő törvényszék, mely ha nemes, a derék- vagy székelyföldi alszék; ha nemtelen, a fiuszék; ha városi, a tanács.

J e g y z é s.

1.) Ezen per útján a fiscus leveleket nem követelhet az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint.

2.) Nem kell ilyen per tárgyává tenni az elholt levéltartó özvegye kezénél levő levelek követelését; azok a C. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint a tiszték által elpecsételtethetők, s a levéltartásra jogosított rokon kezébe adathatók levén, közigazgatási uton.

3.) Ha ezen per rendén az alperes az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. czikke értelmében örökös szavatosságra ítéltetnék, az annak körébe tartozó kötelességek teljesítésére, ugyan ezen per folytán nem szoríthatatik; a végeft esetenként külön pert kellettén kezdeni.

b) Másnak küldött levelek sértőjének megbüntetése.

Ezen ügyben (violatio litterarum missilium)

kereset alapjául használható törvény, az A. C. 3. R. 23. Cz.

Felperes az, a kinek másnak írt akár magános akár hivatalos levele elfogatott, felbontatott, és a ki a tényt bém bizonyítani tartozik.

Alperes, a ki a másnak szóló levelet elfogta, vagy felbontotta, s magát a felperesi állítás megczáfolása, vagy annak bém bizonyítása által is védelmezheti, hogy a tényt tévedésből, vagy vigyázatlanságból követte el.

Törvényszék az alszék a T. T. 24. §. értelmében, városiakra nézve pedig a tanács.

Jegyzés.

1.) A fejedelemnek szóló vagy a fejedelem által másnak küldött levél felbontása ezen per tárgya nem lehet, az az országgyűlés elébe utasítva.

2.) Háborúságos időben a hazára, lakosaira, vagy a fejedelemre nézve gyanus emberek leveleinek elfogásáért s felbontásáért ezen per után nem követelhetnek elégtételt, az idézett törvény szerint.

610. §.

15.) A hűtlenség megbüntetése.

Ezen ügyben (*causa notæ infidelitatis*)

kereset alapjául használható törvények: II. Ulászló 2. V. 3. és 4. cz.; 6. V. 8. cz.; H. K. 1. R. 13. 14. 16. 49. cz.; 2. R. 57. 65. 75. cz.; 3. R. 4. cz.; A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.; 2. R. 3. és 7. Cz.; 3. R. 1. 14. 55. 81. Cz.; 4. R. 1. Cz. 12. cz.; 13. Cz. 6. cz.; 1755: 2. cz.

Felperes a *fiscalis director*, a ki köteles a hűtlenség valóságát bém bizonyítani, az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint; a vádat igazoló adatok megszerzése végett időhaladékot is igényelhetvén.

Alperes a hűtlenséggel vádoltatott személy, a ki a felperesi bizonyítás czáfolása által védelmezheti magát; az arra nézve szükséges adatok szerzése végett hasonló képen időhaladékot nyerhetvén, és az A. C. 2. R. 7. Cz. 3. cz. szerint, a vád alaptalansága esetében követelhetvén azt, hogy vádlója „*talion convincáltassék*,” vagy is azon

büntetést szenvedje, mely ötet találta volna a vád bébizonyítása esetében; a mit, az idézett törvény szerint, külön s a hűtlenségihez hasonló per útján is követelhet.

Törvényszék az országgyűlés az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; azon gyűlés bészatása előtt, mely alatt; a per megkezdett, annak bé is kelletvén teljesleg végeztetni az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint. Az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. czikkéből következtethetőleg a hűtlenség némely esetei az országgyűlésen kívül, s szokás szerint a királyi tábla előtt is követeltethetnek ugyan, de nem hűtlenség, hanem az elkövetett büntény czime alatt, s az elmarasztalt bűnös jószág elvesztéssel nem büntethetők.

J e g y z é s.

1.) Hogyha a hűtlenséggel vádolt személy a hazában meg nem találtathatnék, megtörténhetik az idézés jószágából, és mivel nem idéztethetett személyesen, védhetik ügyét bévallott ügyvéde (procurator constitutus), sőt szülei s örökösödési joggal bíró rokonai is bévallás nélkül (etiam absque constitutione) az A. C. 3. R. 14. cz. 1. pontja szerint, a miből következtethetni, hogy a hazában megtaláltható alperest személyesen és személyes megjelenésre kell idéztetni.

2.) Azok, kiknek az alperes jószágai között hűtlensége czime alatt fiscust nem illethető vagyonaik volnának, az azokon fekvő pénz ajánlása mellett, azoknak kiadását avatkozás útján követelhetik, még a végítélet végrehajtása alkalmával is, az A. C. 4. R. 7. Cz. 1. cz. értelmében.

3.) Ezen perrel követeltethetnek azon városok is, melyek a fejedelmet, udvarát, tisztviselőit, hadait akár békességes, akár háborus időben bé nem fogadnák, jogaik sérelme nélküli lakhatás s mulatás végett az A. C. 3. R. 81. Cz. szerint.

611 §.

16.) Hűtlenség ürügye alatt elvesztett jószág visszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény az A. C. 3. R. 9. cz.

Felperes a hűtlenségért elmarasztaltnak örököse,

a ki köteles békibizonyítani azt, hogy a kérdés alatti személynek elmarasztaltatása nem történt törvénytörvényesen, a mennyiben azon büntényt, melylyel vádoltatott, nem követte el, vagy ha elkövette volna is, azt hűtlenségnek nem tarthatni, és ha annak tartathatnék is, azért nem az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cikkében kijelölt uton és módon követeltetett s fosztatott meg a követelt jószágoktól.

Alperes a fiscalis director s illetőleg a követelt jószágokat birtokoló adományos, a kinek azonban szavatosa a fiscus; általuk védelmül az elmarasztaló ítélet törvénytörvényesen békibizonyítása használtathatván.

Törvénytörvényesen az országgyűlés, az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. értelmében, az ügy „notát concernáló“ levén.

J e g y z é s.

1.) Ha a felperes, mint az adományos béigatása alkalmával ellenmondó, ügyét ítéletesen elvesztette, ezen perben nem felpereskedhetik azon okból, mivel törvény útján szenvedett sérelmét kegyelemmel perújítás menedékével kellett volna orvosolnia; a terhelő ítélet megváltoztatását különben megkísérteni nem lehetvén. Annnyival kevésbbé kezdheti meg ezen pert, ha a felhasznált kegyelemmel perújítás mellett is vesztett volna, a T. U. 147. §. szerint, örök hallgatásra levén kárhoztatva. Ennélfogva

2.) ezen pert a törvény az elmarasztalt hűtlen azon örökösei számára rendelte, kik az elfoglalt de még nem adományozott jószágokat a fiscustól követelhetik, vagy az adományos béigatása alkalmával, helyeselhető okból, elmulatták ellenmondani.

3.) Maga az elmarasztalt s jószágaitól meg is fosztatott, de személyére nézve kegyelmet nyert személy ezen pert nem kezdheti; a reá nézve terhelő ítélet megváltoztathatóságának útja, a kegyelemmel perújítás levén.

612. §.

17.) A nemesség békibizonyítása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 2. 4. 6. 7. 8. cz.; A. C. 3. R. 7. 41. Cz.

Felperes a fiscalis director, vagy a nemességet igénylő ahoz képest, a mint a kérdés alatti személy gyakorlatában van, vagy nincs a nemességnek. Ha a fiscus a felperes, köteles békibizonyítani az alperes nemesi állapotban létének törvényellenességét. Ha pedig a nemességet igénylő személy a felperes, tartozik békibizonyítani vagy azt, hogy ő maga nemesített meg akár adományos jószág, akár czimeres levél nyérése, akár törvényezikk általi honosítás által; vagy azt, hogy oly személynek törvényes maradéka, a ki örökösire is átszálló kétségtelen nemességgel bír.

Alperes, midőn a fiscalis director felpereskedik, a nemesség gyakorlatában levő személy, mikor pedig a nemességet igénylő a felperes, azon adózó közönség, melynek kebelében a felperes lakik, mely helyett a fiscalis director szokta elvállalni az alperességet. Mindkét esetben az alperesi védelem áll a felperesi bizonyítás megczáfolásában, az alperes bizonyításra a T. U. 89. §. szerint nem köteleztethetvén.

Törvényszék, a királyi tábla, szokás és az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cikke szerint is, ezen perben kiváltságlevél előmutatására levén szükség, azon egy esetet véve ki, midőn székely nemesség a per tárgya.

J e g y z é s.

1.) Ezen per alaptalanul tartatik hosszúnak, midőn annak természete nem levén törvény által meghatározva, a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell tartatnia.

2.) A fiscalis director csak kormányzékai rendelet következtében felpereskedhetik, szokás szerint.

3.) A nemességet igénylő köteles, szokás szerint, megintetni az iránt, hogy nemességét akarja a k. tábla előtt békibizonyítani, azon adózó közönséget, melynek kebelében lakik, s ennek megtörténtét bizonyító tudomásítási levélét bé kell a perfelvétel mellett adni; nem levén szükséges a közönség idéztetése.

4.) Azok, kik nemességöket czimeres levélben gyökereztetik, nemeseknek s egyszersmind adómenteseknek is csak azon esetben szoktak ítéltetni, ha békibizonyítják, hogy két vagy tiz adófizető s közterhet hordozó urbéresök vagy

zsellérok van a szerint, a mint czimeres levelök az 1753-ik esztendő előtt vagy után költ.

5.) Ezen pert, a perlekedési rendszer szembetünö sérelmével, felküldi a k. tábla a főkormányshoz, s ez a felséghez, akár jelentetett legyen feljebbvitel, akár nem; addig a kérdés alatti személy perkezdés előtti állapotában maradván, míg ügyében legfelsőbb határozat kél.

613. §.

18.) Az igtatás tisztaságánál fogva támasztott per.

Az igtatás tisztaságánál fogva két perre nyilik alkalom, melyeknek tárgya:

a) Az adományozott jószág követelése, az igtatás tisztaságánál fogva.

Ezen ügyben (causa ex puritate stationis)

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz.

Felperes az adományos, a ki tartozik bébizonyítani, az adománylevelél és az igtatásról költ tudósítvány beadásával azt, hogy a követelt jószág neki adományoztatott, hogy magát a törvény szerinti idő alatt abba béigtattatta, s hogy az igtatást 15 nap alatt nem követte ellenmondás.

Alperes a követelt jószág azon birtokosa, a ki elmulatta ellenmondani az igtatásnak 15 nap alatt, és a ki a felperesi bizonyítás ezáfolásán kívül, mentheti magát, a H. K. 2. R. 30. és 59. czimeiből következtethetőleg, annak bébizonyítása által is, hogy lehetetlen volt ellenmondania.

Törvénytörvény a királyi tábla; az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint kiváltságlevelél előmutatását igényelvén a per.

J e g y z é s.

1.) Az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. ezen szavaiból „és ha senki contradictor nem találtatik, a jószágot apprehendálhatja,“ következtethetni azt, hogy az adományos nem perkezdésre, hanem tetteleges eljárásra van utasítva, s ennél fogva a megnyert jószágot végrehajtás s hatalomkar útján is kezéhez vehetné.

2.) Ezen pert az új adományos, birtokban levő nőroko-

nai ellen nem kezdheti; a nőrokonok azon okból, mivel a H. K. 1. R. 37. cz. 12. §. szerint ujadomány által birtokuktól meg nem fosztathatnak, magukat ellenmondással sem tartozván biztosítani.

b) Az igtatás tisztaságánál fogva elfoglalt jószág visszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. és 59. cz. 2. §.

Felperes az, a kitől az adományos elfoglalta a jószágot az igtatás tisztaságánál fogva, és köteles bém bizonyítani azt, hogy meggyőzhetetlen akadályok gátolták jogának ellenmondás általi védelmezésében; valamint azt is, hogy az igtatáskor a követelt jószágnak békés birtokosa volt.

Alperes azon adományos, a ki a nyert jószágot az igtatás tisztaságánál fogva vette birtokába, s magát a felperesi bizonyítás czáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a királyi tábla, a per az adománylevél bémutatását is igényelvén.

J e g y z é s.

1.) Ezen pert tiszta törvényre alapítani nem lehet ugyan, az idézett törvényekből következtethetni mindazáltal azt, hogy a midőn még az esküvel szentesített kötelesség teljesítése elmulasztásáért sem büntetethetik az, a ki meggyőzhetetlen akadályok által gátoltatott: jószága hosszu perrel követelésére nem kényszeríthetők az, a ki annak birtokától a meg nem tehetett ellenmondás elmulasztásáért fosztott meg.

2.) Hasonló rövid perrel követeltethetik az adományostól vissza az általa igtatás tisztaságánál fogva elfoglalt jószág azon esetben, midőn családul és alattomoson vitette az igtatást véghez, az ellenmondás kikerülése végett; kereset alapjául használhatóván a Mátyás 6. V. 77. czikke ezen esetben.

614. §.

19.) Az ellenmondást számba nem vevő adományos által elfoglalt jószág visszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 22. 27. cz.; II. Ulászló 1. V. 59. cz.; 2. V. 11. cz.; A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz.

Felperes az, a ki az igtatáskor birtokában volt azon jószágnak, melyet az adományos elfoglalt, és bébizonyítani tartozik azt, hogy az igtatást követett 15 nap alatt ellenmondott, és hogy az alperes mind a mellett is elfoglalta jószágát.

Alperes a követelt jószágot birtokló adományos s örököse is, a ki magát a felperesi bizonyítás czáfolása által védelmezheti.

Törvénytörvény a király tábla, az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. értelmében.

J e g y z é s.

1.) A jószágától megfosztott felperes rövidebb uton is követelheti jószága visszaadatását; annak a Mátyás 6. V. 22. cz. értelmében hatalomkarralis vissza lehetővén foglaltatni, törvénykezés útján kívül is.

2.) A jószágot elfoglaló adományos nagyobb hatalmaskodási perrel is követelhetetik, az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. értelmében, azon esetben is, midőn a jószág elfoglalása igtatás előtt és azon okból történt, hogy az igtatáskori ellenmondás az adományost birtokban találja, ha az ellenmondás daczára is benne marad a jószágban.

615. §.

20.) A csalárd ujadományos megbüntettetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 27. cz. 9. §. és ha a család rokonok ellen követtetett el, a H. K. 1. R. 38. 39. cz.

Felperes a fiscalis director, vagy az, a kinek joga sérelmével nyeretett az ujadomány, s kötelességek a csalárdság valóságának bébizonyítása.

Alperes az ujadományos, a ki magát a felperesi állítás megegyezésével védheti.

Törvényszék a királyi tábla az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint.

Jegyzés.

1.) Ezen per természetét a törvény nem határozzán meg, a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell lennie.

2.) Hibás azon vélemény, mintha ezen perben csak a fiscus felpereskedhetnék, mivel az ujadományos csalárdsága által magán érdekek is sértethetvén meg, a sérelmesek elégtételt annyival inkább követelhetnek, mennyivel bizonyosabb az, hogy ezen per tárgya nem tartathatik közkövetelésű bűnténynek.

616. §.

21.) A leányág kirekesztése.

Ezen ügyben (causa ad exclusionem sexus foeminei)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 17. 18. 21. 37. 48. 57. 73. cz.; a székely örökségre nézve az 1555: C. 20. p.

Felperes a per tárgyává tett jószágokra nézve kirekesztőleges jogot igénylő fiág, mely köteles bém bizonyítani a jószág birtokában levő nőrokonokkal vérségét, valamint azt is, hogy a követelt jószág a fiágot a nőrokonok kirekesztésével illeti, akár a szerző levelek, akár a szerző rendelkezése, akár a törvény rendelése, akár ősi szokás szerint.

Alperesek a csupán fiágot illető jószágokat birtokoló nőrokonok, a kik magukat védelmezhetik általában a felperesi bizonyítás megegyezésével, különösen pedig, mint idegenek, az őket örökösödési jog szerint nem illető jószágokra nézve, a H. K. 1. R. 60. cz. 9. §. szerint, időmulással is.

Törvényszék, ha a jószágok adományosok, vagy ha több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla; ha pedig egy megyében vagy székben fekszik a nem adományos jószág, az illető törvényhatósági derék- s illetőleg a székelyföldön, Marosszéken kivül, az alszék.

Jegyzés.

1.) A jószágok kérdés alá hozott természete csak eredeti szerzőlevelek szerint határozható el, a H. K. 1. R.

73. cz. 2. §. szerint, e végre az ujadomány és osztálylevelek, valamint a leányi negyed kiadatását bizonyító nyugtatványok sem használtathatván a H. K. 1. R. 37. cz. 12. §. szerint.

2.) Mind a fel- mind az alperesek tartoznak, az idézett törvényben gyökerezett szokás szerint, a kérdés alá hozott jószágok természetét felvilágosítható minden okleveleiket eskü mellett előmutatni.

3.) Ha a nőrokonok vásár vagy csere útján jutottak volna a követelt jószágok birtokába, ezen per leszállítatik, s a felperes a birtok czime érvénytelenítésére utasíttatik, ha nem jött közbe az időmulás.

4.) Vesztes esetében követelhetik az alperesek ki nem fizetett leányi negyedöket, és minden a jószágokban tett javításaik becsü szerinti árát.

5.) Alapítalanul állítatik ezen per hoszszunak; mert nem lévén természete meghatározva a törvény által, a T. U. 71. §. értelmében méltán tartathatik rövidnek.

617. §.

22.) A jogi egyenlőségnek követelése.

Ezen ügyben (ad aequalitatem juris)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 17. 19. 37. 48. 57. 73. cz. a székely örökségre nézve pedig az 1555: C. 21. 22. 23. p.

Felperesek a mindkét nemű örökösöket egyaránt illető jószágok birtokából kirekesztett nőrokonok, kik tartoznak bébizonyítani a birtokban levő firokonokkali vérségi egybeköttetésöket, és azt, hogy a követelt jószág mindkét nemű rokonok között valamikor osztály tárgya is volt; arra, hogy a követelt jószágok természetét, a H. K. 1. R. 73. cz. 2. §. értelmében, az eredeti szerző levelek előmutatása által bizonyítsák bé, azon okból nem kényszeríthetvén, mivel ezen levelek birtokolhatásától a H. K. 1. R. 42. czime által el vannak rekesztve, s azokat annál fogva az alperesek tartoznak mégpedig eskü mellett előadni.

Alperes a követelt jószág birtokában levő fiág, mely köteles az eredeti levelek előmutatása mellett bébizonyítani azt, hogy a követelt jószágok nem illetik a nőrokonokat, és ha azokat előmutatni nem tudnák, kötelesek a fiág min-

den teljes koru tagjai esküt tenni le a felöl, hogy a jószágok természetét felvilágosító levelek létezéséről semmi tudomásuk sincs, valamint a felöl is, hogy a követelt jószágok a fiágot tudásuk szerint kirekesztőlegesen illetik, a H. K. 1. R. 37. cz. 13. §. és a T. U. 89. §. szerint; magukat időmulással nem menthetvén a H. K. 1. R. 46. cz. 6. §.; 78. cz. 5. §. szerint.

Törvényszék, ha a jószágok adományosok vagy ha több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla; ha pedig a nem adományos jószágok csak egy törvényhatóságbeliek, a derék- vagy illetőleg a székelyföldön az alszék.

J e g y z é s.

1.) Az alperesek nem védelmezhetik magukat ujadománysz osztálylevelekkel, sem leányi negyed elfogadását bizonyító nyugtatvánnyal, a H. K. 1. R. 37. cz. 12. §. szerint. Viszont a felperesek sem használhatnak ujadománylevelet a H. K. 1. R. 36. cz. 2. §. és 38. cz. k. §. szerint.

2.) Bár kivették legyen leányi negyedöket némelyek a nőrokonok közül, azok a kik azt nem vették ki, ezen perben felpereskedhetnek a H. K. 1. R. 90. cz. szerint.

3.) A felperesek is szoríthatnak a náluk lehető eredeti levelek eskü melletti előadására, valamint a per tárgyává tett jószágoknak kimutatására is.

4.) Alaptalanul állíttatik, mintha székelyföldön a fiág a követelt jószág természetének bébizonyítására nem szoríthatnák; midőn tagadhatatlan az, hogy székelyföldön is, szokás szerint, a levéltartóság kirekesztőleges joga a fiágnak, nincs ok, a melynélfogva különbséget lehetne tenni e tekintetben a székely- és magyarföldi jószágokat tárgyazó ugyanazon nemű s természetű perek között.

5.) Alaptalanul számláltatik ezen per a hoszszuk közé, midőn természete nem levén a törvény által meghatározva, rövid perek közé számláltathatik a T. U. 71. §. szerint.

618. §.

23.) Az örökség követelése.

Ezen ügyben (causa successionalis)

kereset alapjául használható törvények:

az örökséget hagyónak törvényes gyermekeire nézve a H. K. 1. R. 40. 41. 42. 53. cz.; 2. R. 62. cz.; törvényesített gyermekeire nézve, a H. K. 1. R. 108. cz. és a szokás; örökbefogadottaira nézve a H. K. 1. R. 27. cz. 4. §. szüleire nézve a H. K. 1. R. 53. cz. 10. §.; mellékágbeli rokonaira nézve a H. K. 1. R. 47. 67. cz.; hitvesére nézve a H. K. 1. R. 48. 98. 99. 101. 102. cz.; özvegyére nézve a H. K. 1. R. 48. 98. 99. 102. cz. 1791: 133. ideiglenes czikk.

Felperes általában az, a kit örökösödési jogánál fogva inkább illetnek a követelt örökségi vagyonok, mint azok birtokolóit, s köteles békibizonyítani, akár vérségben, akár törvény rendelkezésben gyökerező örökösödési és az alperes által igényelt fölötti jogát, s azt a követelt vagyonokra alkalmaztatni is, annak békibizonyítása mellett, hogy azok birtokában voltak az örökséget hagyónak halálakor.

Alperes az örökséget hagyónak azon rokona, a ki a követelt örökségi vagyonokat a felperes joga sérelmével birtokolja, s magát a felperesi bizonyítás megczáfolása által védelmezheti; a végett az időmulást, a H. K. 1. R. 46. cz. 6. §. szerint csupán az idegen követelők u. m. az örökbefogadott, a hitves és özvegy ellen használhatván, mivel ezek vele jogi közösségben levőknek nem tartathatnak az ösiségi egybeköttetés fogyatkozása miatt.

Törvénytársak, ha a követelt vagyon több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye derékszéke, vagy az illető szék alszéke; a városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

Ezen pert nem indíthatni olyan rokonok ellen, a kiket az örökösödési jog éppen úgy illet, mint a felperest, mert az ilyenek ellen osztályos pert kell indítani. Valamint

2) olyan idegenek ellen sem indíthatatik ezen per, a kik az örökségelhagyóval semmi vérségi egybeköttetésben sem voltak, mert azoktól, kik az örökségi vagyont megszerezték, a birtokczim érvénytelenítésére indítandó perrel, azoktól, kik foglalás útján ültek bé a jószágba, hatalmaskodási perrel, a fiscustól pedig, ha kihalás czime alatt vette

birtokába a jószágot, 32 év bételése előtt ellenmondás okait elfogadtató, azután pedig jogi perrel kell követelni az örökségi vagyont.

3) Alapítanul állittatik, hogy ezen pert a hitvesek és özvegyek nem indíthatnák, a vérségi egybeköttetés fogyatkozása miatt. Midőn ugyanis tagadhatatlan az, mint a maga helyén bétbizonyított, hogy a hitvesek és özvegyek törvényben gyökerezethető örökösödési joggal (*successio conjugalit et vidualit*) bírnak, őket méltán tarthatni örökösöknek az örökséget hagyónak őket örökösödési joggal illető vagyona nézve; s ha igen, ezen vagyonokat, mint törvényes örökösök, nem követelhetik más perrel, mint örökösödésivel.

4) A fiscust a kihalt vagyona nézve illető jog örökösödésinek nevezetik ugyan a H. K. 1. R. 64. címében; mindazáltal nem követelheti a kihalt vagyont ezen perrel, mivel a törvény a fiscust illető ilyen örökség követelésére két külön pert rendelt, melyek közül egyik legrövidebb s az A. C. 4. R. 3. címében, *publicationak*, a másik pedig hosszú s ugyanazon törvény és a H. K. 1. R. 25. cime szerint, királyi jogczim követelésének nevezetik.

5) A végrendeleti örökös sem használhatja ezen pert; számára a szokás a végrendelet teljesedésbevételére intézett pert rendelvén.

6) Kérhetni, ezen per rendén, az alperes által birtoka védelmére használt végrendeletnek félretételét s számba sem vételét azon esetben, hogyha annak érvénytelensége elannyira szembetűnő, hogy azt semmitérőnek méltán tarthatni; különben ugyanis ezen per leszállittatik s a felperes a végrendelet feltörésére utasittatik, szokás szerint.

7) Az örökséget hagyó közvetlen örököse (*legitimus et immediatus successor*) nemcsak az idegen, hanem a távolabb álló örökös birtokába is erőszakos foglalás útján jutott örökséget, egy év bételése előtt, legrövidebb panaszos, azután pedig nagyobb hatalmaskodási rövid perrel éppen úgy követelheti, mintha az tőle foglaltatott volna el, a H. K. 1. R. 68. cz. és az A. C. 3. R. 7. Cz. 1. cz. szerint, ha azt a birtokos megintés útján felvilágosittatása után sem adná vissza.

8) Ezen per alapítanul állittatik hosszúnak, mert a törvény nem határozván meg természetét, a T. U. 71. §. szerint rövidnek tartathatik azon egy eseten kívül, midőn az

örökséget hagyó kihaltak tartatván, a fiscus által kihalása kihirdettetett a H. K. 1. R. 67. cz. 3. §-ának a 29. 30. cizmekkeli egybevetéséből következtethetőleg, mely esetben az ellenmondott, vagy az ellenmondás igazoltatására fiscus által indított perbe avatkozott örökösök, örökségi illetőségökhöz, az A. C. 4. R. 3. czikk értelmében, legrövidebb per utján juthatnak.

619. §.

24.) A második ízen tuli örökösök közti osztály.

Ezen ügyben (*causa successionali divjsionalis*)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 47. 57. 67. cz., 2. R. 18. cz.

Felperes az, a ki a kereset tárgyává tett jószágokra nézve az alpereshez vérségben gyökerező jogi közösség viszonyában áll, és köteles békibizonyítani, hogy az örökséget hagyóval ugyanazon vérségi és örökösödési kapcsolatban van, mint az alperes.

Alperes a felperesnek azon rokona, a ki az általa követelt s őtet vele egyaránt illető vagyonoknak birtokában van, s magát a felperesi bizonyítás megczáfolása által védelmezheti, időmulásra a H. K. 1. R. 46. cz. 6. §. szerint nem hivatkozhatván.

Törvénszék, ha több törvényhatóságban fekszenek a vagyonok, a királyi tábla, különben az illető vármegyének derékszéke s városi vagyonokra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Csupán székelyföldi s ugyanazon székben fekvő vagyonok nem ezen, hanem azon rövidebb természetű per utján osztatnak fel, melylyel ősi szokás szerint az első s második ízbeli vérek közötti osztály eszközöltetik a székelyföldi vagyonokra nézve.

2) A nőrokonok ezen per utján követelhetik illetőségüket, ha békibizonyítják, hogy a kereset tárgyává tett vagyonokban az örökséget hagyóval vagy annak eldödeivel nőrokonok is osztoztak, a H. K. 1. R. 67. cz. 2. §., 117. cz. k. §. szerint; ezen esetben a joguk kirekesztőlegességét állító firokonok külön per kezdésére utasítandók levén; valamint

azon nőrokonok is, a kik olyan jószágból követelnének ezen per rendén részt, melyre nézve nem tudják bém bizonyítani, hogy nőrokonokkali osztály tárgyai voltak volna régebben.

3) A firokonokat kirekesztőlegesen illető jószágoknak az örökség megnyílása óta bevett jövedelmeiből a nőrokonok részt nem követelhetnek; igen azokból, melyek az örökségethagyó halála előtt vétettek bé.

4) Az osztály alá tartozó vagyonok jövedelmei s a perre tett költségek is a részesedés arányában illetik az osztózókat.

5) Helye van ezen pernek, ha szinte mindenik részesült volna is a perben forgó felek közül az osztály alá tartozó örökségből; de csak azon esetben, ha a részesülés nem osztály utján történt, mert a H. K. 1. R. 46. cz. k. §. szerint, a már megtörtént osztály után, osztályra pert kezdeni nem lehet, az uj osztály esetein kivül.

620. §.

25.) Az osztályigazításnak követelése.

Ezen ügyben (*causa ad rectificationem divisionis*) kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 45. czimében gyökerező szokás.

Felperes az, a megosztozott rokonok közül, a kinek osztályrésze vagy már az osztálykor kisebb jövedelmű volt, vagy az osztály után per utján megcsontkittatott; és köteles bém bizonyítani az osztálylevél bémutatása mellett, hogy közte és az alperes között osztály létesült, valamint azt is, hogy állított sérelme valóságos és kijavítást érdemlő.

Alperesek mindazon rokonai a felperesnek, kikkel osztozott, s kik magukat a felperesi állítás czáfolása által védelmezhetik, időmulásra nem hivatkozhatván.

Törvénytörvény, ha a megosztott vagyonok több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla, különben megyei vagyonokra nézve a derékszék, székelyföldiekre az alszék, városiakra nézve pedig a tanács.

Jegyzés.

1) Azon esetben, midőn az osztályrész per utján szenvedett megcsontkittatásának kipótlása követeltetik, ezen pert osztályrész kipótlására indítottak szokták nevezni, mely egyébiránt mindenekben megegyezik ezen perrel, attól

csak elnevezésére nézve különbözvén, s akkor indittatik, midőn az osztályos elmulatta volna az ellene idegen által indított per védelmére osztályosait szavatosai gyanánt felszólítani. A kiített jószágért fizetett pénz vagy részébe tudatik a sérelmesnek, vagy azok között, kik a szenvedett kárt jószággal pótolják, felosztatik; a kár egy részét a sérelmes is szenvedni tartozván, mivel az minden osztályosok közös kára, s az osztályosok közé tartozik maga a sérelmes is.

2) Alapítalanul állittatik, mintha az idő mostohasága, vagy történetes szerencsétlenség miatt osztály után szenvedett károk pótlását akár ezen, akár az osztályrész pótlására indított per utján követelni lehetne az osztályosoktól, kik az idézett törvény szerint csupán az osztálykor ejtett hiba vagy per utján megnyeretés miatt szenvedett károk pótlására kötelesek, és szavatossággal a dolog természete s a H. K. 1. R. 74 és 75. czimei szerint is, csak a per utján követelők ellen tartoznak, kik közé képtelenség a fatumot is számlálni.

3) Ezen pernek a H. K. 1. R. 45. cz. 1. §. szerint, csak osztály után lehetővén helye, annak tárgyává nem tétethetik sem a megosztott vagyonok új osztálya, azon okból, mivel ezen per tárgyától a törvény az új osztályt s annak eseteit megkülönböztette; sem a netalán osztatlanul maradott vagyonoknak felosztása, azon okból, mivel a végre a törvény ezen rövidnek nevezett pertől különböző legrövidebb pert rendelt az első és második ízbeli rokonokra nézve, elég bizonyosságául annak, hogy az osztálynak s osztályigazításnak külön perek utján kell eszközöltetni.

4) Azon esetben, midőn az osztályosnak része elpereltetett, s az osztályosok szavatosságra fel nem szólítottak volna, új osztályt lehet a sérelmesnek, mégpedig rövid per utján követelni az idézett törvény szerint.

621. §.

26.) A házastársak között költ vallomány feltörése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 110. cz.

Felperes egyik házastársnak örökösei, kik tartoznak

bébizonyítani, hogy a per tárgyává tett vallomány tárgya ősi vagyon, vagy olyan, mely az örökösök joga sérelmével elidegenített ősi vagyon árával szereztetett, valamint azt is, hogy az elidegenített vagyont örökösi jognál fogva igényelhetnék.

Alperes a másik házastárs, vagy annak örökösei, kik magukat védelmezhetik általában annak bébizonyítása által, hogy a felperesi állítás alaptalan, különösen pedig azért, hogy az elidegenítő a felperesre szállott ősi vagyont annyival öregbítette, a mennyit az elidegenített rész ér, és hogy az alpereseket illető drágaságokat, pénzeket, köztudat szerint fordította legyen a felperesek által örökölt ősi vagyonok kiváltására vagy javítására, s végre, hogy időmulás jövén közbe, a felperesek követelési joga elidősült.

Törvényszék, ha a követelt vagyonok több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla, különben a megyei derék- vagy illetőleg székelyföldi alszék.

Jegyzés.

Alaptalanul állittatik, hogy ezen per hosszu volna azon esetben, ha tárgya örökczimű vallomány, rövid pedig, ha zálogosítás; mert a törvény egyik esetre nézve sem határozván meg a per természetét, annak tárgya tekintetbevétele nélkül, mindkét esetben rövidnek kell lennie, a T. U. 71. §. szerint.

622. §.

27.) A hajadon leányt illető jog követelése.

Ezen ügyben (ad acquisitionem juris capillaris)

kereset alapjául használható törvények: Zsigmond 6. V. 19. cz., Mátyás 6. V. 26. cz.; II. Ulászló 1. V. 63. cz.; H. K. 1. R. 29. 30. 67. 92. 99. 101. cz.

Felperes a csak fiágot illető adományos jószágokat örökségül hagyott nemes atyának vagy fiusított anyának hajadon leánya, sőt az ilyen leányörökösei is azon esetben, midőn anyjuk vagy nagyanyjuk stb. életben nem élvezett hajadonjogaik megtérítését követelik. A felperes köteles bébizonyítani, hogy a fiágot illető örökséget hagyott személynek a kereset tárgyává tett jogot igényelhető leányörököse,

és hogy az alperes birtokosa azon örökségnek, melyre a törvény a hajadon leányokat illető jogok örökségi terhét fektette.

Alperes a fiscus, adományos vagy firokonok, kik t. i. birtokában vannak a hajadon leányokat illető jogokkal törvény által terhelt adományos jószágoknak, és magukat védelmezhetik bém bizonyításával akár annak, hogy a birtokukban levő jószágok nem olyanok, melyeknek öröklésével a törvény összekötötte volna a hajadonokat illetők kiszolgáltatásának terhét; akár annak, hogy a követelt jog elhasználtatott s illetőleg kiszolgáltatott annyira, hogy az s illetőleg annak pótléka nem követeltethetik.

Törvénytörvény, ha a hajadont illető jogok hordozásával terhelt jószágok több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla, különben az illető vármegye derék- és az illető székelyszék alszéke.

J e g y z é s.

1) A H. K. 1. R. 29. 30. 92. czimei szerint, a hajadonok az őket illető jognál fogva az atyai házban lakhatástól, fiágot illető jószágok jövedelme negyedétől s illetőleg az örökséget hagyó által életében kiszolgáltatotthoz hasonló tartatástól férjhezmenetelökig, s akkor az őket illető kiházaitástól is meg nem fosztathatván, s annál fogva ezen jogaikra nézve az örökséget hagyónak halála után birtokban levőknek tartathatván: ha mielőtt ezen jogaikra nézve kielégítették volna, az atyai örökség birtokából kirekesztetnének, visszahelyeztetésüket (restitutio in integrum T. U. 22§.) az A. C. 3. R. 8. Cz. szerint p a n a s z o s p e r r e l követelhetik. Ennélfogva hajadonjogaik meghatározása végett, az a feletti meg nem egyezhetés esetében nem nekik, hanem az azokkal terheltetett jószágok örökösöknek kell indítani pert; következésképpen ezen per kezdésére csak azon hajadonok s olyan hajadonok örökösökéi kénytelenek, a kik az örökség megnyílásakor birtokon kívül voltak, nem lakván az atyai háznál s tartást sem kapván az atyai örökségből, és a kik az atyai házbani tartásuk után férjhezadattak a nélkül, hogy fivéreiktől kiházaitást nyerhettek volna.

2) Ezen per tárgyává tehető jogukat mellékesen követelhetik a hajadon s férjhezment leányok vagy ezeknek örökösökéi, a fivéreikkeli osztály létesítésére indított perbeu is szokás szerint.

3) Alaptalanul állittatik, mintha a hajadonokat illető jogok nem adományos jószágokból is követeltethetnének, a mennyiben az idézett törvények azokat mind a csupán fiat illető jószágokra fektetik; ilyeneket pedig azon törvények az adományosokon kívül nem is emlitenek. Csupán a kiházásítás terhe van az 1555: C. 20. pontjában a nem adományos székegyörökségre is fektetve; de ebben is csak azon esetre, midőn fitestvére levén a leánynak, abban nem örökösödhetik, elég bizonyosságául annak, hogy a leányi negyed s hajadoni jogok törvényeink szelleme szerint kárpótlás gyanánt illetik a leányörökösöket az adományos jószágokból és csak azon esetben, ha azok őket nem illetnék, a mi elég világosan van a H. K. 1. R. 29. 30. 67. czimeiben is kifejezve.

4) Alaptalan állítás az is, mintha ezen perrel egyszersmind lakást, tartást és kiházásítást is követelni azon okból nem lehet, hogy a lakás és tartás férjhezmenetelig, a kiházásítás pedig azután illetné a leányt, midőn a kiházásításra is azért van a leánynak szüksége többnyire, hogy kedvezőbb szerencsével mehessen férjhez; a mit az arról szóló törvények is igazolnak, a mennyiben arról ugy emlékeznek, mint hajadon leányt s nem pedig mint férjhezment aszszonyt illető jogról. Egyébiránt fordulhat elő olyan eset is, hogy férjhezment nővér követelheti a tőle hajadon korában megtagadott lakás- és tartásérti kárpótlást és kiházásítást is, a kit külön két per kezdésére utasítani, ellenkező lenne a méltányossággal.

5) Végre azon állítás is alaptalan, mintha az eltartoztatott hajadoni jogokért a férjhezment nővérnek kárczimű pert kellene kezdeni s ezt is csak azon esetben, ha férjhezmenetele előtt jogai kiszolgáltatása iránt fivéreit megintette volna. Ezt ugyanis egy törvény sem rendelte s nem is rendelhette, midőn egy a törvény által tisztán megnevezett jogot csakis azon jog saját neve alatt kell követelni, addig mig használható, használata megengedését kérőleg; midőn pedig használhatlanná vált, az eltartoztatott haszonvétel becs szerinti árának megtérítését igénylőleg, mely becsárnak meghatározhatása már magának a jognak igényelhetősége és mértéke hëbizonyítása által (a mi csak a követelt jog czime alatti per útján történhetik meg) van feltételesítve; különben ugyanis a bé nem fizetett kölcsönt, vissza nem adható üzreményt,

eserét, megtagadott dézmát s képét stb. mind kárczim alatti perrel kellene követelni, a mit állítani még senkinek sem jutott eszébe.

623. §.

28.) Végrendelet teljesedésbevétele.

Ezen ügyben (ad complementum testamenti)

kereset alapja gyanánt használható törvények: Szent István 2. K. 5. cz., II. András 4. cz.; H. K. 1. R. 5. 51. 57. cz.; 2. R. 52. cz. 3. R. 30. cz.; A. C. 1. R. 6. Cz. 2. cz.; 3. R. 25. Cz.

Felperes mind a birtokon kívül levő hagyományos, mind az lehet, a kit a rendelkező végrendelete végrehajtójának* (testamenti executor) nevezett, kik tartoznak bém bizonyítani a rendelkező rendeletét, a végrendelet bémutatása által és azt, hogy az alperes a rendelkező rendeletét nem teljesítette.

Alperes a hagyományozott vagyonnak birtokosa, ki magát a végrendelet érvénytelensége bém bizonyítása által védelmezheti és időmulásra is hivatkozhatik szokás szerint; ezen pert 32 év eltélese után a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. értelmében kezdeni, még jog fentartás (retractatio specialis) segédmével sem lehetvén.

Törvényszék, ha a követelt vagyonok több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla, különben a hagyomány mennyiségéhez képest az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke s illetőleg tanácsa; sőt az uriszék is, ha az alperes földesuri hatalom alatt áll.

Jegyzés.

1) A hagyományostársak külön is követelhetik, ugyanazon végrendeletnél fogva, illetőségüket, ha az akár minőségi, akár mennyiségi tekintetben illőleg megvölt határozva. Különben ugyanis a hagyományostársaknak együtt kell az egész végrendeleti örökséget követelni, míg az ki nem ítéltek, egyik sem tudhatván mi legyen követehető illetősége.

2) Ezen per útján olyan vagyon, melyet az alperes külön czim alatt bir, nem követeltelhetik, köteles lévén mind a hagyományos, mind a végrendelet végrehajtója az alperesi birtok czime felbontására indítani keresetét; s ezt is azonban csak azon vagyonokra nézve tehetik, melyek a végrendelet halalakor birtokában lehettek a H. K. 1. R. 27. cz. 4. §.

értelmében, az abban említett örökbefogadottakat végrendeleti örökösöknek lehetvén tekinteni.

3) Azok ellen, kik a hagyományozott vagyonokat akár a végrendelező életében, akár halála után erőhatalommal foglalták el, a H. K. 1. R. 68. cz. szerint, a dolog állásához képest panaszos vagy hatalmaskodási pert is kezdzhetni.

4) Ezen per tárgyává tétethetik, a H. K. 1. R. 114 és 120. czimei szerint, a gyámnokság is (azon esetben, ha az illető hatóság közigazgatási uton intézkedni az 1791: 52. cz. értelmében elmulasztotta volna), azt a végrendeletileg kinevezett s helyes ok nélkül elmellőzött gyámnok a végrendelet teljesülése gyanánt követelhetvén, az ötöt illető hivatal birtokában levőgyámnok ellen, a ki hivatalát védheti akár a végrendelet érvénytelenségének bém bizonyítása, akár annak megmutatása által, hogy a követelő a H. K. 1. R. 119. cz. szerint gyámnokká nem neveztetetett ki, vagy az 1791: 52. cz. 3. pontja szerint, hogy a gyámnoki hivatalra nem alkalmas.

624. §.

29.) A végrendelet érvénytelenítése.

Ezen ügyben (ad invalidationem testamenti)

kereset alapja gyanánt használható törvények: a H. K. 1. R. 51. 58. 110. cz., 2. R. 52. cz. 3. R. 30. cz.; A. C. 1. R. 6. Cz. 2. cz.; 3. R. 25. Cz. és a szokás.

Felperes a végrendelet által törvény szerint igényelhető jogaiban megsértett akár örökös, akár idegen, kik tartoznak bém bizonyítani, hogy az alperes birtokában van azon vagyonnak, mely jog szerint őket illeti, és hogy azon végrendelet, melyben az alperes birtoklási jogát gyökerezteteti, belső vagy külső kívánatosságaira nézve érvénytelen.

Alperes az, a ki a kérdés alá hozott végrendeletnél fogva van birtokában a követelt vagyonnak, s magát az általa bémutatattni kellett végrendelet érvényessége ellen felhozott erősségek megczáfolása, sőt időmulásra hivatkozás által is védelmezheti.

Törvényszék, ha a követelt vagyon több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben az illető törvényhatóságnak derék- vagy alszéke s tanácsa és az uriszek is, ha az alperes földesuri hatalom alatti személy, vagy a földesur urbérese ellen követelné urbéresének földesuri jogát sértő végrendelete érvénytelenítését.

J e g y z é s .

1) Ezen pernek le kell szállíttatni, mihelyt az alperes békibizonyítja, hogy a követelt vagyont nem végrendeletnél fogva, hanem más czim alatt birtokolja, melynek érvénytelenítésére kell a felperesnek új pert kezdeni.

2) Érvényteleníttethetik a törvényellenes végrendelet más u. mint osztályos vagy örökösödési per utján is mellékesen úgy, hogy azon végrendelet, melylyel magát az alperes védelmezi, nyilvános érvénytelensége miatt számba sem vétetik s félrevettetik. Köteles a bíró azt tenni, mihelyt előtte a végrendelet érvénytelensége békibizonyíttatik; igazságszolgáltatási kötelessége teljesítésében érvénytelen oklevél által nem gátoltathatván. Ez azonban csak akkor történhetik meg, midőn a végrendelet derekas védelem eszköze gyanánt használtatik; mert ha a végrendelet az alperes által felperesség vagy perfolyam elleni kifogás támogatására adatott bé, annak érvénytelensége békibizonyítására nem lehet alkalma a felperesnek, a vele nem közöltethetvén s a bíró által, bizonyítás nélkül, érvénytelennek a H. K. 2. R. 82. cz. 5. §, szerint, nem nyilváníttathatván.

3) Azon esetben, midőn a rendelkezhetési vagy örökösödhetési képesség fogyatkozása miatt, a végrendeleti tömegnek csak bizonyos részére nézve nyilváníttatik érvénytelennek a végrendelet, a tömeg többi részére nézve érvényes marad. Azon esetben pedig, midőn a végrendelet, akár a rendelkező képessége, akár a külső kívánatosságok fogyatkozása miatt nyilváníttatik érvénytelennek, az s azzal együtt az abban foglalt rendelkezés merőben és általában megsemmisül.

4) Alapítalanul állíttatik ezen per hosszszunak azon esetben, midőn a végrendelet örökséget foglal magában, különben pedig rövidnek; a mennyiben nincs oly végrendelet, mely örökséget az az végrendeleti örökséget ne foglalna magában, a romai törvénynek ilyen örökség s a hagyomány közti különböztetése magánjogi törvényeink s szokásunk előtt merőben ismeretlen levén; és nincs oly törvény, mely ezen pernek bármely esetét is hosszszunak nevezné, s éppen azért a T. U. 71. §. szerint annak minden eseteit rövideknek kell tartani.

30.) Az egyházi kormányzást és szertartásokat maguk fejétől ujitók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki köteles bébizoniytani mind azt, hogy az alperes által maga fejétől (propria auctoritate) kezdett ujitás illető egyháza gyűlése által bétiltatott; mind azt, hogy az alperes ezen tilalom daczára az ujitástól meg nem szűnt, azt gyakorlatba vette s valamely ekklésiába bé is vitte.

Alperes az ujitó, ki ha világi személy, nyakassága tanusítása után töstént, ha pedig egyházi személy, csak kivetkeztetése után idéztethetik, s magát a felperesi vád alaptalanságának bébizoniytása által védelmezheti.

Törvénszék az országgyűlés azon okból, mivel az idézett törvény azt rendeli, hogy az alperes „in notam perpetuæ infidelitatis incurraljon“, az A. C. 1. R. 1. Cz. 12 cikkében pedig a rendeltetik, hogy a „melyek notát concernálnak, generalis diatán prosequantassanak. Hibáznak ennélfogva azok, kik azt állitják, hogy ezen pernek bírāja a királyi tábla volna azon okból, a T. U. 25. §. szerint, mivel annak inditása a fiscalis directorra bizatott, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cikkében.

J e g y z é s.

1) Ezen pernek nem lehet addig helye, mig az alperes által megkisértett ujitás, idéztetése (certificatio) következtében, illető egyháza, papi s világi értelmes személyekből alkotott gyűlése által bé nem tiltatott, azt rendelvén az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz., hogyha az ujitó megintetése után illő engedelmességgel megszűnik az ujitástól, ne bántassék.

2) Ha az ezen perben elmarasztalt s minden vagyonaítól megfosztatott ujitó megátalkodottan folytatná ujitásait: a fiscalis director ismét hasonló perrel követelheti az országgyűlés előtt fővesztésseli megbüntettetését.

3) Az idézett törvény szerint az ujitó pártfogói ellen is hasonló perfolyam és büntetés rendeltetvén: azok az ujitóval együtt ugyanazon perrel követeltethetnek.

4) Ataptalanul állittatik, hogy ezen per hoszszu volna, midön természetee nem levén törvény által meghatározva, azt a T. U. 71. §. szzerint rövidnek kell tartani, annyivalis inkább, mivel atyafias a hűtlenségi perhez, mely rövid.

626. §.

31.) A szombatosság megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 1. R. 1. Cz. 4. cz., 4. Cz.

Felperes a fiscalis director, a ki köteles bém bizonyítani, hogy az alperes a keresztyén vallás színlelése mellett, valósággal a zsidóvallás követője s gyakorlója is egyszersmind.

Alperes a szombatossággal vádoltatott személy, a ki magát a felperesi vád alaptalanságának bém bizonyítása által védheti.

Törvényszék a királyi tábla; az idézett törvény szzerint, ezelőtt még országgyűlés alatt is kezdehetvén s tárgyalatathván ezen ügy.

J e g y z é s.

1) Ezen per alaptalanul tartatik hoszszunak a közelebbi §. 4-ik pontjában látható oknál fogva.

2) Ezen per tárgya sem követeltethetik hűtlenségi perrel, bár atyafias legyen is az eretnekséghez, azon okból, mely az előbbi §. 2-ik pontjában közöltetett.

627. §.

32.) A kezességérte követeltetés.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a Mátyás 6. V. 17. cz., II. Ulászló 1. V. 38. cz.; A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz., C. C. 4. R. 15. Cz.

Felperes azon személy, a ki jogositva van valamit követelni attól, a kiért kezesség vállaltatott, vagy annak örökőse, kik tartoznak a kezességet, akár a kezeslevél bém mutatása, akár bizonyságok által, a C. C. 4. R. 15. cz. értelmében, bém bizonyítani, az annálfogva elvállalt tartozással egyetemben.

Alperes a kezes, s ha a kezesség vagyonailekötése által volt biztosítva, az örökségre fektetett terü azzal együtt szállván az örökösökre, az idézett törvény szerint, örökösei is, kik magukat a felperesi bizonyítás czáfolása által védelmezhetik; megkivánhatván, hogy a kezeslevél betü szerinti értelmében törvény gyanánt alkalmaztassék.

Törvényszék a kezestől követelhetök mennyiségéhez képest a vármegyei derék- vagy alszék, székelyföldi alszék, és a városi tanács; a királyi tábla elébe ezen ügy csak azon esetben tartozhatván, midön kezesség következtében a kezesnek több törvényhatóságban fekvő jószágai követelhetnének.

Jegyzés.

1) A kezeslevél kötlevélnek is tartathatván, ezen per kötlevél teljesedésbevételére indítottak is neveztetetik, s csak azon esetben kell a rendes rövid perek módja szerint kezdetnie s folytatatnia, midön a kezes követelése módja a kezeslevélben nem határozottatott volna másként, különben ugyanis a C. C. 4. R. 15. czimében a hitelező tetszésére van bízva, hogy kezesét kezeslevele szerint követelhesse.

2) Alaptalanul állittatik, mintha a kezest ezen perrel általában csak azon esetben lehetne fizetésre kényszeríteni, midön annak a kiért kezességet, vállalt semmije sincsen; a mi csakis azon esetben igaz, ha a kezes magát csakis ezen esetre kötelezte volna, a ki egyébiránt ugy tartozik eleget tenni, a mint magát a kezeslevél betüszerinti értelmében kötelezte.

3) Alaptalanul állittatik az is, mintha az adóst és kezest ugyanazon perrel minden esetben követelni lehetne; mert ezt csak azon esetben tehetni, ha a kezeslevélben arról említés tétetett volna. Különben ugyanis különböző természetü tartozásokért külön pereket kell kezdeni, kivált a tiszta adóssági ügy esetében, midön az adós legrövidebb s csaknem közigazgatási uton követeltethetik az 1791: 136. ideiglenes czikk szerint, a kezest pedig kötlevele teljesítésére az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz. értelmében, rövid perrel kell követelni.

4) Ilyen per utján követelheti azon kezes is, a ki a hitelezőt kielégítette, az adóst, annak megtérítése iránt, a mit érette fizetett.

628. §.

33.) Az örökös vásár érvénytelenítése.

Az örökös vásár érvénytelenítésének rövid perrel esz-
közlhető esetei:

a) a megkináltatás elmulasztásánál fogva.

Ezen ügyben (ad invalidationem fassionis perennalis, ex
neglecta praemonitione)

kereset alapjául használható törvények: a
H. K. 1. R. 60. cz., A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz.

Felperes az, a kit az eladónak meg kellett volna
az idézett törvények szerint kínáltatni, s a ki köteles a H.
K. 1. R. 47. cz. értelmében bém bizonyítani az eladóvali vér-
ségi egybeköttetését s egyszersmind az eladott jószág iránti
osztályosságát, valamint azt is, hogy a reá nézve ősi jó-
szágnak eladatása megkináltatása nélkül történt; továbbá
készségét nyilvánítani a jószágért fizetett pénz s arra tett
javítások becsü szerinti árának akifizetése iránt. A székelyföldi
jószágokra nézve felpereskedhetik a szomszéd is, a kit az
A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz. megkináltatni rendel, és csupán
azt tartozik bém bizonyítani, hogy az eladott jószágnak szom-
szédja.

Alperes a követelt jószágnak birtokosa, a ki ma-
gát védelmezheti általában a felperesi állítás megezáfolása
által, különösen pedig annak bém bizonyítása által, hogy a
felperes nem tartozik azon személyek közé, kiket a törvény
megkináltatni rendelt; valamint avál is, hogy a felperesnek
tudomása volt az eladásról; az idézett törvény 2-ik §-a
szerint e czim alatt a perelhetvén, a kinek tudta (praeter
scitum) vagy megegyezése nélkül történt az eladás; nem
különböztet avál is, hogy a vásár szükségbeli volta miatt, a
H. K. 1. R. 60. cz. 3. 4. §. szerint, megkináltatás nélkül is
érvényesen végrehajthatott; ugy szintén időmulás által is.

b) A megintetés számba sem vételénél fogva.

Ezen ügyben (invalidatio fassionis ex non attenta prae-
monitione)

kereset alapjául használható törvények:
a H. K. 1. R. 60. cz. 10. §. és az A. C. 3. R. 76. Cz.
16. cz.

Felperes az eladónak az eladott jószágra nézve közvetőleges örököse, vagy örökösödési joggal sem bíró rokona, vagy az eladott jószágra nézve szomszéd birtokos társa, kik közül a rokonok rokonságukat, a szomszéd pedig birtokosi szomszédságát, s mindnyájan az eladónak részökröli megintetését tartoznak bém bizonyítani, valamint készségöket is nyilvánítani, a jószágért fizetett pénz és arra tett javítások becsü szerinti ára kifizetése iránt.

Alperes a követelt jószág birtokosa, a ki magát a felperesi állítás megezáfolásával és időmulással is védelmezheti.

Törvénysszéke mindkét pernek, ha a jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben vármegyéken, a követelt jószág ára mennyiségéhez képest, a derék- vagy alszék; székelyföldön, Marosszéken kívül, az alszék, városokban pedig a tanács.

J e g y z é s.

1.) Alapítalanul állítatik, mintha az örökös vásárnak, a megkínáltatás elmulasztása miatti érvénytelenithetését rendelő H. K. 1. R. 60. czimét a szokás eltörölte volna, azon okból, mivel ha a hasznosságánál fogva feltörhetetlen vásár a megkínáltatás miatt feltörhetnék, a törvény ellenkezésbe jöne maga magával. Azon kívül ugyanis, hogy a törvényt a szokás el nem törölheti, midőn a törvény s névszerint a H. K. 1. R. 59. cz. szerint, akármely hasznos vásár feltörhetik, ha a hasznos vásár a megkínáltatás elmulasztása miatt is feltörhetik; képtelenség állítani azt, hogy a törvény maga magával ellenkezésbe jöne; az idézett törvénytől feltörhetetlen szükségbeli vásárt pedig a megkínáltatás elmulasztása miatt sem lehet feltörni, a H. K. 1. R. 60. cz. 3. 4. §. szerint, elég bizonyosságul annak, hogy a maga magával öszhangzásban levő törvénye, ellenkezés ürügye alatt, még azon esetben sem törölhetette el a szokás, ha törvényrontó-erővel bírna.

2.) Alapítalanul állítatik az is, hogy az örökös vásárnak a megintetés számba sem vétele miatti feltörhetését rendelő H. K. 1. R. 60. cz. 10. §-át is azon okból törölte volna el a szokás, mivel az eladó a rokonok s szomszédok joga kijátszása végett eladhatja a jószágot úgy, hogy azok

azt előre meg sem tudhatják. Képtelenség lenne ugyanis a törvény kijátszhatóságát elégséges oknak tartani arra, hogy eltöröltethessék a szokás által, midőn éppen azért kell a törvény tekintetét fentartani, hogy ki ne lehessen játszani, és mivel minden törvény kijátszható levén, különben minden törvénynek el kellene a szokás által töröltetni.

3.) Tévednek azok is, kik azt állítják, hogy a H. K. 1. R. 60. cz. 9. §. nyomán, beléavatkozhatnék a közelebb álló örökös ezen a távolabb álló örökösök, rokonok vagy szomszédok által indított perbe, s azoknak kirekesztésével követelhetné a jószágoknak részei kiültetését. Az avatkozásnak ilyen neméről ugyanis a törvény nem emlékezik, s nem is emlékezhetik, az az avatkozás természetével ellenkezőn, mely szerint az avatkozó a felperes által követelt jognak részese lehet, de nem kirekesztőleges tulajdonosa. Az idézett törvényben is csak annyi mondatik, hogy a rokonoknak vásárlásbeli elsőbbsége van a szomszédok felett, s magukat annál fogva vásárba (ad emtionem) avathatják, de a mi nem jelent perbe avatkozást, s ezen joguknál fogva követelhetik a szomszédoktól az általuk megváltott vagy nekik kiültetett jószágot külön perrel, a mit a közelebb álló örökösök is tehetnek a távolabb álló örökösök ellen.

4.) Helytelenül állítatik az is, hogy a nemtelenné lett örökösnek nem lehetne felperessége az örökös vásár feltörésére, valamint a nemtelen örökös megnemesedett örökösének sem. Miként lehessen ugyanis az örökös nemtelenné, az az miként veszthesse el az örökös nemességét úgy, hogy még öröksége követelésére se lehessen felperessége, törvényeink szerint megfoghatatlan; hanemha ezen állításnak az az értelme, hogy a nemtelen örökös nem bírna felperességgel, nemes anyától származásánál fogva reá néző, de elidegenített öröksége követelésére. Az állítás azonban ezen értelemben is alaptalan, a mennyiben nincs törvény, mely a nemtelen örököstől ezen felperességet megtagadná; van ellenben tiszta törvény, a H. K. 1. R. 113. címében láthatólag, mely szerint a nemtelen atyától származott gyermekek, nemes anyjuk jószágait (jura possessionaria) öröklők s következésképpen mint örökösök, az örökösöket általában illető felpereskedhetési joggal annyival inkább bírnak, mentől bizonyosabb azon véleménynek is alap-

talansága, hogy a nemtelenek birtoklási képességgel nem bírnának, mint az a magahelyén fenebb közöltetett már.

629. §.

34.) A kiskorúságban tett örökös vásár feltörése.

Ezen ügyben (ad invalidationem fassionis ob imperfectam aetatem)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 111. és 128. czimei.

Felperes az, a ki kiskorúságában ajándékokkal megvesztegettetve, vagy nyájas beszédekkel elesábittatva és félelem által kényszerítetve adta el örökösön vagyonát, köteles levén ezeken kívül azt is bébizonyítani, hogy a vásárt még teljes korba lépése előtt, közhitelességű személyelőtt személyesen vissza huzta, s megmásította.

Alperes az, a ki birtokolja a felperes által követelt vagyonokat, s magát védelmezheti a felperesi állítás megczáfolása által és időmulással is.

Törvénszék, ha a követelt jószágok több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla, különben pedig az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1.) Ezen pert a visszahúzás napjától számítandó 32, év alatt meg kell kezdeni, mert különben elidősül a perkezdetési jog; és csak olyan jószágokra nézve indíthatatik, melyekre nézve az időmulás 32 éves a H. K. 1. R. 128. cz. 4. §-ából következtethetőleg.

2.) Az idézett törvényben látható ezen szóknak „revocans ipse“ értelménél fogva, ezen pert az elidegenítő örökösei nem kezelhetik azok az elidegenített jószágokat ösiségben gyökerezethető joguknál fogva, más perrel csakugyan követelhetvén, az idézett törvény 3-ik §. szerint is.

3.) Mivel ezen per kezdetését úgy lehet tekinteni, mint a kiskorúság kiváltságát, és mivel a törvény azt névszerint és határozottan csak a visszahúzóknak magának engedi meg, következtethetni azt is, hogy elhalálozván a pert kez-

dett kiskorú per közben, azt örökösei tovább nem folytathatják.

4.) Ezen per kezdésére csak azon esetben van szükség, midőn a kiskorú elidegenítése tettelesen is végrehajtván, a vásárló birtokába jutottak az elidegenített vagyonok; különben ugyanis u. m. azon esetben, midőn a kiskorú által visszahúzott vásárlevél ereje mellett, az abban megint vagyonok s jogok követeltének a vásárló által, a visszahúzó védelmezheti magát, az idézett törvény 3-ik §-ából következtethetőleg avval, hogy a vissza nem húzott vallomány tartathatván érvényesnek, a vissza húzottat érvénytelennek lehet is kell is tartani, s következőleg az nem használthatik ellene kereset alapjául.

630. §.

35.) Az ősi vagyon árával szerzett vagyon követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 47. 58. 110. cz. és az A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az ősi jószágot elidegenítőnek azon rokona, a kire közvetlenül szállott volna az elidegenített jószág, és a ki köteles bém bizonyítani mind az eladott jószág iránti örökösödési jogát, annak mennyiségével s milyenségével, valamint az érte kapott pénzeszszeg mennyiségével is egyetemben; mind azt, hogy az annak árával, vagy abból kitelhetett mennyiségű pénzzel vásároltatott szerzemény az alperes birtokában van a nélkül, hogy azért valamit fizetett volna.

Alperes az eladott ősi jószág árával, vagy abból kitelt pénzzel vásárolt józágnak birtokosa, a ki magát a felperesi állítás megczáfolásán kívül védelmezheti annak bém bizonyításával is, hogy a követelt jószág a szerző szerzeményének tartathatik, a mennyiben az eladott ősi vagyon értékét felérő szerzeményt hagyott örököseire; és időmulással is.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1.) A felperes tiszta törvényen nem alapíthatván keresetét, felperességét támogathatja egyfelől a H. K. 1. R. 110. cz. k. és 1. §. azon rendeletével, mely szerint a szerzemények feletti rendelkezés csak azon feltételek alatt érvényes, ha a szerzés nem történt a közvetlen örökösök joga nyilvános sérelmével; másfelől pedig azon a H. K. 1. R. 19. és 102. czimeiben kimondott örökösödési szabálylyal, hogy a vett jószág azon örököst illeti, a kit azon pénz illetett volna, melylyel a jószág vásároltatott.

2.) Ezen per az ősi jószágot elidegenítőnek csak törvényes örökösei ellen indíthatatik, név szerint leányai és felesége ellen a firokonok által. Végrendeleti örökösei ellen ugyanis a végrendelet érvénytelenítésére lehet és kell pert indítani; azon birtokosok ellen pedig, kik vásár útján jutottak az ősi jószág árával szerzett jószág birtokába, pert kezdeni nem állhat az örökös érdekében, midőn a vásárpénz megtérítése mellett per útján magának az elidegenített ősi jószágnak juthat birtokába s azt, a ki az elidegenített ősi jószágot követelheti, az annak árával szerzett jószágnak is követelésére nincs ok miért illethesse ezen esetben felperesség.

631. §.

36.) Az elidegenített osztatlan jószágbóli illetőség visszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 1. R. 61. cz.

Felperes az, a kinek a még fel nem osztott jószágbóli illetősége elidegenített, és köteles bébizonyítani az elidegenített jószágbani közösségét, az elidegenítővel s azt, hogy az elidegenítés osztály előtt történt, valamint azt is, hogy a követelt jószág az alperes birtokában van, és hogy abból öt mennyid részt illeti.

Alperes az, a ki az osztatlanul elidegenített jószágot birtokolja, s védelmezheti magát a felperesi állítás meg-

czáfolásán kívül, időmulással is az örök czimü elidegenítés esetében.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben pedig az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke, városi vagyonokra nézve pedig a tanács.

J e g y z é s.

1.) Az idézett törvény azon elidegenítés esetét szabályozta ugyan, mely a rokonok között még fel nem osztott jószágot tárgyazta, követelhetik mindazáltal annak nyomán az idegenek is illetőségüket azon jószágból, melynek az elidegenítés előtt fel lehetett és kellett volna osztatni közöttük és az elidegenítő között.

2.) Ezen perrel követeltethetik a felperes illetősége, akárminő czim alatt történt legyen az elidegenítés.

3.) Ha a felperes csupán a maga illetőségét követeli, annak ezen per rendén kell meghatározatni, az örökösödés és osztály szabályai szerint, különben azt kiitélni nem lehetvén. Tárgya ennél fogva ezen pernek, a felperes és elidegenítő között a követelt jószágbani részesedés mértékének is elhatározása, vagy is az illető felek megosztotatása.

4.) Követelheti a felperes az idézett törvény 1. §. szerint, illetőségén kívül, az elidegenítő részét is, s az ki is ítéltetik, de nem közbeesü szerinti árának, mint a törvény rendelkezte, hanem az egész jószág kötlevel szerinti árának letelele mellett, szokás szerint.

5.) Az elidegenítő gyermekei is követelhetnék, ezen perrel, az atyjuk által helyes ok nélkül elidegenített ősi jószágból illetőségük fizetés nélküli kiadatását, az idézett törvény 4. §. szerint; a szokás azonban tőlük az ezen perbeli felpereskedhetést megtagadta.

632. §.

37.) A birtoklási képességgel nem bírók követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az eklésiák és egyházi személyek, mint olyanok ellen a II.

Ulászló 3. V. 55. 65. cz.; A. C. 1. R. 1. Cz. 10. cz.; 6. Cz.; az idegenek ellen II. András 26. cz.; A. C. 3. R. 41. Cz.

Felperes bár mely birtoklási képességgel bíró honfi, a ki csak azt tartozik békibizonyítani, hogy az alperes birtoklási képességgel nem bír, s köteles ajánlani a követelt jószág kötlevel vagy becsü szerinti ára megtérítését.

Alperes a fekvő jószágot szerzett, de azt nem birtokolható eklésia vagy egyházi személy, mint olyan, és a még nem honosult s illetőleg honosított idegen, kik általában magukat csak a felperesei állítás megczáfolása által védhetik, még időmulásra sem hivatkozhatván. Az eklésiák azon fekvőkre nézve, melyeknek a Leopoldinum diploma kelésekor birtokában voltak, annak 2-ik pontjával, azokra nézve pedig melyeket templom, czinterem, pap- s mesterilak és oskolák számára a Leop. dipl. kelése után szereztek, az 1791: 55. czikkel védelmezhetik; biztosítva levén ezen törvények által a felől, hogy az ezen törvények kelésekor birtokukban volt vagyonokra nézve háborítottani nem fognak.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke, a városi fekvőkre nézve pedig az illető város tanácsa.

Jegyzés.

Alapítván állítatik, mintha ezen perrel a fekvő jószágot birtokoló nemteleneket is általában követelni lehetne a H. K. 3. R. 30. cz. értelmében, megmutattatott ugyanis felebb már az, hogy a nemteleneket birtoklási képeség még azon időben is illette, midőn azok nagyobb része az örökös jobbágyság járma alatt nyögött.

633. §.

38.) A perközti békekötés feltörése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 1. R. 62. cz.; azon esetben pedig, midőn a gyámnok által kötöttet volna, a H. K. 1. R. 127. cz.

Felperes a perközti békét kötött felek valamelyikének örököse, a ki tartozik békibizonyítani a békekötés tárgya ösiségében gyökerezethető jogát, valamint azt is, hogy

a békekötés törvényszabta kellékei fogyatkoznak, a mennyiben a per nem lehetett kétséges kimenetelű akár természetesen szerint, akár mivel a végítélet kimondatása után kötött a nyertes féllel, vagy az elbékélt pertárgyául szolgált jószágból a perlekedő felek nem részesedtek. A gyámnok által kötött béke feltörésére felpereskedhetik akár a gondnok, a felserdült árva nevében, akár az önjogúvá lett árva, akár annak örököse, kik csak annyit kötelesek bébizonyítani, hogy a békekötés káros volt, a mennyiben az elbékélt per nem vala veszendő, az megnyerhető levén.

Alperes a pert elbékélt másik fél vagy örököseⁿ, kik védelmezhetik magukat a felperesi állítás megezáfolásával s időmulással is, ha nincsenek a követelt jószágra nézve vérségi s osztályossági egybeköttetésben a felperessel.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke, és az illető városi tanács.

Jegyzés.

1.) Annak bébizonyítására, hogy a per nem volt kétséges kimenetelű, nem használhat a felperes olyan erősségeket s okleveleket, melyek az elbékélt perben nem voltak használva, mert az idézett törvény szerint a békekötés feltörhetetlensége nem az ügynök, hanem az a felett folytatott pernek békekötéskori állása bizonytalan kimenetelűsége által van feltételesítve, s a tétetik fel szokás szerint a megbékélt felekről, hogy a békekötéssel tettelesen lemondottak minden lehető erősségeik s okleveleik használhatása iránti jogukról.

2.) Ha az elbékélt perben állott több felek közül némelyeknek beléegyezése nélkül történt volna a békekötés, az azokat nem kötelezhetvén, mintha meg sem történt volna, a pert tovább folytathatják, s arra hogy a részvétők nélkül létesült kötést feltörjék, nem utasíthatnak. Azok pedig, kik nem vettek részt az elbékélt perben, az elbékélt pertárgya iránti jogukat perrel követelhetik, ellenök a beléegyezésük nélkül létesült perközi béke védelmül nem használhatván. A perközi békekötésben ugyanis csak azok gyökerezethetik jogukat, kik azt kötötték, s azoknak

örökösei; mást illető jog felett senki sem egyezkedhetvén a jogositottat is kötelezendőleg, annak beléegyzése nélkül, a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz értelmében.

3.) Ezen per alaptalanul állittatik hosszszunak, midőn természete nem levén törvény által meghatározva, a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell tartatnia.

634. §.

39.) A csere feltörése.

Ezen ügyben (ad rescissionem cambii)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 58. 70. 71. 72. 73. czimei.

Felperes az egyik cserélő félnek örököse, a ki köteles bém bizonyítani a cserébe adott jószág ösiségében gyökerezett jogát, s egyszersmind a csere káros, csalárd vagy szinlelt voltát, a cserében netalán kapott jószágnak visszaajánlása mellett.

Alperes a másik cserélő fél vagy örököse, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állítás megczáfolása, különösen pedig az által, hogy a felperes az általa cserébe adott jószágot ellenmondás nélkül használván, nem felpereskedhetik; valamint időmulással is.

Törvényszék, ha a megcserélt jószágok több törvényhatóságokban fekszenek, a királyi tábla, különben pedig az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke és a városi tanács.

Jegyzés.

1.) Alaptalanul állittatik, mintha a cserélő felek életében örököseiket felperesség nem illethetné, mivel azt törvény nem rendeli, sőt ellenkezik a törvény lelkével s betű szerinti értelmével. A csere feltörésének ugyanis akkor van helye, midőn a csere czime alatt ősi jók elidegenítése történik, azt illeti ennél fogva a felperesség, a ki az elidegenített ősi jók követelésére nézve felperességgel bír; már pedig hogy ezen felperességet az elidegenítő éltében sem lehet megtagadni örököseitől, világos a H. K. 1. R. 59. cziméből.

2.) Csere feltörésére pert indítani a megkináltatás elmulasztásánál fogva azon okból nem lehet, mivel a H. K. 1.

R. 60. cz. 1. §. a közelebbi örökösök megkináltatását csupán az örökvásár és elzálogosítás eseteire rendelte.

3.) Alaptalanul állittatik, mintha ezen per hosszu volna, mivel azt a törvény nem mondja, s mivel a H. K. 1. R. 71. cz. 1. §. azt éppen rövidnek nevezi; a csalárd csere feltörése esetére ugyan, de azt kell és lehet is érteni minden más esetekre is, a mennyiben az igaz csere feltörhetetlen levén, a csere feltörését csak azon esetben követelhetni perrel, midőn a csere ezime alatt ősi vagyon elidegenítése történt, vagy is a cserélő felek csalárdságot követtek el, a feltörhető csere minden esetei csalárd cserének méltán tarthatván.

635. §.

40.) A homályos adósság követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 4. R. 4. Cz.; C. C. 4. R. 16. Cz. és az 1791: 136. ideiglenes czikk.

Felperes a hitelező vagy örökösei, engedményesei, hagyományosai, kik tartoznak bém bizonyítani mind az adósság valóságát, mind azt, hogy azzal a követelt adós tartozik, a C. C. 4. R. 15. Cz. értelmében.

Alperes az adós vagy örökösei s keze, kik magukat a felperesi állítás megezáfolása által védelmezhetik s azon esetben, midőn hitelesen bém bizonyítanak azt, hogy a követelt adósság ki van fizetve, a felperesnek patvar büntetéseni marasztaltatását is, a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint követelhetik.

Törvényszék vármegyén 100 p. mftig az al-, azon felül pedig a derékszék, székelyszékekben, Maroszáéken kívül, az alszék, városokban a tanács.

Jegyzés.

1.) Ezen per, az 1791: 136. cz. szerint, rendes rövid per levén, idézésen kezdetik a T. U. 103. §. szerint. Azon esetben azonban, ha az adósság tiszta adóssági legrövidebb per útján követelő hitelező, akár az illető főtiszt, akár a főkormányzók vagy a felség által utasittatik rendes per útjára, szokás szerint úgy kezdi meg ezen pert, hogy az adósság

ellenállásának okadatolása végett az illető törvényszék elébe bizonyosítottja, azon okból folytatván így megkezdett keresetét, hogy megtett költségeit is követelhesse. Hogy ezen eljárás az idézett törvényekkel a perlekedési rendszerrel ellenkező, világos, s azt a támogatására használtatni szokott ok is annyival kevésbé támogathatja, mennyivel bizonyosabb az, hogy a felperes félbenhagyott tiszta adóssági per utján tett költsége ezen rendes per utján is követelheti, mivel a tiszta adósság bírájának azon hibája miatt, hogy őt kezdetben mindjárt rendes per utjára nem utasította, kárt nem szenvedhet; és mivel azon költségek tételére okot csakugyan maga a kése delmeskedő adós szolgáltatott az által, hogy a fizetést jogellenesen megtagadta.

2.) A megítélt homályos adósság ugyanazon szabályok szerint vétetik fel, mint a tiszta adósság.

636. §.

41.) Az uzsoráskodás megbüntetése

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az 1691: decemberben költ 12. cz.

Felperes az adós vagy örököse és szokás szerint a fiscus is, kik kötelesek bém bizonyítani az alperes uzsoráskodását.

Alperes az uzsoráskodó, ki magát a felperesi vád megezáfolása által védelmezheti.

Törvényszék vármegyéken 100 mftig az al-, azon felül pedig a derékszék; székelyszékekben, Marossszéken kívül, az alszék, városokon a tanács.

J e g y z é s.

1.) A tőke elvesztését csak azon esetben követelhetni, az idézett törvény szerint, midőn tiznél több száztóli kamat vétetett volna; s ezen törvény rendeletek által nem modositatható

2.) Alaptalanul állítatik, hogy a k. fiscus a nemes embert uzsoráskodásért a k. tábla előtt perelhetné, midőn az 1791: 97. czikk a nemesek elleni büntényi pereket is meggyőzők törvényszéke elébe utasította.

3.) Ha az Alvincziana resolutio 3-ik pontjában megállított hat száztólinal több, s a tiz száztólinal kevesebb kamatot vétetett, a mértékfeletti kamatnak a tőkébe tudatását és az uzsoráskodásnak a C. C. 5. R. 1. E szerint 200 mfrtali büntetését követelhetni; azon rendeletek, melyekben megengedettett, hogy terményekben kétannyi kamatot vétethessék, védelmül nem használtathatván; mind azért, mivel mint törvényellenesek érvénytelenek; mind azért, mivel azok különben is főleg a legszegényebb osztálybeli honfiak elszegényítésére használtatnak.

637. §.

42.) A méltatlanul fizetettnek visszaskövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény nem lévén, alapíthatni azt a H. K. 2. R. 51. cz. 5. §. azon rendeletén, mely szerint bűnös az, a ki mászt illető vagyont birtokol, és a H. K. 2. R. 71. cz. 10. §. azon rendeletén, mely szerint az a ki felvilágosittatása után a mászt illető vagyont vissza nem adja, rossz hiszemű s büntetésre is méltó birtokosnak tartathatik, s végre azon kétségbe hozhatatlan szabályon, hogy senkisésem gazdagodhatik más kárával.

Felperes az, a ki másznak adott vagy fizetett valamit, a mivel nem tartozott volna, köteles lévén a fizetés méltatlan voltát és annak az alperes általi elfogadtatását bém bizonyítani, valamint azt is, hogy a fizetés részéről tévedésből történt, hogy cselekedete ajándékozásnak ne tekinthessék.

Alperes az, a ki a felperestől valamit méltatlanul elfogadott, s magát mentheti a felperesi állítás megczáfolásával, és hogy csalónak ne tartathassék, annak bém bizonyításával, hogy tévedésből történt részéről az elfogadás, vagy hogy ajándékozásnak tekinthette a felperes cselekedetét.

Törvényszék, a követelt tárgy értékéhez képest, az illető vármegye és szék derék- s illetőleg alszéke, és a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per tárgyává tétethetik a méltatlanul teljesített munkák s szolgálatok becsü szerinti árának követelése, és a H. K. 1. R. 89. cz. szerint, az illetőség felett fizetett leányi negyed is.

2) A perkezdést a fizetés méltatlanságát felvilágosító intésnek kell megelőzni, s kamat csak azon esetben igényel-tethetik, midőn az alperes roszelelküése nyilvános.

638. §.

43.) Az árjegyzéki tartozás követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény nem levén, alapíthatatik az 1771-beli 8438 udvari szám alatt költ udvari rendelet által szabályozott szokáson.

Felperes az, a ki hitelben adott vagy dolgozott valamit az alperesnek vagy elődjének, köteles levén a tartozás valóságát akár bizonyságok, akár illetőleg szabály szerinti jegyzőkönyv előmutatása s pótlóeskü ajánlása által bébizonyítani.

Alperes az, vagy annak örököse, a ki a felperestől vagy elődjétől valamit hitelbe vett vagy elfogadott, magát a felperesi állítás megczáfolása által mentethvén.

Törvényszék az illető vármegye és szék derék-vagy alszéke, a követelt mennyiséghezképest, és a városi tanács.

Jegyzés.

1) A gyógyszerárusok árjegyzékének kifizetése nem ezen, hanem a tiszta adóssági legrövidebb per útján követeltetik szokás szerint, valamint azon árjegyzékek kifizetése is, melyeket az adós aláírt.

2) A perkezdést intésnek kell megelőzni, az adóssági tartozás felvétele módját szabályozó törvények értelmében.

639. §.

44.) Adósság követelése jogi elsőbbség-nél fogva.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz.; 1792: 2. cz.

Felperes a vagyontalanná vált adósnak azon hitelezője, a ki az alperes birtokába jutott jószágból kielégítését mások felett igényelheti vala, a mit az adósság valóságán kívül köteles bém bizonyítani; valamint azt is, hogy az adósnak nincs oly vagyona, melyből kielégíttethetnék.

Alperes az a hitelezők közül, a ki az adós jószágát akár adóssági követelés, akár az adós engedményezése következtében birtokolja s magát védelmezheti a felperesi állítás megezáfolása által, a követelt jószág birtokában különben is megtarthatván magát, ha a felperest kielégíti.

Törvényszék, a követelt összeg mennyiségéhez képest, az illető törvényhatóságnak derék- vagy alszéke s illetőleg a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per kezdését meg kell előzni az alperes megintetésének, szokás és az adóssági törvények értelme szerint.

2) Ilyen perrel csak azon esetben követelhetni a jószág vásárlóját is, ha a felperes hitelezői joga az eladás előtt már igttatás által volt abban biztosítva, miután az adós jószágáról hitelezője joga sérelmével nem rendelkezhetik; a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint másra csak annyi jogot szállíthatván által, a mennyivel maga birt.

640. §.

45.) Az adósságnak a már fekvőkkel kielégített hitelezőtől követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény nincs ugyan, alapíttathatik mindazonáltal az szokás szerint, a méltányosságon:

Felperes a vagyontalanná vált adósnak hitelezői közül az, a ki egyiket a már fekvő ősi jószággal kielégített hitelezők közül innepélyesen felszólított az iránt, hogy akár elégítse ki őtet s irassa a fizetendő mennyiséget is a

birtokában levő jószágra, akár engedje által a számára elfoglalt jószágot rajta levő pénze kifizetése mellett. A felperes tartozik bém bizonyítani mind a követelt tartozás valóságát, mind adósa vagyontalanságát.

Alperes az, a vagyontalanná vált adós hitelezői közül, a ki végrehajtás útján annak ősi fekvő jószágával elégített ki, és védelmezheti magát annak bém bizonyítása által, hogy az adósnak van még szabadon levő annyi vagyona, a melyből a felperes kielégíttetését követelheti.

Törvénytörvény, mivel a per tárgya nem csak az adósnak, hanem a birói zálogczim alatt birtok fekvő jószágnak is követelése, ha az több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben pedig az illető törvényhatóságnak derék- vagy alszéke, a követelt adósság és a jószágon fekvő pénz mennyiségéhez képest, városiak között s városi jószág felett pedig a tanács.

Jegyzés.

1) A felperes támogathatja, tiszta törvényre nem hivatkozhatván, felperességét mind azzal, hogy törvényünk szellemével öszhangzik, a tulajdonos másként ki nem elégíthető tartozását elzálogosított vagyonaira felülrítés útján elégíttetni ki a zálogtartó által, a H. K. 1. R. 103. cz. láthatólag; mind azzal, hogy a birói hatalom tiszte levén, ott a hol a honi törvény hallgat, az E. b. 15. cz. 1. §., 2. cz. 6. §. szerint, az örök igazság szabályai értelmében is igazságot szolgáltatni: a másként ki nem elégíthető tartozást ezen per útján annyivalinkább kielégíttetheti, mennyivel bizonyosabb az, hogy nincs törvény, melyet az által sértene és hogy az által az alperesen sem követtetik el méltatlanság, szabadságában állván ajánlott kifizettetését elfogadni, a minél különben sincs több joga a birtokolt birói záloghoz, a mennyiben azt, rajta fekvő pénzének letétele mellett, az adósnak s örökösöknek sőt a szomszédoknak is kibocsátani tartoznék, a H. K. 2. R. 24. cz. és az 1791: 51. cz. szerint.

2) Az 1791: 51. cz. és 1792: 2. cz. szerint a hitelezők kielégítésére elfoglalt vagyonok közül csupán az ősi fekvők tartathatván visszaváltható birói zálogoknak, ezen per útján azon kielégített hitelező, a ki az adósnak akár ingó, akár szerzemény fekvő vagyonait birtokolja, nem követel-

téthetik, azon okból, mivel azon vagyonoknak a kézbesítés után tulajdonosává levén, azok feletti szabad rendelkezési jogára nézve nem korlátozhatók, és mivel névszerint a szerzemény fekvő vagyonokra nézve azt rendelvén az 1791: 51. cz., hogy azok csupán az érettök fizetett pénz mennyiségeig becsülthetnek el, azt is rendelte egyszersmind, hogy azokat felülírás útján terhelni nem lehet.

641. §.

46.) A kölcsönös tartozások tisztába hozatala.

Ezen ügyben (causa computualis)

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz., 1792: 2. cz., melyekben ki van mondva az, hogy az egyezkedett felekre nézve törvény gyanánt használhatók kötlevelök.

Felperes egyik a kölcsönös tartozási viszonyban álló felek közül, a ki a kötlevel beadása mellett köteles bébizonyítani követelése valóságát.

Alperes az, vagy azok, kik a felperessel kölcsönös tartozási viszonyban állanak, s nem csak védelmezhetik magukat a felperesi állítás megczáfolása által, hanem ellene viszontköveteléseket is formálhatnak, melyeket bébizonyítani tartoznak.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- vagy alszéke, a követelt összeg mennyiségéhez képest, s illetőleg a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per úgy szokott kezdetni, hogy a felperes bizonyosítja alperesét a felől, miként nyolczadnap mulva számitó bírák kirendeltetése iránti kérést fog az illető székhez beadni; a mi megessvén és az illető felek szóváltásai után bébizonyosulván a tartozások kölcsönösségének valósága, annak tisztábazatála végett a törvényszék kinevez tagjai közül hármat, kik az elejökbe terjesztett bizonyítások szerint ítéletet hoznak a felől, hogy a felek mivel és mennyivel tartoznak egymásnak, mely ítélet a kiküldő törvényszék elébe vitetik feljebb a terhelt fél által.

2) Ezen per tárgyává csupán azon tartozások tétethet-

nek, melyek a felek egymásiránti jogositottsága s kötelezettsége kölcsönösségéből eredtek, és a milyenek p. o. a kereskedelmi társaságban álló személyeknek egymásiránti tartozásai; de ezek is csak a mennyiben az egyezés szerinti cél valóztatására fordított s illetőleg fordítandó dolgokat s az osztály alá tartozó akár adósságot, akár nyereséget tárgyazzák; még ezek között is egyéb és olyan tartozásoknak, melyekkel egyik a másnak tartoznak, mint külön adósságoknak, az illető hitelezők által külön kellelve követeltetni. Ilyeneknek tarthatni továbbá azon tartozásokat is, melyeket az illető felek ugyanazon köteleveknél fogva követelhetnek egymástól, a milyenek p. o. a bérbeadó és bérlő, megbízó és biztos, gazda és tisztje vagy cseléde közötti kölcsönös tartozások. Ennélfogva azok, kik külön köteleveknél fogva adóssai egymásnak, ezen per utján nem hozathatják tisztába tartozásaikat, hanem külön perrel kötelesek egymást követelni; a különböző alapokon nyugvó tartozásokat kölcsönösöknek nevezni sem lehetvén, mivel a tartozás kölcsönössége annak alapja s forrásának közössége által van feltételesítve. Annyival kevésbé lehet helye ezen pernek akkor, a midőn a felek közül csak az egyik adósa a másiknak.

3) Azon esetben, midőn a gazda és számadásra köteles tisztje közötti kölcsönös tartozások tárgyaltnak ezen per utján, az számoltató pernek (*causa censuralis*) nevezetik, és számoltató bírák kirendelését tárgyázó kéréssel beadása mellett kezdetik, egyébiránt éppen úgy s aként is folytattatik, mint ezen a kölcsönös tartozások tisztábahozatalára indított számító per.

4) Mind a számító, mind a számoltató per helytelenül tartatik legrövidebb természetűnek; mind azért, mivel azokat, nem lévén természetük törvény által meghatározva, rövideknek kell tartani a T. U. 71. §. szerint; mind azért, mivel mindkettőnek tárgya tisztábahozatali igénylő homályos adósság, melyet az 1791: 136. cz. szerint rendes rövid per utján kell követelni.

642. §.

47.) A hitszegés megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények:
Kálmán 1. K. 27. f. H. K. 2. R. 29. 30. cz.; T. U. 86. §.

Felperes a fiscus, vagy a hitszegés által megkárosított személy, kik kötelesek a büntény valóságát bébizonyítani.

Alperes a hitszegő, vagyis az, a ki letett esküjével ellenkezőleg vallott, vagy elmulasztott valamit; s magát a felperesi állítás megczáfolásán kívül, azon esetben, midőn az eskü mellett felvállaltak nem teljesítéseért vádoltatnék, a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. szerint azzal is mentheti, hogy betegség, utak roszasága s az idő viszontagságai által gátlatott.

Törvényszék, nemesekre nézve, vármegyében a derék-, székelyszékeken pedig az alszék, nemtelenekre nézve a fuszék, városokra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állittatik, mintha ezen pert a k. fiscus, a királyi tábla előtt is kezdhethné; a T. U. 25. §. szerint ugyanis csak azon perek kezdehetnek a fiscus által királyi tábla előtt, melyeknek folytatását törvény bizta a fiscalis directorra; ezen per pedig nem tartozik azok közé, és mint közkövetelésű büntényt tárgyazó, az 1791: 97. czikkben a derékszék elébe van általában utasítva, ha nemesek ellen intéztetik.

2) Alaptalanul állittatik az is, hogy ezen per hosszu volna azon okból, mivel nagyobb fontosságú az örökvalloomány feltörésénél, mely hosszu; mind azért, mivel nem igaz, hogy az örökvalloomány feltörésére indított pernek minden nemei hosszszak volnának s különben is, midőn azoknál is nagyobb fontosságúnak a hűtlenségi rövid perek, nem láthatni által, miért ne lehetne ezen per is rövid folyamú; mind azért, mivel ezen pernek természete nem levén törvény által meghatározva, azt a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell tartani.

643. §.

48.) A vérárulás megbüntettetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 38. 39. 44. czimei.

Felperes a véráruló által megsértett rokon, a ki köteles az ellene elkövetett büntényt bébizonyítani s főleg azt, hogy az tudva s szándékoson követtetett el.

Alperes a véráruló, a ki magát a felperesi vád megczáfolása által mentheti s főleg azzal, hogy a meg nem czáfolt tény inkább tévedés s tudatlanság, mint csalni akarás eredménye volt.

Törvényszék, ha a vérárulás büntetéseül igényelt jószágok több törvényhatóságban fekszenek, a királyi tábla; különben pedig az illető vármegye és szék derék- s illetoleg alszéke, és a városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állittatik, mintha magyar nemesekre nézve ezen per bírása csak a királyi tábla lehetne; mert ezen törvényszék elébe egy törvény által sines utasítva, s ennél fogva ez elébe csupán azon esetben tartozhatik, midőn azt a követelt vagyonok fekvése igényli.

2) Alaptalanul állittatik az is, hogy ezen per hosszu; midőn azt törvény nem rendelvén, rövidnek lehet és kell is tartani a T. U. 71. §. szerint.

644. §.

49.) Álarczoskodás megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 2. R. 16. cz.

Felperes az, a kinek neve alatt s kárára történt az álarczoskodás, a mit bém bizonyítani tartozik az okozott kár mennyiségével együtt.

Alperes az álarczoskodó, a ki magát a felperesi vád megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék nemesekre nézve az illető vármegye derék- és szék alszéke, városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

Ezen büntény büntetését a törvény elmulasztván meghatározni, a kár megtérítésén kívül követeltethetik 200 m. frt. a C. C. 5. R. 1. E. szerint.

645. §,

50.) A girás perről.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 3. R. 33. cz.

Felperes a béhajtott marha tulajdonosa, a ki tartozik bém bizonyítani azt, hogy béhajtott marháját a béhajtás utáni harmadik nap eltélése után, az általa okozott kár, költség és fáradság megtérítésének is ajánlása mellett felkérte, és hogy azt az alperes sem ki nem bocsátotta, sem az illető tiszthez nem küldötte; köteles továbbá bém bizonyítani követelt kára mennyiségét is.

Alperes a felkért marhát letartoztató, a ki magát védelmezheti a felperesi állítás megczáfolása által általában, különösen pedig annak bém bizonyítása által, hogy a felkért marhát harmadnap előtt tiszt kezéhez küldötte, és hogy a felperes ajánlotta ugyan a kár, költség s fáradság megtérítését, de azt teljesíteni megintetése után is elmulasztotta, vagy fizetés helyett zálogot s kezeset ajánlott.

Törvényszék a követelt mennyiséghez képest az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke.

J e g y z é s.

1) Ezen pert intésnek s abban a kár, fáradság s költség megtérítése ajánlásának is kell megelőzni, még pedig a béhajtás utáni harmadik napnak eltélése után, mert ha a felkérés azelőtt történnék meg, a per leszállítatik azon okból, mivel az alperes jogosítva volt a marhákat harmadnapig magánál tartani.

2) Az idézett törvény szerint ezen per tárgyává csak a tilalmasból béhajtott lovak, ökrök, juhak, disznók s több eféle marháknak (melyek közé ennél fogva a majorságok nem számláltathatnak) letartoztatása által okozott sérelem tétethetvén: az erőhatalommal elfogott, lopott vagy más bármi czim alatt letartoztatott marhák követelése s azokban szenvedett kár megtérítése ezen per tárgyává nem tétethetik.

3) Ilyen pert kezdetnek a tisztek is u. m. fő- és alispánok, szolgabírák azok ellen, kik az elfogott vagy fogott gonosztevőket harmadnap elteltével kezökbe szolgáltatni elmulasztották; követelhetvén a 3 gira naponkénti fizetésén

kivül, az elfogottak holtdíját is a H. K. 3. R. 32. cz. szerint; de hogy ilyen per utján a földesur is követelhetné elfogatott s harmadnapon túl is letartoztatott urbéresét, azt sem törvény, sem szokás szerint nem lehet állítani.

4) A felperes büntetésül követelhet, a marhák számára való tekintet nélkül, annyiszor 3 nehéz girát azaz 12 mforintot, a hány napig tartotta azokat, a harmadik nap eltelése után, magánál az alperes; az irt büntetést minden darab marháért külön követelni azon okból nem lehetvén, mivel ha a törvény azt rendelni kívánta volna, ki is fejezte vala ugy, a mint a H. K. 3. R. 32. cz. 1. §-ában kifejezte azt, hogy mindenik letartoztatott gonosztevőért külön kell naponként a három nehéz girát fizetni, és mivel a H. K. 3. R. 33. cz. 2. §. bár több letartoztatott marhákról emlékezik, határozottan rendelí azt, hogy a letartoztató minden napért marasztaltassék három nehéz girán.

5) Az idézett törvények csak annyit rendelvén, hogy a gonosztevőket s illetőleg béhajtott marhákat harmadnapon túl a kerületi tiszttel kezébe kell szolgáltatni, és ebből azt lehetvén következtetni, hogy az illető tisztek a hozzájuk küldött gonosztevőket s marhákat akármikor is elfogadni tartoznak: mihelyt ezen kézbesítés megtörtént, megszűnik a büntetésnek is naponkénti nevedése.

6) Az ezen per utján követelhető kár mennyiségét azon helynek, melynek határában tétetett, bírása s hites polgárai által teendő becsü szerint kell megtéríttetni a H. K. 3. R. 33. cz. 3. §. szerint; de ezen káron kívül még azt is meg kell téríttetni, melyet a felperes marháinak törvényellenes letartoztatása miatt szenvedett.

646. §,

51.) A szenvedett kár megtéríttetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Zsigmond 6. V. 6. cz.; Mátyás 6. V. 14. cz. 10. §.; II. Ulászló 1. V. 16. 24. 87. cz. 3. V. 9. cz. H. K. 2. R. 39. cz. 1. §.; 67. cz. 2. §.; 3. R. 28. 31. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 6. cz.

Felperes a kárt szenvedett vagy örökösei, kik tartoznak bém bizonyítani a kár valóságát, mennyiségét és a károsító hibáztathatóságát.

Alperes a károsító vagy örökösei, kik magukat a felperesi vád megczáfolása által védelmezhetik.

Törvényszék az illető vármegye vagy szék deréks illetőleg alszéke, a kár követelt mennyiségéhez képest; s városiak ellen a tanács.

J e g y z é s.

1) Ezen per tárgyává csak azon károk megtérítése tétethetik, melyek az azokat okozott büntények megbüntetésére törvény által rendelt külön és saját nevű per útján mellékesen nem követeltethetnek.

2) Lehet ezen pert egyezményre is alapítani, ha annak megsértése által okoztatott a kár, mely ezen esetben a felek által megállított utón és módon is követeltethetik.

647. §.

52.) A kiváltságlevél kihirdetésekor történt ellenmondásnak elenyésztetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a T. U. 22. §.

Felperes a kiváltságos, a ki köteles békabizonyítani a kiváltság valóságát, kiváltságlevele előmutatása által, valamint azt is, hogy azt a maga idejében kihirdette, és hogy annak használhatásától az alperes ellenmondása által elrekesztetett.

Alperes az ellenmondó, a ki ellenmondása okait előadni s azokat bé is bizonyítani köteles; ellenmondás okául használhatván a kiváltságlevél érvénytelenségét akár belső, akár külső kívánatosságaira nézve, különösbbe pedig azt, hogy a kiváltság az ő jogait törvényellenesen sérti a H. K. 2. R. 9 és 10. cz. szerint; vagy hogy ellenkezik az ország törvényével a H. K. 2. R. 11. cz. szerint, nemesek szabadságával és a helybenhagyott szokással a C. C. 4. R. 12. Cz. 2. cz. szerint; vagy hogy érvénytelenné lett a H. K. 2. R. 12. cz. szerint.

Törvényszék, ha az ellenmondás országgyűlésen történt, az országgyűlés, különben pedig a királyi tábla, a T. U. 22. §. szerint.

J e g y z é s.

1) A jószágot tárgyazó fejedelmi adományleveleket megerősítő igtatáskor történt ellenmondás elenyésztetésére más

pert rendelvén a szokás, ezen per tárgyává azon ellenmondás elenyésztetése tétethetik, mely a H. K. 1. R. 6. cz.; 2. R. 9. cz. és az A. C. 3. R. 7. czimében elősorolt más fejedelmi kiváltságleveleket tárgyaz.

2) Ezen per alaptalanul állittatik hosszszunak, midőn természete törvény által nem levén meghatározva, a T. U. 71. §. szerint rövidnek méltán tartathatik.

648. §.

53.) A kiváltság érvénytelenítése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 9. 10. 11. 12. 14. cz.; A. C. 3. R. 39. Cz. 2. cz.; 4. R. 13. Cz. 1. cz.; C. C. 4. R. 12. Cz. 2. 3. cz.

Felperes az, a ki a kiváltságot érvénytelenítettetni kívánja, s köteles annak érvénytelenségét akár belső, akár külső kívánatosságaira nézve bém bizonyítani; vagy azt megmutatni, hogy a kezdetben érvényes kiváltságlevél érvénytelenné vált.

Alperes a kiváltságos, a ki magát a felperesi állítás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a királyi tábla az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; azon esetben pedig, midőn a per tárgya szárazzá vált vámhelyet tárgyazó kiváltságlevél érvénytelenítése, az A. C. 3. R. 39. Cz. 2. cz. szerint az országgyűlés.

J e g y z é s.

1) Ezen pert a fiscus is indíthatja azok ellen, kik érvénytelen leveleknél fogva használnak valamely kiváltságot; s különösen azon esetben is, midőn a fejedelem a H. K. 2. R. 12. cz. 11. §. szerint visszaveszi kiváltságlevelét, köteles levén a visszahívás szükségességét támogató okok helyességét s valóságát bém bizonyítani, az idézett törvény értelmében.

2) Azok által is indíthatatik ezen per, a kik a kiváltságlevél kihirdetésekor nem mondtak ellen; a C. C. 4. R. 12. Cz. 2. czikke a törvényellenes kiváltságlevelek érvénytelenítését általában s a nélkül rendelvén, hogy azt az ellenmondás által feltételesítette volna.

3) Alaptalanul állittatik ezen per is hosszszunak, midön nem levén természete törvény által megalapitva, a T. U. 71. §. szerint azt rövidnek kell tartani.

4) Ezen perrel követeltethetnek azon városok is, melyek az A. C. 3. R. 81. Cz. 2. és 3-ik pontjaibau kijelölt esetekben kiváltságaiktóli megfosztatással vagyis kiváltságleveleik érvénytelenítésével büntettethetnek.

5) Ezen perrel érvénytelenítettetik azok kiváltságlevele is, kik vásártarthatási vagy vámszedhetési jogot, már előbb kiváltságoltak joga sérelmével nyertek, a H. K. 2. R. 9 és 10. cz., és C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint.

649. §.

54.) A törvényellenes sokadalmak s héti vásárok megszüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használhtó törvény: a H. K. 2. R. 9. cz.

Felperes a fiscus vagy az alperes által bitorolt joggyakorlatával megsértett személy, kik tartoznak bébizonyítani, hogy az alperes sokadalom s illetőleg héti vásártartásra nincs jogosítva.

Alperes a sokadalom- s illetőleg héti vásártartatását gyakorló egyén vagy testület, a ki magát az E. b. 10. cz. 6. §-ban gyökerezethető időmulással védelmezheti.

Törvénszék, ha az alperes földesur, falu vagy nemes- és mezőváros, az illető vármegye vagy szék deréks- s illetőleg alszéke; ha pedig sz. királyi város a C. C. 4. R. 8. Cz. szerint, a királyi tábla.

J e g y z é s.

Ha az alsóbb törvénszékek előtt követeltetett alperes magát kiváltságlevéllel védelmezné, ezen pernek le kell szállittatni; azon perek, melyekben „privilegii productio is kívántatik“, az A. C. 4. R. 1. R. 1. Cz. 12. cikkében a királyi tábla elébe levén utasítva.

55.) A jogellenes korcsomárolás megszüntetése.

Ezen ügyben

kereset alpjául használható törvények: az A. C. 3. R. 32. Cz.; C. C. 3. R. 6. Cz.

Felperes azon korcsomárlásra jogosított birtokos, a kinek sérelmével korcsomároltat az alperes, és köteles bébizonyítani, hogy az alperest a korcsomárlási jog nem illetheti.

Alperes a jogellenesen korcsomároltató, a ki magát a felperesi állítás megczáfolásával mentheti, s ha mástól szerzett jognál fogva tartotta a korcsomát, védelmére felszólíthatja szavatos gyanánt azt, a kitől jogát szerezte.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke.

J e g y z é s.

1) Ezen per azon helységekben bitorolt korcsomárlás megszüntetésére használható, melyekben nem történt meg a korcsomárlási jog arányosítása; azokban ugyanis, melyekben az arányosítás megese, az a ki annak szabályai ellenére korcsomárolna, legrövidebb tiszti eljárás útján elrekesztetik attól. Csakugyan az ilyen helységekben is az, a ki méltatlanul részeltetett volna arányosításkor a korcsomárlás jogában, valamint azon paraszt ember is, a ki az idézett törvények szerint a birtokos nemesek megegyezése nélkül s joguk sérelmével gyakorolná, valamelyik nemes birtokos engedményéből, a korcsomárolást, ezen per útján követeltethetnek.

2) A fiscus csakis földesuri jogánál fogva felpereskedhetvén ezen perben, perét azon törvényszék előtt kezdheti, mely előtt hasonló esetben más nemes birtokosok kezdik peröket, az A. C. 2. R. 8. Cz. 5. cz. szerint.

3) Alaptalanul állítatik, mintha ezen pert kiváltságlevélre is lehetne építeni, a mennyiben a korcsomárlás a H. K. 2. R. 9. czimében láthatólag nincs azon jogok közé számálva, melyek fejedelmi kiváltságlevéllel ajándékozathatnak, s csakis olyan jog, mely járulék gyanánt illeti a nemesi és régi urbéres telkek birtokosait.

651. §.

56.) A kiváltság nélkül gyakorolt vámolás megszüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 9. cz.; A. C. 3. R. 39. Cz.

Felperes a fiscus, vagy a vámolás gyakorlása miatt sérelmet szenvedő személy, a ki tartozik bém bizonyítani, hogy az alperes vámostat a nélkül, hogy arra jogositva lenne fejedelmi kiváltságlevél által.

Alperes a kérdés alá hozott vámhely tulajdonosa, a ki magát a felperesi állítás megczáfolása által védelmezheti; időmulásra azon okból nem hivatkozhatván, mivel az idézett A. C. 3. R. 39. Cz. 2. czikke szerint vámostatni különben nem lehet, hanem csak fejedelmi engedelemnél fogva.

Törvényszék az A. C. 3. R. 39. Cz. 2. czikke szerint az országgyűlés; ezen törvénnyel ellenkező levén azon állítás, mintha ezen per a királyi tábla vagy derékszék előtt, és csak a fiscus vagy közfelperes által kezdethek.

Jegyzés.

Ezen per tárgya a hidakon, hidasokon s utakon gyakorolt vámostatás megszüntetése lehet, a sokadalmakon s héti vásárokbani vámolás, mint a vásártarthatási jog járuléka, fejedelmi kiváltságlevél nélkül is, időmulással megszerzhető levén.

652. §.

57.) A vámolásbani visszaélések megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: II. Ulászló 1. V. 86.; 5. V. 29. cz.; A. C. 2. R. 12. Cz. 4. cz.; 3. R. 39. Cz. 3. cz.; 5. R. 91. E.; C. C. 3. R. 3. Cz.

Felperes a sérelmes, s ha az arra elégtelen lenne, az általa felszólított fiscalis director, vagy törvényhatósági tisztek, kik tartoznak a vámolás által ejtett sérelmet bém bizonyítani.

Alperesek a törvényellenesen vámostók vagy vámostatók, a kik magukat a felperesi bizonyítás megczáfolása által védelmezhetik.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- vagy illetőleg alszéke, és ha a fiscalis director segedelmezőleg felpereskedik, a királyi tábla a T. U. 25. §. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen perben felpereskedhetik a fiscalis director s illetőleg a törvényhatósági közfelperes is azok ellen, kik törvény által eltöröltetett vámhelyeken vámoltnának az A. C. 5. R. 91. E. szerint.

2) Ezen per tárgyává tétethetik a vámfizetés terhének kikerülése s hamis vámhelyek tartása is, a Mátyás 6. V. 35. cz.; II. Ulászló 1. V. 88. cz.; 3. V. 35. cz. szerint.

653. §.

58.) Azoknak megbüntetése, a kik székely embert törvényellenesen hivatnának ki, királyi tábla vagy országgyűlés elébe.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 76. Cz. 13. cz.

Felperes a törvényellenesen kihivott székely, a ki köteles kihívását s annak törvényellenességét bébizonyítani, valamint azt is, hogy székely.

Alperes a kihivató, a ki magát a felperesi állítás czáfolása által mentheti.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- s illetőleg alszéke.

J e g y z é s.

1) Az idézett törvényben láthatni azon eseteket, melyekben székelyembert is ki lehet hivatni a királyi tábla vagy országgyűlés elébe; melyek közül az urbéres felkérésének esete az 1791: 26. cz. által kivétetett.

2) Azon esetekben, midőn székelyembertől több törvényhatóságban fekvő jószágok követeltetnek, királyi tábla elébe hivatathatnak; az ilyen perek törvényszéke a királyi tábla levén.

3) Ilyen rövid perrel követeltethetik az is, a ki a székelyföldi alszéken kezdett s ellátatott ügyet nem a derék-szék, hanem a királyi tábla elébe vitte feljebb, a mit a felperes a királyi tábla előtt kezdendő perben tartozik bébizonyítani, a A. C. 4. R. 14. Cz. 5. cz. szerint.

654. §.

59.) Az oklevelek követelése törvényes másoltatás végett.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 42. cz. 2. R. 15. cz.

Felperes az, a kinek szüksége van a felkért oklevél törvényes másolatára, s köteles bém bizonyítani azon tárgy iránti jogának, melyről a felkért oklevél szól, a levéltartóvali közösséget.

Alperes a felkért oklevél birtokosa, s szabály szerint a család levéltartója, a ki magát a felperesi bizonyítás megczáfolásával mentheti,

Törvénytörvények a k. tábla a H. K. 2. R. 15. cz. szerint.

J e g y z é s.

1) Ezen per kezdését meg szokta előzni a levéltartónak megintetése.

2) A felperessel közöltetni rendelt oklevél másoltatása a szokott módon történik meg, másoltatás után azon oklevél az alperesnek visszaadatandó levén.

3) Alaptalanul állittatik, hogy ezen per csak vératyafiak között támaszthatnék, midőn idegenek is, mint p. o. végrendeleti örökös társak állhatnak egymáshoz valamely oklevélre nézve jogi közösség viszonyában.

4) Alaptalanul állittatik az is, hogy ezen per legrövidebb volna, s csak azon esetben tartathatnék rövidnek, midőn másodíznél távolabb álló rokonok között foly. Nem lévén ugyanis természete egy törvény által is meghatározva, a perlekedő személyekre való tekintet nélkül, rövid pernek tartathatik a T. U. 71. §. szerint

655. §.

60.) A kötelességekben el nem járó végrehajtók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: II. Ulászló 1. V. 73. cz. 1. §.; 5. V. 9. cz.; A. C. 4. R. 9. és 10. Cz.

Felperes fiscalis ügyekben a fiscalis director, külön-

ben pedig bármely sérelmes, ki helyett, ha a keresetre elégtelen volna, felszólítatva a fiscalis director felpereskedhetik segedelmezőleg. A felperes tartozik bém bizonyítani, hogy az alperes elmulasztotta végrehajtói kötelességét a II. Ulászló 1. V. 73. cz. 1. §. szerint, felszólítatása után 15 nap alatt teljesíteni.

Alperes az illető végrehajtó, a ki a felperesi bizonyítás megczáfolásán kívül védelmezheti magát annak bém bizonyításával is, hogy kötelessége teljesítésében helyeseltető okok által gátoltatott.

Törvénytörök a királyi tábla, a II. Ulászló 5. V. 9. cz. és az A. C. 4. R. 9. Cz. szerint.

Jegyzés.

Ha a végrehajtó az adósság felvételében késedelmeskedett volna, rajta a 200 mfrt büntetés a fiscalis director által végrehajtással kezdendő legrövidebb per utján vétetik fel.

656. §.

61.) A térítők büntetése,

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 1. Cz. 8. cz.

Felperes a sérelmes vagy a fiscus, kik tartoznak bém bizonyítani, hogy az alperes erőszak vagy akárminemű „büntetésnek fenytéke“ alatt a sérelmest maga vállalására kényszerítette, vagy hogy más vallásu alattvalóra maga vallása papjait küldötte, s azokkal egyházi szolgálásokat tétetett.

Alperes a térítéssel vádoltatott személy, a ki magát a felperesi vád alytalanságának bém bizonyítása által védelmezheti, mi ha nem sikerülne, 200 mfrttal büntettetetik.

Törvénytörök az alperes törvényhatóságának derékés illetőleg alszéke vagy tanácsa.

657. §.

62.) Azok megbüntetése, kik a gyermekeket nem azon vallásban kereszteltetik s neveltetik, melyben törvény rendelte.

Ezen ügyben kereset alapjául használható törvény: az 1792: 67. cz.

Felperes az idegen vallásban neveltetett gyermek bármely rokona, vagy a fiscus, kik tartoznak bécbizonyítani, hogy a gyermek nem azon vallásban kereszteltetett s neveltetik, melyben az idézett törvény szerint kellene.

Alperes az a szülék közül, vagy bárki más is, a ki nem kereszteltette s nevelteteti a figyermeket atyja vagy a leánygyermeket anyja vallásában, s magát a felperesi állítás valótlanságának bécbizonyítása által védelmezheti, semmine mü egyezményekre nem hivatkozhatván.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- és illetőleg alszéke, vagy tanácsa.

Jegyzés.

1) Követeltethetik ezen perrel mind annak elhatározása, hogy a kérdés alatti gyermek törvény szerinti egyháza kebelébe tétessék által, mind az, hogy az alperes a C. C. 5. R. 1. E. értelmében, 200 mfrttal büntetessék.

2) Ezen pert az önjoguvá lett gyermek is kezdheti gyám-noka s illetőleg gondnoka ellen, a H. K. 1. R. 124. cz. nyomán, mint a H. K. 1. R. 123. cz. 2. §. értelmében személye ellen elkövetett gyámnoki hűségtelenség megbüntetésére irányzottat; szüleinek vádlása az azok iránt köteles gyön-gédséggel megegyeztethető nem levén.

658. §.

63.) Az oláh papok kihágásainak megbüntetése.

Ezen ügyben kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 8. Cz. 1 és 4. cz.; C. C. 1. R. 9 és 10. Cz.

Felperes a fiscus vagy a sérelmes, kik a kereset tárgyává tett kihágást tartoznak bécbizonyítani.

Alperes azon oláh püspök, esperes vagy pap, a ki magát a polgári tisztviselők hatósága körébe elegyítette, a szegénységet saczczolta, birságolta, házásokat ok nélkül elváltasztott, más vallásuakat, házásokat elrabolt, vagy egymással törvény szerint házasságra nem léphető személyeket

összseesketett, az arra méltókkal eklésiát nem követtetett, az egyének iránti boszúból egész falukat templomból kitiltó, halt embereket el nem temető, gyermekeket keresztleletlen meghalni hagyó papokat meg nem büntetett. Az alperes védelmezheti magát a vád alaptalansága bébizonyításával, és tartozik 200 mfrtig kezest állítani.

Törvényszék, a megbántódott fél tetszése szerint, akár az illető törvényhatóság fiuszéke, ha nemtelen az alperes, akár a királyi tábla a C.C. 1.R. 1. Cz. 9. cz. szerint.

Jegyzés.

1) A papok csak azon esetben követeltethetnek a tisztek által 200 mfrt büntetésre, ha az általuk felszólított esperes 15 nap alatt a bépanaszoltakat megbüntetni elmulasztotta volna, az A. C. 1. R. 8. Cz. 4. cz. szerint.

2) A bünös papokat megbüntetni elmulasztó esperesek s püspökök hivataluktóli megfosztatása is követeltethetik ezen per utján az A. C. 1. R. 8. Cz. 4. cz. és C. C. 1. R. 1. Cz. 10. cz. szerint.

659. §.

64.) Bévelt vallásu papok kihágásainak megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 5. Cz. 4. cz.

Felperes a sérelmes, a ki tartozik sérelme valóságát bébizonyítani.

Alperes azon pap, a ki más vallásu személyeket összszeesketett, elválasztott vagy eklésiakövetésre bocsátott; és a ki maga vallásún levőkkel de más eklésiabeliekkal illő felvilágosittatás és bizonyítás nélkül tette volna ugyan azokat. Az alperes mentheti magát a felperesi vád alaptalanságának kimutatása által, mentségül azt, hogy a kérdés alatti személy vallását változtatta, nem használhatván azon esetben, midőn a vallásváltoztatás előbb történt volna, mintsem hogy azon személynek előbbi egyházi törvényszéke előtt függőben volt ügye elláttatott.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának deréks illetőleg alszéke vagy tanácsa.

J e g y z é s.

1.) Ezen perrel a bévett vallásu pap csak hivatalábóli kivetkeztetése után követeltethetik.

2.) Alaptalanul állittatik, hogy ezen perben a közfelperes lenne a felperes, midön az idézett törvény szerint „ad instantiam querulantium“ kell a kivetkeztetett papnak a világi tisztviselőség előtt érdeme szerint megbüntettetni.

3.) A követelhető büntetés nem levén meghatározva az idézett törvényben, követelhetni a C. C. 5. R. 1. E szerint 200 mfrtot.

660. §.

65.) A sóaknák törvényellenes nyitásának s mivelésének megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. 1. cz.; 3. R. 15. Cz. 1. cz.; 76. Cz. 6. cz.

Felperes a fiscus, a ki köteles bébizonyítani, hogy az alperes törvényellenesen nyitott vagy használt sóaknát.

Alperes az, a ki sóaknanyitással vagy miveléssel vádoltatik, és magát védelmezheti általában a felperesi állítás megczáfolása, különösön pedig annak bébizonyítása által, hogy az aknát maga tulajdon földén nyitotta, s azt csak a maga háza és azon helybeli zselléreinek szükségére használta; sem pénzért, sem ingyen az ásatott sóból semmit másnak nem adván.

Törvénszék a királyi tábla, kivéve a székelek ellen indított per esetét, melyben Marosszéken a derék- a többi székekben pedig az alszék előtt kell ezen pert kezdeni az A. C. 3. R. 76. Cz. 13. cz. értelmében.

J e g y z é s.

1.) Követelhetni ezen perrel első tényért 200, másodikért 400, harmadikért 600, és így tovább többülő mfrtot az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cz. szerint, s kárpótlásul az eladott vagy jogellenesen elhasznált sónak is az árát a C. C. 3. R. 16. Cz. 2. cz. nyomán.

2.) Helytelenül állittatik, mintha a fiscus a Mátyás 6. V. 49. cz. szerint perrel is kényszerithetné a föld tulajdono-

sát a sóaknáknak való helyek megcserélésére. Az idézett törvény ugyanis az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cz. által megváltoztatottnak méltán állíthatatik, a mennyiben ezen törvény által jogositva levén a földében találtató sónak használhatására, ezen tulajdonává tett használati jogától többé éppen ugy nem fosztathatik meg akarata ellen, mint bármi más tulajdonától.

3.) Az idézett törvény azon rendelkezésből, mely szerint, a dolog békibizonyosodása után, a büntetésnek „minden tovább való halogatás nélkül,” és minden „törvénybeli remediumokon kívül” fel kell vétetni, következtethetni azt, hogy ezen pert, a szokás ellenére, legrövidebbnek lehetne tartani.

661. §.

66.) A fiscust illető ércztizedet bé nem szolgáltató bányászok megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. 1. cz.; 9. Cz. 1. cz.; 1747: 1. és 9. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik békibizonyítani azt, hogy az alperes arany- ezüst- réz- vagy kénköbányájából, a fiscust illető tizedet bé nem szolgáltatta.

Alperes a tized eltartoztatásával vádoltatott bányász, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állítás megczáfolása, különösen pedig az által, hogy a bánya földetulajdonosának bért fizetvén, a fiscusnak semmivel sem tartozik az A. C. 2. R. 9. Cz. 1. cz.; 16. Cz. 4. cz. szerint.

Törvénytörvény, a királyi tábla.

Jegyzés.

1.) Ezen perrel követeltethetik az eltartoztatott dézma vagy annak ára, s azon kívül az első elmulasztásért 500, a másodikért 1000, a harmadikért 1500, s így tovább nevezkedő mfrtból álló büntetés.

2.) Ugyan ilyen perrel lehet követelni azon aranyosókat is, kik a fiscust illető tizedet bé nem adták, az A. C. 2. R. 16. Cz. 4. cz. szerint, követeltethetvén ellenök mindannyiszor két-két száz mfrt és a tilalom ellen eltartoztatott

poraranyinak igaz ára, a fiscalis director által, ugyanazon Cz. 1. cz. szerint, az alperes illő törvényszéke előtt.

662. §.

67.) Akénesöt fiscuson kívül másnak eladók, mástól vásárlók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 2. R. 9. Cz. 2. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyítani azt, hogy az alperes természetű kénesőjét fiscuson kívül másnak adta el, vagy a fiscuson kívül mástól vásárolt kénesöt, valamint a követelt kénesőnek s illetőleg árának mennyiségét is.

Alperes a kéneső törvényellenes eladásáért vagy vásárlásáért vádoltatott személy, a ki magát a felperesi állítás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék, a tetten találtatott vagy a tett elkövetése után felfedeztetett birtokos nemes személyre nézve, a királyi tábla; a tény elkövetése után felfedeztetett városiakra s szabadosokra nézve, illető törvényszékek; a zsellérekre nézve pedig az uriszék.

Jegyzés.

1.) Ezen perrel egyszersmind követeltethetnek a kénesöt törvényellenesen eladó és vásárló, kik külön-külön öt-öt száz mfrttal és a kéneső elvesztésével vagy ára fizetésével büntetettnek, s ha az elégtételre elegendő vagyonuk nem volna s kezeset sem állithatnának, mind addig fogva tartathatnak, míg tartozásukért eleget tesznek.

2.) A nemes személyeken kívüli akármi rendbeli emberek, valamint a vagyontalan nemeseberek is, ha tetten találtatnak, elfogattathatnak, és azon helybeli tisztek kezébe adattatván, ezen tisztek nem várva a rendszerinti törvényszékek tartatása idejére, legalább 15-öd napra vagy akkorra, a midőn a fiscalis tisztek is érkeznek, táblabirákat s egyéb értelmes törvénytevőket hívják össze, s csupán homály esetében engedhetvén 15 napi haladékot (exmissio ad probandum), a bünösnek találtatott eladót és vásárlót, külön öt-öt száz mfrt fizetésén és a kénesőnek is elveszté-

sén maraszthatják, őket elégtételig a fiscalis tisztok kezébe adathatván.

3.) Azon nemteleneket, kik vakmerőképpen s nem is csak egyszer követték volna el ezen büntényt, fejedelmi különös rendeletre, a tisztok megfogni és a hová parancsolatik, igaz törvény szerinti megbüntetés végett elküldeni tartoznak.

4.) Az uratlan s jószágtalan idegenek mind tetten találtva, mind gyanura is a fejedelem aza rendelt tisztviselői által megfogathatnak, és „törvénynyel“ azaz a helybeli törvényszék előtt megpereltetve, érdemök szerint meg is büntetethetnek.

663. §.

68.) Azoknak megbüntetésé, kik aranyot ezüstöt törvény tilalma ellenére szállítottak külföldre.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 2. R. 16. Cz., melylyel az azelőtti hason tárgyú törvények módosítottak.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bémizonyítani azon büntényt, melylyel az alperest vádolja, valamint a kivitt érecek mennyiségét is, ha azokat, vagy árukat követeli.

Alperes az, a ki „mivekben nem forgott“ aranyot vagy ezüstöt vitt ki a hazából; továbbá azon idegen, a ki műben levő aranyot és ezüstöt viszen ki anélkül hogy árát hasonló jó arany- és ezüstpénzzel fizette volna vagy arany- s ezüstpénzt kivitel végett váltott rozszabb pénzzel, valamint azon hazafiak is, kik a jó pénzt külföldre viszik s azokért semmi haszonra való sem hoznak vissza a hazába, vagy aranyukat s ezüstjüket választás és pénzzé veretés végett küldötték ki, vagy bármi nevű kincset, kivéve hazánk veszedelemben forgó háboruságos állapotának kényszerítő szükségét, letétel s tartás végett küldöttek külföldre. Az alperes magát a felperesi vád czáfolása által mentheti.

Törvényszék az alperes illő birája (1. cz.), azaz a nemesekre nézve törvényhatóságuk derék- és illetőleg alszéke; városiakra nézve a tanács; urbéresekre nézve az uri szék; nemtelenekre nézve a fiuszék.

Jegyzés.

1.) Ezen pernek azon esetben van helye, midőn a bűntény elkövetése után tudatott meg, mert ha az alperes tetten találtatik, a nála talált ércz elkoboztatik, fiscus tárházába szolgáltatik, s ezen kívül még 200 mfrttal büntetetik „ehez semmi nemű törvényfolyás nem kívánatván“ (1. cz.)

2.) Ezen per rövidnek csak annyiban tartathatik, a mennyiben minden más perorvoslatok kirekesztése mellett helye van benne a bizonyítás végetti kibocsáttatásnak (ex missio ad probandum) és az első feljebbvitel birtokon belül engedtetik meg (1. cz. 2-ik pont).

3.) A hazafiaknak szabad, műben forgott aranyot, ezüstöt kivinni, az illő harminczad fizetésének feltétele alatt, a mitől a nemések mentesítvék, hanemha nyereségre és kereskedés végett vették volna a kivitt arany- s ezüstműveket (2. cz.)

4.) A külföld nevezete alatt az 1744: 3. cz. szerint csak azon tartományokat érthetni, melyek az egyetemes ausztriai birodalom határain kívül fekszenek.

664. §.

69.) A salétrom külföldrevitelének megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 50. Cz.

Felperes a fiscalis director, a ki köteles bébizonyítani a vád valóságát, s ha a salétromot vagy annak árát követeli, mennyiségét is.

Alperes az, a ki a salétromot külföldre vitte vagy küldötte, s magát a felperesi vád megczáfolása által mentheti.

Törvényszék akár a királyi tábla, akár az alperesi illető törvényszék.

J e g y z é s.

1.) Ezen perrel követelhetni a kezen talált salétromnak elvesztését, vagy a kiküldöttnek árát, s azon kívül 200 mfrt pénzbeli büntetést is.

2.) Azon salétromfőző, a ki az anyagokat mások házai, telkei helyei rontásával gyűjtené, tetten találtatván salétro-

ma s minden eszközei elvesztésével lakol, minden pernélkül, ha pedig tette azután tudatnék ki, a káros által rövid perrel követeltetve a kisebb hatalmaskodás büntetésén marasztalják. Ugyanezen módon büntettehetik az is, a ki a fiscalis a végre rendeltetett tiszték megkínálása nélkül adná el kereskedésre s eladásra készített salétromát.

665. §.

70.) Arany- és ezüsthamisítók megbüntetésé.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: 1747: 10; 1755: 5. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik a bünténynek az alperes általi elkövetését bém bizonyítani, valamint a hamisított ércnek is mennyiségét.

Alperes az, a ki arany- s ezüsthamisításon találtatott, vagy a ki azzal vádoltatik, hogy ezen büntényt elkövette volna, s mentheti magát a felperesi bizonyítás megczáfolása által.

Törvényszék a bányászokra nézve a bányászti törvényszék, valamint azon habár birtokos nemesekre is, kik az ezen törvényszék felsőbbisége alatti bányász helyen fogattak el; másokra nézve pedig illető törvényszékük, azon megjegyzéssel, hogy a bevett vallások s az egyesült (s nem egyesült) görög egyház papjait az illető egyház törvényszéke előtt és az egyházi törvények szerint kell a fiscalis directornak perelni, és hogy a földesuri hatalom alatt levő helyen elfogattatott bár birtokos nemes is, fogságából bizonyosítás előrebocsáttatása mellett (penes certificationem ex arresto praemissam), az uri szék előtt pereltethetik, valamint az urbéresék és zsellérek is; a földesur bányászai (urburarii) a bányászti törvényszék bírósága alá tartozván. A bányásztiszték követeltethetnek a kinestári szék előtt is közvetlenül, ha a dolog állása azt igényli (si res ita postulat).

Jegyzés.

1.) Ezen perrel büntetésül követeltetik, az első tényért a hamisított ércnek elvesztése s ugyan annyi árának fizetése; ismételt tényért pedig, ezen büntetésen kívül, nemte-

lenek ellen 50 pálczaütésig súlyosbbitható testi büntetés, nemesek ellen pedig mindannyiszor kétkét száz mfrt, a nemtelenek, ha a pénzbeli büntetés fizetésére elégtelenek volnának, bányákban addig dolgoztathatván, míg tartásuk költségének levonása mellett munkájuk bérével tartozásuk törlesztetik; a vagyontalan nemesek pedig, kik tartoznak kezeszt állítani a felől, hogy a törvényszék előtt maguk mentése végett meg fognak jelenni, elítéltetésük után fogva tartathatván, míg eleget tesznek akár fizetés, akár a bíró ítélete szerinti szenvedés által (vel solvendo, vel patiendo).

2.) Ezen per csak annyiban tartathatik rövidnek, a mennyiben minden egyéb menedékek kirekesztése mellett bizonyítás végetti kibocsáttatás engedtetik, s a tett elkövetése után pereltetett birtokos nemesekre nézve, elmarasztaltatásuk esetében, a királyi táblára s illetőleg a bányászti törvényszékről a kincstári székre feljebbvitelnek van helye; és a mennyiben a rendeltetik, hogy a bányásztisztek a bányászti törvényszék vagy a kincstári szék előtt rövid perrel követeltessenek.

3.) A közbányászok s nemtelenek tetten találatva, sőt gyanura is, ha kezeknél hamisított ércz találatnák, elfogathatnak. Tetten elfogathatnak a birtokos nemesek is, kikről egyébiránt a kezőkön találatott hamisított ércz elkobozathatnak ugyan a helybeli tiszt által, de magok el nem fogathatnak; kötelesek levén csak ugyan a hamisítót megnevezni, vagy magukat a bűn gyanuja alól kitisztítani.

4.) A bányásztisztek a hamisított ércz elvesztésén kívül, két annyinak ára fizetésével is lakolnak, sőt még a felett a fejedelem kénye szerinti más büntetéssel is sújtathatnak.

666. §.

71.) Talált kincs elrekkentésének megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény az A. C. 3. R. 54. Cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyítani azt, hogy az alperes kincset talált, azt elrekkentette, valamint a talált kincsnek mennyiségét is.

Alperes az, a ki a talált kincs elrekkentésével vádoltatik, és a ki mentheti magát a felperesi állítás megczáfolásán kívül azzal is, hogy az általa találtattak értékükhöz képest kincsnek nem tartathatnak, és ha annak tartathatnának is e tekintetben, rész a fiscust azért nem illetheti, mivel azok nem olyan helytt találtattak, hogy „elásott“ kincsnek nevezetethetnének; az idézett törvény a fiscusnak részt az „elásott“ s ennél fogva földben talált kincsből tulajdonitván, a falban talált kincs pedig járulékgyanánt a ház tulajdonosát illetvén.

Törvényszék az alperes illető törvényszéke; a királyi tábla elébe ezen per a T. U. 25. §. szerint azon okból nem tartozván, mivel nem a törvény bizta annak folytatását a fiscalis directorra.

Jegyzés.

1.) Alaptalanul állitatik, mintha ezen pert székelyföldön talált s elrekkentett kincsekre nézve azon okból nem lehetne indítani, mivel a székelyföldön királyi jognak helye nem volna. Azon jog ugyanis, melynél fogva a fiscus részt követelhet az elásott s felfedezett kincsből, különbözik azon az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint ingó dolgokra nem is alkalmaztatható királyi jogtól, melytől a székelyföld merőben mentnek különben sem állitathatik; és az csak is az A. C. 3. R. 54. czimében gyökerezethető különös kinstári jog, mely ezen törvény általánosságánál fogva kiterjed a haza bármely részében felfedezett elásott régi kincsekre, kivétel nélkül.

2.) Felsőbb rendeletek nyomán keletkezett szokás szerint, olyan kincsnek, melyből a fiscust illető rész követelhetik, csak a nevezetik, a mely 100 tallérnál többet ér.

3.) Törvényellenesen állitatik az, hogy a kincset elrekkentő a C. C. 5. R. 1. E értelmében 200 mfrttal büntetethetnék, ezen büntetést ugyanis az idézett törvény azon eseteire rendelte a büntényeknek, melyekre a törvény határozott büntetést nem rendelt; a talált kincs elrekkentésére nézve pedig a törvény büntetésül azt rendelvén, hogy az, az elrekkentőtől egészen vétessék el, azon felüli más büntetésnek helye nem lehet.

667. §.

72.) Tisztek kihágásainak megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 3. R. 42 és 43. Cz.

Felperes, főtisztek ellen a fiscalis director, ezeknek megpereltetése a fejedelelemre levén az A. C. 3. R. 42. Cz. 2. cikkében bizatva, a kinek ügyvivője a H. K. 2. R. 39. cz. k. §. szerint a fiscalis director; altisztek ellen pedig, kiknek idéztetése az A. C. 3. R. 43. Cz. 1. cikkében a főtisztekre van bízva, az illető törvényhatóság közfelperese. A felperes tartozik bém bizonyítani a per tárgyává tett büntényt.

Alperesek azon fő- és altisztek, kik hivatalukat szándékos hanyagsággal folytatják, igazságot törvényellenesen szolgáltatnak, igazságtalanok a végrehajtásokban, gonosztevéssel egyetértenek, vagy azokat pártfogolják, köteleességeiket nem teljesítik, húzavonók, felsőbbjeik iránt engedetlenek s a szegénységet kinozzák. Az alperes védelmezheti magát a felperesi bizonyítás megczáfolása által.

Törvényszék, a főtisztek ellen indított perre nézve, a királyi tábla, különben pedig az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke s illetőleg a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen perrel követelhetni, az okozott károknak megtérítésén kívül, az alperesnek 200 mfrttal, sőt hivatalától mefosztatással is leendő büntetését.

2) Mielőtt ezen per megkezdetnék, az alperessel közölni kell az ellene támasztott vádpontokat, hogy magát teljes szabadsággal kitisztithassa az 1791: 25. szerint; folytatott hivatalától, ezen s a fenebb idézett törvények szerint is, csak elmarasztaltatása esetében foszthatván meg.

668. §.

73.) A tisztek által okozott sérelem orvoslása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a C. C. 3. R. 11. Cz. 3. cz.

Felperes az, a kit az alperes tiszti hatalmával visszaélőleg megkárosított, és tartozik a rajta elkövetett sérelmet békabizonyítani.

Alperes az a törvényhatósági altisztek közül, a ki tiszti hatalmánál fogva a felperest húzavonója vagy törvényellenes végrehajtása által megkárosította; és magát a felperesi bizonyítás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a közgyűlés vagy az illető törvényhatóság derékszéke, a megbántódott fél tetszése szerint.

Jegyzés.

1) Ezen perrel követelhetni a felperestől elvetteknek visszaadatását, kárának s költségeinek megtérítését, s ezeken kívül még az alperesnek 200 mfrttali büntetését is.

2) Ha az elmarasztaló ítéletet 15 nap alatt végrehajtani elmulasztanak a kebelbeli tisztek: azt a nyertes felperes végrehajthatja az alperes ellen királyi táblai vagy főkörmányszéki irnokok által is, bizonyosítás előbocsáttatása nélkül, semmiféle perorvoslatok által meg nem akadályoztathatólag.

3) Hatalmában áll a közgyűlésnek, ezen per rendén, az elmarasztalt tisztet hivatalából is kitenni azon esetben, ha az is követeltetett volna; különhen közkereset alá (fiscalis actio) vettethetésnek levén helye.

4) Azon esetben, midőn ezen per a közgyűlésen tárgyalatik, panaszos levél beadása mellett s törvényszüneti időben is kezdehetik, az alperes a közgyűlés kezdete előtt 8-ad nappal bizonyosittatván; azon esetben pedig, midőn a per a derékszék előtt kezdehetik, idézésen kezdehetik, perfelvétel beadása mellett, s mindenik esetben egyaránt rövidnek tartathatik, nem levén az idézett törvényben természete meghatározva.

5) Ezen per tárgyává nem tétethetnek a tiszt által okozott olyan károsítások, melyek nem tartathatnak tiszti hatalommal visszaélés eseteinek.

669. §.

74.) A gonosztevőket elbocsátók megbüntetésé.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 38. cz.; II. Ulászló 1. V. 80. cz.; 2. V. 19. cz. H. K. 2. R. 12. cz. 1. §.; A. C. 3. R. 47. Cz. 1. cz.

Felperes a fiscus, a ki tartozik a per tárgyává tett bűntényt bém bizonyítani.

Alperes azon város, falu, tiszt vagy magánszemély, a ki a gonosztevőket akár szándékoson el nem fogatná, vagy illetőleg felszólítatva elfogatásukat kötelessége szerint segedelmezni elmulasztaná; akár az elfogottakat elítéltetésük s megbüntetésük előtt elbocsátaná szándékoson, vagy kötelességellenes hanyagságból elszalasztaná, egy szóval hibáztathatólag s büntetést érdemlőleg oka lenne annak, hogy a gonosztevők törvényszabta büntetésüket kikerülhessék. Az alperes védelmezheti magát a felperesi vád megczáfolása vagy legalább annak bém bizonyítása által, hogy a meg nem czáfolható tényt ugy követte el, hogy azért nem büntetethetik.

Törvényszék a sz. kir. városokra s főtisztekre nézve a királyi tábla, más városokra s falukra nézve az illető vármegye és szék derék- s illetőleg alszéke, valamint az altisztekre s nemes személyekre nézve is; a nemtelenekre nézve a fiuszék, a városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Követelhetni ezen perrel, az idézett törvények szerinti s az alperesek különbségéhez képest különböző büntetéseken kívül, még azon károk megtérítését is, melyeket az elszabadított gonosztevő okozott.

2) Ezen perrel követeltethetnek azon egyének s testületek is, melyek büntető hatalom gyakorlására kiváltságoltak, ha a gonosztevőket meg nem büntetnék; mert a H. K. 2. R. 12. cz. 1. §. szerint a kiváltságos nyert joga gyakorlatára kötelezve van, s nincs felhatalmazva arra, hogy a bűnösöket büntetlenül elbocsássa.

670. §.

75.) Az esküjét megszegő ügyvéd megbüntetésé.

Ezen ügyben kereset alapjául használható törvények: az A. C. 4. R. 19. Cz.; T. U. 263. 267. §§.

Felperes a fiscalas director, a ki tartozik bém bizonyítani a kereset tárgyává tett esetét az ügyvédi eskü megszegésének.

Alperes azon ügyvéd, a ki azzal vádoltatik, hogy megbízója ügyét elárulta, ellenfelével egy kézre dolgozott, vagy az elvállalt ügy védelmében illő hívséggel nem járt el, és a ki magát a felperesi vád megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék a királyi tábla, a T. U. 25. §. értelmében.

Jegyzés.

1) Ezen perben követelheti, avatkozás után, a megbízó is azon kára megtérítését, melyet neki ügyvéde, esküje megszegése által okozot.

2) Ezen per tárgyává tétethetik az ügyvédnek azon büne is, mely a bíró megkerülésében, tanuk megvesztegetésében, hamis levelek készítésében s olyanoknak tudva használásában, vagy más ezekhez hasonló bűntényekben áll, a T. U. 267. §. szerint.

3) Ha az ügyvéd megbízója leveleit elveszti, történetes szerencsétlenség esetén kívül, vagy az ellenféllel egy kézre dolgozás által kárt okoz, illető törvényszéke előtt követel-tethetik megbízója által, az A. C. 4. R. 19. Cz. 3. cz. szerint.

671. §.

76.) Az igazságszolgáltatást megtagadó földesur megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 3. R. 25 és 26. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 28. cz.

Felperes az, a ki törvényesen felszólította a földesurat, 8-ad napos intés után, az igazság kiszolgáltatására, és köteles bém bizonyítani, hogy az alperes földesuri kötelességét teljesíteni elmulasztotta.

Alperes azon földesur, a ki a felperes általi törvényes felszólittatása után elmulasztotta igazságot szolgáltatni, s magát az elmulasztás okai helyességének bém bizonyítása által mentheti.

Törvényszék az alperes illető törvényhatóságának alszéke.

Jegyzés.

1) Ezen pert ismételni lehet azon esetben, ha a földesur a törvényszék általi elmarasztaltatása után is elmulasztaná az igazság kiszolgáltatását.

2) Nincs helye, szokás szerint, ezen pernek, midőn a földesur megintetésekor arra utasítja a panaszlót, hogy sérelmet okozott urbéresét vagy zsellérért s cselédjét az illető rendszerinti törvényszék előtt követelje.

672. §.

77.) Közkövetelésű bűntények megbüntetésére.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a fajtalanságra nézve II. Lajos 4. V. 36. cz.; feleségrablásra nézve Szt. István 2. K. 25. 26. f.; A. C. 5. R. 43. E.; lopásra nézve H. K. 1. R. 15. cz.; A. C. 3. R. 47. Cz. 2. cz.; II. Lajos 4. V. 36. cz.; H. K. 3. R. 34. cz. 3. §.; a rablásra nézve H. K. 1. R. 15. cz. Mátyás 6. V. 61. cz.; gyujtogatásra nézve a H. K. 3. R. 23. cz. 1. §.; A. C. 3. R. 47. Cz. 17. cz.; a bűnösök pártfogolására nézve Zsigmond 3. V. 9. cz.; Mátyás 6. V. 48. és A. C. 3. R. 47. 49. Cz.

Felperes a közfelperes, a ki tartozik bém bizonyítani a per tárgyává tett bűntényt.

Alperes a bűntény elkövetéseért vádoltatott, a ki magát a felperesi bizonyítás megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék, a magyar nemesekre nézve megyék derékszéke az 1791: 97. ideiglenes cz. szerint; székelyekre nézve, Marosszéket kivéve, székük alszéke, városiakra nézve a tanács; nemtelen szabadosokra nézve törvényhatóságuk fiuszéke; urbéresekre és zsellérekre nézve az uriszék, vagy ha nemtelenek, a fiu- különben pedig a derékszék.

Jegyzés.

1) A közkövetelésű bűntények nemei közül a gyilkosság és a hűtlenség eseteinek büntetése fenebb külön tárgyalattak.

2) Az elősorolt bűntények megbüntetésére mind ugyanazon természetű rövid per útján követeltethetik.

3) Ezen perrel szokták követelni, a fiscalis director felperessége alatt, a királyi tábla előtt a hűtlenség azon eseteinek megbüntetését is, melyek hajdon a H. K. 2. R. 75. cz. és A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cikkében láthatólag nem követeltettek az országgyűlés előtt, s a milyenek mindazok, melyek nincsenek a haza s fejedelem közvetlen veszedelmére irányozva.

4) Szokásban van az is, hogy a midőn ugyanazon bűntényért több törvényhatóságbeli nemesek, mint büntársak, követeltetendők és a bűntény rendkívüli kör ülményeknél fogva szigorubb s gyorsabb követelési eljárást igényel: ezen per, főkormányszéki rendelet következtében, a fiscalis director felperessége alatt, a királyi tábla előtt kezdetik.

673. §.

78.) A házassági ügyek.

Ezen ügyekben

a kereset alapjául használható törvények különbözők lehetnek, a per tárgyává tett kérdések különbségéhez képest, melyeket láthatni a házassági viszonyok fenebb tárgyalat előadásában.

Felperes az a házasságok közül, a ki házastársától szabadulni kíván akár elválásért, akár a házasság megsemmisítése útján; vagy azt házasságból folyó kötelessége teljesítésére akarja szoríttatni, és köteles keresetét bém bizonyítani.

Alperes a felperes házastársa, a ki magát annak bizonyításai megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a reformatusokra s unitariusokra nézve az egyházkerületi zsinat, a catholicusokra nézve a püspöki szék, a lutheranusokra nézve a káptalani gyűlés.

Jegyzés.

1) Ezen perek tárgyává tétethetik egyszersmind a gyermekek törvényességének tartatásuk s neveltetésük módjának és költségeinek elhatározása is.

2) Indíthat ilyen pert az egyházi közfelperes is, a vért fertőztető házasság megsemmisítésére, ha azt valamelyik a felek közül megkezdeni tudja elmulasztaná.

3) Ezen perek a reformatusok s unitariusok egyházi törvényszékei előtt a polgári rendes rövid perek módjára szoktak kezdeni s folytattatni.

4) A nősparázsnaságért ezen per útján elválasztott személy ítéletesen által szokott, megpereltetés és büntetés végett, iratni a fiscalis directornak, a ki az illető polgári törvényszék előtt követeltetni is szokta a közfelperes által; de illő eredmény nélkül, a mennyiben a polgári törvényszék előtt

nem bírván bizonyító erővel az egyházi szokás szerint költ tanuvallatások s ítéletek, az által a büntetés kikerülése bo-trányoson eszközölthetik.

HARMADIK FEJEZET.

A legrövidebb perekről.

674. §.

1.) Az elidegenített fiscalitások követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. C. C. 5. R. 27. E.; T. U. 117. §.

Felperes a királyi fiscus, a ki csak azt köteles bébizonyítani, hogy a követelt jószág, dézma vagy dézmabér stb. az A. C. 2. R. 8. czimébe, vagy a fiscalitások 1650-ben készült lajstromába (fiscale regestrum) bé van igtatva.

Alperes a követelt fiscalitas birtokosa, a ki védelmezheti magát mind azzal, hogy az elidegenítés az 1657-ik esztendő előtt történt; mind azzal, hogy a követelteknek a Leopold. dipl. kelése előtt már gyakoroltatott birtoklása annak 2-ik pontja által biztosított; mind végre azzal, hogy a per tárgya törvényezikk által kivételt a fiscalitások lajstromából.

Törvényszék a productionale forum, mely élébe tizenötöd napos bizonyosítás utján szokott az alperes idéztetni.

Jegyzés.

1) Ezen pert bármikor is megkezdhetni, időmulásnak sem megkezdhetésére, sem tárgyra nézve helye nem lehetvén.

2) A fiscus tartozik az alperest kielégíteni mind a jószágért eldődei által netalán fizetett pénzre, mind az építmények s javítások árára nézve.

675. §.

2.) Az elzálogosított fiscalitások viszszaaváltása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. T. U. 117. §.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik békibizonyítani mind azt, hogy a per tárgya pura fiscalitas; mind azt, hogy az alperes által zálogczim alatt birtokoltatik.

Alperes a követelt fiscalitas zálogtartója, a ki magát védelmezheti annak békibizonyítása által, hogy a kiváltás ideje még nem jött el, hogy a per tárgya nem fiscalitas vagy megszűnt fiscalitas lenni, a fiscalitasok lajstromábóli kitöröltetésénél fogva.

Törvényszék a főkormányshék, a T. U. 22. §. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen per tizenötöd naposnak (quindenalis processus) neveztetik azon okból, mivel azt tizenötöd napos intés előzi meg, melyet tizenötöd napos bizonyosítás utjání idézés követ.

2) Alaptalan azon állítás, mintha az alperes megintése s idéztetése egyszersemind történhetnék meg. Az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. szerint ugyanis csak azon esetben van helye az alperes idéztetésének, midőn a megkináltatott alperes a zálogpénzt felvenni s a fiscalitást kibocsátani 15 nap alatt elmulatta volna; a miből önként következtethetni, hogy az intés utjání megkináltatásnak 15 nappal kell az idézést megelőzni.

3) A fiscus tartozik, a zálogpénzen kívül, az építmények s javítások becsü szerinti árát is mind ajánlani, mind megteríteni.

676. §.

3.) A kihalás kihirdettetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Zsigmond 6. V. 17. 18. cz.; Mátyás 5. V. 15. cz.; 6. V. 26. 27. cz.; II. Ulászló 1. V. 63. cz.; H. K. 1. R. 22. 27. 29. 30. cz.; A. C. 4. R. 3. 13. Cz. 6. cz.; T. U. 70. 117. §.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik békibizonyítani az állított kihalást, valamint azt is, hogy a fekvésükre s mennyiségükre nézve meghatározandó vagyonai a kihaltnak a fiscus által a békibizonyított kihalás czime alatt igényelthetnek.

Alperesek azok, kik a kihalás kihirdetésekor ellenmondottak, s ezeken kívül még azok is, kik azután bébizonyítják jogigényüknek az ellenmondókkali közösségét. Ezek védelmezhetik magukat annak bébizonyítása által, hogy kihalás nem történt, vagy hogy a követelt vagyonok a megtörtént kihalás czime alatt nem követeltethetnek.

Törvényszék, a királyi tábla.

Jegyzés.

1) Ezen per ugy kezdetik meg, hogy a fiscus, kihalást kihirdetető fejedelmi parancs mellett, az abban kijelölendő vagyonok elfoglaltatását elpróbálván, azokat, kik 15 nap alatt ellenmondanak, meghivatja ellenmondásuk okainak előadása végett, kiknek a törvény a védelemhez készülnetésre egy esztendei időhaladékot enged; annak bételése előtt megjelenni nem tartozván, s ennél fogva a perfelvétel sem történhetvén meg.

2) Ezen per a kihalás napjától számítandó 32 év eltelése után nem kezdethek meg, az azzal követeltethetőknek azután hoszszu perrel kelletvén követeltetniök.

3) A mindkét nemű örökösökbeni kihalást hirdetető fiscus felperességének, a kihalt nőrokonai ezen okból tett kifogása következtében, le kell szállittatni.

4) Ezen per indíthatása a fiscus kihalás esetébeni örökösödése által levén feltételesítve, midőn a székelyföldi vagyonokat a fiscus kihalás esetében sem örökölheti szabály szerint: ezen pert székelyföldi nem adományos vagyonokra nézve nem indíthatni; az ellen a székelynemzet egy 1636-i januarius 30-kán költ nemzeti kiváltságlevél által kifejezetten is biztosítva levén.

677. §.

4.) Az első és második ízbeli rokonok osztálya.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 40. 41. 45. 57. cz.; C. C. 4. R. 6. Cz.; 1791: 133. ideiglenes czikk.

Felperes az osztályt követelő rokon, a ki tartozik bébizonyítani mind azt, hogy az alperesnek első vagy má-

sodik ízbeli rokona; mind azt, hogy a fekvésükre, mennyiségükre s minőségükre nézve meghatározandó vagyonok iránt ezen per utján követelhető osztályt igényelhet.

Alperes az első vagy másodízbeli rokona a felperesnek, a ki az általa osztályra felkért vagyonokat birtokolja, és a ki magát védelmezheti akár általában a felperesi állítások megczáfolása, akár különösen annak bébizonyítása által, hogy a követelt vagyonokra nézve megtörtént már a felperes által igényelt osztály; magát sem időmulással, sem pedig annak bébizonyításával nem védelmezhetvén, hogy a felperes részesült az osztályra felkért vagyonokban, ha az törvényszerű osztály utján kívül történt.

Ezen perben kölcsönösök levén a követelések, a per folytában megváltoztathatják a perlekedő felek állásukat, a mennyiben több alperesek közül némelyek a felpereshez csatlakozhatnak, s az is megeshetik, hogy az alperes által támasztott követeléseknél fogva, a felperes alperesi védelemre kényszerítettik.

Törvényszék azon esetben, midőn a felosztandó vagyonok több törvényhatóságban fekszenek, a királyi tábla; különben pedig az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke.

Jegyzés.

- 1) Ezen per a több törvényhatóságban, vagy csak egy vármegyében fekvő vagyonokra nézve úgy kezdetik meg, hogy a felperes egyik ítélőmesterhez s illetőleg vármegyei fő- vagy alispánhoz intézett osztoztató fejedelmi parancsot váltván, az a mellett elpróbálandó végrehajtás felől az alperest nyolczadnapos bizonyosítás utján értesíti, s azt a végrehajtás ellenállással megakadályoztatása esetében, az illető törvényszék elébe idézteti nyolczadnapra ellenállása okainak előadása végett, a mit azonban az addig meg nem kezdhet, míg az ellenállás illő díját le nem teszi. Az így megkezdett perben az illető törvényszék által kimondott osztályos ítélet végrehajtására ítéletesen visszautasított ítélőmester s illetőleg vármegyei tisztt, azt semminemű menedékek által fel nem tartoztathatólag végrehajtják, kik ezen esetben a törvényszék ítéletének csakis végrehajtói levén, az általuk elkövetett hibát reportatio perrel orvosolhatni.

2) A csupán egy székelyszékben fekvő vagyonokra nézve pedig, az 1791: 133. ideiglenes czikk által is helybenhagyott ősi szokás szerint, ezen per ugy kezdetik meg, hogy a felperes, osztóztató birák kirendelését kérő kérelme meghallgatása végett, nyolczadnapos bizonyosítás utján idézteti az alperest Marosszéken a derék- a többi székekben pedig az alszék elébe, ki megjelenvén ellenezheti a birák kirendelését az osztály követelésének alaptalanságát bizonyító okok felfejtése mellett; és ha azok ellenére az osztóztató birák a törvényszék által kirendeltetnek, az osztályos végrehajtást az a felől nyolczadnapos bizonyosítás utján értesítendő alperes ellen elpróbálják s bébocsáttatván létesítik is, különben pedig a végrehajtást tiltakozással (inhibitio) akadályoztatható alperes, tiltakozása okainak előadása végett, az illető törvényszék elébe idéztetik, nyolczadnapos bizonyosítás utján, s megjelenvén, azokat díjmentesen elő is adhatja. Az így megkezdett osztályos perben kimondatott, törvényszéki ítélet végrehajtására ítéletesen visszautasított osztóztató birák azt, az a felől ismét nyolczadnapos bizonyosítás utján értesítendő alperes ellen, semmiféle menedékek által meg nem akadályoztathatólag végre is hajtják. Ezen szokás szerinti eljárásnak helye van a megosztóztatlan bárhányadik ízbeli rokonok között, s az által nincs kirekesztve az osztálynak, az illető kerületbeli alkirálybirákhoz intézendő fejedelmi osztóztató parancs melletti létesíthetése is, az osztályosok rokonsági füzire való tekintet nélkül.

3) Azon esetben, midőn a végrehajtást akár fejedelmi parancs mellett, akár törvényszék általi kineveztetésük következtében elpróbált osztóztató birák, ellenzés nélkül bébocsáttattak az alperes által: általuk per nélkül (non processu litis H. K. 1. R. 45. cz. k. §.) létesíttetik az osztály ügy, hogy az osztózó felek követeléseiket elejökbe terjesztik felelgetéseik bévégeztetése után, s ők azokat elhatározzák, a megállított elvek szerint készítvén el a nyilczédulákat, melyekben ejtett birói hibákat, a H. K. 1. R. 45. cz. 1. §. szerint, osztály igazítására indítandó rövid per utján orvosolhatni. Az osztóztató birák határozata által terheltetett félnek azonban szabadságában áll tetteges ellenállással is gátolni annak végrehajtását, mely esetben a megháborított osztálynak az ellenálló idéztetésével, a már közlött módon kezdendő per utján kell és lehet létesíttetni.

4) Ezen pernek csupán az osztályosok részesevése mértékének elhatározása levén tárgya, a jószágok természete csak az azelőtt gyakorlatban volt birtoklás módja szerint határozatják el, a H. K. 1. R. 67. cz. 2. §.; 117. cz. k. §.; 2. R. 60. cz. 3. §. értelmében; az eredeti szerzőlevelek szerinti gyökerez jog felett támasztott kérdések megvitatása külön per útjára utasítottván.

5) Helytelenül állittatik, mintha az osztozatlan rokonok közül valamelyik által szerzett adományos jószágok felosztása ezen per útján meg nem történhetvén, a végre külön hosszú pert kellene kezdeni; mind azért, mivel azt egy törvény sem rendeli; mind azért, mivel a H. K. 1. R. 43. cz. k. és 5. §-ában ellenkezőleg és határozottan rendeli, hogy az osztozatlan rokonok közötti osztály alkalmával követelhetik a szerző rokonai részöket adományos szerzeményéből.

6) Ezen osztályos per tárgyává nem tétethetnek azon vagyonok, melyeknek öröklése módját a szerzőnek méltán tartatható örökség-hagyó, érvényes végrendeletében szabályozta.

7) Ugyanezen legrövidebb osztályos per útján hajthatni végre azon osztályt is, melyet az atya a fiu és a fiu az atya ellen követelhet, a H. K. 1. R. 52. 53. 54. ezimeiben kijelölt esetekben az önkénytelen osztálynak; azon vélemény, mintha az osztályt ezen esetekben rövid perrel kellene követelni, megállható nem levén, mind azért, mivel ezen perekben álló felek is első ízbeli rokonai egymásnak; mind azért, mivel az ügy természete is mentől rövidebb folyamatu pert igényel.

678. §.

5.) Közhelyek felosztása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 3. R. 29. Cz. 1791: 30. cz.

Felperes egyik azon helységbeli birtokosok közül, melyben még fel nem osztott közhely van, a mit a felperes kötelessége alkalmazottan bém bizonyítani.

Alperesek ugyanazon helységbeli minden más birtokosok, a felperesen kívül, kik magukat a felperesi állítás megczáfolásával védelmezhetik.

Ezen perben is megváltozhatik a per folytában a perlekedők állása; az alperesek is viszontkövetelésekkel léphetvén fel a felperes ellen, s olykor a felperes az alperesek némelyikéhez, s viszont némelyek az alperesek közül a felpereshez csatlakozhatván.

Törvényszék az illető törvényhatóságnak deréks illetőleg a székelyföldiek alszéke.

Jegyzés.

Ezen per ugy kezdetik meg, hogy a felperes bizonyosítja nyolczadnapra, az illető törvényszék elébe, osztoztató birák kirendelését tárgyazó kérelme beadandása felől az alpereseket, kik az osztály gátlására intézett okaikat felfejtven, ha azok ellenére kirendeltetnek a birák, azok elpróbálják az osztályos végrehajtást, az a felől a felperes által nyolczadnapos bizonyosítás utján értesített alperesek ellen, s ha bébocsáttatnak, azt végre is hajtják; különben pedig az ellenállók nyolczadnapos bizonyosítás utján idéztetnek az illető törvényszék elébe, ellenállásuk okainak előadása végett, melyhez azonban nem kezdhetnek, mig az ellenállási díjt le nem teszik, még pedig akárhányan legyenek s akárhány helytt történt legyen is ellenállás, a C. C. 4. R. 6. Cz. szerint összesen csak egyet. Az így megkezdett perben kimondott törvényszéki ítélet végrehajtására ítéletesen visszautasíttatnak az osztoztató birák, s azok azt minden menedékek kirekesztése mellett végre is hajtják. Ezen a közhelyek eddigi osztályában használtatni szokott eljárási módot jövendőre nézve megváltoztatta az 1847: 15. cikk, melynek szabályai közöltettek már fenebb.

679. §.

6.) A barázdajártatás.

A szomszéd birtokosok szántóföldeit s réteit sat. egymástól megkülönböztető barázdának nevezeteni szokott határvonalok helyreigazításának következő módja van, névszerint Marosszéken szokásban:

A sérelmes meginteti ellenfelét, nyolczadnapon elpróbáltatandó barázdajártatás felől, a helynek kijelölése mellett. A kitűzött napon egy táblabíró elébe állit hét határjárót, kik letettesküjök szerint kijárják, azaz kimutatják a valódi barázdá igaz helyét,

ha az ellenfél megengedi s azon fél, a melyiktől földet jártak el, hordozza a költséget. Az ezen jártatással meg nem elégedett fél visszaintetheti a nyertes felet nyolczadnapra, s akkor az előbbieken kívül még hét és így öszszesen 14 határjárót állit egy táblabíró elébe, kiknek eskületétele után ismétlik hasonló módon s következéssel a barázdajártatást. Azt a ki akár az első, akár az ismételt jártatást bé nem bocsátaná, vagy a bébocsátott határjárókat eljárásukban ellenállással gátolná: ellenállása okadására szokták idéztetni az illető alszék elébe, s kisebb hatalmaskodási díjjal büntetni az ellenállás okainak alytalansága esetében; a törvényszék által a barázda felett támasztott kérdés is a felek bizonyításai szerint eldöntetvén, mely esetben ezen per rövid perré változik által azon okból, mivel kisebb hatalmaskodási tény a per tárgya, s az ellenállási díj bététele sem szokott megkivántatni.

Szokásban van az is, hogy midőn a barázdák kiigazítását az irt jártatás útján eszközölni nem lehetne, vagy az irt módon végrehajtatott barázdajártatással szenvedett sérelmét kívánná a megterhelhetett fél orvosolni: a sérelmes bizonyosítván ellenfelét a derék- s illetoleg alszéktoel határjáró biztosok kirendelését kérő levele meghallgatására, ha azok kirendeltetnek, nyolczadnapos bizonyosítás előrebocsátása mellett elpróbálják a végrehajtást s bébocsátva el is végzik; különben pedig a felperes idézteti az ellenállókat a törvényszék elébe, ellenállásuk okainak előadása végett, s így folyamathba indul a fenebb már közlött per.

Egyébiránt csaknem mindenik törvényhatóságban különböző szokás divatoz a barázdajártatásra nézve.

680. §.

7.) Az özvegyi tartás kiszakasztása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 1. R. 98. és 102. cz.; A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az özvegyaszszony elhalt férje ősi jószágainak közvetlen örököse, a ki köteles bébizonyítani mind örökségi jogát, mind azt, hogy az özvegy birtokában levő jószág több, mint a mennyit tartásul igényelhetne törvény és szokás szerint.

Alperes férje ősi jószágá birtokában maradott özvegyaszszony, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állítás megczáfolása s különösen pedig annak bém bizonyítása által, hogy a követelt jószágot nem özvegyi, hanem más érvényes című jognál fogva birtokolja.

Törvénytörvény még azon esetben is, midőn a követelt jószágok több törvényhatóságban fekünnének, azon törvényhatóságnak derékszéke, melyben fekszik derekasabb lakhelye (residentiája) az elhalt férjnek.

Jegyzés.

1) Ezen pert a férj halála napjától számítandó egy esztendő bételése előtt meg nem kezdhetni, s akkor is előbb meg kell kínálatni a törvény szavai szerint: „az igaz dossal segyszersmind ura nevének viseléséig, a jószágnak quantitásához képest illendő részzel is“ a gyermektelen özvegyaszszonyt, a gyermekest pedig, hitbérén kívül, hitbére mennyiségéhez képesti jószággal; a nyolczadnapos bizonyosítás utjání idézésnek csak akkor lehetvén helye, midőn az ajánlottakkal az özvegy meg nem elégednék.

2) Azon esetben, midőn az özvegy férje jószágát nemcsak özvegyi, hanem más cím alatti jogon is igényelheti, idézéssel (citatione) kezdendő rövid pert kell ellene indítani, abban egyéb jogai tisztábazozatalán kívül, özvegyi tartásának mennyisége is elhatározthatván.

3) A kihalt férj özvegye ellen a fiscus nem indíthat özvegyi tartásakiszakasztására ilyen pert, a miből következtethetni, hogy az özvegy kihalt férje neve viseléséig minden jószágainak birtokában marad, a fiscus által háboríthatatlanul. Azon özvegyek ellen sem indíthatatik ezen per, a kik az A. C. 3. R. 25. Cz. szavai szerint „tutrix relicták, kiknek gyermekek legitimus successorok a jószágban.“

4) Az özvegyet illető hitbér és tartás meghatározásán kívül, a férj örökösait illető levelek kiadása is ezen per tárgyává tétethetik azon esetben, ha a C. C. 4. R. 11. Cz. nyomán közigazgatási uton azoknak kézhezvétele meg nem kísértetett volna; úgy mindazáltal, hogyha azokat az özvegy kiadni nem akarná, ellene külön pert kell kezdeni. Ugyan-

ezen per tárgyává tétethetik továbbá azon károk megtérítésének követelése is, melyeket az özvegy gyászszertendeje alatt okozott, a kár kinyomozására az illető törvényhatóság által kibocsátott biztosok általi megintetése daczára.

681. §.

8.) Az özvegyi tartásul birtokolt jószágot pusztító özvegy követeltetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az özvegyi tartásul birtokolt jószág közvetlen örököse, a ki az állított pusztítást tartozik bém bizonyítani.

Alperes az özvegyi tartásra kiszakasztott jószágot birtokoló özvegy, a ki magát a felperesi állítás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék azon törvényhatóság derékszéke, melyben a kérdés alatti jószág fekszik.

J e g y z é s.

1) A per megkezdése előtt meg kell inteni az özvegyet, az illető törvényhatóság által kiküldendő biztosok által is, hogy a pusztítástól szünjék meg.

2) Ezen per tárgyává az özvegynek csak azon pusztításait tehetni, melyek az özvegyi tartás kiszakasztatása után történtek.

3) Ezen perrel követelhetni nemesak a gyermektelen, hanem a gyermekes özvegyet is.

682. §.

9) Az özvegyi tartásul birt jószág vissza követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 98. 102. cz. 2. R. 24. cz.

Felperes az özvegyi tartásul birt jószág közvetlen örököse, a ki tartozik örökösi jogát alkalmaztatólag bém bizonyítani, valamint azt is, hogy megszűnt azon özvegyi jog, melynél fogva a követelt jószág birtokoltatott.

Alperes a férjhezment özvegy, vagy az elhalt özvegynek özvegyi tartásul birt jószágát birtokló örökösei, kik magukat védelmezhetik annak bém bizonyításával, hogy a követelt jószágot addig visszabocsátani nem tartoznak, míg az arra érvényesen fektetett követeléseikre nézve ki nem elégítettnek; időmulással magukat nem védelmezhetvén.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságban fekszik, a kir. tábla, különben pedig az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke, a zálogczim alatt birtokolt jószág iránt indított per törvényszékeit kijelölő 1791: 135. ideiglenes czikk értelmében.

Jegyzés.

A perkezést meg kell előzni az alperes megintetésének, az özvegyet illető hitbérenek s hozományainak ajánlása mellett; melyek elvesztésével az özvegy csak azon esetben büntetethetik ezen per rendén, ha helyes ok nélkül hurczolta volna a pert.

683. §.

10.) Az özvegy által elidegenített özvegyi tartásul birt jószág visszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az özvegyi tartásul birtokolt s elidegenített jószág közvetlen örököse, a ki tartozik bém bizonyítani mind örökös jogát, mind azt, hogy az özvegyaszszony által elidegenített jószág ötet csupán özvegyi jogánál fogva illette.

Alperes a követelt jószágnak birtokosa, a ki magát védelmezheti a felperesi állítás megczáfolása által; időmulással azon okból nem védelmezhetvén magát, mivel az özvegy a jószágot csak zálogczim alatt birtokolta, a H. K. 2. R. 24. cz. szerint, s több jogot az iránt másra át nem ruházhatott, mint a mennyivel maga birt. Az özvegygyel kötött bármilyen egyezményekkel sem védelmezheti birtokát az alperes, azok az A. C. 3. R. 25. czimében „penitus érvényteleneknek“ levén nyilvánítva.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben pedig az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állítatik ezen per rövidnek, azon okból, mivel az A. C. 3. R. 25. Cz. azt rendelvén, „hogya mások kezébe ejtetett volna is a jószágban, valamint a dotalistától, azoktól is csak szintén ugy elvétessék:“ méltán állithatni, miként az elidegenített jószágot olyan természetű perrel kell követelni, milyennel azt az özvegytől kellett volna követelni, és a mely a H. K. 2. R. 24. cz. szerint legrövidebb természetű zálogper.

2) Ezen pert addig meg nem kezdhetni, míg az az iránti özvegyi jog fenáll; az alatt az özvegy szabadon rendelkezhetvén a jószág felett, a birtoklási és használati jogra nézve.

684. §.

11.) Az okleveleknek özvegyaszszonyoktói követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a C.C. 4. R. 11. Cz.

Felperes az okleveleket igényelhető örököse a férjnek, a ki tartozik bébizonyítani, hogy az általa jog szerint igényelhelhető levelek az alperesnél vannak.

Alperes az elhalt férje okleveleit letartoztató özvegy, a ki magát a felperesi állítás megezáfolása által védelmezheti; gyászévi perszünetet nem igényelhetvén.

Törvénytörvényhatóság derék- s illetőleg alszéke, melyben a letartoztatott levelek tartatnak.

Jegyzés.

1) Ezen pernek csak azon esetben lehet helye, ha az özvegy meg nem engedte volna, hogy az illető törvényhatóság tisztjei férje okleveleit még eltemettetése előtt elpecsételjék; megeskertvén egyszemesmind az özvegyet a felett, hogy a levelek közül egyet is sem el nem rekkentett, sem el nem vesztett s enyészttetett.

2) A perkezdet meg kell előzni az oklevelek fölkérését tárgyazó intésnek.

3) Az akár önkéntesen, akár a perben költ ítélet következtében kiadott és eskü letétele mellett elfogadandó le-

velek különválasztásának az illető törvényhatóság két főbírája vagy alkirálybírája és legalább négy táblabírája jelenlétében kell megtörténni; a különválasztott leveleknek azok kezébe kelletvén szolgáltatni, kiket a levéltartás törvény szerint illet.

4) Az okleveleket elmarasztaltatása után is megtagadó özvegy, örökös szavatosság terhe alá is vettethetik.

685. §.

12.) A gyermektelenül elhalt feleség vagyonnainak férjétöli követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 100. cz.; 1791: 134. ideiglenes czikk.

Felperes a gyermektelenül elhalt feleség közvetlen örököse, a ki köteles bébizonyítani örökösi jogát, az alperestől jog szerint követelhető ősi vagyonokra alkalmaztatva.

Alperes a követelt vagyonokat birtokoló férj, a ki magát védelmezheti a felperesi állítás megczáfolása és annak bébizonyítása által, hogy a követelt vagyonok tulajdonaivá lettek, vagy hogy még felesége életében elhasználtattak.

Törvényszék a királyi tábla, ha a követelt vagyonok több törvényhatóságban fekszenek; különben pedig az illető törvényhatóság derékszéke vagy a székelyföldi alszék, Marosszéket kivéve.

Jegyzés.

1) Ezen pert a feleség halála utáni 30 nap alatt nem kezdhetni, s akkor is 15 napos intés s a követelt jószágra ruházott pénzeknek s javítások árának ajánlása mellett, és bizonyosítás utjánai idézéssel.

2) Ezen per sommás pernek neveztetik azért, mivel a pert leszállító kifogásokat nem lehet külön, hanem csak egyszer mind a derekas iratásokkal ítélet alá bocsátani.

3) Az elhalt gyermekek vagyonait is ilyen per utján követelhetik atyjuktól, azoknak anyai ágbeli közvetlen örökösei.

4) Alapítalanul állittatik, hogy ezen per tárgyává lehetne tenni az elhalt feleségnek külön szerzeményeit s annak felét is, a mit férjével együtt szerzett. Az idézett törvények

ugyanis kifejezetten csupán a hozományról s ősi ingó és fekvő vagyonokról emlékeznek, s a H. K. 1. R. 48. cz. szerint a szerzeményekre nézve a férj felesége testvérei felletti elsőbbséget igényelhet.

686. §.

13.) A kötlevél teljesítése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. és a T. U. 93. §.

Felperes azon szerződött fél, a ki kötlevél szerinti tartozását teljesítette, vagy kész teljesíteni, s köteles kövételését a kötlevél bemutatása mellett bém bizonyítani, valamint azt is, hogy az alperes a kötlevélben elvállalt köteleességét nem teljesítette.

Alperes azon szerződött fél, a ki kötlevél szerinti tartozását nem teljesítette, s magát a felperesi állítás megczáfolásával védelmezheti, valamint annak bém bizonyításával is, hogy a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. értelmében, a teljesítés nem állhatott hatalmában, vagy hogy a kötlevél lényeges fogyatkozásai miatt semmitérőnek tartathatik.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- vagy alszéke, a követelt összeg mennyiségéhez képest.

J e g y z é s.

1) Ezen per csak azon esetben legrövidebb folyamatu, midőn a kötlevélben ki volt rekesztve kifejezetten a menedékekkel élhetés; s annak megkezdését 15 napos intésnek s a kötlevél párja egyszersmindi közöltetésének kell megelőzni, a mit követ nyolczadnapos bizonyosítás utjáni értesítése az alperesnek az ellene elpróbáltatandó végrehajtás felől, melyet ha ellenállással gátolna, az ellenállás okainak előadása végett nyolczadnapos bizonyosítás utján idéztetik az illő törvényszék elébe, s az így megkezdett perben költ derékas ítélet, minden menedékek kirekesztésével, teljeseésbe is vétetik.

2) Ezen pert nem lehet felfüggeszteni a kötlevél érvénytelenítésére indított más per által azon esetben, ha az alperes már teljesítette volna elvállalt köteleességét, sőt azon esetben

sem, midőn a felperes sem teljesített semmit, ha a kötlevelet nem lehet semmitérőnek tartani, hanem csak érvénytelenítendőnek.

687. §.

14.) Tiszta zálog kiváltása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az 1791: 135. ideiglenes czikk.

Felperes az elzálogosító vagy örököse, sőt a zálogosító rokona és a jószág szomszédja is, kik kötelesek bémizonyítani kiváltás iránti jogukat, a zálogczim valóságát, a követelt jószág hollétét és a zálogsumma mennyiségét.

Alperes a zálogtartó, ki magát védheti a kikötött időnek el nem telésével s a zálog megörökítésének bémizonyításával; időmulást s azt, hogy a követelt jószágot fejedelmi adománynyal megnyerte, védelmül nem használhatván.

Törvénytörvény, ha a jószág több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke, ahozképest a mint a zálogsumma több vagy kevesebb száz forintnál; és a városi tanács.

J e g y z é s.

1) A perkezést meg kell előzni 15 napos intésnek, s a zálogsummával és lehető javítások áravali megkináltásnak is egyszersmind; azon esetben, ha nem az ellen indítatik a kereset, a ki a jószágot zálogba vette volt, a záloglevél másolatának is közlése mellett.

2) A zálogsumma s egyéb megtérítendőök ajánlását a perfelvételben is ismételni kell, mert különben késedelmi büntetés követelhetésének helye nem lehet.

688. §.

15.) A tiszta adósság követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 68. cz.; 3. R. 28. cz.; A. C. 4. R. 15. Cz.; 1791: 136. ideiglenes czikk, 1792: 2. cz.

Felperes a hitelező vagy örököse, engedményese s hagyományosa, kik az adósság tisztaságát érvényes kötlevelel tartoznak bémizonyítani.

Alperes az adós, vagy örököse s illetőleg kezese, kik magukat a felperesi állítás megczáfolása által védelmezhetik.

Birája az illető törvényhatóság főtisztje vagy helyettese, de csak a mennyiben az alispán vagy alkirálybíró által elpróbáltatott végrehajtás megakadályoztatása után, az adósság tiszta volta esetében hatalomkart rendelni, a homályos adósság követelésével pedig a hitelezőt törvény rendes útjára utasítani, a főtisztek joga s kötelessége is egyszersmind, s ennél fogva a tiszta adósság biráinak méltán tarthatnak.

Jegyzés.

A főtiszt hatalomkart rendelő határozata ellen folyamodást használhatni, törvényellenes szokás szerint, a főkormány-székhez birtokon belől; annak rendelete ellen a felséghez jelentett folyamodásnak a hatalomkarrali végrehajtást felfüggesztő ereje nem lévén.

689. §.

16.) A bukott adós követelése.

Ezen ügyben (processus cridalis, csődper) kereset alapjául egy 1772 július 4-én költ udvari rendelet szokott használni.

Felperesek a bukott adós hitelezői, kik kötelesek követelésük valóságát bém bizonyítani.

Alperes a megbukott adós, a ki magát a felperesek állítása megczáfolásával védelmezheti.

Törvénytörvényes szabály szerint az illető városbeli tanács.

J e g y z é s.

Ezen csődper körébe tartozható kérdések terjedelmes előadását s a csödbírósági eljárásnak szabályait is láthatni fenebb ott, a hol ezen tárgy tüzetesen tárgyalatott.

690. §.

17.) A panaszos perről (processus spoli).

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 68. cz.; A. C. 3. R. 8. Cz.; T. U. 22. §.

Felperes az, a ki birtokától erőszakosan megfosztott, s illetőleg joga gyakorlatában tettelesen háborított, és köteles bém bizonyítani a bépanaszolt hatalmaskodási tény valóságát, joga sérelmét s szenvedett kára mennyiségét.

Alperes a bépanaszolt tény elkövetője, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állítás megczafolása s különösen annak bém bizonyítása által, hogy az elfoglalt vagyonnak közvetlen örököse.

Törvényszék, ha az elfoglalt vagyonok több törvényhatóságban fekszenek, a fő kormányzék, különben pedig az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke. Az országgyűlés s annak nem tartatása esetében a fő kormányzék előtt követeltetnek a városi közönségek és törvényhatósági főtisztek.

Jegyzés.

1) Ezen pert a panaszos tény elkövetése napjától számitandó egy év alatt meg kell kezdeni; azután a sérelem hatalmaskodási rövid per utján orvosoltathatván.

2) Perfelvétel helyett panaszos kérével szokott a törvényszékhez beadatni, melyben az előbbi állapotba visszahelyeztető biztosok kibocsáttatása, az eloglaltak visszaadása, s a szenvedett kár megtérítettése kéretik; értesítettvén nyolczadnapos bizonyosítás utján előre az alperes, ezen panaszos levél beadatandása felől.

3) A pert leszállító kifogásokat a derekas iratásokkal együtt kell ítélet alá bocsátani, s ezen per ennél fogva sommás pernek szokott nevezettni.

4) Ezen pernek tárgya csak a visszahelyeztetés (repositio, restitutio in integrum) s kártérítés lehetvén, ha a felperes kérévelében a hatalmaskodási tény törvény szerinti büntetését is követelné, a perfolyam leszállittatik az alperes kérésére, halmozottsága miatt; ezen legrövidebb perben olyan büntetés kérésének, melyre nézve a törvény rövid pert rendelt, helye nem lehetvén.

5) Ezen pernek feladata a levén, hogy a birtoklási jogon ejtett sérelem mentől rövidebb idő alatt, a tetleges viszsatorlás veszélyeinek megelőzésével orvosoltassék: az által a birtoklás előbbi visszahelyeztetése eszközöltetik, s ennél fogva annak körébe a tulajdonosi jogot tárgyazó kérdések felletti vitatkozás nem tartozhatik.

6) A tulajdonos által bérbeadott jószágából jogellenesen kivettett haszonbéres ezen per útján eszközölheti vissza-helyeztetését s szenvedett kárai megtérítettését.

691. §.

18.) A harmadnapos perről.

Ezen ügyben (causa tridualis)

kereset alapjául használható törvény: az 1791: 95. ideiglenes cikk volt.

Felperes a hatalmaskodási tény által jogaiban megsértett birtokos, a ki köteles az ellene elkövetett hatalmaskodási büntény valóságát, valamint azt is bém bizonyítani, hogy az alperes a tett helyén vagy folytonos üzetése közben fogatott legyen el, s ha el nem fogatott volna, hogy marhái s egyéb ingó vagyonai a tett helyén vagy üzetése közben tartoztattak le, s végre azt is, hogy azon helynek, melyen a büntény elkövetett, legalább egy év olta békés birtokosa.

Alperes a tett helyén vagy üzetés közben elfogatott s illetőleg ingó vagyonaitól megfosztott hatalmaskodó, a ki magát a felperesi állítások megczáfolásával védelmezheti; tulajdonosi s a felperesénél érvényesebb birtoklási jog bizonyítgatásával ügyén nem segíthetvén.

Törvényszék a harmadnapos törvényszék.

Jegyzés.

1.) Az elfogatás napjától számítandó harmadnap alatt, harmadnapos bizonyítás útján kell az alperest idéztetni a törvényszék elébe, elfogatása esetében fogságból (e vinculis) személyesen, ingó vagyonai letartoztatása esetében pedig embere s illetőleg cselédje által, ha nemes; azon esetben pedig, midőn a letartoztatott ingók tulajdonosa nem tudatnék, kihirdettetik a helységben a törvényszéknek tartandása.

2.) Ezen per tárgyává közös, vagy a határvonalok felletti villongás miatt bizonytalaná lett birtoklási jog sérelme nem tétethetik, a felpereskedhetés egy évi kirekesztőleges békés birtoklás bém bizonyítása által levén feltételesítve.

3.) A törvény célja, s az ügy természete szerint a törvényszék eljárásának mentől rövidebbnek kellett lenni: törvényellenesnek méltán nevezhetni azon szokást, mely sze-

rint még a közbeszóló (incidens) ítéletek ellen is folya-
modhatni, még pedig a per folyamát felfüggesztőleg, mind
a főkormányzszékhez, mind a felséghez.

4.) A törvényszék által kimondatott derekas ítéletet csak
birtokon kívüli feljebbvitel útján lehetne orvosolni az illető
törvényhatóság derékszéke előtt; szokássá vált azonban az,
hogy a főkormányzszék előtt folyomódás útján eszközöltet-
hessék a törvényszéki ítélet által méltatlanul okozott sé-
relemnek orvosoltatása.

5.) Legyen bár az elkövetett bűntény nagyobb hatal-
maskodási, ezen per útján mindazáltal csak kisebb hatal-
maskodási büntetést követelhetni.

6.) Szokás szerint ilyen harmadnapos perrel követeltet-
nek azok is, kik csempészetben találtatva elfogatnak, akár
nemesek, akár nemtelenek legyenek az A. C. 2. R. 12. Cz.
5. cz. értelmében, valamint a sólopás esete is az A. C. 3.
R. 15. Cz. 1. cz. szerint.

692. §.

19.) A harmadnapos szóbeli perről.

Ezen ügyben (tridualis verbalis processus)

kereset alapjául használható törvény: a
H. K. 2. R. 20. cz. k. §.

Felperes az országgyűlésen vagy a k. táblán jelen-
levők közül az, a ki az alperes által megsebesített, ve-
retett vagy szóval becstelenítőleg meggyaláztatott, és köte-
les bóbizonyítani, hogy az irt sérelemek közül valamelyik
rajta, mint az országgyűlésen s királyi táblán jelenlevőn haj-
tatott végre.

Alperes azon nemes személy, a ki a felperest az
irt módon megsértette, s magát a felperesi állítás megczá-
folása által védheti.

Törvényszék az országgyűlés s illetőleg a k.
tábla.

J e g y z é s.

1.) A tények elkövetése napjától számítandó harmad-
nap alatt, harmadnapos idézés útján utasítvány mellett meg-
hívatván az alperes, a perfelvétel s felelkezések szóval
történnek nyilvános ülésben; az ősi perlekedés módjának

ezen ereklyéje is eléggé bizonyítván azt, hogy a nyilvánosság s szóbeli eljárás egymást feltételező kapcsolatban állanak.

2.) Az ítélet zárt ülésben állittatik meg, s írásba foglaltatván, nyilvános ülésben hirdettetik ki és rögtön teljességbe is vétetik a jelenlevő alperes ellen, ki ha eleget nem tenne, letartoztattatik.

3.) A meg nem jelent alperes ellen kimondatott elmarasztaló ítélet, végrehajtás végett általíratik törvényhatósága tisztségének.

4.) Az elmarasztalt alperes kisebb hatalmaskodási vagy illetőleg nyelvváltási díjjal szokott büntettetni, költség s fáradtság megtérítésén kívül.

693. §.

20.) Az ellopatott marha árának követelése.

Ezen ügyben, mely nyomkövetésinek is szokott neveztetni,

kereset alapjául használható törvények: Kálmán 1. K. 63. f; A. C. 3. R. 34. 76. Cz. 19. cz.; 5. R. 37. E. C. C. 5. R. 24. 25. 26. E.

Felperes a káros, a ki azon esetben, ha marhája a faluból lopatott el, köteles bébizonyítani, hogy kész volt megesküdni vagy meg is esküdött arra, hogy marhája ellopatott, hogy azt nem cselekedte cselédje, és hogy mennyit ért marhája; ha pedig a falu határáról lopatott el a marha, azt tartozik bébizonyítani, hogy a falut felszólította a nyomkövetésére, hogy megesküdött marhája nyomára, hogy a falu a nyomot által nem vette, vagy ha által vette volna, hogy azt határáról ki nem nyomozhatta, vagy hogy a marha nyúzott teste a határon megtaláltatott és hogy a nyom a követelt faluba bényomoztatott.

Alperes azon falu, melyből a marha ellopatott, vagy a melynek határáról a nyom ki nem nyomoztathatott, vagy a melybe más falu határáról a nyom békisértetett. Az alperes védelmezheti magát általában a felperesi állítás megczáfolásával, különösen pedig annak bébizonyításával, hogy mentesítve van az efféle károk megtérítésére nézve, vagy hogy a helységben a marha ellopatásakor sokadalom, országgyűlés, törvényszék tartatott.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke a követelt kár mennyiségéhez képest.

Jegyzés.

A nyomot békisérhetni a papok udvarára is éppen úgy, mint más világi nemesek telkeire a C. C. 1. R. 1. Cz. 4. cz. szerint.

694. §.

21.) Tékozlók követelése.

Ezen ügyben

kéreset alapjául használható törvény nem lévén, használtatni szokott egy 1772. július 4-én költ udvari rendelet.

Felperes a tékozló közvetlen örököse, a ki köteles bébizonyítani mind örökösi jogát, mind azt, hogy azon jószágok, melyekben az alperes tetemes és helyesoknélküli elidegenítéseket tett, ösiek.

Alperes az ősi jószágok tékozlója a ki magát a felperesi állítás megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék az illető törvényhatóság közgyűlése, mely elébe a tékozlót nyolczadnapos bizonyosítás útján szokták idéztetni.

Jegyzés.

1.) Bébizonyittván az, hogy az alperes ősi jószágait tékozolja, tékozlónak ítéltetik, s mint olyan érvényes elidegenítéseket nem tehetvén, hogy meglevő vagyonait el ne idegenithesse, a főkormányzék által országszerte tékozlónak hirdettetik ki. A még el nem idegenített vagyon gondnoki felügyelet alá bizatik, s a jövedelem egy része a tékozló szükségéi fedezésére, más része pedig adósságai kifizetésére fordittatik.

2.) Miután jobb utra tért a tékozló s adósságai is kifizettettek, megnyerheti a főkormányzékától a gondnoki hatalom alóli kiszabadittatását, a mi országszerte ki szokott hirdettetni.

22.) Kárt okozó malmok, gátok, s töltések levágatása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 40. Cz.

Felperes azon közönség, mely a malmok, gátok s töltések miatt kárt szenved, és köteles bécizonyítani, hogy azok által országutak, révek, adófizetők s közterhet hordozók földjei károsíthatnak.

Alperes a malom, gát és töltés tulajdonosa, ki magát a felperesi állítás megezáfolásával védelmezheti.

Ezen ügy bírója az illető törvényhatóság közgyűlése, sőt szokás szerint tisztsége is.

Jegyzés.

1.) Ezen pernek sem nevezhető ügy inkább közigazgatási uton és úgy tárgyalatik, hogy az alperes nyolczadnapos bizonyosítás után értesítettvén a felperes által, a közgyűléshez szemléelő biztosok kirendelését tárgyazó kérésele bécadandása felől, a felek összsefelelkezései után a közgyűlés által kirendelt szemléelő biztosok a hely színén szemlét tartanak, s ha tudósítványukban a malmot, gátat s töltést, irt értelembeni kárt okozóknak nyilváníják: a közgyűlés végképpen (peremptorie) elhatározza azok levágattatását, valamint azt is, hogyha a tulajdonos a határozat teljesezésbe vételének ellene szegülne, rajta 200 mfrt vétessék fel mindannyiszor, minden menedékek kirekesztése mellett.

2.) Szokásban van az is, hogy a szemléelő biztosok kirendelése az illető törvényhatóság derékszékeitől kéressék, bár az idézett törvény kifejezetten megelőzni kívánta legyen is azt, hogy ezen ügy per tárgyává tétessék.

3.) Ha az alperes meg volt intve az iránt, hogy kárt okozó malmát, gátját igazíttassa meg, töle az okozott károk megtéríttetése is követeltethetik.

4.) Magánosok hasonló sérelmei csak rendes per után orvosolthatnak, a H. K. 1. R. 87. cz. nyomán.

696. §.

23.) A koresomárlási jog szabályozása.

Ezen ügyben (*limitatio juris educilli*)

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 32. Cz.

Felperes az a birtokosok közül, a ki a koresomárlási jogot szabályoztatni kívánja; s azt, hogy birtokos és hogy azon jogra nézve még nem történt szabályozás, bébizonyítani tartozik.

Alperesek a több, birtokosok, kik viszonti követelőleg is léphetnek fel a felperes ellen.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- vagy illetőleg alszéke.

Jegyzés.

Az idézett törvényben, a koresomárlási jog szabályozása a tisztekre úgy levén bízva, hogy ha felszólítatva ki nem szállának, 200 mfrittal büntetessenek: ezen pernek akkor lehet helye, midőn a szabályozás végett megjelent kerületbeli alispán s illetőleg alkirálybíró végrehajtói eljárásukban ellenállásra találnának; az ellenállók idéztetvén ellenállásuk okainak előadása végett az illető törvényszék elébe.

697. §.

24.) A széktörés megbüntetése.

Ezen ügyben (*causa fractionis sedis*)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 69. cz. 3. R. 3. cz.

Felperes, ha általában a törvényszék méltósága sértett meg, a közfelperes, különben pedig a megsértett személy, kik kötelesek a bűntény valóságát bébizonyítani.

Alperes az, a ki a szék színén büntetést érdemlő sértést követett el, akár a szék méltósága, akár annak tagja ellen.

Törvényszék az, a melynek színén követték el a bűntény.

Jegyzés.

Ezen per a bűntény elkövetése után rögtön indittatik úgy, hogy a megsértett fél s illetőleg a közfelperes az el-

nöktől jelt kér, s annak megnyerése után, szokás szerint, a terem ajtai bezáratnak. Az ügyfelvétel s a felek felelgetései élő szóval történnek, s addig az ülés el nem oszlattathatik, míg a per bévégeztetvén, az ítélet ki nem mondatik, s végre is nem hajtatik; az eleget tenni nem tudó elmarasztaltat alperes le is tartoztathatván.

698. §.

25.) A végrehajtók hibáinak orvoslása.

Ezen ügyben (reportatios per) kereset alapja csak a szokás, mely szerint

felperes az, a perlekedett felek közül, a ki a végrehajtó kijelölendő s bé is bizonyítandó hibája miatt kárt szenvedett.

Alperes a *felperes* ellenfele, a ki magát a *felperesi* állítás megezáfolásával és azzal is védelmezheti, hogy a *felperes* nem jelentvén jogfentartást (reportatio), a végrehajtók tettén megnyugodott, sőt időmulással is, ha a per a végrehajtás bévégeztetése idején túl számítandó 32 esztendő eltélése után kezdetett.

Törvényszék az, a melynek ítélete végrehajtásában történtek a per tárgyává tett hibák; kivéve csakugyan azon pereket, melyek feljebbvitel útján a királyi tábla, főkormányzók vagy a felség elébe jutottak, melyekben költ ítéletek végrehajtásában történt hibák orvoslását csak a királyi tábla előtt eszközölhetni azon okból, mivel a végrehajtás a királyi tábla előtt költ ítéletlevél mellett szokott történni.

J e g y z é s.

Ezen per az alperes idéztetése nélkül ugy kezdetik, hogy a *felperes* az orvoslást igénylő hibákat per felvétel- s többnyire kérelemlevélben az illető törvényszék elébe terjeszti, mely azokat, a felek felelgetéseinek bévégeztetése után elítéli. Szokásban van azonban az is, hogy a végrehajtói hibák orvoslása igénylését támogató okok (reportandi ratiok) beadatandása felől az alperes nyolczadnapos intés után előre értesíttessék.

699. §.

26.) A felülni nem akarók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az
A. C. 3. R. 19. Cz.

Felperes a közfelperes, a ki tartozik békibizonyítani azt, hogy az alperes köteles lett volna felülni (insurgere) vagy hogy felülvén had leszállása előtt hagyta el zászlóját.

Alperes azon nemes, a ki törvényszerűen felszólítatva elmulatta ezen nemesi kötelességét teljesíteni, s magát a felperesi állítás megczáfolása s illetőleg akadályoztatása által védelmezheti.

Törvényszék az alperes azon törvényhatóságának, melynek zászlója alá tartozik, derékszéke s illetőleg székelőföldi alszéke.

Jegyzés.

Az alperes elmarasztaltatása esetében elveszti ingó vagyonait örökre, fekvő jószágait pedig örökbecs szerinti áron visszaválthatólag.

700. §.

27.) A törvényszabta pénzbeli büntetések követelése.

A törvényszabta pénzbeli büntetések, melyek birságoknak (birsagia) szoktak neveztetni, ugy követeltetnek általában szokás szerint, hogy a követelő, nyolczadnapos bizonyosítás útján, értesített ellenfelét, a követelés okának közlése mellett, a birság felvétele végett elpróbálandó végrehajtás felől, s a végrehajtás napját felszólíttatás s világozittatás következtében kitüzött rendes végrehajtó kiszáll a hely színére, elpróbálja az elégtételt s végre is hajtja, ha bébocsáttatik; különben pedig tudósítványt készít arról, hogy a követelt személy az elpróbált végrehajtást ellenállással megakadályoztatta. Ezután a követelő nyolczadnapos bizonyosítás útján idézteti ellenfelét az illető törvényszék elébe, ellenállása okadatolása végett, s a határnap eltelése után bémutatja s ki kiáltatja szokott módon perfelvételt. A megjelent alperes tartozik előbb az ellenállás díját letenni, ad-

dig okait elő nem adhatván. Megkezdődvén így a per, a pert leszállító kifogások előadása s elítéltetése után, a felperes kötelelessége bém bizonyítani azt, hogy az alperes elkövette azon büntényt, melyre a törvény a rajta felvételni elpróbált bírságot szabta; és ha az alperesnek nem sikerülne a felperesi állítást megczáfolni, elmarasztaló ítéletet mond a törvényszék, mely csak is birtokon kívül levén feljebbvihető, nyolczadnapos bizonyosítás előre boesátása mellett, az alperes ellen hatalomkarral is végrehajtatik. Ilyen perrel követeltetnek

1.) az arestáltatók és arestálók, vagy is azok, kik tiszt közbejöttével fogattak el nem nemes embert, vagy nemes ember urbéresét, zsellérét, vagyonát tartoztatták le törvényellenesen, és azon tiszték is, kik tudva használtatták magukat ezen büntény végrehajtásának eszközei gyanánt az A. C. 3. R. 11. Cz.; C. C. 4. R. 16. Cz. szerint, kik a sérelmes felperes tetszése szerint a királyi tábla vagy megyei derék- s illetőleg székelyföldi alszék előtt követeltetvén, külön-külön 200 mfrttal büntettetnek, a költség fáradság s okozott kár megtérítésén kívül.

2.) A más erdejét csoportoson s erőhatalommal megrohanók, a C. C. 3. R. 7. Cz. 2. cz. szerint, kik az illető törvényhatóság derékszéke elébe idéztetnek a sérelmes által, s egyenként száz mfrttal büntettetnek, az okozott kár s költség megtérítésén kívül.

3.) A birói zár alá tett erdőkre nézve megállított szabályok megsértői az 1791: 30. cz. szerint, kik törvényhatóságuk derékszéke elébe idéztetnek a közfelperes által s 200 mfrttal büntettetnek.

4.) A papi képét megtagadók, az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint, kik a pap követelésére ha nemesek, a derékszék által 100 mfrttal, ha községek, az alszék által 12 mfrttal büntettetnek, a paraszton 3 mfrt büntetés a szolgabíró s illetőleg duló által vétetvén fel, szokás szerint per nélkül.

5.) A dézmát vagy dézmabért eltartoztatók az A. C. 3. R. 4. Cz. 4. cz.; C. C. 2. R. 4. Cz. 3. cz. szerint, kik az illető derékszék előtt pereltetnek a dézmás vagy arendszedő által, s a megtagadott dézma s illetőleg bére és a

végrehajtók 12 mfrt illetősége fizetésén kívül, 200 mfrttal büntettetnek.

6.) A kárban talált marhák behajtását erőszakosan akadályoztatók az A. C. 3. R. 33. cz. szerint, kik a kárt szenvedett tulajdonos vagy község által az alszék előtt követeltetnek, s költség, fáradság és kár megtérítésén kívül, kisebb hatalmaskodási díjjal u. m. a magyar nemesek 50, a székelyek 12 és fél, a parasztok 25 mfrttal büntettetnek.

7.) Azok, kik határ felszabadulása előtt a vetésekben kibocsátott marhájokkal kárt okoznak, az A. C. 3. R. 5. Cz. 1. cz. szerint és a káros által az illető alszék előtt követeltetvén 12 mfrttal büntettetnek a kár és költség megtérítésén kívül.

8.) Az utakat, töltéseket, hidakat jó karban tartani elmulasztó sz. k. városok az A. C. 3. R. 38. 39. cz. szerint, kik a fiscalis director által a k. tábla előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek a kár megtérítésén kívül; valamint a mezővárosok s kiváltságos vámtulajdonosok is, kik az idézett törvények szerint a tisztek által követeltetnek az illető alszék előtt, s kártérítésén kívül 12 mfrttal büntettetnek.

9.) A hamis mértéket használó sz. k. városok és falusiak, az A. C. 3. R. 45. Cz. szerint; amazok a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén 200 mfrttal, ezek pedig a tisztek által az alszék előtt pereltetvén, 12 mfrttal büntettetnek a kár megtérítésén kívül.

10.) A korcsomárlást szabott rendén kívül gyakorlók az A. C. 3. R. 32. Cz.; C. C. 3. R. 6. Cz. szerint, kik a sérelmes birtokos által illető alszékük előtt követeltetvén, a kikezdett hordó bévágatásával vagy elkoboztatásával s 12 mfrttal is büntettetnek az okozott kár s költség megtérítésén kívül.

11.) Azon országgyűlési tagok, kik meg sem jelentek vagy megjelenvén eltávoztak engedelem nélkül, az A. C. 3. R. 17. Cz.; C. C. 5. R. 18. E. szerint, kik az országos elnök által illető derékszékük előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek, melynek $\frac{1}{3}$ -da a fiscusé, $\frac{1}{3}$ -da az illető törvényhatóságé, $\frac{1}{3}$ -da a végrehajtóké.

12.) A fejedelmi parancsoknak nem engedelmeskedők, és a kik igaz ügy ellen törvényellenes fejedelmi parancso-

kat használnának, az A. C. 4. R. 9. Cz.; és C. C. 4. R. 4. Cz. 2. cz. szerint, a kik a sérelmes, vagy ha az arra elégtelen lenne, a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek.

13.) Az adósság felvétele végett kiszállani elmulasztó végrehajtók a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint, kik a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetve 200 mfrttal büntettetnek.

14.) A nemes embereket vásárok alkalmával megvámoltató sz. k. városok az 1791: 29. cz. szerint; melyek a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén, mindannyiszor 200 mfrttal büntettetnek.

15.) A vásári adásvevésbeli szabadságot gátlók, szerfelett vámoltatók az A. C. 5. R. 93. E.; C. C. 5. R. 13. 14. 15. E. szerint, kik a sérelmes által, ha sz. k. városok a királyi tábla, különben pedig a törvényhatóságukbeli derékszék előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek.

16.) A vallató parancsnak nem engedelmeskedők, a H. K. 2. R. 28. cz. szerint, kik a vallattató által az alszék előtt követeltetvén, hatvannégy mfrttal büntettetnek.

17.) Az egyházi vagyont elfoglalók, letartoztatók az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint, kik a fiscalis director által a királyi tábla előtt megpereltetvén, 1000 mfrttal büntettetnek, a követelt vagyon kiadásán s okozott kár s költség megtérítésén kívül.

18.) Más feleségét megintetésök után is vissza nem bocsátók a C. C. 1. R. 1. Cz. 8. cz. szerint, kik a férj által derékszékük előtt követeltetve mindannyiszor 200 mfrttal büntettetnek.

19.) A régi szabad utakat elfoglalók a C. C. 3. R. 3. Cz. 2. cz. szerint, kik a közfelperes által az alszék előtt követeltetve 12 mfrttal büntettetnek, az utnak helyreállításán s kárpótláson kívül.

20.) Az ország határszélein álutakat nyitók, vagy azokat használók a C. C. 3. R. 3. Cz. 1. cz. szerint, kik a közfelperes által derékszékük előtt pereltetvén, 500 mfrttal s náluk találtatott minden vagyonaik elkoboztatásával büntettetnek.

21.) A zászló alá fölesketett katonát lappangtatók az 1751: 4. cz. szerint, kik a közfelperes által derékszék-

kük előtt követeltetvén, büntettetnek 61 mfrttal, ha a katonát a magával vitt köntössel s fegyverrel együtt előállítják, különben pedig kétszer 61 mfrttal.

22.) A csaló ötvesek az A. C. 5. R. 18. E. szerint, kik a közfelperes által a városi tanács előtt követeltetvén, 100 mfrttal büntettetnek, a kár s költség megtérítésén kívül.

23.) A szökött urbérest, zsellért vagy szolgát felkérésük után is vissza nem bocsátók az 1791: 26 cz. szerint, kik a gazda s illetőleg a földesur által derékszé-
kük előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek.

24.) Az ingyen gazdálkodtatók a C. C. 3. R. 1. Cz. 1. cz. szerint, kik a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek sat.

Szöveg és sajtóhibák kijavitása a pertanban.

<i>lap</i>	<i>sor</i>	<i>hiba</i>	<i>igazítás</i>
5	29	szerint) in causam attractus	— szerint) és az alperes (in causam attractus
6	4	A. C. 4 R. 1 Cz. 26 cz. szerint	— a H. K. 2 R. 84 cz. szerint) és a szavatos (evictor az A. C. 4. R. 1 Cz. 26 szerint)
7	19	és 118 cz.	— és 128 cz.
—	41	birtokosát	— birtoklását
10	7	1 és 2 §.	— 1 és 3 §.
12	35	65 cz.	— 63 cz.
26	32	A. C. 4 R	— A. C. 3 R.
30	10	illő törvényességgel	— illő tömötséggel
30	15	52 §.	— 252 §.
40	16	A. C. 75 E.	— A. C. 73 E.
42	15—16	megtartására kötelezett	— megtartására, a T. U. 12 §-ban pedig titoktartásra és tartásra kötelezett
45	31	A. C. 3 R. 6 cz.	— A. C. 3 R. 61 cz.
69	7	A. C. 2 R. 2 cz.	— A. C. 2 R. 8 Cz. 2 cz.
76	33	5 cz. 1 §.	— 75 cz. 1 §.
82	1	A. C. 4 R. Cz. 16 cikkében	— A. C. 4 R. 1 Cz. 16 cikkében
84	25	a per derekas ellátásának	— a per derekas állásának
98	17—18	Bírálat kimondatok után az oklevél másoltathatóságát rendelő határozat	— Kimondatván bírálat után az oklevél másoltathatóságát rendelő határozat
104	40	H. K. 1 R. 52 cz. 2 §-ából következtethetőleg	— H. K. 1 R. 52 cz. 2 §. 3 R. 5 cz. 1 §-ból következtethetőleg
110	36	tanuk ijesztgetésétől a T. U. 252 §. szerint	— tanuk ijesztgetésétől s csábitgatásától a T. U. 252 §. szerint
118	40	H. K. 36 cz. 5 §-ából	— H. K. 2 R. 36 cz. 5 §-ából
132	30	T. U.	— T. U.
133	29	tekintetbe vételének nélkül	— tekintetbe vétele nélkül
146	2	A. C. 4 R. 26 cz.	— A. C. 4 R. 1 Cz. 26 cz.
152	7	T. U. 152 §.	— T. U. 153 §.
155	27—28	kegyetlenkedést	— kegyetlenkedésért
157	11	esküt határozott azért, mivel feljebb nem bocsáthatónak	— esküt határozott mind azért, mivel az elsőbb törvényszék ítéletében hibát követhetett el, melyet az eskü letétele után nem orvosolhatni, az által a per teljesleg bevégeztetvén; mind azért, mivel feljebb nem bocsáthatónak
168	4	három hónap eltétele után	— három hónap és 15 nap eltétele után

<i>lap</i>	<i>sor</i>	<i>hiba</i>	<i>igazítás</i>
183	14	literæ combiales	— literæ cambiales
—	36	értékere	— értékének
190	11	mintha a törvény	— mintha ezeknek a volna értelme, hogy ha a törvény
194	35	1791: 30 cz.	— 1791: 35 cz.
204	38	időmulással	— időmulással is
208	11	95 k. ideiglenes	— 95. ideiglenes
209	7—8	törvények: Mátyás	— törvények ezen ügyben (causa deliberati homicidii A. C. 4 R. 1 Cz. 11 cz.) Mátyás
215	20	H. K. 25 cz.	— H. K. 1 R. 125 cz.
216	33	128 cz.	— 125 cz.
229	10	T. T.	— T. U.
232	14	mely helyett a ficalis	— mely helyett avatkozás utján a ficalis
235	32	27 cz.	— 37 cz.
254	32	törvényo	— törvényt
256	31	kezelhetik	— kezdenek
264	7	költsége	— költségeit
283	3	67 cz.	— 57 cz.
312	35	alperes	— falperes
313	33	A. C. 4 R. 15 Cz.	— A. C. 4 R. 4 Cz. CC. 4 R. 15 Cz.
315	38	előbbi	— előbbi állapotba

